

**ПАВЛОДАР Қ. ӘКІМДІГІ,
ПАВЛОДАР Қ. БІЛІМ БЕРУ БӨЛІМІНІҢ
«БАЛАЛАР-ЖАСӨСПІРІМДЕР ЭКОЛОГИЯ
ЖӘНЕ ТУРИЗМ ОРТАЛЫҒЫ» МҚКК**

**ГККП «ДЕТСКО-ЮНОШЕСКИЙ ЦЕНТР
ЭКОЛОГИИ И ТУРИЗМА»
ОТДЕЛА ОБРАЗОВАНИЯ Г. ПАВЛОДАРА,
АКИМАТА Г. ПАВЛОДАРА**

ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК ТӘСІЛДЕМЕСІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ

Павлодар қаласы әкімдігі Павлодар қаласы білім беру бөлімінің
«Балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығы» МҚКК
жұмыс тәжірибесінен

РЕАЛИЗАЦИЯ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В СИСТЕМЕ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

из опыта работы ГККП «Детско-юношеский центр экологии и туризма»
отдела образования города Павлодара акимата города Павлодара

Павлодар
2016

АВТОРЛАР-ҚҰРАСТЫРУШЫЛАР:

Л.А.Вольф, б.ғ.к., Балалар-жасөспірімдер туризмі және өлкетану Халықаралық Академиясының академигі, БЖЭТО МҚКК басшысы

Ж.К.Темирова, БЖЭТО МҚКК оқу-әдістемелік жұмысы жөніндегі басшының орынбасары

З.Е.Сарбасова, философия магистрі, БЖЭТО МҚКК әдістемелік бөлімінің меңгерушісі

И.В.Болдишор, химия магистрі, БЖЭТО МҚКК әдіскері

КЕҢЕС БЕРУШІ:

К.Т.Алимова, Қазақстан Республикасының білім беру озаты, Павлодар облысының білім беруді және тәрбиелеуді дамытудың инновациялық орталығының әдіскері

ШКІР БЕРУШІЛЕР:

С.И.Абишева, п.ғ.к., Қазақстан Республикасы білім және ғылым министрлігі білім және ғылым саласындағы бақылау комитетінің доценті, С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің профессоры

Б.Д.Қайырбекова, п.ғ.д., Павлодар қаласы Инновациялық Еуразиялық университетінің профессоры

АВТОРЫ-СОСТАВИТЕЛИ:

Вольф Л.А., к.б.н., академик Международной Академии детско-юношеского туризма и краеведения, руководитель ГККП ДЮЦЭТ

Темирова Ж.К., заместитель руководителя по учебно-методической работе ГККП ДЮЦЭТ

Сарбасова З.Е., магистр философии, заведующая методическим отделом ГККП ДЮЦЭТ

Болдишор И.В., магистр химии, методист ГККП ДЮЦЭТ

КОНСУЛЬТАНТ:

Алимова К.Т., Отличник образования Республики Казахстан, методист Инновационного центра развития образования и воспитания Павлодарской области

РЕЦЕНЗЕНТЫ:

Абишева С.И., к.п.н., доцент Комитета по контролю в сфере образования и науки Министерства образования и науки Республики Казахстан, профессор Павлодарского государственного университета им. С. Торайгырова

Каирбекова Б.Д., д.п.н., профессор Инновационного Евразийского университета города Павлодара

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ИННОВАЦИОННЫЙ ЕВРАЗИЙСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

РЕЦЕНЗИЯ

на материалы сборника
по обобщению опыта работы

Детско-юношеского центра экологии и туризма г. Павлодара

Детско-юношеский центр экологии и туризма г. Павлодара реализует государственную политику в области дополнительного образования детей, проводит работу в сфере экологии, туризма и краеведения, предоставляя возможность для выбора занятия по интересам, склонностям и способностям с целью осознанного профессионального самоопределения учащихся. Деятельность центра направлена на создание условий по достижению нового качества образования, успешную социализацию подрастающего поколения, развитие функциональной грамотности. Учебно-воспитательный процесс ДЮЦЭТ охватывает 32 детских объединения с контингентом 1044 учащихся, в которых ведется работа по эколого-биологическому, научно-исследовательскому направлениям, экологическому туризму и краеведению.

Для интеграции среднего и дополнительного образования педагогами ДЮЦЭТ разработаны и ведутся элективные курсы, экологические лектории для учащихся средних общеобразовательных школ которые способствуют формированию познавательных интересов, созданию условий для творческого раскрытия и самореализации человека. Проводимая ДЮЦЭТ работа удовлетворяет запросы родителей на подготовку ребенка к исследовательской деятельности, выбору профессии, развитию его разнообразных способностей, склонностей и интересов.

В данное время, модернизация системы образования требует поиска новых форм и моделей взаимодействия, позволяющих обеспечить высокое качество образовательных услуг, в связи с этим в ДЮЦЭТ разработана Программа развития «Создание единого образовательного пространства для успешной социализации личности учащихся». В содержании Программа развития определены направления ее реализации.

Учитывая вышесказанное, считаю, что ДЮЦЭТ активно ведет работу по формированию экологического мышления, понимания единой картины мира, неразрывности связи человека с природой и это большой труд коллектива центра. Представленный в сборнике материал является доказательством работы и заслуживает высокой оценки. Материалы сборника в данное время очень актуальны и поэтому могут быть рассмотрены и обобщены на Республиканском уровне.

Рецензент
Д.п.н., профессор

Б.Д.Каирбекова

Подпись Каирбековой Б.Д. копы растаймын
Начальник отдела кадров ИНЕУ заверяю
ИНЕУ кадырлар бөлімінің бастығы У

РЕЦЕНЗИЯ

на сборник материалов по обобщению опыта работы
ГККП «Детско-юношеский центр экологии и туризма» (ДЮЦЭТ)
г. Павлодара
«Реализация компетентного подхода
в системе дополнительного образования»

Сборник материалов посвящен вопросам создания единого образовательного пространства для развития общих и ключевых компетенций учащихся через систему мероприятий по направлениям экология, туризм, краеведение.

Актуальность работы подтверждается модернизацией системы дополнительного образования Республики Казахстан по развитию функциональной грамотности и успешной социализации учащихся, обновлением содержания и структуры воспитания на общенациональной идее «Мәңгілік ел» и ценностей современного воспитания.

В работе описана деятельность ДЮЦЭТ по созданию организационно-управленческих и организационно-педагогических условий, обновлению функциональных задач и содержания работы педагогов, определены основные направления и критерии результативности создания единого образовательного пространства через реализацию компетентного подхода в образовательном пространстве ДЮЦЭТ.

Представленный инновационный педагогический опыт может быть рекомендован к использованию как в работе учреждений дополнительного образования, так и образовательных учреждений всех типов в практике работы учителей, методистов и работников образования, заинтересованных в успешной самореализации, личностном и профессиональном самоопределении учащихся.

Рецензент:

профессор кафедры архитектуры и дизайна
Павлодарского государственного
университета им. С.Торайгырова,
кандидат педагогических наук,
доцент педагогики КҚСОН МОН РК

Абишева С.И.

2022. 2016

АНДАТПА

Осы жұмыста қосымша білім беру жүйесінде құзыреттілік тәсілдемесін жүзеге асыру бойынша Павлодар қаласы әкімдігі Павлодар қаласы білім беру бөлімінің «Балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығы» МҚКК (әрі қарай БЖЭТО) тәжірибесі ұсынылған.

Құзыреттілік тәсілдемесін іске асыру оқушылардың социумда табысты бейімделуі мен бірлесуі мақсатында негізгі құзыреттіліктерді қалыптастыру арқылы қамтамасыз етілетін білім беру, оның ішінде қосымша білім беру сапасы дамуының жаңа дәрежесіне қол жеткізуге мүмкіндік туғызады.

Жұмыс мазмұнында экология, туризм, өлкетану бағыттарында іс-шаралар жүйесі арқылы оқушылардың жалпы және негізгі құзыреттіліктерін дамыту мақсатында шарттарды жасау бойынша БЖЭТО қызметі сипатталады.

Инновациялық педагогикалық тәжірибесі оқушылардың табысты өздігінен іске асырылуы, тұлғалық және кәсіби тұрғыда өздігінен анықталуына мүдделі барша үлгідегі білім беру мекемелері, оның ішінде қосымша білім беру ұйымдарының жұмысында қолдануға ұсынылады.

АННОТАЦИЯ

В данной работе представлен опыт ГККП «Детско-юношеский центр экологии и туризма» города Павлодара акимата города Павлодара (далее ДЮЦЭТ) по реализации компетентностного подхода в системе дополнительного образования.

Деятельность ДЮЦЭТ на основе компетентностного подхода позволяет достичь нового уровня развития качества образования, которое обеспечивается за счет формирования и развития навыков широкого спектра у учащихся для их успешной адаптации и интеграции в социуме.

В работе описана деятельность ДЮЦЭТ по созданию условий для развития общих и ключевых компетенций учащихся через систему мероприятий по направлениям - экология, туризм, краеведение.

Инновационный педагогический опыт может быть рекомендован к использованию как в работе организаций дополнительного образования, так и образовательных учреждений всех типов, заинтересованных в успешной самореализации, личностном и профессиональном самоопределении учащихся.

МАЗМҰНЫ

Кіріспе	10
1. Құзыреттілік тәсілдемесінің әдіснамалық негіздері	11
2. «Балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығы» МҚКК - Павлодар аймағы бойынша қосымша білім беру қор орталығы	13
3. БЖЭТО МҚКК қызметінің бағыттары	15
3.1. Әдістемелік қызметі	15
3.2. БЖЭТО оқыту кеңістігі	21
3.3. Экология	23
3.4. Туризм	27
3.5. Өлкетану	32
3.6. Жаз - шағын өмір!	34
3.7. «Экология. Туризм. Өлкетану» Марафоны	37
4. БЖЭТО МҚКК қызметінің нәтижелілігі	37
5. БЖЭТО МҚКК даму келешегі	45
6. Қосымшалар	88

СОДЕРЖАНИЕ

Введение	48
1. Методологические основы компетентного подхода	50
2. ГККП «Детско-юношеский центр экологии и туризма» - ресурсный центр дополнительного образования Павлодарского региона	51
3. Направления деятельности ГККП ДЮЦЭТ	53
3.1. Методическая служба	53
3.2. Образовательное пространство ДЮЦЭТ	60
3.3. Экология	63
3.4. Туризм	67
3.5. Краеведение	72
3.6. Лето – маленькая жизнь!	75
3.7. Марафон «Экология. Туризм. Краеведение»	77
4. Результативность деятельности ГККП ДЮЦЭТ	77
5. Перспективы развития ГККП ДЮЦЭТ	85
6. Приложения	89

КІРІСПЕ

Павлодар қаласының Балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығы (БЖЭТО) балаларға қосымша білім беру саласында Қазақстан Республикасының мемлекеттік саясатын жүзеге асыра, оқушылардың социумда табысты бейімделуі мен бірлесуі мақсатында, олардың негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыру арқылы білім беру сапасы дамуының жаңа дәрежесіне қол жеткізу үшін біртұтас оқыту кеңістігін жасау бойынша қызметін атқарады.

БЖЭТО қызметі «Мәңгілік ел» жалпыұлттық идеясы мен заманауи тәрбие құндылықтары негізінде білім және тәрбие берудің бірлесуі, тәрбие берудің әдіснамасы, мазмұны мен құрылымының жаңартылуы бойынша шарттарды қамтамасыз етуге бағытталған.

БЖЭТО оқушылардың саналы кәсіби тұрғыда өздігінен анықталуы мақсатында қызығушылықтары мен қабілеттері бойынша оқуды таңдау үшін мүмкіндік туғызып, экология, туризм, өлкетану салаларындағы аймақтық қосымша білім берудің ажыратылмас құрамдас бөлігі болып келеді.

Бос уақыт әлеуетіне негізделінген БЖЭТО-ғы оқу-тәрбие үдерісі 1044 оқушылардың қамтылуымен келесі бағыттар бойынша 32 балалар бірлестіктерінде жүзеге асырылады: экологиялық-биологиялық, ғылыми-зерттеу, экологиялық туризмі және өлкетану. Орталықтың ерекше оқыту қажеттіліктері бар балалар және жасөспірімдермен жұмыс атқару тәжірибесі жеткілікті. Қосымша білім берумен аймақтың жалпы орта білім беру мектептерінің оқушылары қамтылған, оның ішінде «ЮнЭк», «Сад и мы», «Юный цветовод», «Жасмин» және «Пилигрим» балалар бірлестіктерінің 80 оқушылары бірқатар жылдар бойы тығыз ынтымақтастық жүргізілетін «Есту қабілеті бұзылған балаларға арналған №1 арнайы жалпы білім беретін мектеп-интернаты» ММ, «Павлодар қаласының облыстық арнайы жалпы білім беру мектеп-интернаты» ММ, «№4 арнайы түзету мектеп-интернаты» ММ, «Павлодар қаласының отбасы үлгісіндегі балалар ауылы» ММ және «Самал» оңалту орталығы» МҚБ тәрбиеленушілері болып табылады.

Білім беру жүйесіндегі құзыреттілік тәсілдемесі қосымша білім беру жүйесіндегі оқыту саласы жаңартылуының жолын толық бейнелейтін жаңа және көкейкесті негізі болып келеді.

Жалпы құзыреттіліктері өзегінің құрамдас бөліктері келесі дамытпалы құзыреттіліктерінен құралған: байланыс, денсаулық сақтау, социум, шығармашылық. Жалпы және дамытпалы құзыреттіліктерінің тығыз өзара әрекеттестігі өскелең ұрпақтың бойында азаматтылық және отансүйгіштіктің жоғары дәрежесі мен гуманистік бағдарланған көзқарасын қалыптастыру және өз қабілеттерін толық жүзеге асыруы мақсатында шарттарды жасау үшін бағытталған.

Жалпы орта білім беру мектептері 12-жылдық білім беру үлгісіне көшу, білім беру мазмұнының жаңартылуы жағдайында білім беру сапасының арттырылуына бағытталған мемлекеттік жалпыға міндетті орта білім беру стандартының орындалуын іске асырады.

БЖЭТО ТҮЛЕГІНІҢ ҮЛГІСІ

Қосымша білім беру жүйесі мектеп мақсатын жүзеге асыруда негізгі орын алады - кең шоғырлы дағдыларына ие түлекті қалыптастырады және өз қызметін заманауи инновациялық ортада адамға қажетті құзыреттіліктерді қалыптастыруға бағыттайды.

Қойылған міндеттерді іске асыруы мақсатында БЖЭТО-да тиісті жағдайлар жасалған: жоғары білікті кәсіби педагогикалық ұжымы, қажетті әдістемелік-бағдарламалық және материалдық-техникалық қорлары бар - оқу кабинеттерімен қоса 3 бейімделген ғимарат, экологиялық-ботаникалық кешені, туристік-машықтану соқпағы, «Жас эколог» мұражайы, бөлме және тропик өсімдіктерінің топтамасымен жылыжай, ашық және жабық скалодромдары, кітапхана.

БЖЭТО қызметінің нормативтік-құқықтық базасы әрекет ететін заңшығарушылық құжаттарымен анықталады (1 қосымша).

Тәжірибенің көкейкестілігі Қазақстан Республикасы білім беру жүйесінің білімдіктен құзыреттілік, тұлғалық-бағдарланған парадигмаға бағыт алуымен шартталды.

Тәжірибенің жаңашылдығы Орталық қызметінің бағыттарына сәйкес басқару, әдістемелік және ұйымдастырушылық-педагогикалық іс-шаралар жүйесі, ұстаздардың қызметтік міндеттері мен жұмыс мазмұнының жаңартылуы, мемлекеттік-жеке меншік серіктестігі көлемінде әртүрлі мүдделі ұйымдарымен ынтымақтастық арқылы оқыту кеңістігінде құзыреттілік тәсілдемесін жүзеге асыру бойынша шарттарды жасау болып табылады.

1. ҚҰЗЫРЕТТІЛІК ТӘСІЛДЕМЕСІНІҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ МЕН ҚАҒИДАЛАРЫ

Қосымша білім беру жүйесі жалпы білім берудің маңызды құрамдас бөлігі ретінде өскелең ұрпақпен жұмыс атқаруда тиімді тәсілдемелер, балалардың

заманауи қоғамда табысты әлеуметтенілуіне дайындаудың инновациялық әдістері мен үлгілерін үнемі іздестіруде.

Жалпы және негізгі құзыреттіліктерді дамытудың психологиялық-педагогикалық тұрғысында сүйемелдеу мәселелері А. Маслоу, С.Л. Рубинштейн, Л.М. Митина, Н.Ф. Талызина сияқты ғалымдардың еңбектерінде қарастырылған. Құзыреттілік тәсілдемені іске асырудың әралуан қырлары А.Л.Андреев, Л.Н. Боголюбов, Ж. Делор, Э.Ф. Зеер, И.А. Зимняя, О.Е.Лебедев, А.К. Марков, Дж. Равен, Г.К. Селевко, Н.А. Соколова, Б.Оскарссон, С. Шо, А.Ф. Присяжная, Н. Хомской, А.В. Хуторской, т.б. жұмыстарында көрінісін тапты.

Педагогикалық тәжірибе үшін ең қолайлы О.Е. Лебедевтiң пікірлері болып табылады, оның пайымдауынша, түлектердің қоғамдағы өмірге табысты бейімделуі тұрғысында құзыреттілік тәсілдемесінің маңыздылығы зор болып келеді. Қосымша білім беру жүйесінде оқушылардың жалпы құзыреттіліктерін дамытудың дидактикалық үлгісін құрастыру Ю.А. Громыко, В.И. Слободчиков, П.Г. Щедровицкий, О.П. Кенкманн, Г.А. Ягодин, Г.П. Ников, А.А. Поповтың психологиялық-педагогикалық жобалау саласындағы қорытындылары мен Г.В. Залевский, Г.Н. Прозументованың ашық білім беру жүйесінің пікірлеріне негізделінеді.

Құзыреттіліктер, олардың жіктелуі

Құзыреттіліктер жалпы және негізгі деп ажыратылады. Жалпы құзыреттіліктер - оқушының белгілі бір әлеуметтік тәжірибені меңгеру үдерісі барысындағы дамуы мен қызметінің нәтижесі. Жалпы құзыреттіліктер белгілі бір деңгейге дейін әмбебап болып келеді. Жалпы құзыреттіліктерінің өзегін жеке тұлғаның бейімделу, әлеуметтенілу, социумда бірлесу және өздігінен жүзеге асырылуы құрайды, олардың құрамдас дамытпалы құзыреттіліктері байланыс, денсаулық сақтау, социум, шығармашылық болып табылады. Жалпы құзыреттіліктері өзегінің құрамдас бөліктері бір-бірімен өзара тығыз байланысты.

Негізгі құзыреттіліктер оқушылардың қызмет тәсілдерінің белгілі бір жиынтығын меңгеруінде бейнеленеді. Қызмет жиынтығы әлеуметтік тұрғыда талап етілуі тиіс, тапсырыс беруші сұранысының нысаны болып келеді. Негізгі құзыреттіліктер әлеуметтік-экономикалық ахуалдың өзгерістерімен байланысты түзетіліп, оқушылар үшін кәсіби маңыздылығына ие болады.

Негізгі топтарын келесідей жіктеуге болады:

- оқу-танымдық;
- ақпараттық;
- коммуникативтік;
- еңбек-әлеуметтік;
- тұлғалық өздігінен жетілу құзыреттілігі.

Тәжірибенің қалыптасуы барысында бірқатар қарама-қайшылықтар анықталып шешілді:

1. Ұйым қызметінің мазмұны және білім беру мазмұнын жаңартудың қойылған міндеттері арасында. Қосымша білім беру ұйымдарының мақсаттары мен міндеттері білім беру мазмұнының жаңартылуына сәйкес анықталса,

қосымша білім беру ұстаздарының бағдарламалары сәйкес келмеді.

2. Бірқатар ұстаздардың педагогикалық шеберлігі мен психологиялық-педагогикалық құзыреттілігінің жеткіліксіз дәрежесі және қосымша білім беру ұйымының дамуында өзгерістер мен ынтымақтастыққа дайын педагогикалық қызметкерлеріне сүйену қажеттілігі арасында.

3. Материалдық-техникалық базасы мен оқыту құралдары және жаңартылудың нығаюын талап ететін жаңа білім беру бағдарламаларының енгізілуі мен заманауи оқыту міндеттерінің қойылуы арасында.

Осыған байланысты келесі міндеттерді шешу қажеттілігі туындады:

1. Қосымша білім беру мекемесінің беделі, оның бәсекелестікке қабілеттілігін арттыру.

2. Қосымша білім беру мазмұнының жаңартылуы:

- қосымша білім беру бағдарламалары мен элективтік курстарын құрастыру және еңгізу (дамыту, біріктірілген, зерттеу, т.б.);

- әлеуметтік тапсырысты орындау, әр оқушыны «табыс жағдаятына» жеткізу.

3. Жалпы орта және қосымша білім берудің бірлесуі. Кәсібиге дейінгі білім алу шарттары мен мүмкіндіктерін жасау.

4. Жалпы орта және қосымша білім беру мекемелері қорларының қауымдасуы және алмасуы (зияткерлік, кадрлық, ақпараттық, материалдық-техникалық, т.б.), қызметтерді ұсынуы (кеңес беру, ақпараттық, техникалық, т.с.с.).

5. Оқушылардың тұлғалық және кәсіби тұрғыда өздігінен анықталуы мақсатында қоғам талаптары, аймақтың көкейкесті ахуалы мен әлеуметтік-экономикалық дамуын рефлексивтік талдауының негізінде ұйым дамуының жоспарлауын құрастырудың болжамдық сипаты.

2. «БАЛАЛАР-ЖАСӨСПІРІМДЕР ЭКОЛОГИЯ ЖӘНЕ ТУРИЗМ ОРТАЛЫҒЫ» МҚКК - ПАВЛОДАР АЙМАҒЫ БОЙЫНША ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ҚОР ОРТАЛЫҒЫ

Ұйым атауы: Павлодар қаласы әкімдігі Павлодар қаласы білім беру бөлімінің «Балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығы» МҚКК

Басшы: Людмила Александровна Вольф, биология ғылымдарының кандидаты, Халықаралық балалар-жасөспірімдер туризмі және өлкетану Академиясының академигі.

Экология білім беру және туристік-өлкетану қызметі саласындағы танымал маман. «Қосымша білім беру жүйесінде тұрақты дамуы мақсатында экологиялық білім беру» (Орталық

Азия аймақтық экологиялық орталығының жобасы); «2007-2010 жж. қосымша білім беру жүйесінде оқушыларға үздіксіз экологиялық тәрбие және білім беру»;

«2011-2015 жж. құзыреттілік тәсілдемесі БЖЭТО құзыреттілік тәсілдемесі оқушылардың кәсіби тұрғыда өздігінен анықталуының құралы ретінде» бағдарламаларының авторы. Қазақстан Республикасы коммерциялық емес экологиялық ұйымдары ұлттық ассоциациясы басшыларының кеңесі, «Экоәлем» республикалық журналы редакциялық кеңесінің мүшесі.

Жоғары оқу орындары ғылыми-жаратылыстану мамандықтарының студенттері мен магистранттарына арналған «Экскурсиятану» оқу-әдістемелік құралы және «География», «Туризм» мамандықтары бойынша оқитын студенттерге арналған «Мектеп туризмінің нұсқаушысы» элективтік курсы тек өскелең педагогикалық ауысымы ғана емес, сонымен қатар тәжірибелі мамандар үшін үстел кітабына айналды.

«Қазақстан Республикасы білім беру ісінің үздігі» төсбелгісі, Қазақстан Республикасы білім және ғылым министрлігі, ҚР БҒМ Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы, ҚР БҒМ Ұлттық дене шынықтыру оқу-тәжірибелік орталығы, «Павлодар облысы білім беру басқармасы» ММ Құрмет грамоталары; «Балалар үшін» Алтын жұлдызы», «Қазақстан Республикасы туризм саласының үздігі» төс белгілерімен марапатталды.

Құрылу тарихы:

1955 жылы қалалық пионерлер Үйі тұсында жас натуралистер бөлімі ашылып, 1956 жылы қалалық жас натуралистер стансасына айналды.

1962 жылы қалалық жас натуралистер стансасы облыстық мәртебесіне ие болды (ОЖНС).

1999 жылы ОЖНС «Балалар-жасөспірімдер экологиялық мектебі» МҚКК қайта аталып, «оңтайландырумен» байланысты

қалалық қаржыландыруға көшіріледі.

2007 жылы «Балалар-жасөспірімдер экологиялық мектебі» МҚКК «Балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығы» МҚКК мәртебесін иемденеді.

Меншік үлгісі: мемлекеттік қазыналық коммуналдық кәсіпорны

Мекенжайы: Қазақстан Республикасы, 140004, Павлодар облысы, Павлодар қаласы, Саматов к., 1/2

Телефон: +7(7182) 33-30-24

E-mail: ekoty@yandex.kz

Оқушылар саны: 1 044

Қызмет бағыттары: экология, туризм, өлкетану

Қызмет нысаны: Туризм, экология, өлкетану салаларында «Балаларға қосымша білім беру бойынша қосымша білім беру ұйымдарына құжаттар қабылдау және оқуға қабылдау» мемлекеттік қызметін жүзеге асыру.

Материалдық-техникалық базасы: Орталық 789,8 м² жалпы алаңымен 3 бейімделген ғимаратта орналасқан, жобалық қуаты – 195.

3 оқу кешендері: №1 - әкімшілік, мұнда басқару аппараты, кітапхана, мәжіліс залы, төменгі қабатында - «Жас эколог» мұражайы; №2 - экологиялық-ботаникалық кешені, туристік-машықтану базасы, жылыжай, оқу кабинеттері; №3 - жабық скалодром, оқу кабинеттері.

Орталық аудио, бейне,

телеаппаратурасы және кеңсе техникасымен жабдықталған.

Көлік құралдарының 2 бірлігі бар.

Қызметкерлер саны: барлығы - 62, оның ішінде әкімшілік-басқарушылық персонал - 5, бөлім меңгерушілері - 8, әдіскерлер - 3, қосымша білім беру ұстаздары - 32, техникалық персонал - 14.

Жыл	Ұстаздар	Оның ішінде						
		жоғары педагогикалық білім	жоғары кәсіби білім	ғылыми дәреже		біліктілік санаттары		
				ғылым кандидаты	магистр	жоғары	бірінші	екінші
2012	33	28	3	1	3	8	8	4
2013	32	21	3	1	3	8	8	4
2014	32	23	5	1	3	9	3	7
2015	32	25	5	1	3	11	2	7

3. БЖЭТО ҚЫЗМЕТІНІҢ БАҒЫТТАРЫ

3.1. БЖЭТО ӘДІСТЕМЕЛІК ҚЫЗМЕТІ

Білім беру ұйымы қызметінің құрылымында маңызды құрамдас бөлігі әдістемелік бөлімінің қызметі болып табылады.

БЖЭТО әдістемелік қызметі ұжымның кәсіби біліктілігі мен педагогикалық шеберлігін арттыру мақсатында келесі басым бағыттары бойынша іске асырады:

-оқу-әдістемелік жұмысы (әдістемелік кеңесі, экология, туризм, өлкетану бағыттары бойынша әдістемелік бірлестіктері, жас маман мектебінің жұмысы);

-кеңес беру-әдістемелік жұмысы;

-нұсқаулы-бұқаралық жұмысы;

-ақпараттық-әдістемелік жұмысы;

-ғылыми-зерттеу және тәжірибелік жұмысы;

-ұстаздардың кәсіби біліктілігін арттыру.

БЖЭТО әдістемелік қызметі өз жұмысын ұйымдастыруда әрекет ететін мемлекеттік нормативтік-құқықтық базасы, қосымша білім беру ұйымдарының қызметін реттемелеуші нормативтік-құқықтық құжаттары, БЖЭТО Жарғысы және жылдық жұмыс жоспарын басшылыққа алады.

БЖЭТО «Балаларға қосымша білім беру бойынша қосымша білім беру

ұйымдарына құжаттар қабылдау және оқуға қабылдау» мемлекеттік қызмет стандартын жүзеге асыра, келесі бағдарламаларды құрастырып мақұлдады:

- «2007-2010 жж. қосымша білім беру жүйесінде оқушыларға үздіксіз экологиялық тәрбие және білім беру»;

- «2011-2015 жж. құзыреттілік тәсілдемесі БЖЭТО оқушыларының кәсіби тұрғыда өздігінен анықталуының құралы ретінде».

Осыған сәйкес әдістемелік қызметі тарапынан «2011-2015 жж. БЖЭТО оқыту кеңістігінде құзыреттілік тәсілдемесін жүзеге асыру бойынша нұсқаулы-әдістемелік қызметі» бағдарламасы құрастырылып енгізілді, оның негізгі мақсаты ұстаздардың кәсіби құзыреттілігін арттыруға бағытталған оқу-әдістемелік кешенін құру болды.

2014 жылы осы бағдарлама «Әдістемелік вернисаж» жыл сайынғы республикалық оқу-әдістемелік материалдары байқауының «ҚБҰ әдістемелік қызметінің жұмысын бейнелейтін материалдар» аталымында III дәрежелі дипломын иемденіп, жүлдегер атанды.

Әдістемелік бөлімі тарапынан оқыту үдерісі іске асырылуының тиімділігін анықтау мақсатында мониторингтік бақылау бағдарламасы құрастырылып енгізілді, оның негізгі мақсаты - қосымша білім беру бағдарламаларының жүзеге асырылуы, оқушылардың тұлғалық жетістіктері мен ұстаздың кәсіби құзыреттілігі нәтижелілігін айқындау арқылы қосымша білім берудің сапасын бағалау болды.

БЖЭТО оқыту кеңістігінің мониторингтік бақылау бағдарламасы қамтиды:

1. Қосымша білім беру бағдарламасы бойынша оқыту нәтижелерінің мониторингісі (теориялық дайындығы, тәжірибелік дайындығы, негізгі жалпы оқу құзыреттіліктері);

2. Оқушылар тұлғасының қасиеттері дамуының мониторингісі;

3. Оқушылар жетістіктерінің мониторингісі;

4. Ұстаздың кәсіби тұрғыда өсуінің мониторингісі.

Ұстаз диагностикалық картаға (1 кесте) оқушылар туралы мәліметтерді еңгізумен қосымша білім беру бағдарламасы бойынша оқыту нәтижелерінің мониторингісін оқу жылы барысында екі рет өткізеді (желтоқсан, сәуір-мамыр).

Оқушылардың қосымша білім беру бағдарламасы бойынша оқыту нәтижелері мониторингісінің
диагностикалық картасы«Әлем» балалар бірлестігі «Туған өлке экономикасы» қосымша білім беру бағдарламасы
3 оқыту жылы №1 топ Ұстаз О.Н.Бовина 2014-2015 оқу жылы

Оқушының аты, тегі	1. Максим Кашемиров		2. Даляя Мадьярова		3. Кристина Генинг		4. Арина Иванова	
Диагностика мерзімдері								
Көрсеткіштер	I-ші жартыжылдық ыстық аяғы	Оқу жылының аяғы	I-ші жартыжылдық ыстық аяғы	Оқу жылының аяғы	I-ші жартыжылдық ыстық аяғы	Оқу жылының аяғы	I-ші жартыжылдық ыстық аяғы	Оқу жылының аяғы
Теориялық дайындығы								
Бағдарламаның мазмұнымен қарастырылған теориялық білімдер	2	3	1	2	2	3	3	3
Арнайы ұғымдар жиынтығын меңгеру	2	3	1	2	2	3	3	3
Тәжірибелік дайындығы								
Бағдарламаның мазмұнымен қарастырылған тәжірибелік біліктері мен дағдылары	2	3	1	2	2	3	2	3
Арнайы құрал-жабдықты меңгеру	2	3	1	2	2	3	2	3
Шығармашылық дағдылары	1	2	1	2	2	3	2	3
Негізгі жалпы оқу қузыреттіліктері								
Оқу-зияткерлік								
Арнайы әдебиетті іріктеп талдай білу	1	2	1	2	1	2	1	2
Ақпараттың компьютерлік қайнаркөздерін пайдалана білу	2	3	2	3	2	3	2	3
Оқу-зерттеу қызметін жүзеге асыру	1	2	1	2	1	2	1	2
Коммуникативтік								
Ұстазды есту және тыңдай, айналадағылардың пікірін қабылдай білу	3	3	3	3	3	3	3	3
Аудитория алдында сөз сөйлеу	3	3	2	2	2	2	2	2
Пікірталасқа қатысып, өз ой-пікірін қорғай білу	3	3	2	3	2	3	2	3
Ұйымдастырушылық								
Өз жұмыс (оқу) орнын ұйымдастыра білу	3	3	3	3	3	3	3	3
Жұмысты жоспарлау, ұйымдастыру, оқу уақытын үлестіре білу	2	3	2	2	2	3	2	2
Жұмысты ұқыпты жауапкершілікпен орындау	3	3	2	3	2	3	2	3
Қызмет үдерісі барысында қауіпсіздік техникасы ережелерін ұстану	3	3	3	3	3	3	3	3
Оқушылардың жетістіктері								
Оқушының № (кестенің бас бөлігі)								
Балалар бірлестігі дәрежесінде	БЖЭТО жылдық жұмыс жоспарына сәйкес іс-шараларға қатысу							
Қосымша білім беру ұйымының дәрежесінде		1 орын «Менің Отаным - Қазақстан» ҒТК		Аталым «Менің Отаным - Қазақстан» ҒТК				3 орын «Менің Отаным - Қазақстан» ҒТК
Қалалық дәреже								«Зерде» байқауы
Облыстық, республикалық, халықаралық дәрежелерінде		3 орын «XIV-ші Сатпаев оқулары» ҒТК						

Оқушының қосымша білім беру бағдарламасы бойынша білім алу нәтижелерін анықтау бағаланатын қасиеттің қалыптасу деңгейі, өлшемдері мен көрсеткіштері, мүмкін ұпайлар саны мен диагностика әдістерін қамтитын нұсқаулық кестесіне сәйкес өткізіледі (3 қосымша, 1, 2 кесте).

Көрсеткіштердің қалыптасу дәрежесі 0-н бастап 3 ұпайға дейін ұпайлық жүйесі негізінде бағаланады:

0 ұпай - бағаланатын қасиет қалыптаспаған немесе оқушы тарапынан байқалмайды;

1 ұпай - бағаланатын қасиет $\frac{1}{2}$ немесе одан кем көлемінде;

2 ұпай - бағаланатын қасиет $\frac{1}{2}$ астам көлемінде;

3 ұпай - бағаланатын қасиет толығымен қалыптасқан.

Оқыту үдерісі сапасы маңызды көрсеткіштерінің бірі оқушылардың жетістіктері болып табылады.

Оқушылар жетістіктерінің мониторингісі диагностикалық картасы негізінде жүргізіліп (1 кесте), балалар бірлестігі қызметінің бағыты бойынша әрбір оқушының белгілі бір салада, тұтас алғанда оқыту үдерісінің жүзеге асу нәтижелілігін көрнекі тұрғыда бағалауға мүмкіндік беретін әралуан дәрежелі жетістіктерді еңгізеді.

Қорытынды аттестаттау туралы Ережесіне сәйкес Орталықтың балалар бірлестіктерінде оқушылардың аралық және қорытынды аттестаттауы өткізіліп, тиісті құжаттама ресімделеді (аттестаттау кестелері, хаттамалар, «Қосымша білім беру бағдарламасы бойынша оқыту нәтижелері мониторингісі» әдістемесі, М.И.Шилованың оқушылардың тәрбиелілігін зерттеу әдісі негізінде құрастырылған «Тәрбиеленуші тұлғасының қасиеттерін зерттеу» әдістемесі бойынша нәтижелерді бағалау өлшемдері).

Қосымша білім беру жүйесі қызметі заманауи талаптарға сәйкес келетін және көп функционалды болып табылатын жоғары білікті, құзыретті ұстаздың қатысуынсыз елестетілмейді. Оқыту үдерісінің сапасы ұстаздың жеке тұлғалық қасиеттері мен кәсібилік дәрежесіне тәуелді болып келеді.

Осы білім беру сапасын мониторингілеу жүйесі уақытында оқу-тәрбие үдерісінің мәселелік аумақтарын анықтап, оқыту үдерісі барша субъектілерінің қызметін жоспарлау және үйлестіру барысында есепке алуға мүмкіндік береді.

Ұстаздар кәсіби шеберлігі үздіксіз өсуінің қамтамасыз етілуіне әдістемелік қызметі құрастырған іс-шаралар жүйесі жағдай жасайды:

- педагогикалық үдерісін әдістемелік тұрғыда сүйемелдеу;
- қызмет бағыттары бойынша ашық оқу сабақтары мен шаралар және шеберлік сыныптарын өткізу;
- әртүрлі дәрежелі семинарлар, ғылыми-тәжірибелік конференциялары мен педагогикалық шеберлік байқауларына қатысу;
- ұстаздардың өздігінен білімін жетілдіруі бойынша жұмысы;
- біліктілік арттыру курстарынан өту;
- қосымша білім беру ұстаздарының аттестаттауы.

БЖЭТО балалар бірлестіктеріндегі оқыту үдерісі қызмет бағыттарына сәйкес авторлық, бейімделген және шамалы білім беру бағдарламаларының негізінде жүзеге асырылады.

Бүгінгі таңда авторлық бағдарламалары бойынша - 16 ұстаз, бейімделген бағдарламалары бойынша - 10, шамалы бағдарламалары бойынша - 6 ұстаз қызмет атқарады.

Кәсіби шеберлікті арттырудың тиімді үлгілерінің бірі

- әр ұстаздың өз әлеуетін ашып көрсетуі, өз тәжірибесімен алмасып, әріптестерінің құзыретті пікірін алуға мүмкіндік беретін ашық оқу сабақтары мен шараларды өткізу болып келеді.

Осы шаралардың жоғары бағалануы облыстық және қалалық дәрежеде шеберлік-сыныптарының өткізілуін негіздеді:

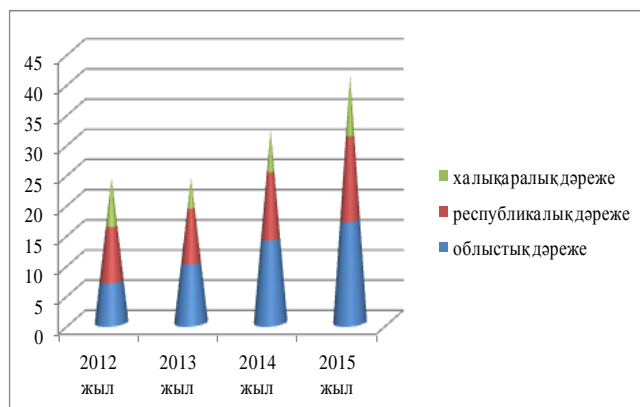
-экология бағыты бойынша - «Жеміс-жидек дақылдарын ұластыру» (С.М.Боровикина), «Мектеп жанындағы оқу-тәжірибелік учаскелерінің ландшафты әрленімі» (Б.К.Текенова);

-туризм бағыты бойынша - «Мен жорыққа шығамын» (О.В.Дьяченко), «Түйіншек байланды» (И.В.Ридзаускене);

-өлкетану бағыты бойынша - «Әр мектепке - мұражай» (И.А.Ефимова), «Карта нүктесі - Павлодар облысы» (А.Т.Махамбетова).

Кәсіби құзыреттілігін арттырудың маңызды сатысы әралуан дәрежелі семинарлары, ғылыми-тәжірибелік конференциялары мен педагогикалық шеберлік байқауларына қатысу болып табылады.

Ұстаздардың кәсіби біліктілігін арттыру мониторингісі

Орталық ұстаздары өздігінен білімін жетілдіру тақырыптары негізінде белсенді жұмыс жүргізіп, қызмет бағыттары бойынша әдістемелік нұсқауларында тәжірибесін жалпылау арқылы өз біліктілігін үздіксіз тұрғыда жоғарлатады: «Фенологиялық бақылауларды ұйымдастыру арқылы экологиялық құзыреттіліктерін қалыптастыру», «Карта нүктесі - Павлодар облысы» зияткерлік-танымдық ойын-саяхаты», «Туристік жарыстарды ұйымдастыру және өткізу бойынша әдістемелік нұсқаулар», т.б.

Жыл сайын БЖЭТО ұстаздары жоспарлы сәйкестік нысанына байланысты аттестаттау процедурасынан өтеді, нәтижесінде ұстаздар санаттылығының дәрежесі едәуір арта түседі.

Әдістемелік бөлімі аймақтық, қалалық және Орталық дәрежелерінде экологиялық, туристік және өлкетану конференциялары, байқаулар, жарыстар, слеттар, акциялар, фестивалдер мен тәжірибелерді ұйымдастыру және өткізу бойынша әдістемелік нұсқаулар мен жинақтар, жолсілтемелері мен ережелерді құрастырды:

- «Менің Отаным - Қазақстан» аймақтық оқушылар ғылыми-тәжірибелік

конференциясы;

- облыстық мектеп мұражайлары жас экскурсия жүргізушілерінің байқауы;
- «Алтын күз» оқушылардың ашық экотуристік жарыстары;
- Кольцовтардың естелігіне арналған жүгіру арқылы спорттық бағдарлау бойынша ашық жарыстары;
- «Болашақ зияткер» қалалық турнирі;
- «Қош келдің, құстар елі!», «Жасыл толқын» қалалық акциялары;
- «Ұмытылмас қаһармандар!» қалалық шығармашылық байқауы;
- «Баршаға үлгі болатын есімдер!» қалалық байқауы;
- «Ауыл, аудан, қала жылнамасы» экологиялық-өлкетану тәжірибесінің қорытындылары бойынша шығармашылық есебі;
- Жеңіс Күніне арналған туристік көпсайыс бойынша қала біріншілігі;
- «Ертіс сыңғыры» бард әнінің қалалық фестивалі, т.б.

Қызметтің жоғары тиімділігіне Орталықтың оқу-әдістемелік кешені мен көкейкесті әдебиеті, ғылыми, оқыту және баспа басылымдары бар тиісті кітапхананың болуы өз септігін тигізеді. Қажетті техникалық жабдықталуы мен интернет-қорларының қолжетімділігі ұстаздар қызметінің мүмкіндіктерін біршама кеңейтеді.

Ұстаздар жыл сайын «Үздік қосымша білім беру ұстазы» педагогикалық шеберлік байқауына қатысып, қала және облыс дәрежелерінде Орталықтың намысын қорғай білді:

- «Үздік қосымша білім беру ұстазы-2011» облыстық байқауының жүлдегері (3 орын, А.Т.Махамбетова);
- «Үздік қосымша білім беру ұстазы-2011» қалалық байқауының жеңімпазы (1 орын, А.Т.Махамбетова);
- «Ең таңдаулы қосымша білім беру ұстазы-2016» қалалық байқауының жүлдегері (1 орын, А.А.Касенова);
- «Электронды кейс» тәрбие қызметінің әдістемелік кешендері қалалық байқауының жүлдегері (бұқаралық бөлімінің меңгерушісі В.Н.Шорохова);
- II республикалық оқуларының қалалық және облыстық турларының жеңімпазы (1 орын, И.А.Ефимова);
- «Заманауи сабақ» аймақтық байқауының жеңімпаздары (1 орын, Б.К.Текенова, С.М.Боровикина, И.В.Болдишор).

Орталық қосымша білім беру ұйымдарының әртүрлі байқауларына қатысып, жетістіктер жинағын толықтырып отырады:

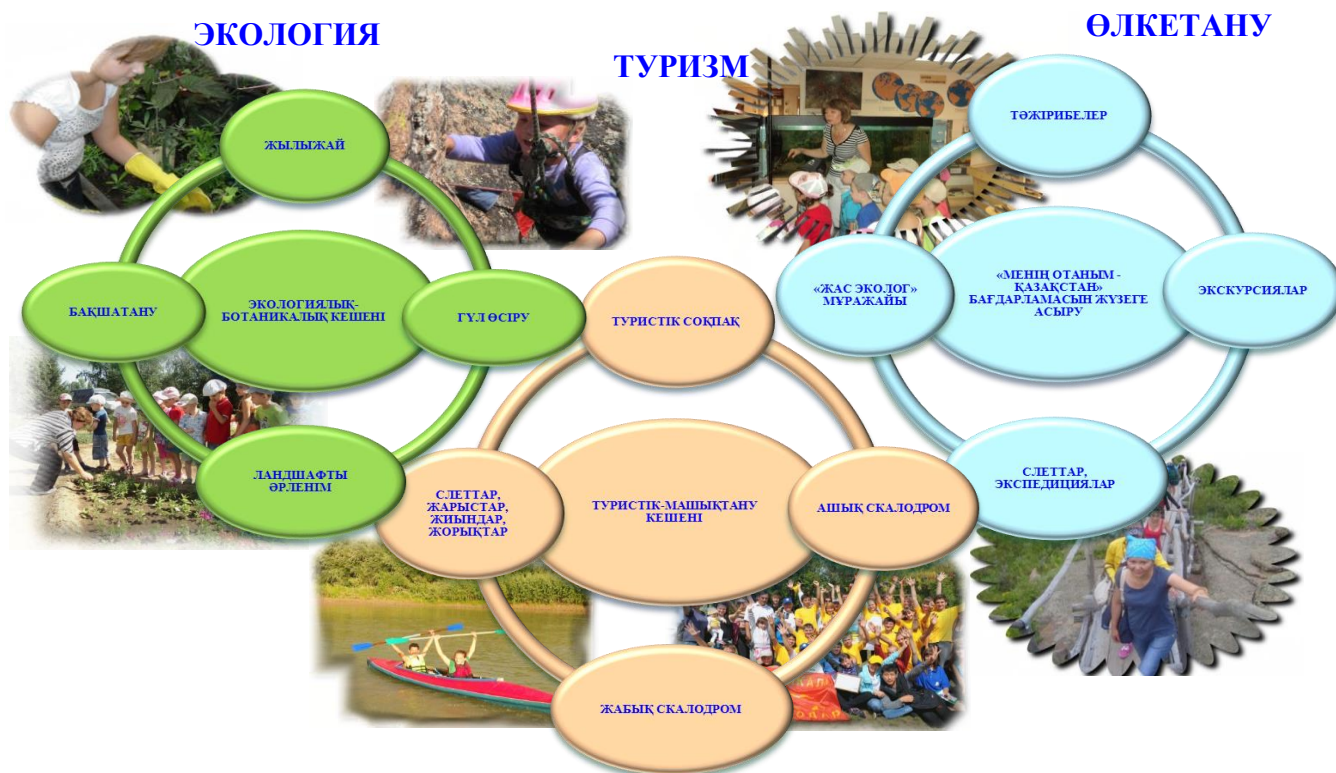
- «Үздік қосымша білім беру ұйымы - 2014» облыстық байқауының II дәрежелі дипломы;
- «Мен - кәсіподақ көшбасшысымын!» облыстық байқауының II дәрежелі дипломы (Н.Г.Москова);
- «Үздік педагогикалық ұжымы - 2014» әлеуметтік серіктестігі көлемінде кәсіподақ ұйымдары қалалық байқауының Құрмет грамотасы (1 орын);
- «Жаз - 2011» облыстық байқауының «Үздік қосымша білім беру ұйымы» аталымында, «Жаз - 2011», «Жаз - 2012», «Жаз - 2013», «Жаз - 2014», «Жаз - 2015» қалалық байқауында I дәрежелі дипломдары.

3.2. БЖЭТО ОҚЫТУ КЕҢІСТІГІ

Бүгінгі таңда балаларға қосымша білім беру заманауи қоғамда қалыптасқан оқыту кеңістігінің маңызды құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады.

Ашықтық, жұмылғыштық пен икемділікке ие қосымша білім беру жүйесі баланың, оның отбасы, қоғам мен мемлекеттің мүддесіне қарай «заманның сын-тегеуріндеріне» жылдам және нақты жауап қайтаруға қабілетті болып келеді.

ОРТАЛЫҚ ҚЫЗМЕТІНІҢ БАҒЫТТАРЫ

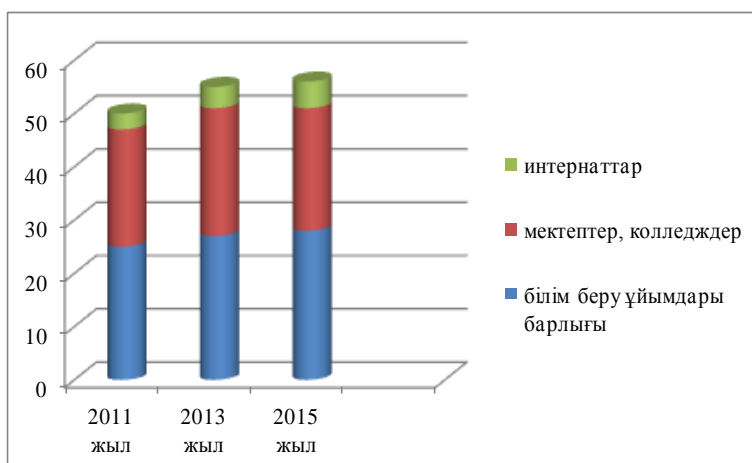

БЖЭТО қосымша білім беру саласында мемлекеттік саясатты жүзеге асыра отыра өз қызметін «экология», «туризм», «өлкетану» үш негізгі көкейкесті бағыттары бойынша атқарады.

Білім беру ұйымдарының қосымша білім берумен қамтылу мониторингісі

Бос уақыт әлеуетіне негізделінген БЖЭТО оқу-тәрбие үдерісі 1044 оқушылардың қамтылуымен мемлекеттік және орыс оқыту тілдерінде 32 балалар бірлестіктерінде жүзеге асырылады.

Білім беру нәтижелеріне қатысты мемлекет тапсырысының өзгеруімен

байланысты, бірінші орынға оқушының хабардарлығы емес, қоршаған болмыстың үнемі өзгеріп отыратын әлеуметтік-экономикалық жағдайында мәселелерді шеше білуі шығарылып, білімдіктен құзыреттілік оқытуға көшу өзекті болып отыр.

Осыған орай БЖЭТО оқыту кеңістігін ұйымдастыруға қатысты тәсілдемелер қайта қарастырылды.

2011-2012 оқу жылынан бастап құзыреттілік негізінде ұжым қызметінің тұжырымдамасын мақұлдау бойынша жұмыс жүргізілді. Оқушылардың жалпы

құзыреттіліктері дамуының дидактикалық үлгісі қайта құрылып, оның басым құрамдас бөліктері мен құрылымы анықталды және білім беру бағдарламаларының мазмұны қайта қарастырылды.

Орталықтағы оқыту үдерісінің даму жолы жаңа сипатқа ие болды: оқушылардың жалпы және негізгі құзыреттіліктерінің дамуы мақсатында жағдай жасау.

Осы үлгінің еңгізілуі өз дарындылығы мен қабілеттерін толық мөлшерде іске асыру мақсатында оқушылар үшін «табыс жағдаятын» қалыптастыруға бағытталған.

БЖЭТО қызметінің сапалы жаңартылуы мақсатында құзыреттілік негізінде қызмет Тұжырымдамасы құрастырылып, оны жүзеге асыру бағыттары анықталды: басқарушылық және ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттарды еңгізу, Орталық қызметінің бағыттарына сәйкес ұстаздар жұмысы міндеттері мен мазмұнының жаңартылуы. Оқыту үдерісіне мақұлданып еңгізілді:

- 2011-2015 жж. құзыреттілік негізінде БЖЭТО қызметінің бағдарламасы;
- 2011-2015 жж. БЖЭТО оқыту кеңістігінде құзыреттілік тәсілдемесін іске асыру бойынша нұсқаулы-әдістемелік қызметінің бағдарламасы;
- құзыреттілік негізінде Орталық ұстаздарымен құрастырылып, Павлодар облысы ПК БАИ пікірі сарапталған білім беру бағдарламалары (2 қосымша);
- мониторингілік бақылау бағдарламасы (3 қосымша).

Ұстаздар тарапынан өздігінен білімін жетілдіру бойынша зерттеу сипатына ие көкейкесті тақырыптары, қызмет бағыттарына сәйкес балалар бірлестіктерінде құзыреттілік тәсілдемесін іске асыру бойынша әдістемелік нұсқаулары анықталды (4 қосымша).

3.3. ЭКОЛОГИЯ БАҒЫТЫ

Экологиялық білім берудің негізгі мақсаты - ұзақмерзімді тұрақты даму мүмкіндігін қамтамасыз ететін қоғамның қоршаған ортамен өзара қатынасын үйлестіруге бағытталған жаңа көзқарас пен заманауи ойлауды қалыптастыру болып табылады.

Экологиялық бағыттағы БЖЭТО қызметі «Экология» бөлімі, экологиялық-ботаникалық кешені, питомник және жылыжай жұмысы арқылы іске асырылады.

«Экология» бөлімінің құрамына келесі бағыттар бойынша 12 балалар бірлестіктері енеді: фенология, сәндік-қолданбалы шығармашылығы, оқушылар ғылыми қоғамы, бақшатану, экология.

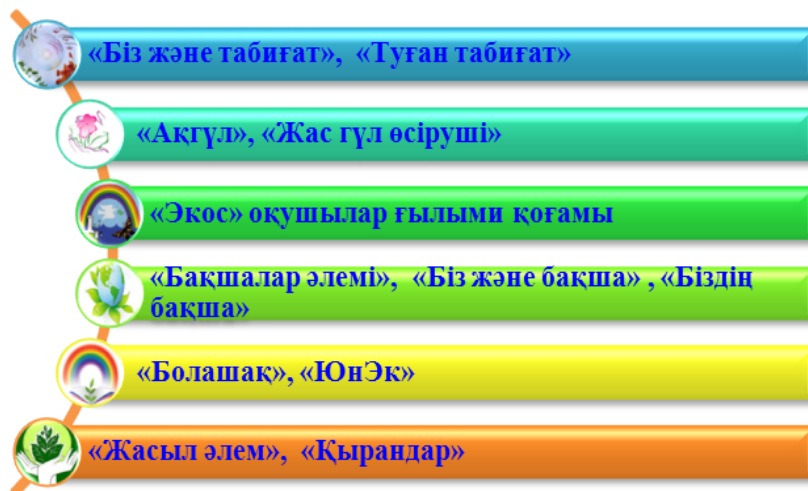
Бөлім қызметінің негізін «Фенология», «ОҒК көлемінде зерттеу қызметін ұйымдастыру», «Гүл өсіру және ландшафты әрленім», «Біз және бақша», «Бақшалар әлемі», т.б. оқыту бағдарламалары мен «Күпиялы және танымал әлем» және «Жаз - ғажайып маусым» кешенді жобаларын жүзеге асыру, сонымен қатар бұқаралық

экологиялық және табиғатты қорғау, ғылыми-тәжірибелік пен шығармашылық іс-шаралары - еңбек десанттары, акциялар, байқаулар мен конференцияларды өткізу құрайды.

Оқушылар бақшатану және сәндік жемістану, гүл өсіру мен ландшафты әрленімнің негіздерін тропик өсімдіктері бар жылыжай, ағаш-бұта және жеміс-жидек дақылдарының питомнигі, бақша, гүлзарлар мен саяжолдарды қамтитын 3,5 гектар алаңымен экологиялық-ботаникалық кешені аумағында үйренеді.

Орталық негізінде 150 м² алаңымен бөлме және экзотикалық өсімдіктерінің екі жүзге жуық түрлерін қамтитын жылыжай қызмет атқарады.

Жыл сайын жылыжай негізінде тек Орталық балалар бірлестіктерінің оқушыларына ғана емес, сонымен қатар қалалық мектепке дейінгі, мектеп білім беру ұйымдарының оқушылары, арнаулы орта және жоғары оқу орындарының студенттеріне арналған мыңнан астам шолу және тақырыптық экскурсиялары

өткізіледі.

Осы экскурсиялардың маңыздылығы бұрыннан белгілі өсімдік туралы жаңа мен ғажайып мәліметтерді танып білу мүмкіндігі болып табылады, әсіресе жылыжай «тұрғынының» атауы, шығу-тегі, қоныстануы мен қолданылуымен байланысты аңыздар өте қызықты және танымдық болып келеді.

15 жылдан астам «Жас зерттеуші» оқушылар ғылыми қоғамы өз жұмысын атқарып келеді. ОҒҚ - бұл «Интродукция биотүрлілікті сақтаудың факторы ретінде», «Жасыл экономика», «Пластик қалдықтарының қайта өңделуі», «Таңқурай сұрыптарын зерттеу», т.б. көкейкесті тақырыптар бойынша ғылыми-зерттеу, тәжірибелік пен жобалық жұмысын жүргізетін зерттеу және эксперименталды топтары, «Біз және экология» облыстық сырттай экологиялық мектебінің жұмысы.

ОҒҚ оқушылары - әртүрлі дәрежелі экологиялық олимпиадалары, форумдар мен ғылыми-тәжірибелік конференциялардың жеңімпаздары мен жүлдегерлері. Көптеген балалар үшін зерттеу қызметі сәре кәсіби сатысына айналды.

15 жылдан астам БЖЭТО оқушылардың ғылыми-зерттеу қызметін ынталандыру, экологиялық мәдениетті қалыптастыру, туған өлкені тәжірибелік тұрғыда танып білу, қоршаған табиғат, тарих және мәдениет ескерткіштерімен танысуы мақсатында «Менің Отаным - Қазақстан» дәстүрлі аймақтық оқушылар ғылыми-тәжірибелік конференциясын өткізеді.

Жыл сайын жалпы орта білім беру мектептері, мектептен тыс мекемелерінің клубтары, секциялары, зерттеу топтары мен басқа балалар бірлестіктерінің 100 астам оқушылары «Біз және экология», «Зерттеу жұмысы», «Өз өлкеңді танып біл», «Тарих бесігі – мұражай», «Ғылымға бастапқы қадам» секцияларында өз ғылыми жұмысының тәжірибесімен бөліседі.

Аймақтың экологиялық бағыттылығындағы қосымша білім беру қорларының бірі ретінде БЖЭТО қала мектептері мен Орталық балалар бірлестіктерінің оқушылары үшін «Жасыл толқын», «Қош келдің, құстар елі!»

қалалық акцияларын өткізудің үйлестірушісі, «Тіршілік ет, шырша!», «Қыста құстарды қоректендір», «Мейірімді қыс», «Қанатты достар» акциялары, экологиялық мерекелерді атап өтуге арналған «Жер Күні», «Су Күні», «Халықаралық биологиялық түрлілілік Күні», «Қоршаған ортаны қорғау Күні» сияқты іс-шаралардың ұйымдастырушысы болып келеді.

Кәсіби біліктілікті арттыру және тәжірибе алмасуы мақсатында жалпы орта білім беру мектептерінің мұғалімдері мен қосымша білім беру ұстаздарына арналған курстар, семинарлар, дөңгелек үстелдер мен шеберлік сыныптары өткізіледі: республикалық қосымша білім беру орталығымен бірлесе - «Экологиялық-биологиялық бағыттағы қосымша білім беру ұйымдарында негізгі құзыреттіліктерді тиімді қалыптастырудың заманауи технологиялары» қосымша білім беру ұстаздарының курстары; мектептен тыс мекемелерінің қосымша білім беру ұстаздары мен қалалық мектептерінің аға тәлімгерлеріне арналған «Қосымша білім беру жүйесінде экологиялық мәдениетті қалыптастыру» облыстық оқу-әдістемелік семинары; «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы «Павлодар облысы бойынша ПҚ БАИ» бірлесе - Қазақстан Республикасы химия және биология мұғалімдерінің І-ші съезіне арналған шаралары көлемінде «Жаратылыстану ғылыми білім берудің экологиялық мәселелері» дөңгелек үстелі.

Бөлім ұстазы Н.Я.Жукова жыл сайын мектепке дейінгі, жалпы орта және қосымша білім беру ұйымдарына арналып өткізілетін қалалық және облыстық семинарлары негізделінген «Мектеп жанындағы оқу-тәжірибелік учаскесі негізінде жұмыстың ұйымдастырылуы» (Павлодар облысы ПҚ БАИ пікірі, 2012 ж.) әдістемелік нұсқауларын құрастырды.

Жыл сайын бөлім ұстаздары Н.Я.Жукова, Б.К.Текенова, С.М.Боровикина құзыретті әділ қазылары ретінде «Үздік мектеп жанындағы оқу-тәжірибелік учаскесі» байқауы қалалық және облыстық сатыларының көлемінде іргелес аумақтарды көгалдандыру және көріктендіру бойынша білім беру ұйымдарының жұмысын бағалайды.

Орта және қосымша білім берудің бірлесуі мақсатында БЖЭТО ұстаздары жалпы орта білім беру мектептерінің оқушыларына арналған «ОҒҚ көлемінде оқушылардың зерттеу қызметін ұйымдастыру», «Қоршаған ортаның экологиялық мониторингісі», «Фенологиялық бақылауларды ұйымдастыру», «Флористика», «Ландшафты әрленім» элективтік курстары жүргізіледі.

«Павлодар облысының дәрілік өсімдіктерін өсіру және қолдану», «Ғажайып бөлме өсімдіктері», «Жылыжай бойынша жолсілтемесі», «Сәндік безендіру және гүл дақылдарынан бұйымдар жасау», «Бөлме өсімдіктерін күтудің агротехникалық тәсілдері» бөлім ұстаздары құрастырған әдістемелік құралдары мен нұсқаулары тек Орталық жас ұстаздары ғана емес, сонымен қатар тәжірибелі ұстаздар, жалпы орта білім беру мектептері жылыжайларының қызметкерлері және әуесқой гүл өсірушілері үшін үстел кітабына айналды.

Бірлесу өзара әрекеттестігінің тиімді үлгісі экологиялық лекторийлері болып табылады. БЖЭТО әдіскерлері мен ұстаздары С.Торайғыров атындағы Павлодар облыстық әмбебап ғылыми кітапханасымен бірлесе бірқатар жылдар

бойы «Экологиялық жағдаяттарды шешу», «Қажетсіз заттардың қайтара өмірі», «Тіршілік көзі - су», т.б. көкейкесті тақырыптары бойынша қалалық жалпы орта білім беру мектептерінің оқушылары, колледждер мен ЖОО-ң студенттеріне арналған экологиялық лекторийлерді жүргізеді.

Ұстаздар өз қызметінің тәжірибесін конференция материалдары мен баспа басылымдарында жарыққа шығарады: халықаралық конференцияларының материалдары, «Экоәлем» республикалық журналы, «Звезда Прииртышья», «Наша жизнь», «Сенің әлемің» облыстық газеттері, «Қазақстан-Павлодар», «Ирбис», «24-kz» телеарналары.

Орталық әлеуметтік серіктестігі көлемінде барша үлгідегі білім беру ұйымдарына ақысыз сәндік ағаш-бұта өсімдіктері, жеміс-жидек дақылдары, гүл дақылдары мен бөлме өсімдіктерінің көшеттерін бөлуі негізінде көгалдандыру және көріктендіру бойынша белсенді қоғамдық қызметін атқарады.

Жыл сайын 15 000 астам сәндік ағаш-бұта өсімдіктері мен жеміс-жидек дақылдары, 5 000 гүл дақылдары мен бөлме өсімдіктерінің көшеттері қалалық мектепке дейінгі мекемелері, жалпы орта білім беру мектептері, балалар үйлері, интернаттар, колледждер мен ЖОО көгалдандыруы мақсатында беріледі.

«Саябақтар шеруі» және «Жасыл толқын» акциялары көлемінде БЖЭТО балалар бірлестіктерінің оқушылары қаланың саябақтарын көріктендіру бойынша жұмысын жүргізеді.

Орталық экологиялық-ботаникалық кешені бөлімінің меңгерушісі С.М.Боровикина құзыретті агроном ретінде Павлодар облысының жер қойнауын пайдалану, қоршаған орта және су ресурстары басқармасы тұсындағы экологиялық кеңесінің мүшесі болып, қаланың жасыл қорының түрлік құрамы мен санитарлық ахуалы бойынша белсенді кеңес беру жұмысын іске асырады.

3.4. ТУРИЗМ БАҒЫТЫ

«Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың халыққа Жолдауы өскелең ұрпаққа тәрбие берудің маңызды мәселелерін бейнелеп, оқыту үдерісі барысындағы тәрбие құрамдас бөлігінің күшеюіне ерекше назар аудартты. Қазақстандық отансүйгіштігі дамуының негізін Қазақстан Республикасы Президентінің «Мәңгілік ел» идеясын қабылдау құрады.

Оқушыларға қосымша білім беру қорларының бірі ретінде туристік-өлкетану қызметі тәжірибелік қызметі барысында негізгі және қосымша білім берудің органикалық үйлесуін қамтамасыз етеді, әлеуметтік ортаның мүкіндіктерін кеңейте түседі, мұнда оқушы өз әлеуеттік қабілеттерін дамытып жүзеге асырады, пайдалы өмірлік тәжірибені меңгеріп, заманауи әлеуметтік-экономикалық шарттарына бейімделеді, тәжірибелік-бағдарланған білім, білік пен дағдыларының игерілуіне жағдай жасалып, сауықтыру нәтижесіне ие болады.

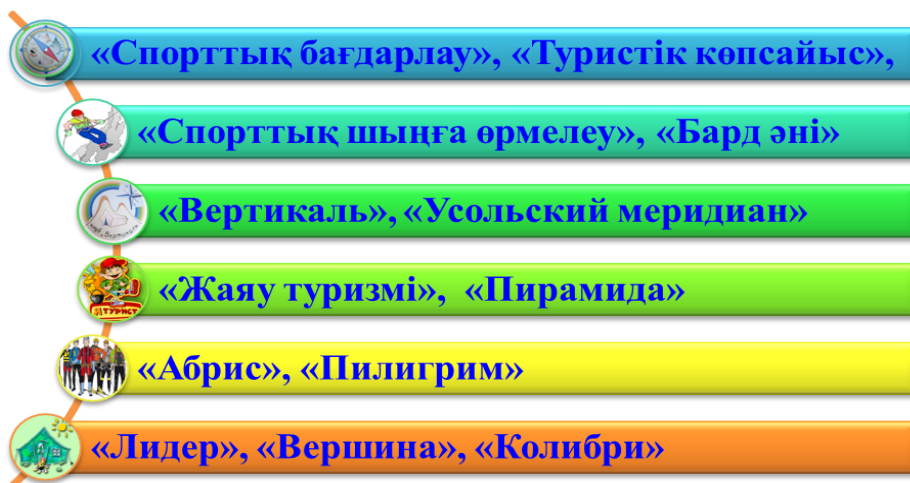
Бүгінгі таңда БЖЭТО көпжылдық қызметі барысында аймақтың білім беру ұйымдарында туристік-өлкетану жұмысы дамуының стратегиясын іске асыратын алдыңғы қатарлы қосымша білім беру ұйымдарының бірі болып табылады.

«Туризм» бағыты «СЮТур» балалар аула клубының (одан әрі - СЮТур) қызметі арқылы жүзеге асырылады, оның негізгі мақсаты - оқушылардың жалпы және негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыратын білім беру бағдарламалары мен әртүрлі дәрежелі іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу жүйесі (оқу-машықтану жиындары; жорықтар, экспедициялар, тәжірибелер, тарамдалған шығулар; шолу-тақырыптық экскурсиялары; слеттар, жарыстар; фестивалдер, акциялар; курстар, семинарлар, шеберлік сыныптары) арқылы туристік-спорттық және туристік-өлкетану бағыттарында сапалы қосымша білімді алуы мақсатында шарттар жасау болып келеді.

СЮТур құрамына спорттық бағдарлау, туристік көпсайыс, бард әні, спорттық шынға өрмелеу, жаяу туризмі бағыттары бойынша 10 балалар бірлестіктері енеді.

Білім берудің жоғары нәтижелілігіне қол жеткізуі мақсатында СЮТур ұстаздары өзінің қызметін құзыреттілікке негізделінген Орталықтың даму Тұжырымдамасы, авторлық және бейімделген оқыту бағдарламалары, «Жүздеген жол-біреуі сендік», «Табысқа жетер жол» жобалары көлемінде іске асырады.

Жалпы орта және қосымша білім берудің бірлескен өзара әрекеттестігі

үлгілерінің бірі - СЮТур ұстаздарының жалпы орта білім беру мектептеріне арналған «Машықтанған спортшы», «Табыс шыңы», «Спорттық бағдарлау», «Жаяу туризмі» элективтік курстарын жүргізу болып табылады.

Клуб ұстаздарының құрастырған «Табыс жағдаятын қалыптастыру», «Туристтік жарыстарды ұйымдастыру және өткізу бойынша әдістемелік нұсқаулар», «Спорттық бағдарлауда жолды анықтау және таңдау факторлары» әдістемелік құралдары мен нұсқаулары Орталықтың жас мамандары ғана емес, сонымен қатар қала және облыстың тәжірибеші ұстаздары арасында кеңінен талап етіледі.

Ұстаздар өз қызметінің тәжірибесін халықаралық, республикалық және облыстық дәрежелерінде баспа басылымдары мен конференциялардың материалдарында жариялайды.

Жұмыстың тиімділігіне мекеменің тиісті инфрақұрылымы септігін тигізеді: оқу кабинеттерімен қоса екі бейімделген ғимарат, оқу-машықтану жиындарын ұйымдастыру мақсатында өндірістік бөлмелері, туристік-машықтану соқпағы, ашық және жабық скалодромдардың болуы.

Скалодромдар, туристік-машықтану соқпағы негіздерінде тәжірибелік сабақтары, әралуан дәрежелі жарыстарына қатысу және жетістіктері оқушылардың физикалық және зияткерлік тұрғыда дамуының құралы болып, алынған дағдылардың бірлескен қолданылуы, қабілеттерінің іске асырылуы мен тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуы және дамуына жағдай жасайды.

Педагогикалық тұрғыда табыс жағдаяты - бұл жекелеген тұлға немесе тұтас ұжымның едәуір нәтижелерге қол жеткізу мүмкіндігі жасалатын шарттардың мақсатқа бағытталған үйлестігі. Табыс жағдаятын қалыптастыру бойынша жұмыстың айқын мысалы «Вертикаль» клубының қызметі болып келеді.

15 жылдан астам бұрын осы клубтың негізі қаланып, бүгінгі таңда біртұтас «үйге» айналып отыр. Клуб негізінде оқыту әртүрлі бағыттарда дамуға мүмкіндік туғызатын «Табыс шыңы» авторлық бағдарламасы негізінде жүзеге асырылады. Бұл шыңға өрмелеу, тау техникасы, қысқы және жазғы бағдарлау. Әрбір оқушы кез келген бағытта өзін тауып, табысқа қол жеткізе біледі.

Жоғары топ оқушылары сенімді тірек болса, «үйдің» мықты қабырғалары - орта топ оқушылары болып табылады. Осы «үйде» көп жарқын терезешіктер жанып, туристік жетістіктерімен қуаныта білді.

Клубтың негізгі құрамы - спорттық бағдарлау бойынша облыс құрамасының

мүшелері. Клуб жетістіктерінің жинағында әралуан дәрежелі грамоталар, дипломдар мен бағалы жүлделер бар:

- «Бурабай-2015» жүгіру арқылы спорттық бағдарлау бойынша Қазақстан-Ресей көпкүндік жарыстарының жеңімпазы (1 орын);

- «Ертіс меридианы» Қазақстан және Ресей туристері достастығының аймақаралық слетінің жүлдегерлері (2013 ж. - 1 орын, 2014 ж. - 2 орын, 2015 ж. - 3 орын);

- «Менің Отаным - Қазақстан» туристік экспедициялық жасақтарының республикалық слетінің жүлдегерлері (2012 ж. - 2 орын);

- спорттық бағдарлау бойынша Қазақстан Республикасы ІІ-ші қысқы Жастар ойындарының жүлдегерлері (2015 ж. - 1,3 орындар);

- VII-ші оқушылар Спартакиадасы бағдарламасының көлемінде қысқы спорттық бағдарлау бойынша республикалық жарыстардың жүлдегерлері (2015 ж. - 3 орын) және т.б.

Клубтың тұрақты жетекшілері, қосымша білім беру ұстаздары - Сергей Владимирович Кремер және Оксана Владимировна Дьяченко. Олар спорттың әралуан түрлері спорттық бағдарлау, туристік көпсайыс, спорттық шыңға өрмелеу бойынша 112 машықтанған спортшыларды дайындады.

«Вертикаль» клубының түлектері И.В.Ридзаускене, В.Ю.Ридзаускас, Д.С.Кремер, А.В.Четвертякова, С.Н.Агалаков, өскелең ұрпаққа тәрбие беру ісінде тәлімгерлерінен «эстафетаны» қабылдап, бүгінгі таңда СЮТур балалар аула клубының «Пирамида», «Усольский меридиан», «Лидер», «Колибри» балалар бірлестіктерінің жетекшілері болып келеді.

«Табыс шыңы» бағдарламасы бойынша қызметтің нәтижелілігі клуб спортшыларының спорттық бағдарлау бойынша Қазақстан Республикасы ұлттық құрамасының мүшелігімен дәлелденеді: ерлер элитасы – Виктор Родькин және Дмитрий Кузьмич, юниорлар құрамында – Бахтияр Сапарбек, Антон Бабенко және Мария Дьяченко.

Заманауи қазақстандық білім берудің көкейкесті міндеттерінің бірі оқыту үдерісінің мазмұнына ерекше қажеттіліктері бар балалар, жасөспірімдер мен жастардың әлеуметтенілуі мен бейімделуі, өмірлік дағдылары мен салауатты өмір сүру салтының қалыптасуына бағдарланған бағдарламалар мен жобаларды еңгізу болды.

Осыған байланысты БЖЭТО-нда Павлодар қаласының «Самал» оңалту орталығы» МҚБ оқушыларына арналған басты мақсаты балалардың әлеуметтенілуі мен бейімделуі мақсатында тиімді шарттар жасау болып келетін «Әртүрлі-теңдес» білім беру бағдарламасы (қосымша білім беру ұстазы М.Р.Каримова) жүзеге асырылады.

Оқушылар өздерінің туристік-спорттық біліктері мен дағдыларын жыл сайын Халықаралық балаларды қорғау күнін атап өту көлемінде ерекше қажеттіліктері бар балалар мен жасөспірімдерге арналған «Кедергілер алабы» жарыстарында көрсете біледі.

Мектеп жасына дейінгі балалардың туризммен айналысуы өте маңызды, себебі физикалық жүктеменің жеткіліксіздігі салдарынан балалардың әлсіздігі

бүгінгі таңда мамандардың зор үрейі болып келеді. Физикалық жаттығулары мен табиғи факторлары физикалық тәрбие берудің үлгісі - балалар туризміне үйлеседі. Осыған орай мектеп жасына дейінгі мекемелердің тәрбиеленушілері үшін «Кішкентай туристер» білім беру бағдарламасы жүзеге асырылады, оның мазмұны оқушылардың белсенді спорттық-сауықтыру қызметі (физикалық жаттығулар, қимылды ойындар, шағын жарыстар, табиғат аясы мен бөлмелердегі жарыстар, туристік және сауықтыру серуендері) мен танымдық-шығармашылық қызметін (экскурсиялар, табиғи материалдардан бұйымдар дайындау, табиғи нысандардың суретін салу) ұйымдастыруды қамтиды.

СЮТур жұмысының маңызды бағыты біліктілікті арттырудың курстық жүйесі (халықаралық семинар-тренингтері, республикалық біліктілік арттыру курстары, «Спорттық бағдарлау», «Туристік көпсайыс», «Туристік шыңға өрмелеу» бағыттары бойынша төрешілерді дайындау және қайта даярлау семинарлары) мен жоғары біліктілік санттарына аттестатталуға ұстаздарды ынталандыру арқылы педагогикалық шеберлікті үнемі жетілдіру болып табылады.

Аймақтағы балалар-жасөспірімдер туризмін белсендету және дамыту үшін педагогикалық шарттарды қамтамасыз етуі мақсатында Орталық Павлодар қаласы жалпы орта білім беру мектептерінің география, тарих, дене тәрбесі мұғалімдері, мектеп туризмінің нұсқаушылары, туристік-өлкетану қызметімен айналысатын қосымша білім беру мекемелерінің үйірме, клубтар, секциялардың жетекшілеріне арналған «Білім беру ұйымдарында заманауи тәрбие үлгісі тұрғысында туристік-өлкетану қызметі» тақырыбында мектеп туризмі нұсқаушыларын дайындау бойынша жыл сайынғы курстары өткізілуінің ұйымдастырушысы болып келеді.

Осы бағыт нәтижелілігінің маңызды көрсеткіші - СЮТур ұстаздарының республикалық, облыстық, қалалық дәрежелі жарыстарында төрешілер алқаларының жұмысына тұрақты қатысуы:

- Сергей Владимирович Кремер - спорттық бағдарлау және туристік көпсайыс бойынша Қазақстан Республикасының ұлттық санаттағы төрешісі, туризм бойынша спорт шебері, «Павлодар облысының спорттық бағдарлау Федерациясы» ҚБ төрағасы;

- Оксана Владимировна Дьяченко – Қазақстан Республикасының туризм бойынша еңбек сіңірген нұсқаушысы, туризм бойынша спорт шеберіне үміткер, спорт төрешісі;

- Иван Алексеевич Дмитриев – спорттық бағдарлау және туристік көпсайыс бойынша Қазақстан Республикасының ұлттық санаттағы төрешісі;

- Марина Раисовна Каримова – Қазақстан Республикасының туризм бойынша еңбек сіңірген нұсқаушысы, «Павлодар облысының спорттық шыңға өрмелеу Федерациясы» ҚБ төрайымы, спорт төрешісі.

СЮТур негізіндегі тәрбие жұмысы «Жүздеген жол-біреуі сендік» жобасы көлемінде жүзеге асырылып, келесі қағидаларға негізделінеді:

- бейімделу (әрбір оқушы өзін үйдегідей сезінеді);
- даму (клубтар, балалар бірлестіктері арқылы жеке тұлғаның тұтас дамуы мақсатында шарттар жасалады: физикалық, зияткерлік, рухани);
- психологиялық жайлылық (әрбір оқушы үшін «табыс жағдаятын» жасау);
- қоршаған дүние суреті (дүние туралы, ондағы адамның орны туралы жалпыланған көріністі қалыптастыру).

Жазғы уақытта «туризм» бағытындағы жұмыс «Жер байлығы» балалар мен жасөспірімдердің демалысы, сауықтырылуы мен қамтылуын ұйымдастыру бойынша кешенді жобасы көлемінде басымды бағыттары бойынша жүргізіледі:

- туристік-спорттық шеберлікті арттыру (жарыстарға қатысуға дайындық), «Туризм - денсаулық - жетістіктер» туристік тәжірибесі;

- туризмнің белсенді түрлерін дамыту (шыңға өрмелеу, тау техникасы, бағдарлау бағыттары бойынша теориялық және тәжірибелік сабақтары «Дені саудың – тәні сау»);

- «Табыс шыңы» туристік тәжірибесі (туристік-машықтану соқпағы негізінде тәжірибелік сабақтар (ТМС));

- «Орманның көңілді соқпақтары» әлеуметтік маңызды қызметіне қатыстыру арқылы оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттыру, экологиялық-өлкетану қызметі мен жалпы мәдениетін дамыту.

3.5. ӨЛКЕТАНУ БАҒЫТЫ

Өлкетану жеке тұлғаны тәрбиелеудің бірегей үлгісі, белсенді демалыс және қамтылудың ұйымдастырылуы, табиғат аясында мінез-құлық мәдениетінің дамуы, тарих және мәдениет ескерткіштеріне ұқыпты қарау, туған өлкені тәжірибелік тұрғыда танып білуі, әлеуметтік бейімделуі, кәсіби тұрғыда бағдарлануы мен азаматтылық және отансүйгіштіктің тәрбиеленуіне жағдай жасайтын тиімді бағыттарының бірі болып табылады.

Өлкетану бағыты «Өлкетану» бөлімінің қызметі арқылы жүзеге асырылады, негізгі мақсаты - оқушылардың өлкетану қызметіне қызығушылықты қалыптастыру, оқу-танымдық, ғылыми-тәжірибелік, ізденіс-зерттеу құзыреттіліктері өздігінен даму және жетілдіру қабілеттілігі мен әралуан дәрежелі іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу жүйесінің (шолу-тақырыптық экскурсиялары; аймақтық құрауышы негізінде демалыс күн жорықтары, экспедициялар, тәжірибелер, тарамдалған шығулар; байқаулар; семинарлар, шеберлік сыныптары) дамуын қамтамасыз ететін жағымды әлеуметтік-құндылықтық ұстанымдарын меңгеруі мақсатында шарттар жасау болып келеді.

«Өлкетану» бөлімінің құрамына өлкетану, экскурсиятану, өлкетану және этнография, «Жас эколог» мұражайы бағыттары бойынша 8 балалар бірлестіктері кіреді.

Бөлім негізіндегі оқу-тәрбие үдерісі білім беру және «Жас экскурсия жүргізушісі», «Туған өлке экономикасы» элективтік курстары бағдарламалары негізінде жүзеге асырылады.

«Жас эколог» мұражайы адам және табиғат мәселелеріне арналған. Бұл тек өткен мен осы шақтың зерттелуіне ғана емес, сонымен қатар археолог, жол көрсетуші маманы, туристік-өлкетану маршруттарының экскурсия жүргізушісі дағдыларының меңгерілуіне жағдай жасайтын зертхана болып келеді.

Оқыту үдерісі барысында мұражайлық шығармашылығы мен өлкетану зерттеу жұмысының үлгілерін белсенді және өнімді қолданатын білім беру мекемелерін анықтау мақсатында бөлім жыл сайын келесі іс-шараларды өткізеді:

- мектеп мұражайлары жас экскурсия жүргізушілерінің байқауы;

- «Баршаға үлгі болатын есімдер» шығармашылық жобалар байқауы;

«Біздің өлке», «Менің өлкем»

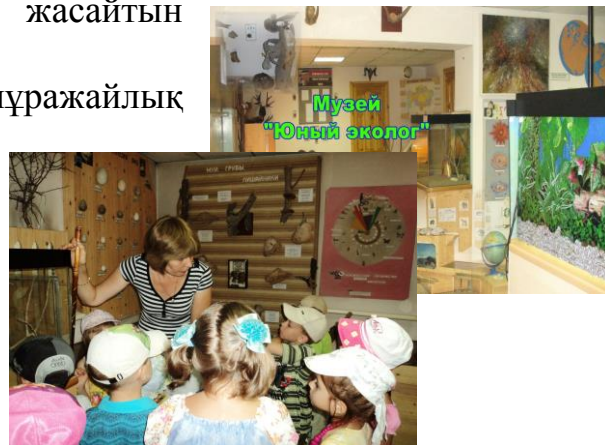
«Әлем», «Жасыл үй»

«Зерде», «Экотау»

«Жас өлкетанушы», «Мирас»

-«Ұмытылмас қаһармандар» қалалық әскери-отансүйгіштік әнінің байқауы;

- «Ауыл, аудан, қала жылнамасы» өлкетану тәжірибелерін өткізу бойынша шығармашылық есептер байқауы.

Мектеп мұражайлары жас экскурсия жүргізушілерінің қалалық байқауы - жұмыс қорытындыларын шығару, алдыңғы қатарлы тәжірибемен алмасу, үздік экскурсия жүргізушілері және олардың тәлімгерлерінің өз жетістіктерін көрсетудің шеберлік мектебі болып келеді.

«Баршаға үлгі болатын есімдер» шығармашылық жобалар байқауы әйгілі тұлғалардың естелігін сақтап қалу, өзінің туған жерін еңбек ерлігімен атағы шыққан жерлестерді анықтау бойынша оқушыларды ізденіс-зерттеу қызметіне баулу мақсатында өткізіледі.

«Ауыл, аудан, қала жылнамасы» өлкетану тәжірибелерінің қорытындылары бойынша байқауды өткізудің мақсаты туған өлкенің тарихи-мәдени және табиғи мұрасын зерттеу мен қалпына келтіруі бойынша ізденіс-зерттеу жұмысын ұйымдастыру, ата-бабаларына деген құрмет сезімін қалыптастыру болды.

Бөлім жыл сайын жастарға рухани-адамгершілік, отансүйгіштік тәрбие беру, оның шығармашылық әлеуетін дамыту мақсатында «НұрОтан» ХДП Павлодар облыстық филиалы, «ҚР ІІМ ІӘ 5512 әскери бөлімі» РММ, «Павлодар мұнай-химия зауыты» ЖШС бірлесе 170 оқушылардың қамтылуымен «Ұмытылмас қаһармандар» әскери-отансүйгіштік әнінің қалалық шығармашылық байқауы өткізіледі.

Байқаудың соңында әскери бөлімінің барша қатысушыларды нағыз жауынгерлік ботқасынан дәм татқызуы дәстүрге айналды.

Осы шараларға қатысу әрбір оқушыға өз халқының тағдырына қатыстылығы, жауынгерлік ерлігі үшін мақтаныш пен Отан үшін ерекше алғысын сезінуіне мүмкіндік береді.

Денсаулық сақтау, коммуникативтік және әлеуметтік құзыреттіліктерді қалыптастыру бойынша тиімді кешенді құралы аймақтық құрауышы негізіндегі «Аңыздар жолымен», «Тарих жолымен», «Туған жер-алтын бесік» туристік-өлкетану тәжірибелері болып табылады.

Жыл сайын «СЮТур» БАК бірлесе балалар бірлестіктері оқушыларының туристік-экспедициялық жасағы «Менің Отаным-Қазақстан» республикалық слетіне қатысып, Орталығымыздың намысын қорғай білді.

Бөлім тарапынан жазғы каникул уақытында балалар мен жасөспірімдердің сапалы қамтылуын ұйымдастыру мақсатында басты мақсаты оқушыларды туған өлкенің тарихи-мәдени және табиғи мұрасын зерттеу және қалпына келтіруге қатыстыру арқылы өлкетану құзыреттіліктерін қалыптастыру болып табылатын «Атамекен» жобасы жүзеге асырылады.

Өлкетану білімдерінің дәріптелуіне бағытталған жобаның бағдарламасы оқушылардың ой-өрісін кеңейтудің тиімді қосымша құралы болып табылады, «Менің Отаным - Қазақстан» бағдарламасын жүзеге асыру көлемінде негізгі білім беру жүйесінде меңгерген білімдер кешенін толықтырып дамытуға мүмкіндік туғызады.

Жоба жыл сайын мамыр және тамыз айлары аралығында іске асырылады. Жобаның қатысушылары: экологиялық-ботаникалық кешені учаскелерінде тәжірибеден өтетін экологиялық жасақтар, мектеп жанындағы лагерлерлеріне қатысатын оқушылар, БЖЭТО клубтарының тәрбиеленушілері болып келеді.

Бөлім ұстаздары экскурсиятану, мұражайтану, археология және этнография бағыттары бойынша белсенді тұрғыда әдістемелік жұмысын жүргізеді. «Мектеп мұражайларының қызметін ұйымдастыру», «Негізгі өлкетану құзыреттіліктерін дамыту», «Өлкетану бақылауларын жүргізу ережелері», «Денсаулық экологиялық-өлкетану соқпағын ұйымдастыру және өткізу бойынша нұсқаулар» әдістемелік нұсқаулары жалпы орта білім беру мектептерінің мұғалімдері, қосымша білім беру ұстаздары, мектеп мұражайларының жетекшілеріне арналған «Заманауи мектеп мұражайы: кәсібилік негіздері» жыл сайынғы қалалық семинарының мазмұнын негіздеді. «Жас экскурсия жүргізушісі», «Туған өлке экономикасы» элективтік курстары жалпы орта білім беру мектептерінің оқыту бағдарламасында кеңінен талап етілген.

3.6. ЖАЗ – ШАҒЫН ӨМІР!

«Тәрбие беруде каникул болуы мүмкін емес!» - осындай ұранымен жыл сайын «Жер байлығы» балалар мен жасөспірімдердің күндізгі қатысуымен жазғы еңбек экологиялық лагері өз есіктерін айқара ашады. Лагер жұмысы - бұл балалар мен жасөспірімдердің бос уақытты ұнатуларын қалыптастырудың алаңшасы ғана емес, сонымен бірге оқушылар жеке тұлғасының экология, туризм, өлкетану бағыттары бойынша қалыптасуы, дамуы мен өздігінен жүзеге асырылуы

мақсатында оңтайлы шарттар болып табылады.

«Жер байлығы» - бұл:

- «Жасыл ел» аймақтық бағдарламасын іске асыру көлемінде «Жасыл толқын» қалалық мектеп оқушыларының экологиялық тәжірибесі;

- «Табиғатпен достасқым келеді» қалалық мектеп жанындағы, бейінді, тағы басқа лагерлерімен жұмыс;

- «Менің Отаным - Қазақстан» республикалық бағдарламасын жүзеге асыру;

- «Атамекен» жобасын іске асыру;

- «Біз және экология» жазғы сырттай экологиялық мектебі;

- «Көшбасшылар мектебі» көшпелі лагері.

«Жасыл толқын» экологиялық тәжірибесі - экологиялық-ботаникалық кешені учаскелеріндегі тәжірибелік экологиялық қызметі ғана емес, сонымен қатар белсенді демалыс болып келеді: шығармашылық күндері, шолу экскурсиялары, кинлекторийлер, туристік-машықану соқпағынан өту, ғылыми-зерттеу және тәжірибелік жұмысын ұйымдастыру, «Жаз ғажайып маусымы» жобасын жүзеге асыру.

«ЭБК табиғи таңғажайыптары» балаларға дәрумендердің сырын ашып, денсаулыққа пайдалы жеміс пен көкөністерді сақтау мен ұқсату тәсілдерін үйретеді. Гүл өсіру бөлімі, жылыжай бойынша шолу және тақырыптық экскурсиялары барысында оқушылар көптеген қызықты фактілерді танып біледі: өсімдіктердің түрлері, олардың емдік қасиеттері мен алдын алу мақсатында қолданылуы.

«Аңыздағы гүлдер», «Үй балгерлері», «Барометр өсімдіктері», «Білгім келеді» викториналарына қатысу арқылы балалар биология және экология саласындағы білімдері мен шығармашылық шеберлігін көрсету мүмкіндігіне ие болады.

Жыл сайын Павлодар қаласы және Павлодар аймағы мектеп жанындағы, бейінді және тағы басқа лагерлері, балалар шығармашылығы үйлері мен отбасылық үлгідегі балалар ауылының 1 500 астам оқушылары шығармашылық күндері, кинолекторийлер, «Жас эколог» мұражайы, жылыжай мен экологиялық-ботаникалық кешеніне келіп қатысады, туристік-машықтану соқпағынан өтіп, «Табиғатпен достасқым келеді» бағытында жабық скалодром негізіндегі боулдеринг арқылы күштерін сынап көреді.

5 маусым - Халықаралық қоршаған ортаны қорғау күні. Жыл сайын Орталық кәсіби мерекеге арналған іс-шараларды өткізеді: «Табиғат бояулары» суреттер сайысы, «Неге сұрағының далашығы» викторинасы мен зияткерлік-сауықтыру ойындары, балалар шығармашылығының көрмелері. Мерекені өткізуде Павлодар облысының жер қойнауын пайдалану, қоршаған орта және су ресурстары басқармасы мен скаут қозғалысының ұйымы көмегін көрсетеді.

Оқушылардың табысты өздігінен жүзеге асырылуының оңтайлы жолдарының бірі туризм және өлкетанумен айналысу болып келеді, осы мақсатта «Менің Отаным - Қазақстан» бағыты өз жұмысын атқарады.

«Атамекен» жобасы - қала мектептерінің оқушылары үшін әртүрлі іс-

шаралар өткізу: «Туған Ертіс өңірім» тарихи-мәдени орындар бойынша экскурсиялар; БЖЭТО «Жас эколог» мұражайы бойынша шолу және тақырыптық экскурсиялары; «Туған өлке» сырттай экскурсия-лекторийі.

Әрбір жаз маусымы сайын «Менің Отаным - Қазақстан» бағыты және «Атамекен» жобасымен 2 000 астам оқушы қамтылады.

Жазғы демалыстың ұйымдастырылуы туралы сөз қозғауы барысында «Біз және экология» жазғы сырттай экологиялық мектебі көлеміндегі «Жас зерттеуші» оқушылар ғылыми қоғамы туралы атап өткені жөн болады. 100 астам оқушылардың жазғы уақытта жас зерттеушілердің дағдыларын меңгеруге мүмкіндігі бар.

«Жер байлығы» лагері қызметінің инновациялық бағыты қаланың жалпы орта білім беру мектептерінің оқушыларына арналған Баянауыл мемлекеттік ұлттық табиғи серуентоғайы аумағының негізінде «Көшбасшылар мектебі» жазғы көшпелі лагерінің жұмысы болды.

Лагер бағдарламасы келесі іс-шаралардың өткізілуін қамтыды:

-экология бағыты бойынша: «Таза үй-таза ғаламшар» экологиялық акциясы, «БМҰТС – кеше, бүгін, ертең» дөңгелек үстелі, «Білімдар» зияткерлік викторинасы;

- туризм бағыты бойынша: «Көшбасшы турист» біркүндік жорығы, «Тезірек. Биігірек. Күштірек» кіші Олимпия ойындары, «Керемет отырыс» бард әнінің кеші;

- өлкетану бағыты бойынша: «Батылдар шыңы», «Жасыбай батыр», «Мыстандар шатқалы», «Жартасқа салынған сырлар» экскурсиялары мен тарамдалған шығулар; квест-ойындары, «Жасақ жылнамасын» қорғау;

- «Көшбасшылар мектебі» бағыты бойынша қызықты ойындар мен тренингтер.

Шығармашылыққа толы үш ай Орталық оқушылары мен қонақтары үшін білінбей ағып өте береді.

Жаз болса, шағын ғана өмір...

3.7. «ЭКОЛОГИЯ. ТУРИЗМ. ӨЛКЕТАНУ» МАРАФОНЫ

Жалпы орта және қосымша білім беру бірлесуінің табысты жүзеге асырылуы, экология, туризм, өлкетану бағыттары бойынша оқушылардың қамтылуын кеңейту және біртұтас оқыту кеңістігін құруы мақсатында Орталық жыл сайынғы «Экология. Туризм. Өлкетану» оқушылар Марафонының бастамашысы мен ұйымдастырушысы болып табылады (одан әрі - Марафон) (5 қосымша).

Марафон - бұл экологиялық және туристік-өлкетану бағыттарындағы іс-шаралардың кешенді жүйесі, оның негізгі мақсаты - экология, туризм, өлкетану салаларында функционалдық сауаттылықтың дамуына жағдай жасайтын шарттарды жасау бойынша қалалық білім беру мекемелері қызметінің нәтижелілігін бағалау болып келеді.

Марафонның қорытындылары бойынша қызмет бағыттарында үздік мектептерді анықтау және марапаттаумен қоса жалпы орта білім беру мектептерінің қатысу рейтингісі жүргізіледі.

4. ТӘЖІРИБЕНІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ НӘТИЖЕЛІЛІГІ

Тәжірибені іске асыру барысында сауалнама жүргізу әдісі арқылы БЖЭТО оқушылары мен олардың ата-аналарының қосымша білім беруді ұсыну бойынша көрсетілетін қызметтердің сапасына қанағаттанушылығын анықтау бойынша зерттеу өткізілді.

Балалар бірлестіктері оқушыларының пікірлерін талдау балалардың оқыту үдерісіне толық мөлшерде мүдделі және қосымша білім беру қызығушылықтары, қабілеттері мен шығармашылық әлеуетін дамыту мақсатында зор ынталандырма болып табылады және арнайы дағдыларды меңгерулеріне мүмкіндік береді деп санайтынын көрсетті.

Оқушылар мен ата-аналардың жауаптарын талдау нәтижелері бойынша келесі қорытындыны шығаруға болады: Орталықта алатын қосымша білім беру сапасының жоғары көрсеткіші ата-аналардың 90% және оқушылардың 95% астамын құрады.

Зерттеу нәтижесінде оқыту үдерісі қатысушыларының БЖЭТО балалар бірлестіктерінің жұмысына қатысты жағымды қатынасы анықталды:

-оқушылар мен ата-аналардың балалар бірлестіктерінің жұмысына қанағаттанушылығы толық мөлшерде және едәуір дәрежеде көрсетілді;

-балалар бірлестіктеріндегі оқу сабақтары оқушылар тұлғасының дамуына жағымды ықпалын тигізеді;

-ата-аналар балалар тұлғасы және маңызды өмірлік қасиеттерінің қалыптасуында балалар бірлестіктерінің ролін белгілеп өтті.

Зерттеу бойынша оқушылар құрамын әлеуметтік белсенділік және талаптанудың жоғары дәрежесіне ие балалар мен жасөспірімдер құрайтыны айқындалды.

Қосымша білім беру бірлестіктерінде балаларды оқыту ұзақтығы алынатын қызметтердің сапасына қанағаттанушылық көрсеткіштерінің бірі болып келеді.

Сұрастыру мәліметтері бойынша респонденттердің жартысынан астамы қосымша білім беру бірлестіктеріне ұзақ мерзім қатысып келеді.

Сауал-сұрақ жүргізу үлгісінде өткізілген зерттеуге Орталық бірлестіктерінің оқушылары мен ата-аналары қатысты: «Экос», «Зерде», «Жас зерттеуші», «Әлем», «Жасыл үй», «Біздің өлке», «Вертикаль», «Абрис», «Усольский меридиан» және т.б.

Зерттеу мақсаты: БЖЭТО қосымша білім беру ұстаздары ұсынатын білім беру қызметтеріне оқушылар мен ата-аналардың қанағаттанушылық дәрежесін анықтау болды.

Зерттеу міндеттері:

- оқыту үдерісі қатысушылары арасында сауалнама жүргізу;
- сауалнама нәтижелерін талдау;
- Павлодар қаласы білім беру ұйымдарында БЖЭТО ұстаздарының ұсынатын қосымша білім беру қызметтерін ұйымдастыру бойынша нұсқаулар құрастыру.

Зерттеу нысаны: оқушылар мен ата-аналардың қосымша білім беру қызметтеріне қанағаттанушылығы.

Сауалнама құрылымы және бағалау өлшемдері: оқушылар мен ата-аналарға арналған сауалнамалар өзінің мазмұнына ашық және жабық түрдегі сұрақтарды қамтыды.

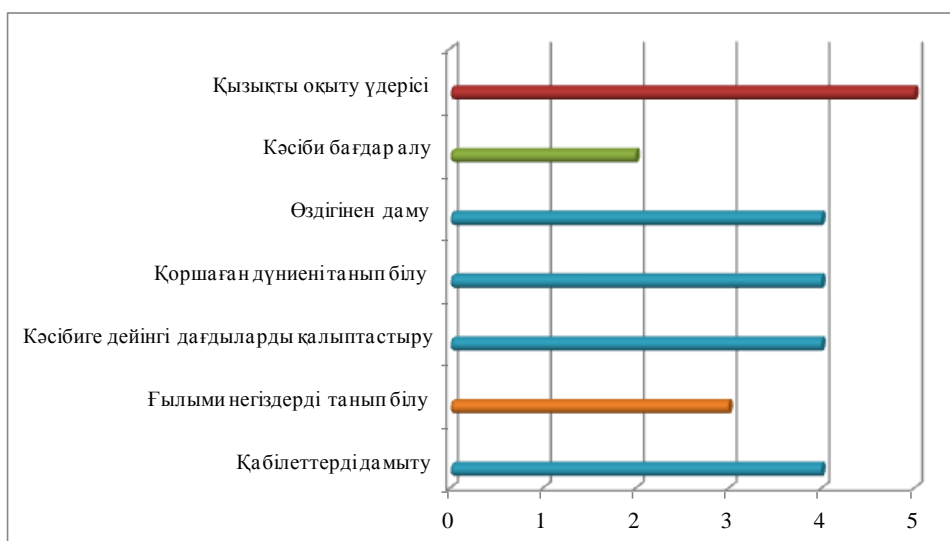
Ашық түрдегі сұрақтар респондетке зерттелетін сипаттамаларға қатысты өз қатынасын білдіруге мүмкіндік туғызды.

Жабық түрдегі сұрақтарға жауап беру барысында қанағаттанушылықтың келесі межелігін пайдалану ұсынылған болатын:

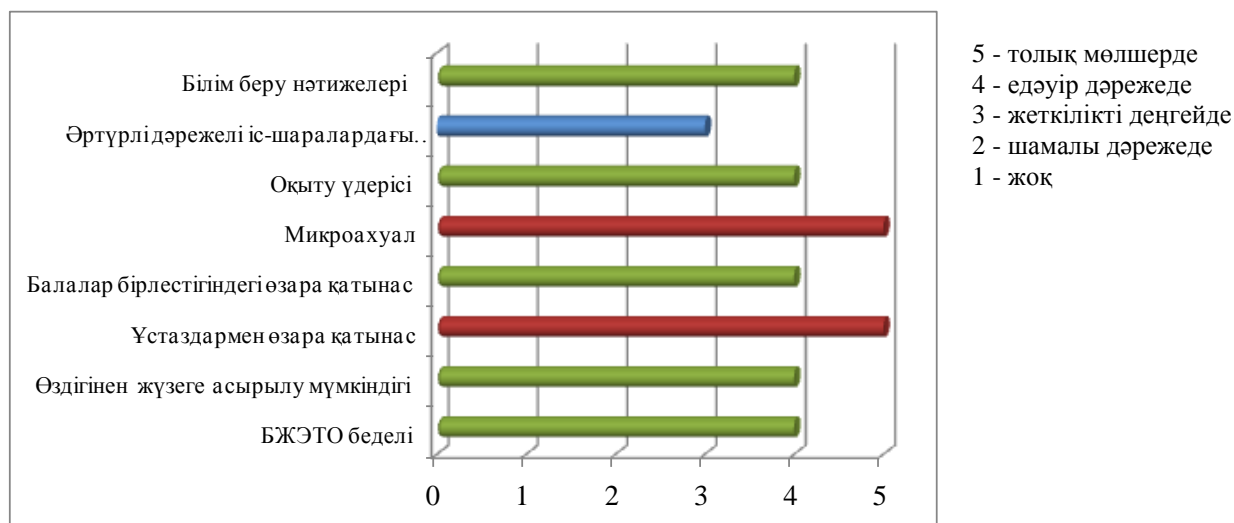
- 5 - толық мөлшерде;
- 4 - едәуір дәрежеде;
- 3 - жеткілікті деңгейде;
- 2 - шамалы дәрежеде;
- 1 - жоқ.

Жоғарыда ұсынылған межеліктің көмегімен оқыту үдерісі қатысушыларының қанағаттанушылық көрсеткіштерінің сандық талдауы мен сапалық бағалауы өткізілді.

Сауалнамаға 834 респондент қатысты, оның ішінде 605 оқушы, сауалнамаға қатысушылар жалпы санының 73% құрады және 229 ата-ана, сауалнамаға қатысушылар жалпы санының 27% құрады.

Оқушылар жауаптарының талдауы балалар мен жасөспірімдердің бойларында білім беру мекемесі қызметіне қанағаттанушылық сезімінің қалыптасуына жағдай жасаған оқыту үдерісі туралы олардың ой-пікірін анықтауға мүмкіндік берді.

Балалар бірлестіктері оқушыларының пікірлерін талдау балалардың оқыту үдерісіне толық мөлшерде мүдделі және қосымша білім беру қызығушылықтары, қабілеттері мен шығармашылық әлеуетін дамыту мақсатында зор ынталандырма болып табылады және арнайы дағдыларды меңгерулеріне мүмкіндік береді деп санайтынын көрсетті.

Оқушылардың пікірінше, өздігінен даму және жетілдіру едәуір дәрежеде қосымша білім беру жүйесіндегі оқу сабақтары арқылы жүзеге асырылады. Сауалнамаға қатысушылар жеткілікті деңгейде қосымша білім беруді кәсібиге дейінгі дағдылардың қалыптасуы мен дамуының мүмкіндігі ретінде қабылдайды. Қатысушылардың ойлауынша, қосымша білім беру болашақ кәсіпті иемденуге дайындық пен ЖОО-на оқуға түсуге біршама септігін тигізеді.

Оқушылардың жауаптарын талдау барысында Орталықтағы оқыту үдерісінің жағымды және жағымсыз қырлары туралы ақпарат жинақталады.

Оқушылар қосымша білім беру бірлестіктерінде дәріс алып, тұтас оқыту үдерісінің нәтижелері, оқу сабақтарының қалпы, ұстаздар және құрдастарымен өзара қатынасы, өз қабілеттері мен біліктерін көрсету мүмкіндігі және білім беру мекемесінің беделіне қатысты қанағаттанушылығын білдіретіні анықталды. Жеткілікті деңгейде қатысушылар тобы байқаулар мен спорттық жарыстардағы ұстаз тарапынан қойылатын талаптар дәрежесіне қанағаттанушылығын көрсетті.

БЖЭТО оқыту үдерісінде құзыреттілік тәсілдемесінің табысты жүзеге асырылуына құрастырылған ұйымдастырушылық-басқарушылық және ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттар жүйесі, қызмет бағыттарына сәйкес ұстаздар жұмысының мазмұны мен функционалдық міндеттерінің жаңартылуы жағдай жасады.

Осыған байланысты:

-БЖЭТО балалар бірлестіктері қызметінің бейіні және дәрежелері бойынша оқушылардың жалпы құзыреттіліктерінің даму өлшемдері құрастырылды;

-құзыреттілік негізінде әртүрлі дәрежелі және бейіні оқушыларына арналған білім беру бағдарламалары құрастырылды (2 қосымша);

-БЖЭТО оқыту кеңістігінде мониторингтік бақылау бағдарламасы құрастырылды (3 қосымша).

Оқушы құзыреттіліктері қалыптасуының жалпы өлшемдері:

-оқушының кез келген бағыттылығындағы бірлестікке қатысу қызығушылығы;

-оқу сабағы барысында тілектестік қарым-қатынас жасау;

-оқыту үдерісі әрбір қатысушысының пікіріне деген құрмет қатынасы;

-жобаны құрастыру барысында дара және топ ішінде жұмыс жасай білу;

-серіктестік және бірлескен шығармашылық дағдыларын дамыту;

-қызмет бағыттары бойынша кәсібиге дейінгі дағдыларды қалыптастыру бойынша тәжірибелік жұмысына қатысу.

Сонымен қатар, құзыреттілік тәсілдемесі тұсында оқушылардың пәндіктен (экология, туризм, өлкетану) басқа жалпы құзыреттіліктері де дами түсті:

-мәселелерді шеше білу қабілеттілігі (жағдаяттарды талдау, мақсаттар қою, өз қызметінің нәтижесін жоспарлау және қол жеткізу механизмін құрастыру, нәтижелілікті бағалау, шешім қабылдау);

-ақпараттық қорларды қолдана білу қабілеттілігі (ақпаратты сыни тұрғыда қарастыру, қызметті іске асыру мақсатында шешімдер қабылдау);

-әлеуметтік өзара әрекеттестікке қабілеттілік (құрама ішінде өзара әрекеттесе білу, қойылған міндеттерді шеше мақсатында қорларды бірлесе қолдану);

-коммуникативтік қабілеттері (диалог жүргізе білу, өз ой-пікірін ұсыну);

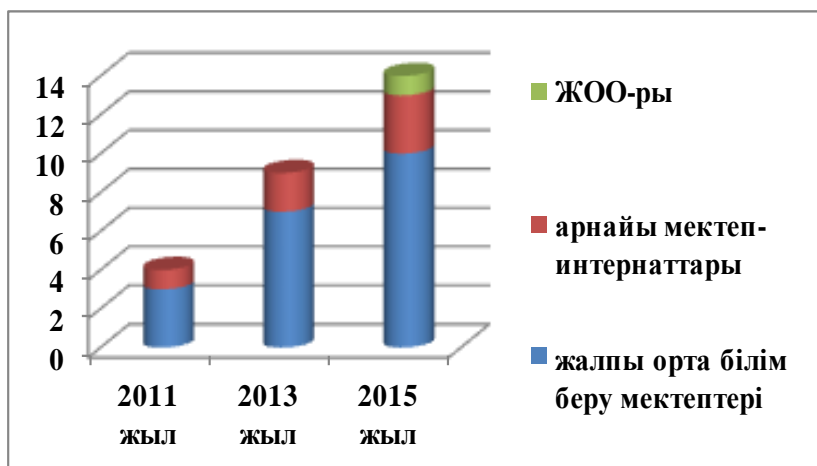
-жасампаз қабілеттері (стандартты емес ойлау, мәселені өзгеше қарастыру, дербес шығармашылық идеяларды құрастыру, ресімдеу, ұсыну және жүзеге асыру);

-өздігінен білім алу қабілеттілігі (ақпараттық ізденісті іске асыру, ақпаратты әртүрлі тасымалдаушылардан шығару, жетіспейтін білімдер мен біліктерді дербес тұрғыда толықтыру);

-рефлексивті қабілеттері (талдау қабілеттілігі, дербес қызметін жоспарлау және жобалау, қарама-қайшылықтар мен кемшіліктерді көру, оларды жеңу

3. Жүзеге асырылатын қосымша білім беру бағдарламаларының талаптылығы. БЖЭТО ұстаздарының мектептердің білім беру сұраныстарына сәйкес құрастырған элективтік курстарының бағдарламалары тек жалпы орта білім беру

мектептерінде ғана емес, сонымен бірге арнайы мектеп-интернаттары, жоғары оқу орындарының негізінде жүзеге асырылады.

4. Оқыту үдерісінің жаңа сапасы көрінісін алды:

- заманауи талаптарына сәйкес БЖЭТО-нда оқитын тәрбиеленушілер үлесінің ұлғаюы. Жыл сайын қызмет бағыттарына сәйкес балалар бірлестіктері оқушыларының бағдарламалық материалды меңгеру бойынша білім сапасы 75-95% құрады; аралық және қорытынды аттестаттау процедурасын оқушылардың 100% тапсырады.

- заманауи талаптарына сәйкес Орталықта қызмет атқаратын ұстаздар үлесінің өсуі. Жыл сайын БЖЭТО ұстаздарының 15-20% аттестаттау процедурасынан өтеді, нәтижесінде ұстаздар санаттылығының дәрежесі едәуір арта түседі.

- мониторингтік бақылау бағдарламасының жүзеге асырылуы;
- оқыту үдерісін заманауи ұйымдастыру мәселелері бойынша біліктілігін арттырудан өткен Орталық ұстаздары санының оң серпіні.

5. Мекемедегі басқару жүйесі тиімділігінің арта түсуі.

Ашықтық және жариялылық қағидасы бойынша жоспарланған және БЖЭТО оқыту үдерісінің жағдайы туралы толық мағлұматты алуға мүмкіндік беретін мектепшілік бақылау жүйесі (одан әрі - МІБ) ұстаздардың педагогикалық шеберлігінің арта түсуіне жағдай жасады.

Бақылаудың негізгі элементтері:

- «Балаларға қосымша білім беру бойынша қосымша білім беру ұйымдарына құжаттар қабылдау және оқуға қабылдау» МҚ стандартының іске асырылуын бақылау;
- оқу-әдістемелік және есеп құжаттамасының жүргізілуін бақылау;
- білім сапасын бақылау;
- оқыту үдерісінің сапасын бақылау;
- бақылау-әдістемелік кесінділері.

МІБ оқу жылы көлемінде бекітілген циклограммаға сәйкес көкейкесті

бағыттары бойынша өткізіледі:

Р/с	Қызмет түрі	Орындау мерзімі	Шығуы
1	Инновациялық технологияларды еңгізу	I	педагогикалық кеңес отырысы
2	Каникул уақытында ЕҚЖҚ өткізілуін бақылау	I, III, V-VIII, XI	басшы жанындағы кеңес
3	Қосымша білім беру жүйесінде азаматтық-отансүйгіштік тәрбие беру	X	басшы жанындағы кеңес
4	«Оқушыларды қосымша экологиялық, туристік-өлкетану білім қамту» тақырыптық тексерісі	I, IX	педагогикалық кеңес отырысы
5	Бірлестіктердегі бақылау-әдістемелік кесінділері (топтардың толықтығы, оқу жоспарларының орындалуы, БЖЭТО филиалдарында ұстаздардың балалармен жұмыс жасау шарттары)	IX, XII, V	педагогикалық кеңес отырысы, басшы жанындағы кеңес
6	Шамалы бағдарламалары бойынша жұмыс нәтижелілігі	IV	әдістемелік кеңес отырысы
7	Каникул уақытында қосымша білім беру ұстаздарының балалармен жұмысын бақылау	I, III, XI	басшы жанындағы кеңес
8	БЖЭТО бірлестіктерінде бақылау күні: әр дүйсенбі әр сейсенбі әр сәрсенбі әр жұма	I II, X III, XI IV, XII	педагогикалық кеңес отырысы, басшы жанындағы кеңес

5. БЖЭТО оқыту үдерісіне қатысатын әлеуметтік серіктестер санының көбеюі.

ӘЛЕУМЕТТІК СЕРІКТЕСТЕР

7. БЖЭТО-ң жағымды беделін қалыптастыру. Орталық өз қызметінің тәжірибесін бұқаралық ақпарат құралдарында кеңінен жариялайды: «Жаңа кәсіподақтар», «Звезда Прииртышья», «Сенің әлемің», «Компаньон», «Экологический курьер INT», «Городская неделя», «Новая жизнь» газеттері; «Қазақстан - Павлодар», «Ирбис», 31, 24 kz телеарналары; «Халық радиосы» радио қонақжайы; «Қосымша білім және тәрбие» оқу-әдістемелік журналы, «Экоәлем» журналы, «Соқпақ-Тропинка» ғылыми-әдістемелік журналы, «Педагогика хабаршысы» баспа басылымдары.

8. «Табысқа жетер жол», «Жүздеген жол - біреуі сендік», «Күпиялы және танымал әлем», «Көкжиектен асқан қадам» жобаларын жүзеге асыру арқылы шығармашылық қызметі мен салауатты өмір сүру қалыптастыруға қатыстырылған балалар мен саны өсуінің жағымды серпіні. 2011- 2015 жылдар аралығында тәрбиеленушілер құрамы 1 026 оқушыдан 1 044 оқушы құрады.

салтын жасөспірімдер

9. БЖЭТО оқушыларының алған білімі дәрежесіне қанағаттанушылығы. Балалар бірлестіктері оқушыларының пікірлерін талдау балалардың оқыту үдерісіне толық мөлшерде мүдделі және қосымша білім беру қызығушылықтары, қабілеттері мен шығармашылық әлеуетін дамыту мақсатында зор ынталандырма болып табылады және арнайы дағдыларды меңгерулеріне мүмкіндік береді деп санайтынын көрсетті.

Сауалнама нәтижелерін талдау бойынша келесі қорытынды жасау мүмкін: Орталық негізінде алатын қосымша білім берудің жоғары бағасын ата-аналардың 90% астамы және оқушылардың 95% астамы берді.

10. Оқыту бейіні бойынша жоғары оқу орындарына оқуға түскен түлектер санының ұлғаюы, оқытудың бірізділігі.

Оқушылардың кәсіби тұрғыда өздігінен анықталуы бойынша Орталық қызметінің көрсеткіші балалар бірлестіктері шәкірттерінің біздің аймағымыз бен шетел ЖОО мен колледждеріне оқуға түсуі болып табылады: С.Агалаков, ПМПИ студенті, «Дене тәрбиесі және спорт»; В.Родькин, С.Торайғыров атындағы ПМУ студенті, «Дене тәрбиесі және спорт»; И.Поух, ОМПИ студенті, «Туризм» және т.б.

Орталық ұжымының кешегі түлектерімен толықтырылуы, оның ішінде: И.В.Лоскутникова, А.С.Корниенко, Д.С.Кремер, А.В.Четвертякова, А.В.Обиденко, Д.С.Шамбасов, А.А.Зеронина, С.С.Чайка және тұтас отбасылық әулеттері - Кремер, Дьяченко, Каримовтар, Ридзаускас.

11. Халықаралық және республикалық дәрежелі балалар бірлестіктері оқушыларының жетістіктері.

Балалар бірлестіктерінің оқушылары халықаралық және республикалық іс-шараларының тұрақты қатысушылары:

-«Адам және табиғат» халықаралық байқауының жүлдегері (1 орын, 2013 ж.);

-«Проба пера» халықаралық оқушылар ғылыми-зерттеу конференциясының лауреаттары (2013 ж., 2014 ж.);

-«Ертіс меридианы» Қазақстан және Ресей туристері достастығы аймақаралық слетінің жүлдегерлері (2013 ж. - 1 орын, 2014 ж. - 2 орын, 2015 ж. - 3 орын);

-«Бурабай - 2015» жүгіру арқылы спорттық бағдарлау бойынша Қазақстан-Ресей көпкүндік жарыстары - 1 орын;

-«Менің Отаным - Қазақстан» туристік экспедициялық жасақтары республикалық слетінің жүлдегерлері (2011 ж. - 3 орын, 2012 ж. - 2 орын, 2014 ж. - 1 орын, 2015 ж. - 2 орын);

-«Қазақстан - менің елім» республикалық экологиялық форумының жүлдегерлері (2014 ж. - 2 орын);

-«Экология бойынша балалар бизнес-жобалары» республикалық байқауының жеңімпаздары (2014 ж. - диплом, грант);

-спорттық бағдарлау бойынша Қазақстан Республикасының ІІ-ші қысқы жастар ойындары (2015 ж. - 1, 3 орындар);

-VII-ші оқушылар Спартакиадасы бағдарламасында қысқы спорттық бағдарлау бойынша республикалық жарыстар (2015 ж. - 3 орын);

-жасанды бедерде туристік көпсайыс бойынша Қазақстан Республикасының Чемпионаты (2015 ж. - 2 орын).

5. ЖЕЛІЛІК ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСТІГІ ТИІМДІ БІЛІМ БЕРУ ҚЫЗМЕТІНІҢ КЕЛЕШЕК НЕГІЗІ РЕТІНДЕ

Желілік өзара әрекеттестігі біртұтас білім және тәрбие беру кеңістігін құру мақсатында келешек негізі болып табылады. Ақпараттық-коммуникативтік орта, белгілі бір инфрақұрылымы және бірлескен қызмет үлгілерін ұйымдастыру сияқты шарттарды есепке алу білім беру қызметі сапасының арта түсуіне жағдай жасайды.

БЖЭТО қызметінің сапалы жаңартылуы мақсатында «Желілік өзара әрекеттестігі арқылы оқушы тұлғасының табысты әлеуметтенілуі үшін біртұтас оқыту кеңістігін құру» даму бағдарламасы құрастырылды.

Бағдарламаның жүзеге асырылуының негізгі бағыттары:

- желілік өзара әрекеттестігінің үлгілері мен әдістерін анықтау;
- желілік өзара әрекеттестігі қатысушыларының қызметін реттемелеуші нормативтік-құқықтық құжаттамасының жинағын құрастыру;
- желілік өзара әрекеттестігінде ақпараттық, инновациялық, әдістемелік, кадрлық қорларын бірлесе қолдануды ұйымдастыру;
- оқушылардың әлеуметтенілуі және өздігінен анықталуы мақсатында ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттар жасау;
- қызмет бағыттарына сәйкес ұстаздар жұмысы мазмұны мен функционалдық міндеттерін жаңарту.

Желілік өзара әрекеттестігі

Бағдарламаны жүзеге асыру келесі болжанатын нәтижелерді алуды қамтамасыз етеді:

- оқушыларға қосымша білім беру әлеуметтік тапсырысының орындалуы, балалар мен ата-аналардың сұраныстарына сәйкес білім беру қызметтерінің кеңеюі;
- БЖЭТО беделі мен мәртебесінің арта түсуі;
- желілік өзара әрекеттестігі арқылы оқушы тұлғасының табысты әлеуметтенілуі мақсатында БЖЭТО және білім беру жүйесінің барша буындары мекемелері, мәдениет және спорт ұйымдары, үкіметтік емес ұйымдардың біртұтас оқыту кеңістігінің құрылуы;
- желілік өзара әрекеттестігі қатысушыларының қызметін реттемелеуші нормативтік-құқықтық құжаттамасы жинағының құрастырылуы;
- желілік өзара әрекеттестігі көлемінде ақпараттық, инновациялық, әдістемелік, кадрлық қорларын бірлесе қолданудың ұйымдастырылуы;
- экология, туризм, өлкетану бағыттары бойынша авторлық, бейімделген

біріктірілген білім беру бағдарламалары мен әдістемелік нұсқауларының құрастырылуы және еңгізілуі;

-БЖЭТО қосымша білім беру ұстаздарының үздіксіз біліктілік арттыру бағдарламасының құрастырылуы;

-желілік өзара әрекеттестігі қатысушыларының кәсіби біліктілігі тұрақты өсуінің қамтамасыз етілуі;

-желілік өзара әрекеттестігі арқылы біртұтас оқыту кеңістігін ұйымдастыру бойынша Орталық қызметі тәжірибесінің жалпылануы.

ВВЕДЕНИЕ

Детско-юношеский центр экологии и туризма (ДЮЦЭТ) города Павлодара, реализуя государственную политику Республики Казахстан в области дополнительного образования детей, работает над созданием единого образовательного пространства для достижения нового уровня развития качества образования за счет формирования ключевых компетенций учащихся для их успешной адаптации и интеграции в социуме.

Деятельность ДЮЦЭТ направлена на обеспечение условий по интеграции обучения и воспитания, обновление методологии, содержания и структуры воспитания на общенациональной идее «Мәңгілік ел» и ценностей современного воспитания.

Центр является неотъемлемой составной частью дополнительного образования региона в сфере экологии, туризма и краеведения, предоставляя возможность для выбора занятия по интересам, склонностям и способностям с целью осознанного профессионального самоопределения учащихся.

Учебно-воспитательный процесс в ДЮЦЭТ, основанный на потенциале свободного времени, осуществляется в 32 детских объединениях с охватом 1 044 учащихся по направлениям: эколого-биологическое, научно-исследовательское, экологический туризм и краеведение.

Накоплен достаточный опыт работы с детьми и подростками, имеющими особые образовательные потребности. Дополнительным образованием охвачены учащиеся общеобразовательных школ региона, в том числе 80 учащихся детских объединений «ЮнЭк», «Сад и мы», «Юный цветовод», «Жасмин» и «Пилигрим» - воспитанники ГУ «Специальная общеобразовательная школа-интернат №1 для детей с нарушением слуха», ГУ «Областная специальная общеобразовательная школа-интернат», ГУ «Специальная коррекционная школа-интернат №4», ГУ «Детская деревня семейного типа» и ООИ «Реабилитационный центр «Самал» города Павлодара, с которыми ведется тесное сотрудничество на протяжении ряда лет.

Компетентностный подход в системе образования является актуальной и новой основой, наиболее полно отражающей путь модернизации образовательной сферы в системе дополнительного образования.

Компоненты ядра общих компетенций состоят из развивающих компетенций, таких как: коммуникация, здоровьесбережение, социум, творчество. Тесное взаимодействие общих и развивающих компетенций направлено на формирование у подрастающего поколения высокого уровня гражданственности и патриотизма, гуманистически ориентированного мировоззрения, создание условий для полноценной реализации своих способностей.

МОДЕЛЬ ВЫПУСКНИКА ДЮЦЭТ

Общеобразовательные школы осуществляют выполнение государственных общеобязательных стандартов образования, направленных на повышение качества обучения в условиях обновления содержания образования, перехода на 12-летнюю модель обучения. Система дополнительного образования занимает одно из ключевых мест в реализации цели школы - формировании выпускника, обладающего навыками широкого спектра и направляет свою деятельность на формирование компетенций, необходимых человеку в современной инновационной среде, создавая для этого необходимые условия.

Для реализации поставленных задач в ДЮЦЭТ имеются соответствующие условия: высокопрофессиональный педагогический коллектив, наличие соответствующих программно-методических и материально-технических ресурсов: 3 приспособленных здания с учебными кабинетами, эколого-ботанический комплекс, туристско-тренировочная тропа, музей «Юный эколог», оранжерея с коллекцией комнатных и тропических растений, открытый и закрытый скалодромы, библиотека.

Нормативно-правовая база деятельности ДЮЦЭТ определяется действующими законодательными документами (приложение 1).

Актуальность опыта обусловлена переориентацией системы образования Республики Казахстан со знаниевой парадигмы на компетентностную, личностно-ориентированную.

Новизна опыта заключается в создании условий по реализации компетентностного подхода в образовательном пространстве через систему управленческих, методических и организационно-педагогических мероприятий, обновления функциональных задач и содержания работы педагогов согласно направлениям деятельности Центра, а также сотрудничеству с различными заинтересованными организациями в рамках государственно-частного

партнерства.

1. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И ПРИНЦИПЫ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА

Система дополнительного образования как важнейшая компонента общего образования находится в поиске оптимальных подходов в работе с подрастающим поколением, инновационных форм и методов подготовки детей к успешной социализации в современном обществе.

Проблемы психолого-педагогического сопровождения развития общих и ключевых компетенций рассматривались в трудах ученых А. Маслоу, С.Л. Рубинштейна, Л.М. Митиной, Н.Ф. Талызиной. Различные аспекты реализации компетентностного подхода отражены в работах А.Л. Андреева, Л.Н. Боголюбова, Ж. Делора, Э.Ф. Зеера, И.А. Зимней, О.Е. Лебедева, А.К. Маркова, Дж. Равена, Г.К. Селевко, Н.А. Соколовой, Б.Оскарссона, С. Шо, А.Ф. Присяжной, Н. Хомского, А.В. Хуторского и др.

Наиболее приемлемыми для педагогической практики в компетентностном подходе к обучению являются идеи О.Е. Лебедева, утверждающего значимость компетентностного подхода с позиции успешной адаптации выпускников к жизни в обществе. При разработке дидактической модели развития общих компетенций учащихся в системе учреждения дополнительного образования детей учитываются выводы в области психолого-педагогического проектирования Ю.А. Громько, В.И. Слободчикова, П.Г. Щедровицкого, О.П. Кенкманн, Г.А. Ягодина, Г.П. Никова, А.А. Попова, идеи открытой образовательной системы Г.В. Залевского, Г.Н. Прозументовой.

Компетенции и их классификация

Компетенции подразделяются на общие и ключевые. Общие компетенции - это результат деятельности и развития учащегося в процессе усвоения им определенного социального опыта. Общие компетенции до определенной степени являются универсальными. Ядро общих компетенций образуют адаптация, социализация, интеграция в социум и самореализация личности, а их составляющие развивающие компетенции такие как: коммуникация, здоровьесбережение, социум, творчество. Компоненты ядра общих компетенций тесно взаимосвязаны друг с другом.

Ключевые компетенции выражаются в овладении учащимися определенного набора способов деятельности. Набор деятельности должен быть социально востребован и является предметом запроса заказчика. Ключевые компетенции корректируются в связи с изменениями социально-экономической ситуации и имеют для учащихся профессиональную значимость. Таким образом, не существует единого согласованного перечня ключевых компетенций.

К основным группам ключевых компетенций относятся следующие:

- учебно-познавательные;
- информационные;
- коммуникативные;

- социально-трудовые;
- компетенции личностного самосовершенствования.

В ходе становления опыта был выявлен и решен ряд противоречий:

4. Между содержанием деятельности организации - и поставленными задачами обновления содержания образования. Цели и задачи организаций дополнительного образования определены в соответствии с обновлением содержания образования, программы педагогов дополнительного образования таковыми не являются.

5. Между недостаточным уровнем педагогического мастерства и психолого-педагогической компетентности ряда педагогов - и необходимостью опоры в развитии организации дополнительного образования на педагогические кадры, готовые к изменениям и сотрудничеству.

6. Между материально-технической базой и средствами образования и введением новых образовательных программ, постановкой современных образовательных задач, требующих укрепления модернизации.

В связи с этим встала необходимость решения следующих задач:

1. Повышение престижа учреждения дополнительного образования, его конкурентоспособности.

2. Обновление содержания дополнительного образования:

- разработка и внедрение учебных программ дополнительного образования и элективных курсов (развивающих, интегрированных, исследовательских и др.);
- выполнение социального заказа, подведение каждого учащегося к «ситуации успеха».

3. Интеграция общего среднего и дополнительного образования. Создание условий и возможностей получения допрофессионального образования.

4. Кооперация ресурсов и обмен ресурсами учреждений общего среднего и дополнительного образования (интеллектуальными, кадровыми, информационными, материально-техническими и др.), предоставление услуг (консультативных, информационных, технических и др.).

5. Прогнозный характер разработки планирования развития организации на основе рефлексивного анализа актуального состояния и социально-экономического развития региона, требований общества с целью создания условий для личностного и профессионального самоопределения учащихся.

2. ГККП «ДЕТСКО-ЮНОШЕСКИЙ ЦЕНТР ЭКОЛОГИИ И ТУРИЗМА» - РЕСУРСНЫЙ ЦЕНТР ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ПАВЛОДАРСКОГО РЕГИОНА

Наименование организации: «Детско-юношеский центр экологии и туризма» отдела образования города Павлодара акимата города Павлодара.

Руководитель: Вольф Людмила Александровна, кандидат биологических наук, академик Международной Академии детско-юношеского туризма и краеведения.

Признанный специалист в области экологического образования и туристско-краеведческой деятельности. Является автором программ: «Экологическое образование для устойчивого развития в системе дополнительного образования» (проект Регионального Экологического Центра Азии); «Непрерывное экологическое образование и воспитание школьников в системе дополнительного образования на 2007-2010 годы»; «Компетентностный подход как средство профессионального самоопределения учащихся в ДЮЦЭТ на 2011-2015 годы». Член совета директоров национальной ассоциации некоммерческих экологических организаций Республики Казахстан, редакционного совета республиканского журнала «Экоэлем».

Учебно-методическое пособие «Экскурсоведение» для студентов и магистрантов естественнонаучных специальностей высших учебных заведений и элективный курс «Инструктор школьного туризма» для студентов, обучающихся по специальностям «География» и «Туризм» являются настольными книгами не только подрастающей педагогической смены, но и опытных специалистов.

Награждена нагрудным знаком «Отличник просвещения Республики Казахстан»; Почетными грамотами Министерства образования и науки Республики Казахстан, Республиканского учебно-методического центра дополнительного образования МОН РК, Национального учебно-практического центра физической культуры МОН РК, ГУ «Управление образования Павлодарской области»; Нагрудными знаками ОО СДОО «Жұлдыз» - «Золотая звезда» «Балалар үшін», «Қазақстан Республикасы туризм саласының үздігі».

История основания:

В 1955 году при городском Доме пионеров был открыт отдел юных натуралистов, который в 1956 году был преобразован в городскую станцию юных натуралистов.

В 1962 году городская станция юннатов реорганизована в областную (ОСЮН).

В 1999 году ОСЮН переименовывается в ГККП «Детско-юношеская экологическая школа» и

переходит на городское финансирование в связи с «оптимизацией».

В 2007 году ГККП «Детско-юношеская экологическая школа» получает статус ГККП «Детско-юношеский центр экологии и туризма».

Форма собственности: государственное казенное коммунальное предприятие

Адрес: Республика Казахстан, 140000, Павлодарская область, г. Павлодар, ул. Саматова, 1/2.

Телефон: +7(7182) 33-30-24.

E-mail: ekotyр@yandex.kz

Количество воспитанников: 1 044.

Направления деятельности: экология, туризм, краеведение.

Предмет деятельности: Реализация государственной услуги «Прием документов и зачисление в организации дополнительного образования для детей по предоставлению им дополнительного образования» в области туризма, экологии и краеведения.

Материально-техническая база: Центр располагается в 3-х приспособленных зданиях, общей площадью 789,8 м², проектная мощность - 195.

Имеется 3 учебных корпуса:

№1 - административный, в нем расположены: аппарат управления, библиотека, актовый зал, цоколь – музей «Юный эколог».

№2 - эколого-ботанический комплекс, туристско-тренировочная база, оранжерея, учебные кабинеты.

№3 - закрытый скалодром, учебные кабинеты.

Центр оснащен аудио, видео, телеаппаратурой, оргтехникой.

Имеется 2 единицы транспортных средств.

Количество сотрудников: всего - 62, в том числе административно-управленческий персонал - 5, заведующих отделами - 8, методистов - 3, ПДО - 32, техперсонал - 14.

Год	Всего ПДО	Из них						
		высшее педагогическое образование	высшее профессиональное образование	ученая степень		квалификационные категории		
				кандидат наук	магистр	высшая	первая	вторая
2012	33	28	3	1	3	8	8	4
2013	32	21	3	1	3	8	8	4
2014	32	23	5	1	3	9	3	7
2015	32	25	5	1	3	11	2	7

3. НАПРАВЛЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЮЦЭТ

3.1. МЕТОДИЧЕСКАЯ СЛУЖБА ДЮЦЭТ

Важнейшим компонентом в структуре деятельности организации образования является деятельность методической службы.

Работая над созданием условий для повышения профессиональной квалификации и педагогического мастерства коллектива, методическая служба ДЮЦЭТ реализует свою деятельность по приоритетным направлениям:

- учебно-методическая работа (деятельность методического совета, методических объединений по направлениям экология, туризм, краеведение,

работа школы молодого специалиста);

- консультативно-методическая работа;
- инструктивно-массовая работа;
- информационно-методическая работа;
- научно-исследовательская и опытническая работа;
- повышение профессиональной квалификации педагогов.

Организуя свою деятельность, методическая служба ДЮЦЭТ руководствуется действующей государственной нормативно-правовой базой, нормативно-правовыми документами, регламентирующими деятельность организаций дополнительного образования, Уставом ДЮЦЭТ и годовым планом работы.

Реализуя стандарт государственной услуги «Прием документов и зачисление в организации дополнительного образования для детей по предоставлению им дополнительного образования», методический отдел разработал и апробировал программы:

- «Непрерывное экологическое образование и воспитание школьников в системе дополнительного образования на 2007-2010 гг.»;
- «Компетентный подход как средство профессионального самоопределения учащихся в ДЮЦЭТ на 2011-2015 гг.».

В соответствии с этим методической службой разработана и внедрена программа «Инструктивно-методической деятельности по реализации компетентного подхода в образовательном пространстве ДЮЦЭТ на 2011-2015 гг.», основная цель которой - создание учебно-методического комплекса, направленного на повышение профессиональной компетентности педагогов.

В 2014 году программа стала призером ежегодного Республиканского конкурса учебно-методических материалов «Методический вернисаж» - диплом III-ей степени в номинации «Материалы, отражающие деятельность методической службы ОДО».

Для определения эффективности реализации образовательного процесса методическим отделом разработана и внедрена программа мониторингового контроля, основная цель которой - оценка качества дополнительного образования через определение результативности реализации дополнительных образовательных программ, личностных

достижений учащегося, профессиональной компетентности педагога.

Программа мониторингового контроля образовательного пространства ДЮЦЭТ включает в себя:

1. мониторинг результатов обучения по дополнительной образовательной программе (теоретическая подготовка, практическая подготовка, основные общеучебные компетентности);
2. мониторинг развития качеств личности учащихся;
3. мониторинг достижений учащихся;
4. мониторинг профессионального роста педагога.

Мониторинг результатов обучения по дополнительной образовательной программе проводится педагогом дважды в течение учебного года (декабрь, апрель-май) с занесением данных об учащихся в диагностическую карту (таблица 1).

Таблица 1
Образец

Диагностическая карта
мониторинга результатов обучения учащихся по дополнительной образовательной программе
Детское объединение «Эдем» Дополнительная образовательная программа «Экономика родного края»
Год обучения **3-ий** Группа №1 Педагог **Бовина О.Н.** Учебный год **2014-2015**

Фамилия, имя учащегося	1. Кашемиров Максим		2. Мадьярова Даля		3. Генинг Кристина		4. Иванова Арина	
Сроки диагностики	Конiec I-го полугодия	Конiec учебного года	Конiec I-го полугодия	Конiec учебного года	Конiec I-го полугодия	Конiec учебного года	Конiec I-го полугодия	Конiec учебного года
Показатели								
Теоретическая подготовка								
Теоретические знания, предусмотренные программой	2	3	1	2	2	3	3	3
Владение специальной терминологией	2	3	1	2	2	3	3	3
Практическая подготовка								
Практические умения и навыки, предусмотренные программой	2	3	1	2	2	3	2	3
Владение специальным оборудованием и оснащением	2	3	1	2	2	3	2	3
Творческие навыки	1	2	1	2	2	3	2	3
Основные общеучебные компетенции								
Учебно-интеллектуальные								
Подбирать и анализировать специальную литературу	1	2	1	2	1	2	1	2
Пользоваться компьютерными источниками информации	2	3	2	3	2	3	2	3
Осуществлять учебно-исследовательскую деятельность	1	2	1	2	1	2	1	2
Коммуникативные								
Слушать и слышать педагога, принимать во внимание мнение окружающих	3	3	3	3	3	3	3	3
Выступать перед аудиторией	3	3	2	2	2	2	2	2
Участвовать в дискуссии, защищать свою точку зрения	3	3	2	3	2	3	2	3
Организационные								
Организовывать свое рабочее (учебное) место	3	3	3	3	3	3	3	3
Планировать, организовывать работу, распределять учебное время	2	3	2	2	2	3	2	2
Аккуратно, ответственно выполнять работу	3	3	2	3	2	3	2	3
Соблюдение в процессе деятельности правил техники безопасности	3	3	3	3	3	3	3	3
Достижения учащихся								
№ учащегося (см. начало таблицы)								
На уровне детского объединения	Участие в мероприятиях согласно годовому плану ДЮЦЭТ							

На уровне организации дополнительного образования		1 место НПК «Моя Родина - Казахстан»		Номинация НПК «Моя Родина - Казахстан»				3 место НПК «Моя Родина - Казахстан»
На уровне города								Конкурс «Зерде»
На областном, республиканском, международном уровне		3 место НПК «XIV Сатпаевские чтения»						

Определение результатов обучения учащегося по дополнительной образовательной программе проводится согласно таблицы-инструкции, содержащей показатели, критерии, степень выраженности оцениваемого качества, возможное количество баллов, методы диагностики (приложение 3, таблица 1, 2).

Уровень сформированности показателей оценивается по балльной системе от 0 до 3-х баллов:

0 баллов – оцениваемое качество не сформировано, либо не проявляется учащимся;

1 балл – оцениваемое качество в объеме $\frac{1}{2}$ или менее;

2 балл – оцениваемое качество в объеме более $\frac{1}{2}$;

3 балла – оцениваемое качество полностью сформировано.

Одним из важнейших показателей качества образовательного процесса являются достижения учащихся.

Мониторинг достижений учащихся ведется на основе диагностической карты (таблица 1) и включает в себя достижения учащихся различного уровня, что позволяет наглядно оценить результативность реализации образовательного процесса в целом, а также каждого учащегося в той или иной сфере по направлению деятельности детского объединения.

Согласно Положению об итоговой аттестации в детских объединениях Центра проводится промежуточная и итоговая аттестация учащихся, оформляется соответствующая документация (графики аттестации, протоколы, критерии оценивания результатов по методике «Мониторинг результатов обучения учащихся по дополнительной образовательной программе», методике «Изучение качеств личности воспитанников», разработанной на основе метода изучения воспитанности школьников М.И. Шиловой).

Система дополнительного образования не мыслится без высококвалифицированного, компетентного педагога, деятельность которого отвечает современным требованиям и является полифункциональной. От уровня его профессионализма и личностных качеств зависит и качество образовательного процесса в целом (таблица 2).

Мониторинг профессионального роста педагога

Текенова Б.К., педагог дополнительного образования отдела «Экология» ГККП ДЮЦЭТ

учебный год	участие в методической работе	рецензии	курсы ПК	участие в семинарах	методические пособия рекомендации	публикации в СМИ	участие в конференциях	участие в конкурсах, выставках соревнованиях и др.	призы	проведение открытых занятий, мастер-классов	проведение открытых мероприятий
2012-2013	Комнатное цветоводство	рецензия ИПК ПК, 2012 г.	републиканских курсов повышения квалификации педагогических кадров «Современные технологии эффективного формирования ключевых компетенций ПДО эколого-биологического направления» (РУМИЦ ДО 2012 г., удостоверение №47)	«2013 г. – семинар «Современные методы флористики и флорогенетики применяемые в современной науке».	Агротехнические способы ухода за комнатными растениями» (рецензирована ПГПИ, 2012 г.) «Комнатные растения целители»	Статья в сборнике международной научной конференции «Лекарственные растения: фундаментальные и прикладные проблемы» (2012 г.); Публикации стихов, песен в сборнике «Экомир», сборник республиканской XXXVIII научно-практической конференции МАН РК «Интеграция образования и науки - шаг в будущее», Республиканская внутривузовская конференция школьников и студентов, Городской сайт ОО проведение экскурсий в оранжерею «Комнатные растения-целители», «Растения тропиков и субтропиков».	Международная заочная научно-исследовательская конференция «Проба пера» (2012 г.); Международный конкурс социально - значимых исследовательских работ "Природа - бесценный дар, один на всех" детского экологического форума "Зеленая планета 2012". (2012 г.); сборник республиканской XXXVIII научно-практической конференции МАН РК «Интеграция образования и науки - шаг в будущее» (2013); Республиканская внутривузовская конференция школьников и студентов	детский Международный конкурсе «Зеленая планета»; городской экологический турнир «Эрудит 2012», городской экологический турнир «Эрудит 2012», городской экологический турнир «Эрудит 2012».	Международная научно – исследовательская конференция «Проба пера» (2012 г., сертификат I-ой), Международный конкурс социально - значимых исследовательских работ "Природа - бесценный дар, один на всех" детского экологического форума "Зеленая планета 2012". (2012 г., Диплом лауреата); Республиканская XXXVIII научно-практическая конференция МАН РК «Интеграция образования и науки - шаг в будущее» (2012 г., диплом I степени, 2013 г. сертификат)	Открыто занятие «Цветочный калейдоскоп» Мастер класс: «Новогодние композиции из природного и бросового материала»	«Мир лекарственных растений» - интеллектуально –познавательное мероприятие «Вредные привычки» - диспут.

Данная система мониторинга качества образования позволяет своевременно выявлять проблемные зоны учебно-воспитательного процесса и учитывать их при дальнейшем планировании и координации деятельности всех субъектов образовательного процесса.

Обеспечению непрерывного роста профессионального мастерства педагогов способствует разработанная методической службой система мероприятий:

- методическое сопровождение педагогического процесса;
- проведение открытых занятий и мероприятий, мастер-классов по направлениям деятельности;
- участие в семинарах, конкурсах педагогического мастерства, научно-практических конференциях различного уровня;
- работа по самообразованию педагогов;
- прохождение курсов повышения квалификации;

- аттестация педагогов дополнительного образования.

Образовательный процесс в детских объединениях ДЮЦЭТ осуществляется согласно авторским, модифицированным и примерным образовательным программам по направлениям деятельности.

На сегодняшний день по авторским программам работают 16 ПДО, модифицированным - 10, примерным - 6 педагогов.

Одна из эффективных форм повышения профессионального мастерства - проведение открытых занятий и мероприятий, которые не только дают возможность каждому педагогу раскрыть свой потенциал и поделиться своим опытом, но и получить объективное и компетентное мнение коллег.

Высокая оценка данных мероприятий стала основой для проведения мастер-классов областного и городского уровней, таких как:

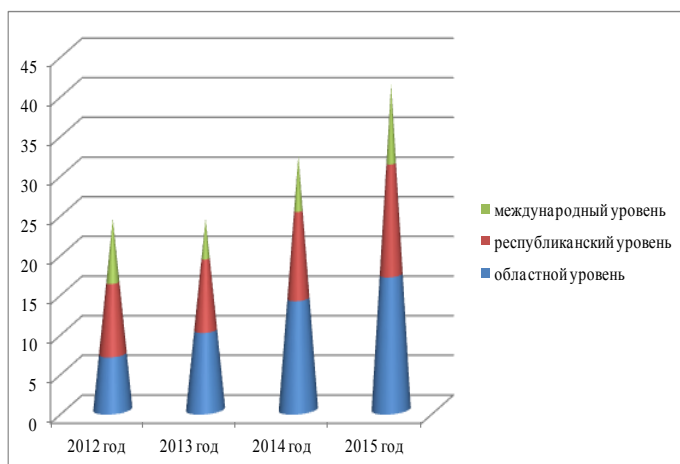
- по направлению экология - «Прививки плодово-ягодных культур» (Боровикина С.М.), «Ландшафтный дизайн пришкольных учебно-опытных участков» (Текенова Б.К.);

- по направлению туризм - «Я иду в поход» (Дьяченко О.В.), «Узелок завяжется» (Ридзаускене И.В.);

- по направлению краеведение - «Каждой школе - музей» (Ефимова И.А.), «Павлодарская область - точка на карте» (Махамбетова А.Т.).

Важной ступенью повышения профессиональной компетентности является участие в семинарах, конкурсах педагогического мастерства, научно-практических конференциях различного уровня.

Мониторинг повышения профессиональной квалификации педагогов

Педагоги Центра непрерывно повышают свою квалификацию, ведя активную работу по темам самообразования, обобщая свой опыт в методических

рекомендациях по направлениям деятельности: «Формирование экологических компетенций через организацию фенологических наблюдений», «Интеллектуально-познавательная игра-путешествие «Точка на карте - Павлодарская область», «Методические рекомендации по организации и проведению туристских соревнований» и др.

Ежегодно педагоги ДЮЦЭТ планомерно проходят процедуру аттестации на предмет соответствия, в результате значительно повышается уровень категориальности педагогов.

Методическим отделом разработаны методические рекомендации, сборники, путеводители, положения по организации и проведению экологических, туристских и краеведческих конференций, смотров-конкурсов, соревнований, слетов, акций, фестивалей, практикумов, как на уровне Центра, так и городского и регионального масштаба:

- региональная научно-практическая конференция школьников «Менің Отаным - Қазақстан»;

- областной смотр-конкурс юных экскурсоводов школьных музеев;

- открытые экотуристские соревнования школьников «Алтын күз»;

- открытые соревнования по спортивному ориентированию бегом, посвященные памяти Кольцовых;

- городской турнир «Болашақ зияткер»;

- городские акции «Здравствуй, птичья страна!», «Жасыл толқын»;

- городской творческий конкурс «Ұмытылмас қаһармандар!»;

- городской смотр-конкурс «Баршаға үлгі болатын есімдер!»;

- творческий отчет по итогам эколого-краеведческого практикума «Ауыл, аудан, қала жылнамасы»;

- первенство города по туристскому многоборью, посвященное Дню Победы;

- городской фестиваль бардовской песни «Иртышский перезвон» и др.

Высокой эффективности деятельности способствует наличие в Центре учебно-методического комплекса и соответствующей библиотеки с актуальной литературой, научными, образовательными и периодическими изданиями. Имеется соответствующее техническое оснащение, свободный доступ к Интернет-ресурсам, что значительно расширяет возможности деятельности педагогов.

Ежегодно педагоги дополнительного образования принимают участие в конкурсе педагогического мастерства «Лучший ПДО», достойно представляя Центр на уровне города и области:

- призер областного конкурса «Лучший ПДО-2011» (3 место, Махамбетова А.Т.);

- победитель городского конкурса «Лучший ПДО-2011» (1 место, Махамбетова А.Т.);

- призер городского конкурса «Лучший ПДО-2016» (1 место, Касенова А.А.);

- призер городского конкурса методических комплексов воспитательной

деятельности «Электронный кейс» (Шорохова В.Н.);

- победитель городского и областного туров II-х республиканских педагогических чтений (1 место, Ефимова И.А.);

- победители регионального конкурса «Современный урок» (1 место, Текенова Б.К., Боровикина С.М., Болдишор И.В.).

Центр принимает активное участие в различных конкурсах организаций дополнительного образования, пополняя копилку своих достижений:

-Диплом II степени областного конкурса «Лучшая организация дополнительного образования - 2014»;

-Диплом II степени областного конкурса эссе «Я - профсоюзный лидер!» (Москова Н.Г.);

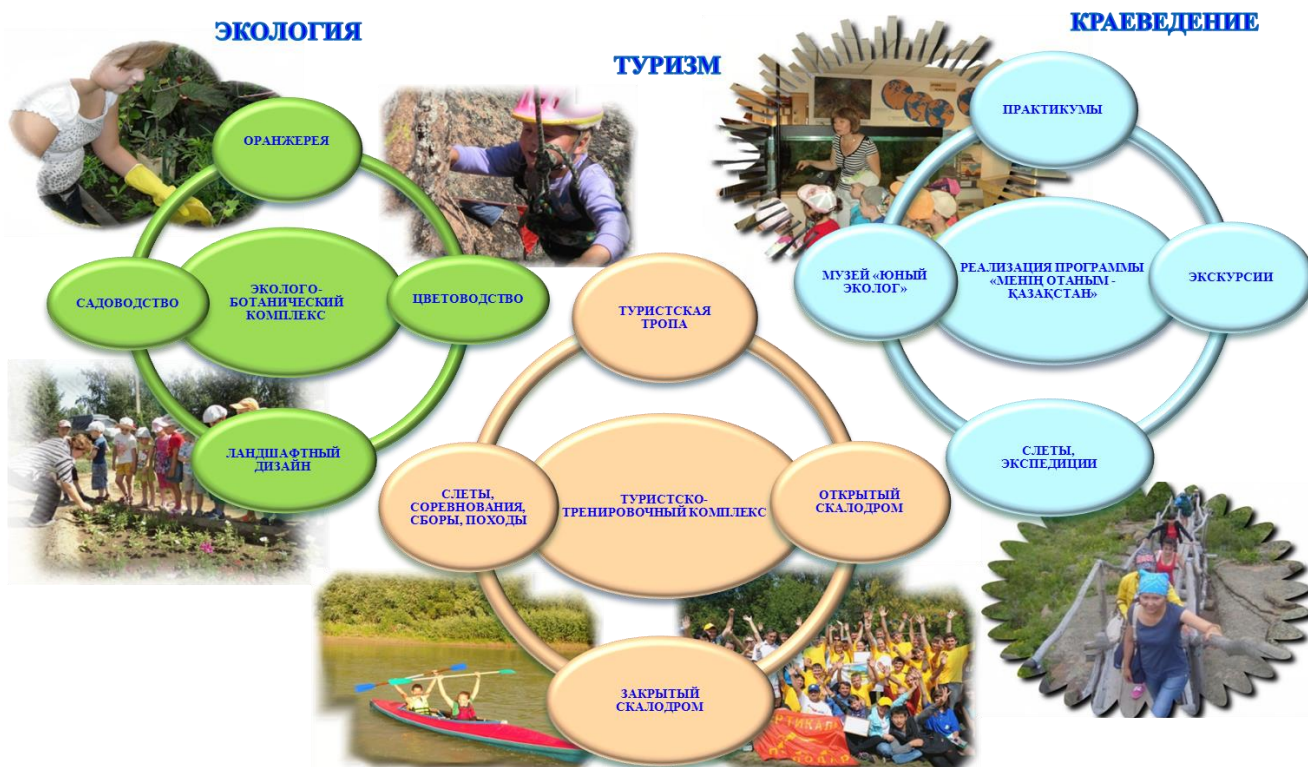
-Почетная грамота городского конкурса профсоюзных организаций «Лучший педагогический коллектив - 2014» в рамках социального партнерства (1 место);

-Диплом I степени в номинации «Лучшая организация дополнительного образования» областного конкурса «Жаз - 2011», городского конкурса «Жаз - 2011», «Жаз - 2012», «Жаз - 2013», «Жаз - 2014»; «Жаз - 2015».

3.2. ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО ДЮЦЭТ

Сегодня дополнительное образование детей по праву рассматривается как важнейшая составляющая образовательного пространства, сложившегося в современном обществе.

НАПРАВЛЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЦЕНТРА

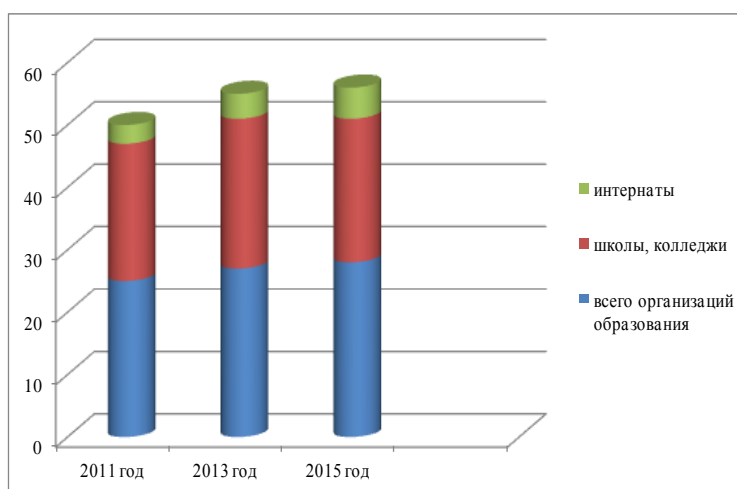

Обладея открытостью, мобильностью и гибкостью система дополнительного образования детей способна быстро и точно реагировать на «вызовы времени» в интересах ребенка, его семьи, общества, государства.

Мониторинг охвата организаций образования дополнительным образованием

Реализуя государственную политику в области дополнительного образования, ДЮЦЭТ осуществляет свою деятельность по трем основным актуальным направлениям: «экология», «туризм», «краеведение».

Учебно-воспитательный процесс в ДЮЦЭТ, основанный на потенциале свободного времени, осуществляется в 32 детских объединениях с государственным и русским языком обучения с охватом 1 044 учащихся.

В связи с изменением заказа государства на новые результаты образования, когда на первое место выдвигается не информированность ученика, а умение разрешать проблемы в постоянно изменяющихся социально-экономических условиях

окружающей действительности, актуальным становится переход со знаниевого на компетентностное обучение.

В связи с этим были пересмотрены подходы к организации образовательного пространства ДЮЦЭТ.

С 2011-2012 учебного года ведется работа по апробации и внедрению концепции деятельности коллектива на компетентностной основе. Перестроена дидактическая модель развития общих компетенций учащихся, определены ее приоритетные составляющие и структура; пересмотрено содержание учебных образовательных программ.

Траектория развития образовательного

процесса в Центре приобрела новое звучание: создание условий для развития общих и ключевых компетенций учащихся.

Внедрение данной модели направлено на создание для учащихся «ситуации успеха» с целью в полной мере реализовать свои таланты и способности.

Для качественного обновления деятельности ДЮЦЭТ разработана Концепция деятельности на компетентностной основе, определены направления ее реализации: внедрение управленческих и организационно-педагогических условий, обновление функциональных задач и содержания работы педагогов согласно направлений деятельности центра. Апробированы и внедрены в образовательный процесс:

- программа деятельности ДЮЦЭТ на компетентностной основе на 2011-2015 гг.;

- программа инструктивно-методической деятельности по реализации компетентностного подхода в образовательном пространстве ДЮЦЭТ на 2011-2015 гг.;

- образовательные программы, разработанные педагогами Центра на компетентностной основе, рецензированные ИПК ПК Павлодарской области (приложение 2);

- программа мониторингового контроля (приложение 3).

Педагогами определены актуальные темы по самообразованию, носящие исследовательский характер, методические рекомендации по реализации компетентностного подхода в детских объединениях согласно направлениям деятельности (приложение 4).

3.3. НАПРАВЛЕНИЕ ЭКОЛОГИЯ

Основная цель экологического образования - формирование нового мировоззрения, современного мышления, ориентированных на гармонизацию взаимоотношений общества с окружающей средой, обеспечивающую возможность долговременного устойчивого развития.

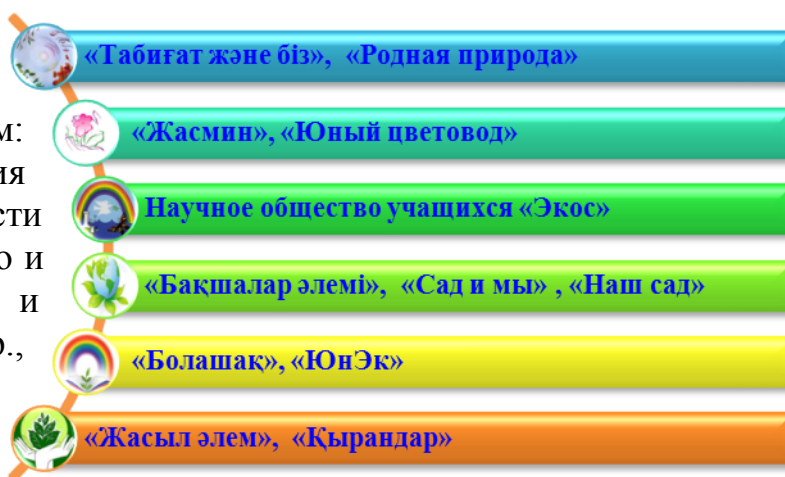
Деятельность ДЮЦЭТ экологического направления реализуется через работу отдела «Экология», эколого-ботанического комплекса, питомника и оранжереи.

В состав отдела «Экология» входит 12 детских объединений по направлениям: фенология, декоративно-прикладное творчество, НОУ, садоводство, экология.

В основу деятельности отдела положена реализация образовательных программ: «Фенология», «Организация исследовательской деятельности в рамках НОУ», «Цветоводство и ландшафтный дизайн», «Сад и мы», «Бақшалар әлемі» и др., комплексных проектов «Күпиялы және танымал әлем» и «Лето - дивная пора», а также массовых экологических и природоохранных, научно-практических и творческих мероприятий - трудовых десантов, акций, конкурсов, конференций.

Основам садоводства и декоративного плодородства, цветоводства и ландшафтного дизайна ребята обучаются на территории эколого-ботанического комплекса площадью 3,5 гектара, включающего оранжерею с растениями тропиков, питомник древесно-кустарниковых и плодово-ягодных культур, сад, цветники, видовые аллеи.

В Центре функционирует оранжерея площадью 150 м², насчитывающая около двухсот видов комнатных и экзотических растений. Ежегодно в оранжерее проводится более тысячи обзорных и тематических экскурсий не только для обучающихся детских объединений Центра, но и учащихся детских дошкольных, школьных организаций образований, а также студентов средне-специальных и высших учебных заведений города. Эти экскурсии примечательны

тем, что дают возможность узнать что-то новое и необычное даже о давно известном растении, особенно интересны и познавательны легенды, связанные с происхождением названия, местообитанием и использованием каждого «жителя» оранжереи.

Более 15 лет ведет свою работу научное общество учащихся «Юный исследователь». НОУ - это исследовательские и экспериментальные группы, областная заочная экологическая школа «Экология и мы», ведущие научно-исследовательскую, опытническую и проектную деятельность по актуальным тематикам «Интродукция как фактор сохранения биоразнообразия», «Зеленая экономика», «Утилизация пластиковых отходов», «Сортоизучение малины» и др.

Учащиеся НОУ - победители и призеры экологических олимпиад, форумов и научно-практических конференций различного уровня. Для многих ребят исследовательская деятельность стала стартовой профессиональной ступенью.

Более 15-ти лет ДЮЦЭТ проводит традиционную региональную научно-практическую конференцию школьников «Менің Отаным - Қазақстан» с целью стимулирования научно-исследовательской деятельности учащихся, формирования экологической культуры школьников, практического познания родного края, знакомства с окружающей природой, памятниками истории и культуры.

Ежегодно более 100 учащихся общеобразовательных школ, а также клубов, секций, исследовательских групп и других детских объединений внешкольных учреждений делятся опытом своей научной работы в секциях «Экология и мы», «Исследовательская работа», «Познай свой край», «Музей - колыбель истории», «Первый шаг в науку».

Как один из ресурсов дополнительного образования экологической направленности региона ДЮЦЭТ является координатором проведения городских акций «Жасыл толқын», «Здравствуй, птичья страна!», организатором акций «Елочка, живи!», «Покорми

птиц зимой», «Добрая зима», «Крылатые друзья», мероприятий, посвященных празднованию экологических дат, таких как «День Земли», «День воды», «Международный день биологического разнообразия», «День охраны окружающей среды» для учащихся детских объединений Центра и школ города.

С целью повышения профессиональной квалификации и обмена опытом проводятся курсы, семинары, круглые столы, мастер-классы для педагогов дополнительного образования и учителей общеобразовательных школ: совместно с республиканским учебно-методическим центром дополнительного образования - курсы педагогов дополнительного образования «Современные технологии эффективного формирования ключевых компетенций в организациях дополнительного образования эколого-биологического направления»; областной учебно-методический семинар «Формирование экологической культуры в системе дополнительного образования» для педагогов внешкольных учреждений и старших пионервожатых городских школ; круглый стол «Экологические вопросы естественнонаучного образования», в рамках мероприятий, посвященных I-му съезду учителей химии и биологии Республики Казахстан совместно с АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Павлодарской области.

Педагогом отдела Жуковой Н.Я. разработаны методические рекомендации «Организация работы на пришкольном учебно-опытном участке» (рецензия ИПК ПК Павлодарской области, 2012 г.), на основе которых ежегодно проводятся городской и областной семинары для организаций общего среднего, дошкольного и дополнительного образования.

Ежегодно педагоги отдела Жукова Н.Я., Текенова Б.К., Боровикина С.М. в качестве компетентного жюри оценивают работу организаций образования по озеленению и благоустройству прилегающих территорий в рамках городского и областного этапов конкурса «Лучший пришкольный учебно-опытный участок».

Для интеграции среднего и дополнительного образования педагогами ДЮЦЭТ разработаны и ведутся элективные курсы для учащихся средних общеобразовательных школ «Организация исследовательской деятельности учащихся в рамках НОУ», «Экологический мониторинг окружающей среды», «Организация фенологических наблюдений», «Флористика», «Ландшафтный дизайн».

Разработанные педагогами отдела методические пособия и рекомендации «Выращивание и применение лекарственных растений Павлодарской области», «Удивительные комнатные растения», «Путеводитель по оранжерее», «Декоративное оформление и создание композиций из цветочных культур», «Агротехнические способы ухода за комнатными растениями», стали настольной книгой не только для молодых педагогов Центра, но и педагогов-практиков, работников теплиц общеобразовательных школ и цветоводов-любителей.

Эффективной формой интеграционного взаимодействия являются экологические лектории. Методисты и педагоги ДЮЦЭТ совместно с Павлодарской областной универсальной научной библиотекой имени С.Торайгырова на протяжении ряда лет проводят для школьников общеобразовательных школ, студентов колледжей и ВУЗов города эколектории

по актуальным темам: «Решение экологических ситуаций», «Вторая жизнь ненужных вещей», «Вода - источник жизни» и др.

Опыт своей деятельности педагоги освещают в материалах конференций и периодических изданиях: материалах международных конференций, республиканском журнале для детей «Экоэлем», областных газетах «Звезда Прииртышья», «Наша жизнь», «Твой мир», на телеканалах «Казахстан-Павлодар», «Ирбис», «24-kz».

В рамках социального партнерства Центр ведет активную общественную деятельность по озеленению и благоустройству организаций образования всех типов, выделяя безвозмездно саженцы декоративных древесно-кустарниковых растений, плодово-ягодных культур, рассаду цветочных культур и комнатных растений.

Ежегодно более 15 000 саженцев декоративных древесно-кустарниковых растений и плодово-ягодных культур, 5 000 цветочных культур и комнатных растений передается для озеленения детских домов, интернатов, дошкольных учреждений, общеобразовательных школ, колледжей и ВУЗов города.

В рамках акций «Марш парков» и «Жасыл толқын» учащиеся детских объединений ДЮЦЭТ ведут работу по очистке и озеленению парков и скверов города.

Заведующая отделом эколого-ботанического комплекса Центра Боровикина С.М., как высококвалифицированный ученый агроном, является членом экологического совета при управлении недропользования, окружающей среды и водных ресурсов Павлодарской области, ведя активную консультационную работу по санитарному состоянию и видовому составу зеленого фонда города.

3.4. НАПРАВЛЕНИЕ ТУРИЗМ

Послание народу Главы государства Нурсултана Абишевича Назарбаева «Казахстанский путь - 2050: единая цель, единые интересы, единое будущее» отразило насущные вопросы в воспитании подрастающего поколения, акцентировало внимание на усиление воспитательного компонента в процессе обучения. Платформой, которая будет основой развития казахстанского патриотизма, стало принятие идеи Президента Республики Казахстан «Мәңгілік ел».

Туристско-краеведческая деятельность, как один из ресурсов дополнительного образования учащихся, обеспечивает органичное сочетание основного и дополнительного образования в практической деятельности, расширяет возможности социальной среды, в которой учащийся реализует и развивает потенциальные способности, приобретает полезный жизненный опыт, адаптируется к современным социально-экономическим условиям, способствует приобретению практико-ориентированных знаний, умений и навыков, обладает оздоровительным эффектом.

В настоящее время ДЮЦЭТ является одной из ведущих организаций дополнительного образования, осуществляющей на протяжении многолетней деятельности стратегию развития туристско-краеведческой деятельности в организациях образования региона.

Направление «Туризм» реализуется через деятельность детского дворового клуба «СЮТур» (далее - СЮТур), целью которой является - создание условий для получения качественного дополнительного образования туристско-спортивного и туристско-краеведческого направлений через образовательные программы, формирующие общие и ключевые компетенции учащихся, а также систему организации и проведения мероприятий различного уровня:

- учебно-тренировочные сборы;
- походы, экспедиции, практикумы, радиальные выходы;
- обзорно-тематические экскурсии;
- слеты, соревнования;
- фестивали, акции;
- курсы, семинары,

мастер-классы.

В состав СЮТур входит 10 детских объединений по направлениям: спортивное ориентирование, туристское многоборье, бардовская песня, спортивное скалолазание, пешеходный туризм.

Для достижения высоких результатов

образовательного процесса педагоги СЮТур осуществляют свою деятельность в

рамках Концепции развития Центра на компетентностной основе, авторских и модифицированных образовательных программ, проектов «Сто дорог - одна твоя», «Путь к успеху».

Одной из форм интеграционного взаимодействия среднего и дополнительного образования является проведение педагогами СЮТур элективных курсов «Спортсмен-разрядник», «К вершинам успеха», «Спортивное ориентирование», «Пешеходный туризм» для учащихся средних общеобразовательных школ.

Разработанные педагогами отдела методические пособия и рекомендации «Создание ситуации успеха», «Методические рекомендации по организации и проведению туристских соревнований», «Факторы определения и выбора пути в спортивном ориентировании» - широко востребованы как среди молодых педагогов Центра, так и педагогов-практиков города и области.

Опыт своей деятельности педагоги освещают в материалах конференций и периодических изданиях международного, республиканского и областного уровня.

Эффективности деятельности способствует соответствующая инфраструктура учреждения: два приспособленных здания с учебными кабинетами, производственные помещения для организации учебно-тренировочных сборов, туристско-тренировочная тропа, открытый и закрытый скалодромы.

Практические занятия на скалодромах, туристско-тренировочной тропе, участие и достижения в соревнованиях различного уровня являются средством физического и интеллектуального развития учащихся, способствуют интегрированному применению полученных навыков, реализации своих способностей, формированию и развитию личностных качеств.

С педагогической точки зрения ситуация успеха - это целенаправленное, организованное сочетание условий, при которых создается возможность достичь значительных результатов в деятельности как отдельно взятой личности, так и коллектива в целом. Ярким примером работы по созданию ситуации успеха является деятельность клуба «Вертикаль».

Более 15 лет назад был заложен первый кирпич в фундамент этого клуба, а сегодня он вырос в целый «дом». Обучение в клубе реализуется на основе авторской программы «К вершине успеха», которая позволяет развиваться в разных направлениях. Это и скалолазание,

горная техника, зимнее и летнее спортивное ориентирование. Каждый учащийся может найти себя в любом направлении и с успехом добиваться результатов.

Надежным фундаментом являются учащиеся старшей группы. У этого «дома» есть крепкие стены - это средняя группа, которая уверенно идет по стопам своих старших товарищей. И в этом «доме» уже зажглось много ярких окошек. Это - подрастающая смена, которая радуется своими туристскими достижениями.

Основной состав клуба - члены сборной области по ориентированию. Грамоты, дипломы и ценные призы различного уровня в копилке достижений клуба:

- победитель Казахстанско-Российских многодневных соревнований «Бурабай-2015» по спортивному ориентированию бегом (1 место);

- призеры межрегионального слета дружбы туристов Казахстана и России «Иртышский меридиан» (2013г. - 1 место, 2014г. - 2 место, 2015 г. - 3 место);

- призеры республиканского слета туристских экспедиционных отрядов «Менің Отаным - Қазақстан» (2012 г. - 2 место);

- призеры II-х зимних Молодежных игр Республики Казахстан по спортивному ориентированию (2015г. - 1,3 место);

- призеры республиканских соревнований по зимнему спортивному ориентированию в программе VII-ой зимней Спартакиады школьников (2015г. - 3 место) и др.

Бессменные руководители клуба: педагоги дополнительного образования Кремер Сергей Владимирович и Дьяченко Оксана Владимировна. Ими подготовлено 112 спортсменов-разрядников по различным видам спорта: спортивное ориентирование, туристское многоборье, спортивное скалолазание.

Выпускники клуба «Вертикаль» Ридзаускене И.В., Ридзаускас В.Ю., Кремер Д.С., Четвертякова А.В., Агалаков С.Н., приняв «эстафету» от своих наставников в деле воспитания подрастающего поколения, сегодня являются руководителями детских объединений «Пирамида», «Усольский меридиан», «Лидер», «Колибри» детского дворового клуба СЮТур.

Результативность деятельности по программе «К вершине успеха» подтверждается и тем, что спортсмены клуба состоят в национальной сборной Республики Казахстан по спортивному ориентированию: это Родькин Виктор и Кузьмич Дмитрий - мужская элита, Сапарбек Бахтияр, Бабенко Антон и Дьяченко Мария - в юниорском составе.

Одной из актуальных задач современного казахстанского образования является внедрение в образовательный процесс программ и проектов, ориентированных на формирование жизненных навыков и здорового образа жизни, социализации и адаптации детей, подростков и молодежи с особыми потребностями.

В связи с этим в ДЮЦЭТ разработана и реализуется образовательная программа «Разные-равные» (педагог Каримова М.Р.) для учащихся Общественного объединения инвалидов «Реабилитационный центр «Самал» города Павлодара, главная цель которой - создание оптимальных условий для

социализации и адаптации ребят.

Свои туристско-спортивные навыки и умения учащиеся успешно демонстрируют на ежегодных соревнованиях для детей и подростков с особыми потребностями «Полоса препятствий», приуроченных к празднованию Дня защиты детей.

Занятие туризмом детей дошкольного возраста очень важно, так как ослабленность детей из-за недостатка физических нагрузок сегодня одна из самых больших тревог детских специалистов. Естественные факторы природы и физические упражнения сочетаются в одну форму физического воспитания - детский туризм. В связи с этим, для воспитанников детских дошкольных учреждений реализуется образовательная программа «Туристыята», направленная на организацию активной оздоровительно-спортивной деятельности (физические упражнения, подвижные игры, мини-соревнования, состязания в помещении и на природе, туристские и оздоровительные прогулки) и познавательно-творческой деятельности обучающихся (экскурсии, изготовление поделок из природных материалов, рисование природных объектов).

Важнейшим направлением работы СЮТур является постоянное совершенствование педагогического мастерства через курсовую систему повышения квалификации (международные семинары-тренинги, республиканские курсы повышения квалификации, семинары по подготовке и переподготовке судей по направлениям «Спортивное ориентирование», «Туристское многоборье», «Спортивное скалолазание») и стимулирование педагогов к аттестации на более высокие квалификационные категории.

В целях обеспечения педагогических условий для активизации и развития детско-юношеского туризма в регионе Центр является организатором проведения ежегодных курсов по подготовке инструкторов школьного туризма по теме: «Туристско-краеведческая деятельность в контексте современной модели воспитания в организациях образования» для учителей географии, истории, физической культуры, инструкторов школьного туризма, руководителей кружков, клубов, секций общеобразовательных школ и учреждений дополнительного образования г.Павлодара, занимающихся туристско-краеведческой деятельностью.

Важнейший показатель результативности данного направления - постоянное участие педагогов СЮТур в работе судейских коллегий в соревнованиях республиканского, областного, городского уровней:

-Кремер Сергей Владимирович - судья национальной категории Республики Казахстан по спортивному ориентированию и туристскому многоборью, мастер спорта по туризму, председатель ОО «Федерация спортивного ориентирования Павлодарской области»;

-Дьяченко Оксана Владимировна - заслуженный инструктор по туризму Республики Казахстан, кандидат в мастера спорта по туризму, судья по спорту;

-Дмитриев Иван Алексеевич - судья национальной категории Республики Казахстан по спортивному ориентированию и туристскому многоборью;

-Каримова Марина Раисовна - заслуженный инструктор по туризму Республики Казахстан, председатель ОО «Федерация спортивного скалолазания Павлодарской области», судья по спорту.

Воспитательная работа в СЮТур осуществляется в рамках проекта «Сто дорог - одна твоя» и основывается на принципах:

- адаптированности (каждый учащийся чувствует себя, как дома);
- развития (через клубы, детские объединения создаются условия для целостного развития личности: физического, интеллектуального, духовного);
- психологической комфортности (создание «ситуации успеха» для каждого учащегося);
- картины мира (создание обобщённого представления о мире, месте человека в нём).

В летний период работа по направлению «туризм» реализуется в рамках комплексного проекта по организации отдыха, оздоровления и занятости детей и подростков «Жер байлығы» по приоритетным направлениям:

-повышение туристско-спортивного мастерства (подготовка к участию в соревнованиях), туристский практикум «Туризм - здоровье - достижения»;

-развитие активных видов туризма (теоретические и практические занятия по направлениям: скалолазание, горная техника, ориентирование) «В здоровом теле - здоровый дух»;

-туристский практикум «К вершине успеха» (практические занятия на туристско-тренировочной тропе (ТТТ));

-развитие эколого-краеведческой деятельности, повышение творческой активности путем вовлечения в социально-значимую деятельность, общей культуры учащихся «Веселыми тропинками леса».

3.5. НАПРАВЛЕНИЕ КРАЕВЕДЕНИЕ

Краеведение является уникальной моделью воспитания личности, одной из наиболее эффективных направлений, способствующих организации активного досуга и занятости, развитию культуры поведения на природе, бережного отношения к памятникам истории и культуры, практическому познанию родного края, а также социальной адаптации, профессиональной ориентации, воспитанию гражданственности и патриотизма, что имеет большое государственное значение в воспитании подрастающего поколения.

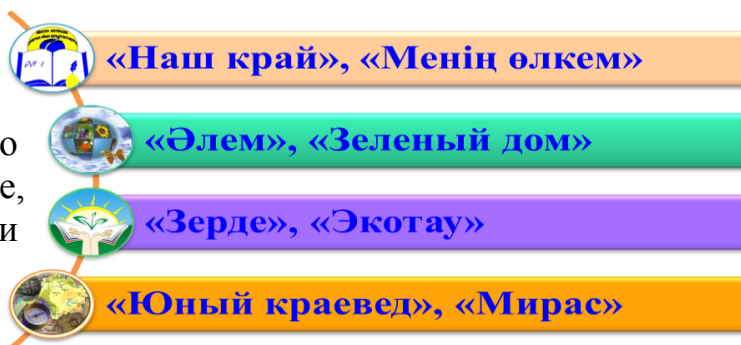
Краеведческое направление реализуется через деятельность отдела «Краеведение», цель деятельности которого - создание условий для формирования интереса обучающихся к краеведческой деятельности, приобретение позитивных социально-ценностных установок, обеспечивающих развитие учебно-познавательных, научно-практических, поисково-исследовательских компетенций, способность к саморазвитию и самосовершенствованию, а также систему организации и проведения мероприятий различного уровня:

- обзорно-тематические экскурсии;
- походы выходного дня, экспедиции, практикумы, радиальные выходы на основе регионального компонента;

- смотры-конкурсы;

- семинары, мастер-классы.

В отдел «Краеведение» входит 8 детских объединений по направлениям краеведение, экскурсоведение, краеведение и этнография, музей «Юный эколог».

Учебно-воспитательный процесс в отделе реализуется на основе образовательных программ и программ элективных курсов «Юный экскурсовод», «Экономика родного края».

Музей «Юный эколог» посвящен природе и человеку. Это лаборатория, способствующая не только изучению прошлого и настоящего, но и приобретению навыков археолога, гида, экскурсовода туристских и краеведческих маршрутов.

С целью выявления образовательных учреждений, наиболее активно и продуктивно использующих в образовательном и воспитательном процессах формы музейного творчества и детской исследовательской краеведческой работы отделом ежегодно проводятся:

- смотр-конкурс юных экскурсоводов школьных музеев;
- конкурс творческих проектов «Баршаға үлгі болатын есімдер!»;
- городской смотр-конкурс военно-патриотической песни «Ұмытылмас қаһармандар!»;

- конкурс творческих отчетов по проведению краеведческих практикумов «Ауыл, аудан, қала жылнамасы».

Городской конкурс юных экскурсоводов школьных музеев - это подведение итогов работы, обмен передовым опытом, своеобразная школа мастерства, где лучшие в городе экскурсоводы школьных музеев и их наставники могут показать свои достижения.

Конкурс творческих проектов «Баршаға үлгі болатын есімдер!» проводится с целью сохранения памяти имен известных людей, приобщения учащихся к поисково-исследовательской деятельности по выявлению земляков, прославивших свою малую Родину трудовыми подвигами, как в прошлом, так и в настоящем.

Целью конкурса по итогам краеведческих практикумов «Ауыл, аудан, қала жылнамасы» является: организация поисково-исследовательской работы по изучению и восстановлению историко-культурного и природного наследия родного края для создания «Красной книги» изученных мест, формирование чувства уважения и благодарности к своим предкам.

Ежегодно в целях духовно-нравственного, патриотического воспитания молодежи, развития её творческого потенциала совместно с Павлодарским областным филиалом НДП «Нұр Отан», РГУ «Воинская часть 5512 ВВ МВД РК», ТОО «Павлодарский нефтехимический завод», отделом проводится городской творческий конкурс военно-патриотической песни «Ұмытылмас қаһармандар!» с охватом более 170 учащихся.

Традиционно в завершении конкурса войсковая часть угощает всех участников настоящей солдатской кашей.

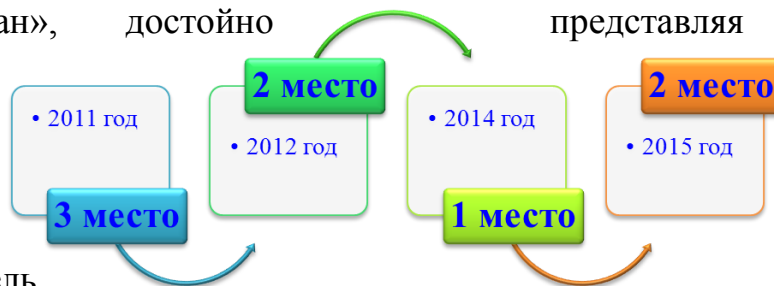
Участие в данных мероприятиях позволяет каждому учащемуся ощутить свою личную причастность к судьбе, к делам и свершениям своего народа, гордость за героический подвиг и чувство особой благодарности за нашу свободную Родину.

Эффективным комплексным средством по формированию здоровьесберегающих, коммуникативных и социальных компетенций являются туристско-краеведческие практикумы на основе регионального компонента «Дорогами легенд», «Дорогами истории», «Туған жер - алтын бесік».

Ежегодно совместно с ДДК «СЮТур» туристско-экспедиционный отряд учащихся детских объединений принимает участие в республиканском слете «Менің Отаным - Қазақстан», достойно представляя Центр:

С целью организации качественного досуга детей и подростков во время летних каникул отделом реализуется проект «Атамекен», главная цель которого - формирование краеведческих компетенций через привлечение учащихся к изучению и восстановлению историко-культурного и природного наследия родного края.

Программа проекта, направленная, прежде всего на популяризацию краеведческих знаний, является эффективным вспомогательным средством для расширения кругозора учащихся, позволяет дополнять и развивать комплекс знаний, приобретенных в основной системе образования в рамках реализации программы «Моя Родина - Казахстан». Проект рассчитан на реализацию в период с мая по август ежегодно. Участники проекта: экологические отряды, проходящие практику на участках эколого-ботанического комплекса, учащиеся, посещающие пришкольные лагеря, воспитанники клубов ДЮЦЭТ.

Педагоги отдела активно ведут методическую работу по направлениям экскурсоведение, музееведение, археология и этнография. Методические рекомендации «Организация деятельности школьных музеев в свете республиканской туристско-краеведческой экспедиции «Атамекен», «Развитие ключевых краеведческих компетенций», «Правила проведения краеведческих наблюдений», «Разработка и рекомендации по организации и проведению эколого-краеведческой тропы здоровья» положены в основу проведения ежегодного городского семинара «Современный школьный музей: основы профессионализма» для учителей общеобразовательных школ, педагогов дополнительного образования - руководителей школьных музеев.

Элективные курсы «Юный экскурсовод», «Экономика родного края» широко востребованы в программе обучения общеобразовательных школ.

Ежегодно более 1 500 учащихся пришкольных, профильных и других лагерей школ, домов детского творчества, детской деревни семейного типа г. Павлодара и Павлодарского региона, принимают участие в днях творчества, кинолекториях, посещают музей «Юный эколог», оранжерею и эколого-ботанический комплекс Центра, проходят туристско-тренировочную тропу и пробуют свои силы в боулдеринге на закрытом скалодроме в направлении «Мы хотим дружить с природой».

5 июня - Всемирный день охраны окружающей среды. Ежегодно Центр проводит праздничные мероприятия, приуроченные к профессиональной дате. Это и конкурс рисунков на асфальте «Краски природы», интеллектуально-развлекательные игры и викторины «Почемучкина поляна», выставки детского творчества. Помощь в проведении праздника оказывают Управление недропользования окружающей среды и водных ресурсов Павлодарской области и Организация скаутского движения.

Одним из оптимальных путей успешной самореализации учащихся являются занятия туризмом и краеведением. С этой целью ведет свою работу направление «Менің Отаным - Қазақстан».

Проект «Атамекен» - это проведение различных мероприятий для учащихся школ города: экскурсии по культурно-историческим местам «Моё родное Прииртышье»; обзорные и тематические экскурсии по музею ДЮЦЭТ «Юный эколог»; заочная экскурсия-лекторий «Край, в котором ты живешь».

Каждое лето направлением «Менің Отаным - Қазақстан» и проектом «Атамекен» охвачено более 2 000 учащихся.

Говоря об организации летнего отдыха, нельзя не сказать о научном обществе учащихся «Юный исследователь» в рамках летней заочной экологической школы «Экология и мы». Более 100 учащихся в летний период имеют возможность приобрести навыки юных исследователей.

Инновационным направлением в деятельности лагеря «Жер байлығы» стала работа летнего выездного лагеря «Школа Лидеров» на территории Баянаульского государственного национального природного парка для учащихся общеобразовательных школ города.

Программа лагеря включает проведение следующих мероприятий:

-по направлению экология: экологическая акция «Чистый дом - чистая планета», круглый стол «БГНПП - вчера, сегодня, завтра», интеллектуальная викторина «Эрудит»;

-по направлению туризм: однодневный поход «Лидер-турист», малые олимпийские игры «Быстрее. Выше. Сильнее», вечер бардовской песни «Как здорово, что все мы здесь сегодня собрались»;

-по направлению краеведение: экскурсии и радиальные выходы «Пик смелых», «Жасыбай батыр», «Ущелье ведьм», «К тайнам наскальных рисунков»; квест-игры, защита «Летописи отряда»;

-по направлению «Школа лидеров» интересные игры и тренинги.

Три месяца незаметно пролетают в волнениях и творчестве для гостей и учащихся Центра. Ведь лето - это маленькая жизнь...

3.7. МАРАФОН «ЭКОЛОГИЯ. ТУРИЗМ. КРАЕВЕДЕНИЕ»

Для успешной реализации интеграции общего и дополнительного образования с целью создания единого образовательного пространства, увеличения охвата учащихся дополнительным образованием по направлениям экология, туризм, краеведение Центр является инициатором и организатором ежегодного Марафона школьников «Экология. Туризм. Краеведение» (далее - Марафон) (приложение 5).

Марафон - это комплексная система мероприятий экологического и туристско-краеведческого направлений, цель которой - оценка результативности деятельности учреждений образования города по созданию условий, способствующих развитию функциональной грамотности в области экологии, туризма, краеведения.

По итогам Марафона ведется рейтинг участия общеобразовательных школ с выявлением и награждением лучших школ по направлениям деятельности.

4. РЕЗУЛЬТАТИВНОСТЬ РЕАЛИЗАЦИИ ОПЫТА

В ходе реализации опыта проводилось исследование по определению удовлетворенности учащихся ДЮЦЭТ и их родителей качеством оказываемых услуг по предоставлению дополнительного образования методом анкетирования.

Анализ анкетирования учащихся детских объединений показал, что учащиеся в полной мере заинтересованы процессом обучения и считают, что дополнительное образование является стимулом для развития интересов, способностей, творческого потенциала и позволяет овладеть специальными навыками.

По результатам анализа анкет учащихся и их родителей можно сделать следующие выводы: высокую оценку качества дополнительного образования, получаемого в Центре, дали более 90% родителей и более 95% учащихся.

В результате исследования было выявлено положительное отношение участников образовательного процесса к работе детских объединений ДЮЦЭТ:

- в полной мере и значительной степени выражена удовлетворённость учащихся и родителей работой детских объединений;

- занятия в детских объединениях положительно влияют на развитие личности школьников;

- родители отводят важную роль объединениям в становлении личности их детей и формировании у них жизненно важных качеств.

Исследование показало: контингент учащихся - это дети и подростки, которые имеют высокий уровень притязаний и социальной активности.

Продолжительность обучения детей в объединениях дополнительного образования является одним из показателей удовлетворенности качеством получаемых услуг. По данным опроса более половины респондентов посещают объединения дополнительного образования достаточно продолжительный срок.

Исследование проводилось в форме анкетирования, в котором принимали участие учащиеся объединений Центра и их родители. Анкетирование было

организовано в объединениях «Экос», «Зерде», «Юный исследователь», «Әлем», «Зеленый дом», «Наш край», «Вертикаль», «Абрис», «Усольский меридиан» и др.

Цель исследования: изучить степень удовлетворенности учащихся и родителей образовательными услугами, предоставляемыми педагогами дополнительного образования ДЮЦЭТ.

Задачи исследования:

- провести анкетирование участников образовательного процесса.
- проанализировать результаты анкетирования.
- разработать рекомендации по организации дополнительных образовательных услуг, предоставляемых педагогами ДЮЦЭТ в организациях образования города Павлодара.

Объект исследования: удовлетворённость учащихся и их родителей услугами дополнительного образования.

Структура анкеты и критерии оценки анкетирования: анкеты для учащихся и родителей включали в себя вопросы открытого и закрытого типа.

Вопросы открытого типа дали возможность респонденту отметить выраженность своего отношения к изучаемым характеристикам.

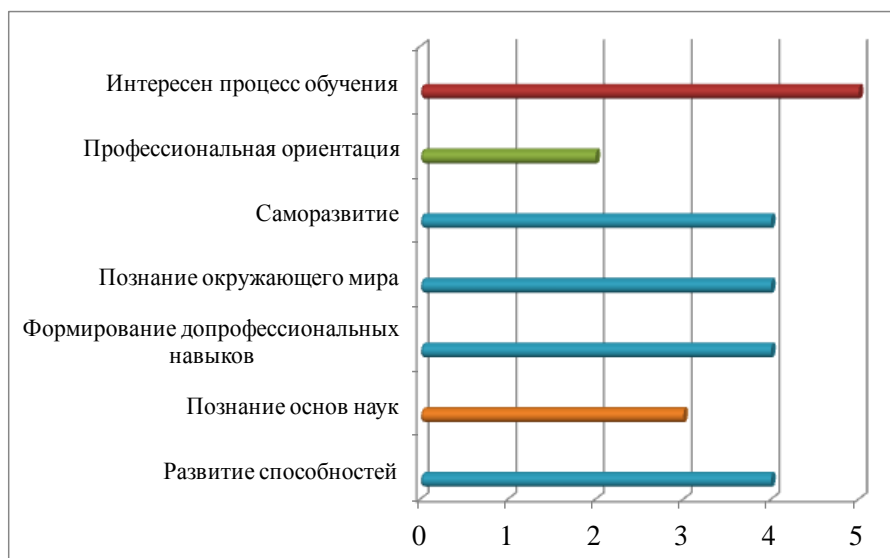
При ответах на вопросы закрытого типа предлагалось воспользоваться следующей шкалой удовлетворенности:

- 5 - в полной мере;
- 4 - в значительной степени;
- 3 - на достаточном уровне;
- 2 - в незначительной степени;
- 1 - практически нет.

При помощи выше представленной шкалы проводился количественный анализ и качественная оценка показателей удовлетворенности участников образовательного процесса.

В анкетировании приняли участие 834 респондента, из них 605 учащихся, что составляет 73% от общего числа анкетировуемых и 229 родителей, что составляет 27% от общего числа анкетировуемых.

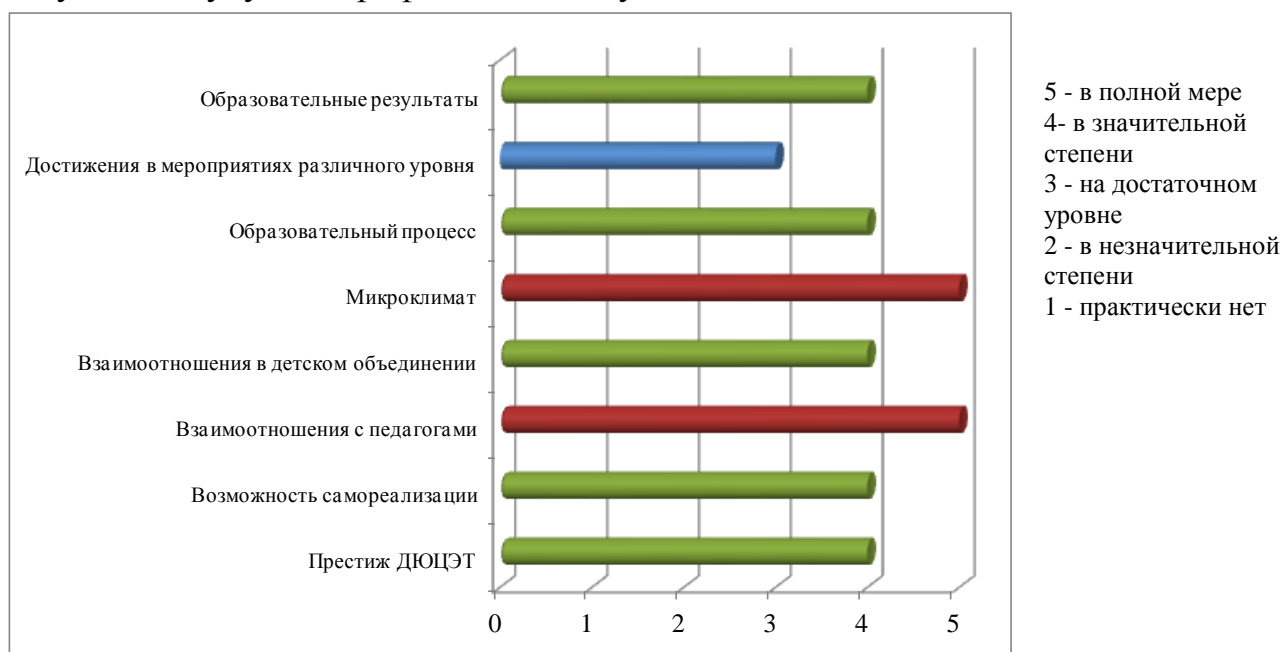
Анализ ответов учащихся позволяет выяснить их мнение о тех сторонах образовательного и воспитательного процесса, которые способствовали формированию у подростков чувства удовлетворенности жизнедеятельностью образовательного

учреждения.

Все учащиеся в полной мере заинтересованы процессом обучения и считают, что дополнительное образование является стимулом для развития интересов, способностей, творческого потенциала и позволяет овладеть специальными навыками.

Учащиеся считают, что саморазвитие и самосовершенствование в значительной степени происходит благодаря занятиям в системе дополнительного образования. Анкетированные на достаточном уровне воспринимают дополнительное образование как возможность формирования и развития допрофессиональных навыков. По мнению анкетированных, дополнительное образование оказывает определенное влияние на подготовку к получению будущей профессии и поступлению в ВУЗ.

При анализе ответов учащихся накапливается информация о положительных и отрицательных аспектах образовательного процесса в Центре.

Занимаясь в объединениях дополнительного образования, учащиеся получают наибольшее удовлетворение от результатов образовательного процесса в целом, от атмосферы на занятиях, от взаимоотношений со сверстниками и с педагогами, от возможности проявить себя, свои способности и умения, престижа образовательного учреждения. На достаточном уровне данная группа анкетированных выражает удовлетворение от уровня требований педагога успехами в конкурсах, спортивных соревнованиях.

Успешной реализации компетентного подхода в образовательном пространстве ДЮЦЭТ способствовали разработанная система организационно-управленческих и организационно-педагогических условий, обновление функциональных задач и содержания работы педагогов согласно направлениям деятельности.

В связи с этим были:

-разработаны критерии развития общих компетенций учащихся по уровням и профилю деятельности детских объединений ДЮЦЭТ;

-разработаны образовательные программы для учащихся различного уровня и профиля ДЮЦЭТ на компетентностной основе (приложение 2);

-разработана программа мониторингового контроля в образовательном пространстве ДЮЦЭТ (приложение 3).

Общими критериями сформированности компетенций учащегося являются:

-заинтересованность ученика в посещении объединения любой направленности;

-создание доброжелательной атмосферы на занятии;

-уважительное отношение к мнению каждого участника образовательного процесса;

-умение работать индивидуально и в группе при разработке проекта;

-развитие навыков сотрудничества и сотворчества;

-включение в практическую деятельность по формированию допрофессиональных навыков по направлениям деятельности.

Кроме того, при компетентностном подходе у учащихся помимо предметных (туризм, экология, краеведение) развиваются и общие компетенции:

-способность к разрешению проблем (анализировать ситуации, ставить цели, планировать результат своей деятельности и разрабатывать механизм достижения, оценивать свои результаты, принимать решения);

-способность к использованию информационных ресурсов (критически осмысливать информацию, принимать решения для осуществления деятельности);

-способность к социальному взаимодействию (способность взаимодействовать с командой, совместное использование ресурсов для решения поставленных задач);

-коммуникативные способности (умения вести диалог, представлять свою точку зрения);

-креативные способности (мыслить нестандартно, собственное видение проблемы, разработка, оформление, презентация и реализация собственных творческих идей);

-способность к самообразованию (осуществлять информационный поиск, извлекать информацию из различных носителей, самостоятельно восполнять недостающие знания и умения);

-рефлексивные способности (аналитическая способность, планирование и

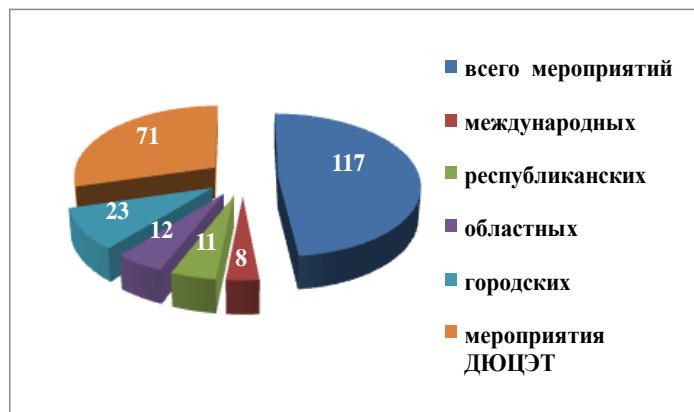

проектирование собственной деятельности, видение противоречий и недостатков, способов их преодоления).

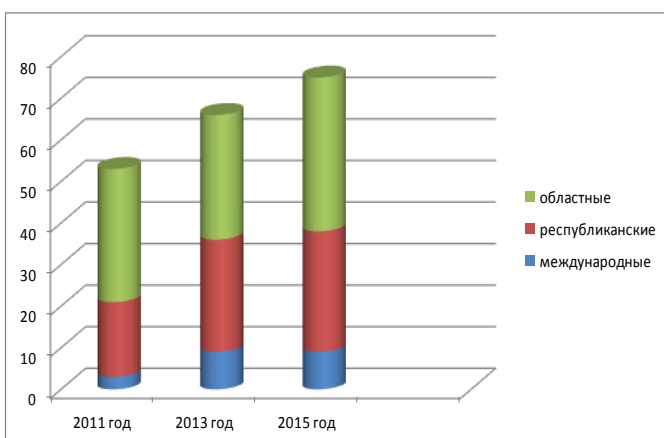
Анализ эффективности реализации компетентного подхода показал следующие результаты:

1. Расширение возможностей для творческого развития личности учащегося. Личностный рост обучающихся и педагогов, подтвержденный в их творческих достижениях.

Мониторинг участия учащихся ДЮЦЭТ в мероприятиях различного уровня
2011 год 2015 год

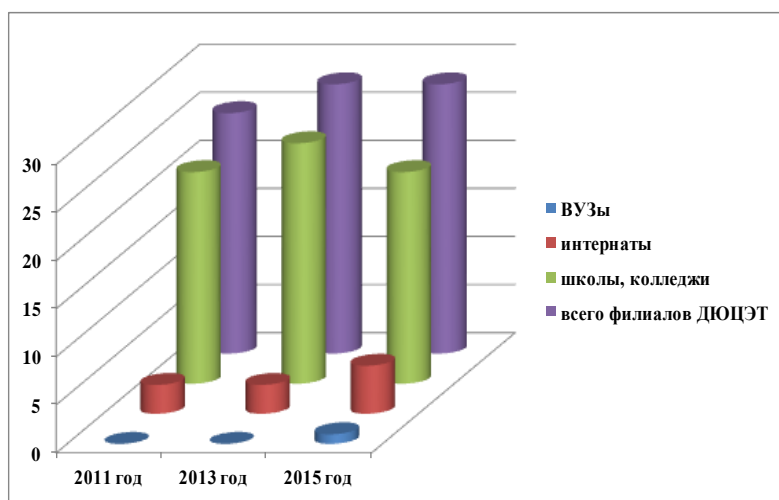
Мониторинг достижений учащихся ДЮЦЭТ в мероприятиях различного уровня

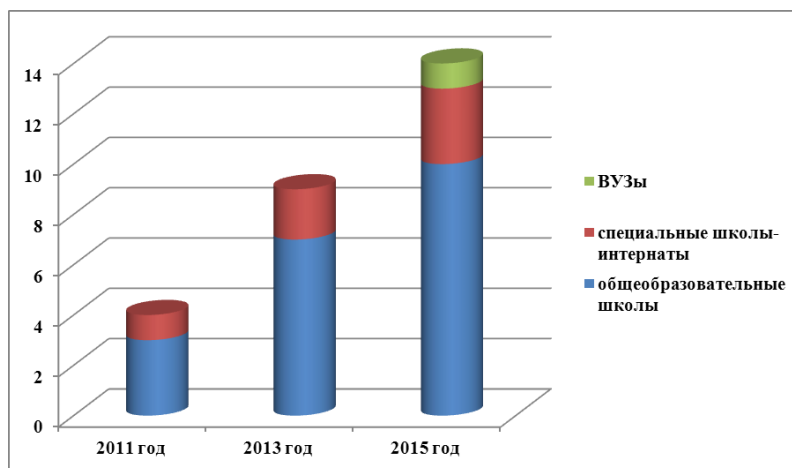
2. Сохранение и развитие сети детских объединений.

В период с 2011 года по 2015 год количество филиалов ДЮЦЭТ значительно увеличилось и составило 27 и 32 филиала соответственно.

Расширилась сеть детских объединений Центра на базе интернатных и высших учебных заведений.

3. Востребованность реализуемых программ дополнительного образования детей и удовлетворенность их спектром. Разработанные педагогами ДЮЦЭТ программы элективных курсов согласно образовательным запросам школ, реализуются как в общеобразовательных школах, так и в специальных школах-интернатах, высших учебных заведениях.

4. Новое качество образовательного процесса прослеживается в:

- увеличении доли воспитанников, обучающихся в ДЮЦЭТ в соответствии с современными требованиями. Ежегодно качество знаний учащихся детских объединений по усвоению программного материала согласно направлениям деятельности составляет 75-95%; успешно проходят процедуру промежуточной и итоговой аттестации 100% учащихся.

- увеличении доли педагогов Центра, работающих в соответствии с современными требованиями. Ежегодно 15-20% педагогов ДЮЦЭТ планомерно проходят процедуру аттестации, в результате значительно повышается уровень категориальности педагогов.

- реализации программы мониторингового контроля;
 - положительной динамике числа педагогов Центра, прошедших повышение квалификации по проблемам современной организации образовательного процесса.

5. Повышение эффективности системы управления в учреждении.

Повышению педагогического мастерства педагогов способствует система внутришкольного контроля (далее ВШК), спланированного по принципу гласности и открытости, позволяющего получить полную и всестороннюю информацию о состоянии образовательного процесса в ДЮЦЭТ.

Основными элементами контроля являются:

- контроль за реализацией стандарта ГУ «Прием документов и зачисление в организации дополнительного образования для детей по предоставлению им дополнительного образования»;
- контроль за ведением учебно-методической и отчетной документации;
- контроль за качеством знаний;
- контроль за качеством образовательного процесса;
- контрольно-методические срезы.

ВШК проводится в течение года согласно утвержденной циклограмме по

актуальным направлениям:

№ п/п	Вид деятельности	Период выполнения	Выход
1	Внедрение инновационных технологий	I	заседание педагогического совета
2	Контроль за проведением БиОТ в каникулярное время	I, III, V-VIII, XI	совещание при руководителе
3	Гражданско-патриотическое воспитание в системе дополнительного образования	X	совещание при руководителе
4	Тематическая проверка на тему «Охват учащихся дополнительным экологическим, туристско-краеведческим образованием»	I, IX	заседание педагогического совета
5	Контрольно-методические срезы в объединениях (наполняемость в группах, выполнение учебных планов, условия для работы педагогов с детьми в филиалах ДЮЦЭТ)	IX, XII, V	заседание педагогического совета, совещание при руководителе
6	Результативность работы по примерным программам	IV	заседание методического совета
7	Контроль за работой ПДО с учащимися в каникулярное время	I, III, XI	совещание при руководителе
8	День контроля в объединениях ДЮЦЭТ: каждый понедельник каждый вторник каждую среду каждую пятницу	I II, X III, XI IV, XII	заседание педагогического совета, совещание при руководителе

6. Увеличение количества социальных партнеров, участвующих в образовательном процессе ДЮЦЭТ.

Социальные партнеры

7. Формирование привлекательного имиджа ДЮЦЭТ. Опыт своей деятельности Центр широко освещает в средствах массовой информации: «Жана кәсіподақтар», «Звезда Прииртышья», «Твой мир», «Компаньон», «Экологический курьер INT», «Городская неделя», «Новая жизнь»; телеканалы: «Қазақстан - Павлодар», «Ирбис», 31, 24 kz; радио-гостиная «Халық радиосы»; в периодических изданиях: учебно-методический журнал «Қосымша білім және тәрбие», журнал «Экоэлем», научно-методический журнал «Сокпақ-Тропинка», «Педагогика хабаршысы».

8. Положительная динамика роста вовлеченных подростков в творческую деятельность, формирование образа жизни через реализацию проектов «Путь к успеху», «Путь к успеху», «Мир таинственный и познаваемый», «Шаг за горизонт». В период с 2011 по 2015 года контингент учащихся увеличился с 1 026 по 1 044 учащихся.

**детей и
здорового
«Сто дорог**

9. Удовлетворенность учащихся ДЮЦЭТ уровнем полученного образования. Анализ анкетирования учащихся детских объединений показал, что учащиеся в полной мере заинтересованы процессом обучения и считают, что дополнительное образование является стимулом для развития интересов, способностей, творческого потенциала и позволяет овладеть специальными навыками.

По результатам анализа анкет анкетирования можно сделать следующие выводы: высокую оценку качества дополнительного образования, получаемого в Центре, дали более 90% родителей и более 95% обучающихся.

10. Увеличение количества выпускников, поступивших в учебные заведения по профилю обучения, преемственность обучения.

Показателем результативности деятельности Центра по профессиональному самоопределению учащихся является поступление воспитанников детских объединений в колледжи и ВУЗы нашего региона и ближнего зарубежья по специализации: Агалаков С., студент ПГПИ, «Физическая культура и спорт»; Родькин В., студент ПГУ им.С.Торайгырова, «Физическая культура и спорт»; Поух И., студент ОГПИ, «Туризм» и др.

Пополнение коллектива Центра вчерашними выпускниками, среди которых: Лоскутникова И.В., Корниенко А.С., Кремер Д.С., Четвертякова А.В., Обиденко

А.В., Шамбасов Д.С., Зеронина А.А., Чайка С.С. и целые семейные династии Кремер, Дьяченко, Каримовы, Ридзаускас.

11. Достижения учащихся детских объединений международного и республиканского уровня.

Учащиеся детских объединений постоянные участники международных и республиканских мероприятий:

- призер международного конкурса «Человек и природа» (1 место, 2013 г.);
- лауреаты международной научно-исследовательской конференции школьников «Проба пера» (2013г., 2014г.);
- призеры межрегионального слета дружбы туристов Казахстана и России «Иртышский меридиан» (2013г. - 1 место, 2014г. - 2 место, 2015г. - 3 место);
- Казахстанско-Российские многодневные соревнования «Бурабай - 2015» по спортивному ориентированию бегом - 1 место;
- призеры Республиканского слета туристских экспедиционных отрядов «Моя Родина - Казахстан» (2011г. - 3 место, 2012г. - 2 место, 2014г. - 1 место, 2015г. - 2 место);
- призеры Республиканского экологического форума «Қазақстан - менің елім» (2014г. - 2 место);
- победители Республиканского конкурса «Детские бизнес-проекты по экологии» (2014г. - диплом, грант);
- II зимние Молодежные игры Республики Казахстан по спортивному ориентированию (2015г. - 1, 3 места);
- Республиканские соревнования по зимнему спортивному ориентированию в программе VII зимней Спартакиады школьников (2015г. - 3 место);
- Чемпионат Республики Казахстан по ТМ на искусственном рельефе (2015г. - 2 место).

5. СЕТЕВОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ КАК ПЕРСПЕКТИВНАЯ ПЛАТФОРМА ЭФФЕКТИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Сетевое взаимодействие является перспективной платформой для создания единого пространства образования и воспитания всех субъектов процесса взаимодействия, учитывающего такие условия, как информационно-коммуникативная среда, создание определенной инфраструктуры, организация форм совместной деятельности, что способствует повышению качества образовательной деятельности в целом.

С целью качественного обновления деятельности ДЮЦЭТ разработана Программа развития «Создание единого образовательного пространства для успешной социализации личности учащихся через сетевое взаимодействие».

Основные направления реализации Программы:

- определение форм и методов сетевого взаимодействия;
- разработка пакета нормативно-правовой документации, регламентирующей

деятельность участников сетевого взаимодействия;

-организация совместного использования информационных, инновационных, методических, кадровых ресурсов в сетевом взаимодействии;

-создание организационно-педагогических условий для социализации и самоопределения учащихся;

-обновление функциональных задач и содержания работы педагогов согласно направлений деятельности.

Сетевое взаимодействие

Реализация Программы обеспечит получение следующих прогнозируемых результатов:

-выполнение социального заказа на дополнительное образование учащихся, расширение диапазона образовательных услуг в соответствии с запросами детей и родителей;

-повышение статуса и престижа ДЮЦЭТ, ведение имиджевой политики Центра;

-создание единого образовательного пространства ДЮЦЭТ и учреждений всех звеньев системы образования, организаций культуры и спорта, НПО для успешной социализации личности учащихся через сетевое взаимодействие;

-разработка пакета нормативно-правовой документации, регламентирующей деятельность участников сетевого взаимодействия;

-совместное использование информационных, инновационных, методических, кадровых, материально-технических ресурсов участников взаимодействия;

-разработка и внедрение авторских и адаптированных интегрированных образовательных программ и методических рекомендаций по направлениям «экология», «туризм», «краеведение»;

- разработка программы непрерывного повышения квалификации педагогов дополнительного образования ДЮЦЭТ;
- обеспечение стабильного роста профессиональной компетентности участников сетевого взаимодействия;
- обобщение опыта деятельности Центра по организации единого образовательного пространства через сетевое взаимодействие.

БЖЭТО қызметінің нормативтік-құқықтық негізі

- Қазақстан Республикасының Конституциясы (1995 ж. 30 тамыз күні республикалық референдумы барысында қабылданды);
- 2007 жылғы 27 шілдедегі №319 Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы (жаңартылған);
- 2002 жылғы 8 тамыздағы №345 Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы Заңы (жаңартылған);
- «Қазақстан-2050» Стратегиясы - қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы;
- «Қазақстан жолы - 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы;
- «Нұрлы жол - болашаққа бастар жол» Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы;
- «Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011 - 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы № 1118 Жарлығы;
- «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған Ұлттық іс-қимыл жоспарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 Қаулысы;
- 2012 жылғы 10 шілдедегі «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: жалпыға ортақ еңбек қоғамына қарай 20 қадам»;
- «Барлық білім беру ұйымдарында оқыту процесінің тәрбиелік құрамдасын күшейту жөніндегі үлгілік кешенді жоспарды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 29 маусымдағы № 873 Қаулысы;
- «Қазақстан 2020: болашаққа жол» Қазақстан Республикасы мемлекеттік жастар саясатының 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасы туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 27 ақпандағы № 191 қаулысы;
- «Қазақстан Республикасының үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 16 қарашадағы № 521 бұйрығы;
- «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 03 сәуірдегі № 115 бұйрығы;
- «Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 22 сәуірдегі № 227 бұйрығы;
- «Қазақстан Республикасында балалар-жасөспірімдер туризмін дамытудың тұжырымдамалық тәсілдерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2015 жылғы 2 шілдедегі №431 бұйрығы.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВАЯ БАЗА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЮЦЭТ

- Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 г.);
- Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 г. № 319-III (с изменениями и дополнениями по состоянию на 13 января 2015 г.);
- Закон Республики Казахстан «О правах ребенка в Республике Казахстан» от 8 августа 2002 года № 345-II (с изменениями и дополнениями по состоянию на 29 декабря 2014 г.);
- Послание Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева народу Казахстана «Стратегия Казахстан - 2050: новый политический курс состоявшегося государства»;
- Послание Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева народу Казахстана «Казахстанский путь - 2050: «Единая цель, единые интересы, единое будущее»;
- Послание Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева народу Казахстана «Нұрлы жол - путь в будущее»;
- «Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы», утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 7 декабря 2010 г. № 1118 (с изменениями и дополнениями по состоянию на 12 августа 2014 г.);
- Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016, утвержден Постановлением Правительства РК от 25 июня 2012 года №832;
- Программная статья «Социальная модернизация Казахстана: двадцать шагов к Обществу Всеобщего Труда» от 10 июля 2012 года;
- Постановление Правительства Республики Казахстан «Об утверждении Типового комплексного плана по усилению воспитательного компонента процесса обучения во всех организациях образования» от 29 июня 2012 г. № 873;
- Концепция государственной молодежной политики Республики Казахстан до 2020 года «Казахстан 2020: путь в будущее». Одобрена постановлением Правительства Республики Казахстан от 27 февраля 2013 г. №191;
- Концепция воспитания в системе непрерывного образования Республики Казахстан, утверждена приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 16 ноября 2009 г. № 521;
- Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций» от 3 апреля 2013 г. № 115;
- Концептуальные основы воспитания, утверждены приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 22 апреля 2015 г. № 227;
- Концептуальные подходы к развитию детско-юношеского туризма в Республике Казахстан на 2015-2018 годы, утверждены приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 2 июля 2015 г. №431.

Приложение 2

ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ПРОГРАММЫ ПДО ДЮЦЭТ

«Өлкетану әлемі» қосымша білім беру бағдарламасы

*Құрастырушысы: З.Е.Сарбасова,
қосымша білім беру ұстазы*

Түсінік хат

Бүгінгі таңда өскелең ұрпақ ертеңгі күні тек білікті маман ғана емес, сонымен қатар, Отанын, туған өлкесін жанындай сүйетін, ұлттық тарихы мен мәдениетін құрметтей білетін, рухани тұрғыда жетілген азамат болып өсуі қажет.

Өлкені танып білу барысындағы туған жердің өткен және қазіргі тарихын күнделікті сабақтармен байланыстырып, жергілікті материалдарды тиімді пайдалану - жас ұрпақтың бойындағы туған елге, жерге деген сүйіспеншілігін арта түсуіне жағдай жасайды.

Өлкетану жеке тұлғаны тәрбиелеудің бірегей үлгісі, табиғатпен қатынас жасауы арқылы салауатты өмір сүру салтының қалыптасуы, белсенді бос уақытының ұйымдастырылуы, табиғат аясында өзін-өзі ұстау мәдениеті мен мәдениет және тарих ескерткіштеріне қатысты қорғаушылық қатынасының дамуы, туған өлкенің тәжірибелік тұрғыда танылуы, әлеуметтік бейімделу, кәсіби тұрғыда бағдар алуы мен азаматтылық және отансүйгіштік қасиеттерінің тәрбиеленуіне жағдай жасайтын тиімді технологияларының бірі болып табылады.

Ұсынылған оқыту бағдарламасы локалды дәрежеде аймақтың тарихын оқып-үйренуді тереңдетеді, келесі пәндерді өзара кірістіреді: тарих, өсімдіктану, жағрапия және мәдениеттану.

Бағдарламаның жүзеге асырылуы мектеп оқушыларының экскурсиялар, жорық-саяхаттар, тәжірибелер, клуб жұмысы арқылы өлкетану-туристік қызметіне жаппай қатыстырылуына бағытталған.

«Өлкетану әлемі» бағдарламасын оқыту үрдісі барысында дәріс сабақтары, кездесу сабақтары, викториналар, сайыстар, қала, саябақтар, мұражайлар бойынша экскурсиялар және жорықтарды өткізу ұсынылады. Оқушылар хабарлама, баяндамаларды дайындап, өлкетану материалың өңдеу барысында Қазақстан Республикасы және Павлодар облысының атластары мен кескінді карталарын пайдалануы тиіс.

Бағдарламаның негізгі **мақсаты**: өлкетану арқылы, соның ішінде Ертіс өңірінің табиғи, тарихи-мәдени мұрасын танып-зерттеу есебінен өзін-өзі және қоршаған ортамен үйлесімде тіршілік етіп, туған жерінің көркеюіне үлесін қосуға **құзыретті жеке тұлғаның қалыптасуына жағдай жасау** болып табылады.

Бағдарламаның **міндеттері**:

Негізгі құзыреттіліктерінің дамуына негізделінген жалпы құзыреттіліктер

арқылы:

- оқушылардың дүниетанымын кеңейту, тарихи-өлкетану бағытындағы зерттеу біліктіліктерін дамыту;
- Ертіс өңірінің тарихи-мәдени мұрасын зерттеу;
- салауатты өмір сүру салтын ұстанған үйлесімді тұрғыда дамыған жеке тұлғаны қалыптастырудың құралы ретіндегі өлкетануды насихаттау;
- өскелең ұрпақтың бойында азаматтылық және қазақстандық отансүйгіштік қасиеттері және туған өлкенің табиғаты, тарихи-мәдени мұрасына деген құрмет сезімін тәрбиелеу болып келеді.

Оқыту бағдарламасын жүзеге асырудан **күтілетін нәтижелер:**

- білім және мәдениет негіздері, бейінді пәндік құзыреттіліктерінің қалыптасуы;
- негізгі құзыреттіліктері, қасиеттері мен құндылықтарының қалыптасуы;
- оқушылардың негізгі құзыреттіліктерінің негізінде жалпы құзыреттіліктерінің дамуы.

Оқыту бағдарламасы бойынша оқушылар құзыреттіліктерінің қалыптасу ерекшеліктері

1 оқыту жылы	2 оқыту жылы	3 оқыту жылы
Білім және мәдениет негіздері, бейінді пәндік құзыреттіліктерінің қалыптасуы	Негізгі құзыреттіліктері, қасиеттері мен құндылықтарының қалыптасуы	Оқушылардың негізгі құзыреттіліктерінің негізінде жалпы құзыреттіліктерінің дамуы
Оқушылардың білімге деген саналы қатынасын қалыптастыру, мұнда бастапқы өлкетанушылық білімдер көзқарасқа, өмірлік қажеттілікке айналып, ақиқатқа қол жеткізу құндылықтық маңыздылығына ие болады.	Оқушыларды өлкенің этно-мәдени мұрасына тарту. Өлкетану материалын өңдеу оқушылардың ойлау қабілетін қалыптастырады яғни шындық өзінің қасиеттері, байланыстары мен қатынастарында саналы тұрғыда бейнеленіп, ізденіс-зерттеу құзыреттіліктерінің дамуына жағдай жасайды.	Өзінің өлкесі мен облысы мысалында, фактілер мен оқиғаларды, жергілікті тіршілік құбылыстары, ғылыми ережелер, дәлелдер мен салыстыруларды зерттеу негізінде білімдер кеңейтіліп, тереңдетіледі. Оқушылардың мұрағат құжаттары, бастапқы түпдеректер, анықтамалар, кітаптар, библиографиялық ақпаратпен жұмыс атқару және өлкетану бойынша алған білімдерін оқыту қызметі барысында зерттеп, талдап, қорытындылатып, шығармашылық тұрғыда қолдана білу құзыреттіліктерін меңгереді.

Оқыту бағдарламасының ұзақтылығы: «Өлкетану әлемі» бағдарламасы жалпы орта білім беру мектебінде оқытылуы тиіс, жүзеге асыру мерзімі бойынша үшжылдық болып табылады (1-ші, 2-ші және 3-ші оқыту жылы).

Жалпы сағат көлемі - 288 сағат, барлығы 72 оқу сабағы, 7 бөлімді қамтиды: «Өлкетану әлемі» курсының пәні және мазмұны», «Өлкетану және экскурсиялық ісі», «Өлкетану және мұражайтану», «Өлкетану және этномәдени салт-дәстүрлер», «Менің Отаным - Қазақстан», «Туған өлке - Ертіс өңірі», «Туған қалам - Павлодар», дәрістік, тәжірибелік, шығармашылық және жобалық жұмыстардан құралған.

Тақырыптық жоспар 1-ші оқыту жылы

Р/с	Курстың негізгі бөлімдері	сағат саны	оның ішінде		ескерту
			теориялық	тәжірибелік	
1	«Өлкетану әлемі» курсының пәні және мазмұны	50	22	28	
2	Өлкетану және экскурсиялық ісі	44	18	26	
3	Өлкетану және мұражайтану	50	20	30	
	Қорытынды	144	60	84	

Бағдарламаның мазмұны

1. «Өлкетану әлемі» курсының пәні және мазмұны (50 с.)

Кіріспе. Курс бойынша негізгі ұғымдары мен түсініктері. Өлкетану қызметінің функциялары. Өлкені танып-білудің үлгілері. Өлкені танып білудің сатылары мен әдістері. Өлкетанудың бағыттары мен нысандары.

Тарихи өлкетану. Тарихи өлкетану қызметінің түрлері. Экономикалық өлкетану. Табиғаттанушылық өлкетану. Өнертанушылық өлкетану. Өлкетанудың қайнаркөздері.

Өлкетанушылық библиография. Баспа туындылары. Статистикалық мәліметтер. Картографиялық қайнаркөздер. Мұрағаттық материалдар. Халық ауыз шығармашылығы. Табиғат нысандары мен үрдістерін бақылау. Материалдық мәдениет ескерткіштері.

Өздік жұмыс. Терминологиялық глоссарийді құрастыру.

Тәжірибелік жұмыс. Зерттеу тақырыбы бойынша картотека құрастыру.

Бөлім бойынша қорытынды қайталау.

2. Өлкетану және экскурсиялық ісі (44 с.)

«Экскурсия» ұғымы. Жіктелуі. Экскурсиялардың маршруттарын құрастыру. Экскурсия барысында өлкетану материалдарын қолдану. Экскурсия барысында өлкетану экспозицияларын қолдану.

Тәжірибелік жұмыс. Экскурсиялардың маршруттарын құрастыру.

Тәжірибелік жұмыс. Құрастырылған маршруттар бойынша экскурсияларды ұйымдастыру және өткізу.

3. Өлкетану және мұражайтану (50 с.)

Мұражайтану ұғымы. Мұражайтанудың құрылымы. Мұражайлық желіс және мұражайлардың жіктелуі. Мұражайлардың даму тарихы. Мұражайлардың

шығу-тегі. Мұражайлардың даму серпіні. Мұражай қызметінің мақсаттары. Мұражайлық мекемелердегі қызметтің басым түрлері: ғылыми-қор, ағартушылық, мәдени-оқыту. Мұражайлар зерттеу орталықтары ретінде. Мұражайлық экспозицияның негізгі ұғымы. Заманауи ұлы мұражайлар. Әлемнің атақты және бірегей мұражайлары.

Шығармашылық жұмыс. «Заманауи ұлы мұражайлар» презентациясы.

Өлкетану мұражайларының қызметі. Өлкетану мұражайының анықтамасы. Өлкетану мұражайларының шығу-тегі. Өлкетану мұражайының қызметін ұйымдастыру және атқаратын қызметтері.

Г.Н.Потанин атындағы облыстық тарихи-өлкетану мұражайына экскурсия.

Мектеп мұражайларының қызметі. Жұмыстың мазмұны. Мектеп мұражайының жұмысын ұйымдастыру. Мектеп мұражайының мемлекеттік мекемелері мен білім беру ұйымдарымен байланысы. Туған өлке туралы негізгі мәліметтер. Экскурсиялар, жорықтар мен экспедициялардың маршруттары.

Тәжірибелік жұмыс. «Жас эколог» мұражайының негізінде мұражайлық экспозицияны құрастыру.

Тақырыптық жоспар 2-ші оқыту жылы

Р/с	Курстың негізгі бөлімдері	сағат саны	оның ішінде		ескерту
			теориялық	тәжірибелік	
1	Өлкетану және этномәдени салт-дәстүрлер	108	38	70	
2	Менің Отаным - Қазақстан	108	38	70	
	Қорытынды	216	76	140	

Бағдарламаның мазмұны

1. Өлкетану және этномәдени салт-дәстүрлер (108 с.)

Фольклор.

Тұрмыс-салт фольклоры. Салттан тыс фольклор. Эпикалық жырлар. Шағын жанрлар. Шешендік сөздер мен мысалдар. Лирикалық, нақыл - өсиет өлеңдері. Айтыс және драмалық фольклор. Балалар фольклоры.

Тәжірибелік жұмыс. Шығармашылық жинақты құрастыру.

Этнография.

Дәстүрлі шаруашылық. Тағам түрлері, ас-су. Киім-кешек. Қадым заман ескерткіштері. Тоқымашылық өнер. Ыдыс-аяқтар. Баспана, үй-жай. Шежіре, ата-баба тарихы. Әскери өнер, ұлттық спорт ойындары. Өдет-ғұрыптар мен салт-дәстүрлер. Той-томалақ, мереке. Туыс, жекжат. Халық медицинасы. Халық ветеринариясы. Халық астрономиясы. Дін және наным-сенімдер. Білім және мәдениет. Заманауи өзгерістер.

Шығармашылық жұмыс. Жанрлар бойынша этнографиялық материалдар жинағын құрастыру.

«Ұлттық ойындар», «Салт-дәстүрлер» тақырыбында көрініс сабағын өткізу.
Ономастика.

Жер-су аттары. Антропонимдер (адамдардың аты-жөні). Лақап есімдер.
Бүркеншік есімдер. Астронимдер мен космонимдер.

Тәжірибелік жұмыс. Отбасы бойынша антропонимдер жинау және жинақ құрастыру.

Тәжірибелік жұмыс. Тұрғылықты жер бойынша топонимдерді жинау және жинақ құрастыру.

Бөлім бойынша қорытынды қайталау.

2. Менің Отаным - Қазақстан (108 с.)

Қазақстан Республикасының географиялық жағдайының ерекшеліктері.
Астана қаласы.

ҚР атласы бойынша жұмыс.

Шығармашылық жоба: «Бүгінгі таңдағы Астана»

Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздері (Мемлекеттік Ту,
Мемлекеттік Елтаңба, Мемлекеттік Әнұран)

«Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздері» викторинасы.

Қазақстан Республикасының ірі қалалары.

Шығармашылық жоба: «ҚР қалаларының презентациясы».

ҚР халықтары. Қазақстан Республикасының ұлттық құрамы.

Достық Үйіне экскурсия. Ұлттық Өрлеу мектебінің қызметімен танысу.

Қазақстан Республикасының физикалық картасы: өзендер, теңіздер, көлдер,
таулар мен жазықтар.

«Менің Отаным - Қазақстан» викторинасы.

Бөлім бойынша қорытынды қайталау.

Тақырыптық жоспар

3-ші оқыту жылы

Р/с	Курстың негізгі бөлімдері	сағат саны	оның ішінде		ескерту
			теориялық	тәжірибелік	
1	Туған өлке - Ертіс өңірі	156	58	98	
2	Туған қалам - Павлодар	132	46	86	
	Қорытынды	288	104	184	

Бағдарламаның мазмұны

1. Туған өлке – Ертіс өңірі (156 с.)

Облыстың географиялық жағдайы. Облыстың аумағы, географиялық нысандар.

Павлодар облысының картасымен жұмыс: «Біздің туған өлкеміз».

Біздің өлкеміздің тарихы. Павлодар облысының басты тарихи оқиғалары.

«Павлодар облысы тарихының жылнамасы» хронологиялық кестені құрастыру.

Павлодар облысының климаты.

Облыс бойынша табиғаттағы маусымдық өзгерістер.

Өлкенің өсімдіктер әлемі.

Облыстың флорасы. Өсімдіктер әлемінің көрікті өкілдері. Табиғи кешендердің ерекшеліктері. Дала. Орманды дала. Облыстың экологиялық мәселелерін шешудегі ботаникалық бақшалардың рөлі. Өсімдіктер әлемін қорғау және қалпына келтіру.

Шығармашылық жұмыс. «Ертіс өңірі өсімдіктер әлемінің көрікті өкілдері».

Өлкенің жануарлар әлемі.

Дала және орманды дала жануарлары. Ертіс өңірінің бауырымен жорғалаушылары. Жануарлар әлемін қорғау және қалпына келтіру. Облыстың экологиялық мәселелерін шешудегі қорықтардың атқаратын рөлі.

Шығармашылық жұмыс. «Ертіс өңірі жануарлар әлемінің көрікті өкілдері».

Павлодар облысының су қоймалары.

Су қоймаларының экологиялық мәселелері. Адам қызметі нәтижесінде су қоймаларының өзгерісі. Су қоймаларын қорғау және қалпына келтіру.

«Ертіс өңірінің өзендері мен көлдері: жағдайы, мәселелері мен келешегі» тақырыбында дөңгелек үстел.

Павлодар облысының табиғи қорлары.

Табиғи қорлар, олар қолданылатын салалар. Жер қойнауын қорғау. Табиғи қорлардың тиімді пайдаланылуы. Павлодар облысының елдің шаруашылығына қосатын үлесі. Көмір, химиялық, металлургиялық, азық-түлік өнеркәсібі.

«Павлодар облысының табиғи қорлары: жағдайы, мәселелері мен келешегі» тақырыбында дөңгелек үстел.

Ертіс өңірінің ауыл шаруашылығы.

Павлодар облысы агроөнеркәсіптік кешенінің ерекшеліктері.

«Павлодар облысының агроөнеркәсіптік кешені: даму бағыттары» тақырыбында хабарлама.

Павлодар облысының экологиялық жағдайы.

Қоршаған ортаның жағымды және жағымсыз экологиялық факторлары. Ертіс өңірінің экологиялық мәселелері, пайда болу себептері мен алдын алу тәсілдері. Адам мен табиғаттың өзараәрекеттестігі туралы білімдерді жүйелеу. «Экологиялық апат» ұғымы, шығу тегі. Қоршаған ортаның ластануының адамға тигізетін ықпалы. Өнеркәсіп кәсіпорындарының мәселелері, олардың қызметінің қоршаған ортаға әсері.

«Ертіс өңірі қоршаған ортасының жағымды және жағымсыз экологиялық факторлары» жобалық жұмысы.

Ертіс өңірінің дара тұлғалары.

Павлодар облысының атақты тұлғалары: Ұлы Отан соғысы мен еңбек ардагерлері, ақындар, жазушылар, суретшілер, әртістер мен қолөнершілері.

«Ертіс өңірі - ғұлама тұлғалардың аясы» шығармашылық презентациясы.

Ертіс өңірінің табиғи, тарихи-мәдени ескерткіштері.

Баянауланың күз үстіндегі ескерткіштері. Екібастұз аумағындағы (Шідерті) ерте темір ғасырының ескерткіштері. Гусиный перелёт - гиппариондық

фаунаның бірегей ескерткіші.

«Ертіс өңірінің табиғи-рекреациялық және тарихи-мәдени қорлары» шығармашылық жобасы.

Бөлім бойынша қорытынды қайталау.

2. «Туған қалам-Павлодар» (132 с.)

Павлодар қаласының тарихы.

Павлодар қаласының тарихи анықтамасы. Қаланың рәміздері.

«Павлодар қаласының жылнамасы» хронологиялық кестесін құрастыру.

Павлодар қаласының картасы.

Қаланың көшелері, алаңдары, мөлтекаудандары мен саябақтарының орналасуы. Көшелер, алаңдар, мөлтекаудандар мен саябақтардың аталу тарихы. Павлодар қаласының сәулет өнері, ескерткіш орындары.

«Менің көшем», «Менің үйім», «Алаң мен саябақтың тарихы» шығармашылық презентациясы.

Павлодар қаласының табиғи, тарихи және мәдени ескерткіштері.

«Ескі қала» экскурсиясы.

Бүгінгі таңдағы Павлодар.

«Жүрегім сенде - туған қалам» презентациясы.

Атақты павлодарлықтар.

Шығармашылық альбом.

Бөлім бойынша қорытынды қайталау.

Жалпылау.

Қолданылған әдебиет тізімі

1. 2011-2015жж. «Балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығы» МҚКК қызметінің Тұжырымдамасы.

2. Горбова М.А. Патриотическое воспитание средствами краеведения. - М.: «Глобус», 2007. - 208, 211-214 бб.

3. Имангулова Т.В., Безгина Т.А. Поиск и изучение краеведческого материала как способ познания родного края //География в школах и вузах Казахстана, 2007.- № 1. - 18 б.

4. Имангулова Т.В. Формирование казахстанского патриотизма через создание эколого-краеведческо-туристского общества «ЭКТО» //География в школах и вузах Казахстана, 2007.- № 6.- 36 б.

5. «Школьный музей-островок тишины». - Соқпақ-Тропинка - №4, 2006.

6. «Работа школьного музея». - Соқпақ-Тропинка - №3, 2009.

7. «Деятельность школьного музея в изучении культурного наследия края» // Соқпақ-Тропинка - №2, 2009.

8. Приймак Д.П. Баянаул Заповедный.-Алма-Ата: Казахстан, 1982.-96 б.

9. «Краеведение – это всегда краелюбие»//Соқпақ-Тропинка - №6, 2008.

10. Из материалов семинара «Туристско-рекреационный потенциал Павлодарской области» (Павлодар қ., 2009.)

11. Наш Павлодар.- Алма-Ата, «Казахстан», 1970.-70 б.

12. «Экскурсионный эталонный пешеходный маршрут». - Соқпақ-Тропинка №3, 2008. – 70-71 бб.

13. «Воспитание, образование и оздоровление средствами туризма». - Соқпақ-Тропинка

Программа элективного курса «Экономика родного края»

*Автор: Бовина О.Н.,
педагог дополнительного образования*

Пояснительная записка

Суть краеведческого принципа в обучении - установление связи изучаемого в школе материала с теми знаниями и навыками, которые приобретаются в результате исследований родного края. В процессе краеведческой работы учащиеся самостоятельно усваивают учебный материал и приобретают навыки, необходимые в жизни, готовятся к практической деятельности и расширяют общеобразовательные знания.

Программа элективного курса «Экономика родного края» позволяет пробудить интерес к истории и природе родного края, начать формирование коммуникативных и организаторских навыков, способствовать развитию творческих способностей учащихся.

Цель: систематизация имеющихся знаний у учащихся по истории и экономике родного края, нравственное, патриотическое и гражданское воспитание на основе приобщения к культурно-историческому прошлому малой Родины, его ценностям.

Задачи:

- изучение экономического прошлого и настоящего Павлодарской области;
- активизация поисковой деятельности учащихся;
- приобретение навыков исследовательской деятельности по сбору, анализу, обработке краеведческого материала;
- развитие коммуникативных качеств личности в процессе проведения бесед со старожилами и музейными работниками, а также работы в группе.

Элективный курс «Экономика родного края» разработан с целью систематизации и углубления имеющихся экономических знаний у учащихся среднего и старшего звена.

Основными принципами отбора и структурирования материала являются:

- развитие мотивационной сферы - от случайного интереса к устойчивым потребностям интеллектуального развития личности;
- дифференцированный подход (учитывать различную подготовку учащихся, предусматривать индивидуальный подход к каждому ребёнку, использовать различный набор методов, приёмов и форм работы - принцип гибкости);
- принципы научности и в то же время доступности материала;
- принцип межпредметности (связь с историей, географией, экономикой, экологией, культурологией);
- принцип коллективообразования (активное привлечение учащихся к

совместной деятельности, участию в совместных мероприятиях).

Программа курса направлена на получение первичных научных и профессиональных знаний, призвана способствовать формированию научного мировоззрения, развивать логическое мышление. Исследовательская работа позволяет развить у обучающихся умение находить и решать наиболее важные проблемы с учётом социальных, экологических и экономических условий, ставить цель, обучает навыкам самостоятельной работы с различными источниками информации (научная и специальная литература, архивные материалы, периодическая печать). Налаживание контактов с людьми, составление и проведение анкет и опросов развивает не только научные, но и коммуникативные качества.

Методы работы:

1. Словесные методы: объяснение, рассказ, указания.
2. Наглядные методы.
3. Практические методы.
4. Социологические методы: опрос, анкетирование.
5. Метод научных проектов.

Формы работы:

1. Индивидуальная.
2. Фронтальная.
3. Групповая.

В результате изучения теоретического материала и практических занятий обучающиеся будут знать природные предпосылки развития экономики своего края, методику сбора информации из разных источников, правила оформления собранных материалов, способы первичной отработки краеведческого материала.

По окончании обучения у учащихся будут сформированы умения уметь давать характеристику географического положения области, вести работу по сбору новой информации, работать с краеведческой литературой, архивными источниками, материалами периодической печати, представлять результаты работы в виде небольших выступлений по вопросу или в виде исследовательской работы на школьных конференциях.

Преимущества данного курса краеведческого кружка состоят в том, что занятия можно проводить на базе музеев, архива, библиотеки, располагающих краеведческим материалом.

Элективный курс рассчитан на реализацию в учреждениях дополнительного образования или во внешкольной работе общеобразовательных школ. Обширность программы позволяет использование отдельных тем в качестве самостоятельных курсов.

Объем учебной нагрузки по элективному курсу «Экономика родного края» составляет 8 часов в неделю, всего 288 часов в учебном году.

Оценка результативности обучения может производиться следующими методами:

- отслеживание текущих показателей путем анкетирования, тестирования,

наблюдения (рост познавательного интереса, активность учащихся в ходе бесед, дискуссий, степень самостоятельности в работе);

- учет итоговых показателей (участие в конкурсах и конференциях, подготовка докладов, рефератов, разработка и выполнение исследовательских проектов).

Учебно-тематический план

№	Содержание работы и темы занятий	Кол-во часов	Из них		
			теория	практика	экскурсия
I	Введение	4	4		
II	Факторы территориальной организации общественного производства	40	14	18	8
III	Основы экономической теории	48	31	17	
IV	Экономическая история родного края	60	44	8	8
V	Промышленность Павлодарской области	44	32	8	4
VI	Экологический туризм – вид туристической деятельности	40	29	11	
VII	Экологическая тропа	52	33	11	8
	Всего	288	187	73	28

1. Введение (4 ч.) Организационное занятие.

2. Факторы территориальной организации общественного производства (40 ч.) Административно-территориальное деление области. Районы и города: Аксу и Экибастуз. Население Павлодарской области. Национальный и религиозный состав. Демографическая ситуация и политика Казахстана. Народы области. Традиции и обычаи казахов. Традиции и обычаи народов области. Итоговое занятие по блоку «Факторы территориальной организации общественного производства».

Практические занятия:

1. Изучение административно-территориальной карты Павлодарской области.
2. Изучение национального состава населения области.
3. Изучение религиозного состава населения области.
4. Изучение демографической ситуации и политики Казахстана.

Экскурсии:

1. Экскурсия в музей им. Бухар Жырау. Традиции и обычаи казахов.
2. Экскурсия в областной историко-краеведческий музей. Традиции и обычаи народов области.

3. Основы экономической теории (48 ч.) Бедность и богатство: возможности. Способы увеличения богатства. Разнообразие товаров. Деньги. Цены. Изобретение монет. Кредит. Дефицит. Инфляция. Понятие «рынок». Спрос и предложение. Спекуляция. Безработица. Предпринимательство. Фирма. Капитал. Государство на страже собственности. Домашнее хозяйство. Семейный бюджет. Семейный бизнес. Итоговое занятие по блоку «Основы экономической

теории».

Практические занятия:

5. Изучение способов увеличения богатства. Разнообразие товаров.
6. Изучение экономических терминов – рынок, спрос и предложение.
7. Подготовка сообщения по теме «Домашнее хозяйство».
8. Подготовка сообщения по теме «Семейный бюджет».
9. Подготовка сообщения по теме «Семейный бизнес».

4. Экономическая история родного края (60 ч.) История заселения Павлодарской области. Переход от собирательства к земледелию. Переход от охоты к скотоводству. Экономика Казахского ханства. Ярмарки и их роль в экономике края в 19 веке. Переход к советской централизованной экономике. Освоение экибастузских месторождений угля. Строительство Южно-Сибирской магистрали и ее значение в экономике области. Переход от централизованной экономики к рыночной в 90-е годы 20 века. Современное состояние экономики края. Итоговое занятие по блоку «Экономическая история родного края».

Практические занятия:

10. Изучение видов занятий древних людей.
11. Изучение видов кочевого скотоводства.

Экскурсии:

3. Экскурсия по набережной. Строительство укрепленной Иртышской военной линии.
4. Экскурсия по старым улицам города. Занятия жителей Коряковской станицы.

5. Промышленность Павлодарской области (44 ч.) Павлодар - Экибастузский. Отрасли добывающей промышленности. Отрасли обрабатывающей промышленности. ПНХЗ - история создания, основная продукция. Транспортная система. Сфера услуг. Туризм. Итоговое занятие по блоку «Промышленность Павлодарской области».

Практические занятия:

12. Изучение специализации отраслей промышленности.
13. Подготовка сообщения по теме «Сельское хозяйство области».

Экскурсии:

5. Экскурсия на Павлодарский электролизный завод и АО «Алюминий Казахстана».

6. Экологический туризм – вид туристической деятельности (40 ч.)

Виды туризма. Активные и экстремальные виды туризма. Экологический туризм – вид туристической деятельности. Основы экологического туризма. История развития экотуризма в мире. Виды экотуризма. Правила поведения экотуриста на природе. Основные принципы экотуризма. Охрана окружающей среды и рациональное использование природных ресурсов в походе. Экологически чистые материалы для туризма. Зеленый сельский агротуризм. Оздоровительные туристские ресурсы Казахстана и Павлодарской области. Особо охраняемые территории Казахстана и Павлодарской области. Нормативные документы по охране природы в Казахстане. Правила поведения на территории ООПТ. Туристская природоохранная деятельность. Устойчивое развитие в

экологическом туризме. Социально-ответственный туризм. Экологический туризм в Баянаульском национальном парке. Проблемы организации туристских поездок без нанесения вреда природе. Охрана окружающей среды как основа развития туризма в регионе. Итоговое занятие по блоку «Экологический туризм – вид туристической деятельности».

Практические занятия:

14. Изучение правил поведения на природе.

15. Изучение правил поведения на территории особо охраняемых природных территорий.

16. Разработка сообщений по теме «Экологический туризм в Баянаульском национальном парке».

7. Экологическая тропа (52ч.) Понятие «Экологическая тропа», история появления и развития. Выбор места проведения экотропы. Критерии выбора маршрута. Постановка темы, целей и задач исследования. Разработка маршрута, с учетом географии и биоразнообразия местности. Глазомерная съемка на маршруте тропы. Выбор обзорных точек и составление их иллюстрированного описания. Наблюдения и сбор материалов на маршруте тропы. Подготовка к экскурсии на тропе. Приемы и методы рассказа и показа на экскурсии. Научные исследования на экотропе. Экологическая тропа: пойма реки Иртыш. Обработка результатов полевых исследований на тропе. Технология обустройства экологических троп. Информационные доски и щиты и их применение на экотропе. Итоговое занятие по блоку «Экологическая тропа». Итоговое занятие по курсу «Экономика родного края».

Практические занятия:

17. Выбор места проведения экотропы в пойме реки Иртыш.

18. Подбор примеров на приемы и методы показа и рассказа на экскурсии.

19. Сбор и оформление гербария.

Экскурсии:

6. Экскурсия по пойме реки Иртыш «Наблюдения и сбор материалов на маршруте тропы».

7. Экологическая тропа: пойма реки Иртыш: современное состояние и проблемы.

Список использованной литературы

1. Учебные программы прикладных курсов общеобразовательной школы. – Астана, 2013. – 20 стр.

2. География Павлодарской области. Экспериментальный учебник для 8-9 классов // под общей ред. Чуб М.И. – Омск, 1996. – 106 с.

3. Историческая топонимика Павлодарской области / Инсебаев Т.А., Б.А. Ахметова, А.Т. Акшорина, Д.А. Колодин, Т.В. Малюкина, А.А. Мусагажинова, К.Т. Сапаров. - ПГУ им. С.Торайгырова. - Павлодар, 2004.- 100 с.

4. Остапец А.А. Педагогика и психология туристско-краеведческой деятельности учащихся. - М., 2001

5. Храбовченко В.В. Экологический туризм. - Москва, 2003. – 130 с.

Образовательная программа «Туристыята»

*Четвертякова А.В., Дьяченко О.В.,
педагоги дополнительного образования*

Пояснительная записка

Занятие туризмом детей дошкольного возраста очень важно, так как ослабленность детей из-за недостатка физических нагрузок сегодня одна из самых больших тревог детских специалистов. Естественные факторы природы и физические упражнения сочетаются в одну форму физического воспитания – детский туризм.

Данная учебная программа 1-го года обучения рассчитана на 144 часа, (72 занятия), где соблюдаются условия учета возрастных особенностей, состояние здоровья, индивидуальных показателей детей. Каждая тема занятий предполагает как организацию активной оздоровительно-спортивной деятельности (физические упражнения; подвижные игры; мини-соревнования; состязания в помещении и на природе; туристские и оздоровительные прогулки), так и познавательно-творческой деятельности обучающихся (экскурсии, беседы; изготовление детьми поделок из природных материалов, рисование природных объектов).

Туризм и краеведение неразрывно связаны между собой, их делят только для удобства изложения.

Краеведение на занятиях детей дошкольного возраста начинается с самого ребенка, его имени, его ближайшего окружения, в том числе природного.

Будущее человечества зависит от уровня экологической культуры каждого человека, его компетентного участия в их решении. В этих условиях экологическое образование во всех его звеньях приобретает приоритетное значение.

Содержание программы «Туристыята» ориентировано на детей дошкольного возраста, проявляющих интерес к естествознанию, физической культуре, туризму и краеведению. Рекомендуемый минимальный состав группы не менее 12 человек. Занятие состоит из двух обязательных частей: теории и практики. Теория включает в себя получение знаний в виде викторин, игр, рассказов, сказок и так далее, а также творческие и самостоятельные задания. Практика представляет собой занятия физической культурой с элементами спортивного туризма. Длительность занятий для каждой возрастной группы различна. С 4 до 6 лет - 70 минут (30 минут занятие теорией, 10 минут - перерыв, 30 минут - занятие практикой), с 6 до 8 лет - 80 минут (35 минут - теория, перерыв в 10 минут, 35 минут - занятие практикой).

Программу можно использовать для 2-го и 3 года обучения с увеличением времени занятий, увеличения количества самостоятельной работы, углублением знаний и усложнением программы.

С целью поддержания познавательной активности детей рекомендуется как можно чаще менять место проведения занятий: спортивный зал, учебный

кабинет, выход на природу, поход или экскурсия.

Основная цель программы - формирование у детей устойчивых мотивов и потребностей в бережном отношении к своему здоровью, целостном развитии физических и психических качеств, безопасном поведении в современном мире.

Задачи:

1. Формировать у детей осознанное отношение к своему здоровью через занятия туризмом;
2. Развивать основные качества и способности, способствующие укреплению здоровья, расширению функциональных возможностей организма через упражнения туристского многоборья;
3. Развивать выносливость, терпение, чувство взаимопомощи, отзывчивость, доброжелательность через взаимоотношения с членами группы;
4. Познакомиться с природой и экологической обстановкой родного края;
5. Изучить основы топографии и туристских навыков;
6. Овладеть умениями ориентироваться на местности;
7. Овладеть знаниями, умениями безопасного нахождения в природных условиях и поведения в окружающей среде.

В программе предусмотрена организация отдыха детей после интенсивной физической или эмоционально-психологической нагрузки для восстановления ими затраченных сил. Каждое мероприятие - туристская прогулка, мини-соревнования, физические упражнения, экскурсия и прочие - должно предполагать общее оздоровительное, закаливающее воздействие на организм учащихся, нормализацию всех его функций.

Программа предусматривает проведение систематического (не менее 2 раз в течение каждого года занятий) тестирования обучающихся с целью контроля влияния занятий на их организм и отслеживания динамики развития функциональных, физических и творческих способностей детей. Такое наблюдение позволит своевременно корректировать объем, интенсивность и продолжительность нагрузок.

Тематический план программы 1-го года обучения

Основные разделы курса	Кол-во часов	Из них		Примечание
		Теоретических	Практических	
Вводное занятие	2	2		
Основы туризма	38	19	19	
Скалолазание	16	2	14	
Основы краеведения	12	9	3	
Ориентирование	16	6	10	
Экология	14	8	6	
Основы медицинской помощи	16	9	7	
Техника туризма	30	5	25	
Итого:	144	58	86	

Содержание программы 1-го года обучения

1. Вводное занятие (2 часа). Цели и задачи туристского клуба.

2. Основы туризма (38 часов). Что такое туризм? Проверка уровня знаний обучающихся о туризме в целом. Изучение понятия «турист», его функции. Виды туризма. Рассказ о туристе, рисунки. Понятие «снаряжение». Личное групповое и специальное снаряжение. Личное снаряжение юного туриста для туристской прогулки, экскурсии: рюкзачок, обувь, одежда, личная посуда, компас, фонарь, карта, аптечка. «Собираемся в поход». Реквизиты туриста. Как правильно собрать рюкзак, что положить в рюкзак. Как можно узнать туриста? Без чего турист не может обойтись? Практические занятия: Обсуждение необходимости каждого предмета, выдвижение своих предложений. Игра «Собери рюкзачок к туристской прогулке».

Групповое снаряжение. Требования к групповому снаряжению и правила ухода за ним.

Палатки их виды и назначение. Кухонное и костровое снаряжение: котелки (канны), таганок, саперная лопатка, рукавицы, кухонная клеенка, половники, ножи, упаковка для продуктов питания. Упаковка и распределение между участниками группового снаряжения для туристской прогулки. Овладение навыками пользования групповым снаряжением. Бивак на туристской прогулке.

Охрана природы при организации лагеря. Требования к лагерю (наличие дров и источника питьевой воды, безопасность, эстетичность). Устройство и оборудование лагеря (места для установки палаток, приготовления и приема пищи, отдыха). Выбор места на площадке (поляне) для установки палатки. Требования к месту для установки палатки на поляне.

Правила поведения в лесу. Изучение правил поведения в лесу. Прогулка в парковую зону. Уборка места привала, девиз юного туриста: «После нас лучше, чем до нас». Повторение одного из правил поведения в лесу. Проведение экологического субботника в парке. Правила безопасности на прогулке и экскурсиях.

Строй туристской группы. Направляющий, замыкающий в туристской группе. Организация привалов во время прогулки (экскурсии). Ритм и темп движения туристской группы во время прогулки (экскурсии). Правила перехода дорог, улиц. Взаимопомощь в туристской группе. Распорядок дня юного туриста во время экскурсии и на прогулке.

Охрана природы на туристской прогулке или во время экскурсии. Туристская прогулка в парковую зону. Построение в походную колонну, отработка движения группы. Работа направляющего и замыкающего.

Туристская песня. Отражение темы туризма в песнях известных авторов. Разучивание туристских песен.

3. Скалолазание (16 часов). Основы скалолазания. Естественный и искусственный рельеф. Что такое скалодром? Техника безопасности на скалодроме. Способы лазания на скалодроме. Лазание траверсом. Практическое занятие по теме: «Лазание на выносливость». Лазание на скорость. Лазание на сложность: боулдеринг.

4. Основы краеведения (12 часов). Я. Мое имя, её значение. Для чего

людям дают имена. Значение слова «имя». Маленький рассказ о значении своего имени. Фамилии, имена, отчества членов семьи. Четкое знание имен своих родных и близких. Что такое «дом». Какой он бывает. Рассказ «Дом, в котором я живу». Улицы, на которых находятся мой дом. Схема-рисунок «Дорога от моего дома до детского сада». Мой город. История города. «Город на рисунке». Богатство родного края. Знакомство с природой края. Полезные ископаемые.

5. Ориентирование (16 часов). Что такое ориентирование. Виды карт ориентирования. Работа с картой. Компас и его устройство. Работа с компасом. Стороны горизонта. Закрепление правил пользования компасом с помощью выполнения задания (определение сторон горизонта). Изучение топографических знаков. Практическое занятие «Ориентирование на местности».

6. Экология (14 часов). Мир вокруг нас. Введение в предмет «Экология». Проблемы экологии на сегодняшний день. Экологический субботник. Что такое лес? Изучение понятия «Лес». Представление о лесе. Кто живет в лесу, его жители. Приметы леса. Каким бывает лес осенью, летом, весной и зимой? Операция «кормушка». Как живут птицы зимой. Для чего нужны кормушки для птиц. Как их правильно делать.

7. Основы медицинской помощи (16 часов). Личная гигиена туриста. Гигиенические требования к одежде, обуви, посуде. Что такое первая медицинская помощь. Медицинская и доврачебная помощь и их различия. Аптечка. Первая помощь при пищевом отравлении, укусе насекомого или змеи. Первая медицинская помощь при ожоге, обморожении и солнечном ударе. Первая медицинская помощь при переломе и вывихе, растяжении и ушибе. Практикум по теме: «Перевязка больного». Практическое занятие на тему: «Изготовление носилок и транспортировка пострадавшего».

8. Техника туризма (30 часов). Виды переправ: горизонтальная, крутонаклонная. Специальное снаряжение. Страховочная система. Умение одевать страховочную систему. Техника безопасности при работе со специальным снаряжением. Узлы. Их виды и назначение. Вязка узлов. Прохождение переправы по кочкам, жердям. Прохождение переправы по бревну. Маятник. Правило преодоления «Маятника». Горизонтальные перила. Правила перестежки. Параллельные перила «Обезьянник». Прохождение этапа «Мышеловка». Работа в команде (4-6 чел). Прохождение комплекса этапов. Радиальный выход в район лесопарковой зоны. Итоговый однодневный поход.

Литература

1. Бардин К.В. «Азбука туризма». Пособие для руководителей туристских походов в школе. М., 1973.
2. Иванов Е.И. «Начальная подготовка ориентировщика». М., 1985.
3. Огородников Б.И. «Туризм и спортивное ориентирование». М. Физкультура и спорт, 1983.
4. Авт.-сост.: Ю.М. Лагусев, А.И. Зорин, Д.В.Смирнов; под общей ред. Д.В. Смирнова «Спортивный туризм: туристское многоборье». М.: Советский спорт, 2003.

5. Г.Н. Казарчук. «Экологическое воспитание детей дошкольного возраста», Минск: «Национальный институт образования», 2014.

6. В.А. Шишкина. «Двигательное развитие дошкольника». Минск: «Национальный институт образования», 2011.

Программа «Эколого-биологический комплекс»

*Автор: Жукова Н.Я.,
педагог дополнительного образования*

Пояснительная записка

Садоводство, как отрасль человеческой деятельности возникло в глубокой древности, его приемы, например, способы прививки плодовых растений, появившись несколько веков назад, применяются и сейчас, пройдя путь известного совершенствования. Одной из особенностей садоводства является возделывание растений, с целью эстетического наслаждения. Изучая растительный мир, плодовые растения, постигая законы природы, дети не только обогащаются знаниями, но и воспитывают в себе чувство любви и бережного отношения к природе. В общении с прекрасным легче и быстрее развивается чувство любви и подлинного уважения к окружающей природе.

Цель программы: формирование экологической культуры на основе знаний, практических умений и навыков по выращиванию плодово-ягодных культур.

Задачи программы:

Обучающие:

- формировать систему знаний, практических умений и навыков по выращиванию плодово-ягодных культур;
- изучить классификацию, агротехнику выращивания и биологические особенности плодово-ягодных культур;
- формировать у учащихся навыки научно-исследовательской деятельности.

Развивающие:

- развивать у учащихся общие и ключевые компетенции;
- создавать условия для развития у учащихся творческих способностей.

Воспитательные:

- воспитывать позитивное отношение к природе, понимание необходимости рационального природопользования;
- воспитывать нравственные качества и эстетические чувства;
- воспитывать у детей культуру труда.

Содержание программы ориентировано на учащихся, уже имеющих определенную тематическую базу – природоведение и основы ботаники и предполагает работу с учащимися среднего звена (5-8 классы).

Программа первого и второго года обучения изучение биологических особенностей садовых растений, агротехнических методов их выращивания.

Содержание программы третьего года обучения нацелено на более прочное

усвоение ранее полученных сведений, освоение навыков научно-исследовательской работы, развитие творческих способностей, формирование инновационного мышления через исследовательскую деятельность.

Программа первого года обучения рассчитана на 144 часа, второго года обучения - 216 часов, третьего - 288 часов.

Оценка результативности обучения может производиться следующими методами:

- отслеживание текущих показателей путем анкетирования, тестирования, наблюдения (рост познавательного интереса, активность учащихся в ходе бесед, дискуссий, степень самостоятельности в работе);

- учет итоговых показателей (участие в конкурсах и конференциях, подготовка докладов и рефератов, разработка и выполнение опытнической работы).

Тематический план 1-ый год обучения

Темы занятий	Количество часов	Теория	Практика	Экскурсии
Введение	2	1		1
Уникальная планета	40	13	21	6
Мир растений	28	7	16	5
Зеленый дом	74	14	56	4
Итого	144	35	93	16

Развернутый тематический план

1. Введение (2 ч). Организационное занятие. Цель, задачи и программа работы клуба.

Экскурсия №1. Знакомство с центром экологии и туризма и эколого-ботаническим комплексом.

2. Уникальная планета (40 ч). Экология – наука о среде обитания. Классификация экологических факторов. Биотические факторы (конкуренция, хищничество, паразитизм, симбиоз, нейтрализм). Абиотические факторы (свет, температура, вода, воздух, ветер). Экологическая роль почвы. Антропогенные факторы (связь человека с природой). Сообщества и экосистемы. Естественные и искусственные экосистемы. Сад и цветник – как примеры искусственной созданной экосистемы. Динамика экосистем. Демонстрация видеофильма «Экосистемы».

Экскурсия №2. Экологические факторы.

Экскурсия №3. Естественные экосистемы.

Экскурсия №4. Искусственные экосистемы.

Практическое занятие №1. Сбор природного материала.

Практическая работа №2. Агротехнические мероприятия осенью в саду.

Практическая работа №3. Сбор сухоцветов.

Итоговое занятие по блоку «Уникальная планета». Биологический час.

3. Мир растений (28 ч). Мир растений. Сезонные явления в жизни растений. Подготовка растений к зиме. Наблюдения за природными явлениями. Разнообразие растений. Удивительное в жизни растений. Лекарственные растения. Декоративные растения. Первые озеленители. Комнатные растения. Постановка мини-спектаклей «Растения в сказках и легендах».

Экскурсия №5. Осенние явления в жизни растений.

Экскурсия №6. Подготовка растений к зиме.

Экскурсия №7. Наблюдения за природными явлениями, связь с народными приметами.

Практическое занятие №4. Ведение фенологических наблюдений.

Практическое занятие №5. Конкурс рисунков «Удивительное в жизни растений».

Практическое занятие №6. Составление презентации «Лекарственные растения Павлодарской области».

Итоговое занятие «Многообразие растительного мира».

4. Зеленый дом (74ч). Морфологическое строение растений. Биологическая характеристика древесных растений. Декоративные и плодовые деревья. Основные части плодового дерева. Анатомическое строение ветви. Оценка дерева по внешним признакам. Возрастные периоды плодовых культур. Пробудимость почек и побегообразовательная способность. Периодичность плодоношения. Биологическая характеристика кустарников. Строение куста, отличие от дерева. Декоративные и плодовые кустарники, их различие. Биологическая характеристика травянистых растений. Декоративные и ягодные травянистые растения, их различие.

Практическое занятие №7. Определение декоративно-травянистых, плодово-ягодных, древесно-кустарниковых растений (работа с литературой).

Практическое занятие №8. Работа с гербарием.

Практическое занятие №9. Составление картотеки плодово-ягодных культур эколого-ботанического комплекса.

Практическое занятие №10. Составление картотеки декоративно-травянистых растений эколого-ботанического комплекса.

Практическое занятие №11. Составление картотеки древесно-кустарниковых растений эколого-ботанического комплекса.

Практическое занятие №12. Виды весенних работ на территории эколого-ботанического комплекса.

Практическая работа №13. Оценка сохранности плодовых древесных и кустарниковых растений после зимы.

Практическая работа №14. Оценка сохранности ягодных травянистых растений после зимних холодов.

Практическая работа №15. Обрезка поврежденных ветвей у плодовых растений.

Практическая работа №16. Очистка приствольных кругов древесно-кустарниковых растений ЭБК.

Практическая работа №17. Формирование приствольных кругов.

Практическая работа №18. Подготовка почвы для посадки цветочно-декоративных растений.

Практическая работа №19. Формирование грядок для посадки цветочно-декоративных растений.

Практическая работа №20. Посев семян и высадка рассады цветочно-декоративных растений.

Практическая работа №21. Составление мониторинга летних наблюдений за растениями (задание на летние каникулы).

Практическая работа №22. Ведение фенологических наблюдений.

Экскурсия №8. Зима в жизни растений.

Экскурсия №9. Весеннее пробуждение природы.

Итоговое занятие «Зеленая планета руками взрослых и детей». Акция.

Тематический план 2-ой год обучения

Темы занятий	Количество часов	Теория	Практика	Экскурсии
Введение	6	2	4	
Цветоводство	51	8	41	2
Почва и её плодородие	18	4	14	
Садоводство	90	14	73	3
Дендрология	51	13	35	3
Итого	216	41	167	8

Развернутый тематический план

Введение (6 ч). Отличительные особенности цветочно-декоративных, плодовых, ягодных, древесно-кустарниковых растений. Основы научных исследований. Выбор темы исследования.

Практическое занятие №1. Составление таблицы «Отличительные особенности цветочно-декоративных, плодовых, ягодных, древесно-кустарниковых культур».

Практическое занятие №2. Выбор тем, составление индивидуальных программ исследований и наблюдений.

Цветоводство (51 ч). Цветы – живая красота земли. Первые сведения о декоративных растениях. Использование цветов для украшения в глубокой древности. Путешествия цветов в эпоху великих географических открытий. Легенды и сказки о цветах. Ботанические сады и аптекарские огороды. Развитие растениеводства и цветоводства в родном крае. Местные цветоводы. Классификация цветочно-декоративных растений. Экология цветочно-декоративных растений. Знакомство с видовым составом цветочных

дикорастущих растений. Способы размножения цветочно-декоративных растений. Правила ухода за растениями. Оформление цветочных композиций. Правила сочетания и подборка цветов.

Экскурсия №1. Знакомство с видовым составом цветочно-декоративных растений.

Экскурсия №2. Природа осенью.

Практическая работа №3. Ведение фенологических наблюдений.

Практическая работа №4. Сбор семян цветочно-декоративных культур.

Практическая работа №5. Обработка семян цветочно-декоративных культур.

Практическая работа №6. Определение цветочно-декоративных культур.

Практическая работа №7. Черенкование цветочно-декоративных культур.

Практическая работа №8. Закладка клубневых цветочно-декоративных культур на хранение.

Практическая работа №9. Правила сушки растительного материала.

Практическая работа №10. Правила сочетания и подборка цветов.

Практическая работа №11. Оформление цветочных композиций.

Итоговое занятие «Все о цветах». Составление композиций.

Почва и её плодородие (18 ч.) Понятие о почве и плодородии. Типы почв, их образование и развитие. Физические процессы в системе почва-растение-атмосфера. Требования различных видов культур к плодородию почвы. Влияние нетрадиционных методов удобрения (каменный, бурый уголь) на урожайность.

Практическое занятие №12. Изучение почвенного разреза и почвенного горизонта.

Практическая работа №13. Определение механического состава почвы, её влагоёмкости.

Практическая работа №14. Определение кислотности почвы.

Практическая работа №15. Составление таблицы соответствия различных культур типам почвы.

Итоговое занятие «Растение и почва». Биологический час.

Садоводство (90 ч). Сад – как искусственно созданная экосистема. История развития садоводства в Павлодаре. Значение плодово-ягодных культур в питании человека. Биологические особенности агротехника выращивания семечковых культур. Сортовое разнообразие. Биологические особенности и агротехника выращивания косточковых культур. Видовое, сортовое разнообразие косточковых культур. Многообразие и лечебные свойства ягодных культур. Видовое и сортовое разнообразие ягодных культур. Агротехника выращивания ягодных культур. Понятие о сланцевом саде. Особенности его выращивания. Сортосостав сланцев. Способы хранения и переработки плодов. Малораспространенные плодовые культуры. Агротехнические приемы по уходу и выращиванию малораспространенных плодовых культур.

Экскурсия №2. Деревья и кустарники зимой.

Практическая работа №16. Составление презентации о значении плодовых культур в питании человека.

Практическая работа № 17. Составление презентации о лекарственных свойствах ягодных растений.

Практическая работа №18. Изготовление и развешивание кормушек для привлечения птиц в сад.

Практическая работа №19. Зимние работы в саду. Утаптывание снега в приствольных кругах.

Практическая работа №20. Составление рекламного файла «Сортовое разнообразие семечковых культур ЭБК».

Практическая работа №21. Составление рекламного файла «Сортовое разнообразие косточковых культур ЭБК».

Практическая работа №22. Составление рекламного файла «Сортовое разнообразие ягодных культур ЭБК».

Практическая работа №23. Составление таблиц «Отличительные особенности ягодных культур».

Практическая работа №24. Познавательная игра «Азбука сада».

Практическая работа №25. Изучение агротехнических мероприятий по выращиванию различных культур.

Итоговое занятие - КВН «Сад и мы».

Дендрология (51 ч). Декоративные древесные породы. Систематика. Интродукция. Местные декоративные кустарники. Способы размножения декоративных, древесно-кустарниковых растений.

Экскурсия №3. Весеннее пробуждение природы.

Практическая работа №26. Способы размножения декоративных древесно-кустарниковых растений.

Практическая работа №27. Весенние агротехнические мероприятия.

Практическая работа №28. Составление проектов по использованию декоративных древесно-кустарниковых растений в озеленении.

Итоговое занятие. Интеллектуально-познавательная игра «Один день из жизни сада».

Список литературы

1. Панкратова А.Н. Ваш сад. – М.: Колос, 1998.
2. Титова К.Д. Комнатные растения. – М.: АСТ Астрель 2001.
3. Афанасенко Н.А. Опыты в школьном саду. М.: Просвещение, 1992.
4. Кудрявец Р.П. Обрезка плодовых культур. – М.: Агропромиздат, 1991.
5. Семчук И.К. Справочник по садоводству. – Новосибирск: Западно-Сибирское книжное издательство.
6. Сергеев В.И. Азбука садовода. – М.: Колос, 1992.
7. Темуров В.Н. справочник садовода. – М.: Колос, 1993.
8. Петров В.В. Растительный мир нашей Родины. – М.: Просвещение 1991.
9. Алексеев В.А. «300 вопросов и ответов по экологии».- Ярославль: Академия развития. 1998.

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПДО ДЮЦЭТ

Фенологиялық бақылауларды ұйымдастыру арқылы экологиялық құзыретті қалыптастыру

Автор: Н.Н. Губарь, қосымша білім беру ұстазы

Әдістемелік нұсқаулардың негізгі міндеті - кіші және орта буын оқушыларымен тиісті деңгейде фенологиялық бақылауларды ұйымдастыруға көмектесу.

Әдістемелік нұсқауларды үйірме жетекшілері, қосымша білім беру ұстаздары, жаратылыстану-ғылыми бағытындағы мектеп мұғалімдері пайдалана алады.

Бірнеше жыл ішінде табиғаттың тірі және өлі нысанының даму кезеңіне бақылау жасау жергілікті аймақтағы табиғат күнтізбесін құрастыруға мүмкіндік береді. Фенологиялық бақылаулардың қорытындысы тәжірибелік жұмыстар мен зерттеу жұмыстарын орындау кезінде қолданылуы мүмкін.

«Наблюдение - обязательное звено в познании природы».

Б.В. Всевяцкий

Түсінік хат

Соңғы кездері халықтың шығармашылық мұрасын зерттеуге, өмірдің әр түрлі облыстарында оның ғасырлық тәжірибесінің игеруіне көп назар аударылып жүр.

Осы қатарда ерекше орында табиғатпен өзара әрекеттестігі кезінде жиналған жан-жақты білім, яғни «халықтық экология» жатады. Әрбір жыл мезгілдерінің: қыс, көктем, жаз, күздің - белгілі бір ретпен, маусымдық құбылыстары жылдан жылға қайталанатын өз ерекшеліктері бар. Адамзаттың өмірі мен іс-әрекеті табиғаттың кезеңдік дамуымен тығыз байланысты. Фенология «халықтық экология» тарауларының бірі болып табылады. Бұл дегеніміз - өлі және тірі табиғаттың кезеңдік дамуына білім жинау мен бақылаулар жасау кешені. Мұнда тұрғылықты климат пен ауа-райы жөнінде мәліметтер, сонымен қатар климаттық - ауа райын қысқа және өте ұзақ мерзімдігін болжау икем-дағдысы енеді. Осы салада халық білімі орасан зор және көптеген мақал-мәтелдерде, жаңылтпаштарда, ырым-жорамалдарда бейнеленген.

Фенологиялық бақылаулар мал өсірушінің, балықшының, аңшының кәсіби даналығының арқасында ғасырлар бойы жүргізілген. Фенология табиғат нысанын немесе басқа да нысандарды дамытуға қажетті уақытты, олардың күнтізбеге нақты бекітілуін және осы мерзімдердің өзгеріс заңдылығын қажет етеді.

Оқушыларда экологиялық құзіретті фенологиялық бақылауларсыз қалыптастыру мүмкін емес. Фенологиялық бақылаулар ғылыми-жаратылыстылану циклі сабақтарындағы жұмыста қандай негізгі бағыт болса, сабақтан тыс оқуларда да, мектептен тыс іс-әрекеттерде де сондай негізгі бағыт болуы керек. Оқушылардың бойында жер бетіндегі барлық тіршілікке деген жауапкершілікті - тек табиғатпен жүйелі қатынасу кезінде ғана тәрбиелеуге

болады.

Осы әдістемелік нұсқаудың негізгі мақсаты – оқушыларда мамандандырылулары алдында фенолог, метеоролог, эколог икемділіктерін қалыптастыру үшін жағдайлар жасау.

Фенологиялық бақылаулар:

1. туған өлкенің табиғаты туралы білімді тереңдетуге және кеңейтуге;
2. табиғатты дамыту заңдылығын ашуға үйренуге;
3. экологиялық білімге ықпал етуге;
4. табиғатқа деген сүйіспеншілік және оған құрметпен қарауға тәрбиелеуге;
5. табиғатты зерделеуге қызығушылықты, бақылағыштықты, білімпаздықты дамытуға жағдай туғызады.

Оқушылардың фенологиялық бақылаулары оқу-тәжірибе учаскесіндегі жұмыстармен тығыз байланысты. Табиғаттың тірі және өлі нысандарының маусымдық дамуын бірнеше жыл бойы бақылау - өз өлкенің мекеніне байланысты табиғат күнтізбесін құрастыруға мүмкіндік туғызады.

Көпжылдық фенологиялық бақылаулардың деректері негізінде оқушылар өсімдіктердің даму сәйкестіктері және олардың қоршаған ортаға деген әсері туралы түсінік алады, даму қарқынына себепші болған себептерді белгілейді, әртүрлі маусымдық жұмыстарды жүргізу мерзімдерінің сенімді фенологиялық көрсеткіштерін біле алады.

Фенологиялық бақылаулардың деректеріне сүйене отыра, оқушылар құбылыстардың басталған мерзімін және олармен байланысты жұмыстарды есептеуге үйренеді, мәселен, аурулармен және зиянкестермен күрес, бақшаны күту жөнінде, дәрілік өсімдіктерді жинау және т.б.

Фенологиялық бақылаулар ұстаздарға оқушыларының сабақтарда алған білімдерін нақтылау және бекіту үшін құнды материал береді.

Алайда ұстаз оқушылардың бақылаулары мен тәжірибелеріне үнемі жетекшілік жасап және өзі де оған белсене қатысқанда ғана фенологиялық жұмыс пайдалы және нәтижелі болмақ.

Фенологиялық бақылауларды ұйымдастыру

Ғылыми мәні бар фенологиялық бақылауларды ұйымдастыру үшін үнемі жұмыс жасап тұратын фенологиялық үйірме ашу қажет. Оның жұмысына 5-сыныптан бастап оқушыларды жұмылдыру ұсынылады. Тым үлкен үйірменің қажеттілігі жоқ. Тек қана 12-15 адам айналысса жетерлік.

Фенологиялық үйірменің негізгі бөлімі - оның барлық мүшелері (басшысын қоса алғанда) тұрақты бақылаулар жүргізуі және табиғат күнтізбелері, кестелер, суреттер т.б. түрінде алынған деректерді ресімдеу. Егер үйірмеде жеке бағдарлама бойынша нысандардың белігілі бір топтарына бақылау жасаушы топтар құрылса, ең жақсы нәтижелер алынады:

-гидрометеорологиялық құбылыстарды бақылау: ауа-райын, метеорологиялық құбылыстарды, гидрологиялық құбылыстарды; табиғатқа қауіпті құбылыстарды;

-жануарларды бақылау: жәндіктерді, құстарды, қосмекенділерді,

сүтқоректілерді;

-өсімдіктерді бақылау: жапырақты және бұталы ағаштарды, қылқан жапырақты ағаштарды, шөптік өсімдіктерді.

Фенологиялық бақылауларды ұйымдастыру бойынша жұмысты ең қолайлысы көктемалды кезеңде бастаған дұрыс. Оқушыларды бақылаудың міндеттерімен және мақсатымен, бақылау нысандарымен, жеке фазалардың басталу белгілерімен, әрбір топ бойынша таңдалған нысандардың бақылау бағыттарымен, фенологияның ұғымдарымен және негізгі түсініктерімен таныстырған жөн.

Әдетте фенологиялық бақылауларды ұйымдастыру *учаскені таңдаудан және бақылау бағдарынан* басталады. Бақылау учаскесі келесі талаптарға сай болуы шарт:

- 1) көптеген жылдар ішінде келу үшін ыңғайлы болу;
- 2) осы жер үшін учаскенің типтілігі;
- 3) учаскедегі ағашты өсімдіктер жалғыз түрмен ұсынылмауы қажет, үлкен топтармен жеткілікті (5-10 талдан кем емес) ;
- 4) шөпті өсімдіктер де жеткілікті көп мөлшердегі түрлермен ұсынылуы қажет.

Қалалы жерлерде бақылау орындары мектепалды учаскелері, саябақтар, жақсы көгалданған көшелер мен бақтар болып табылады.

Учаскелер мен бақылау бағдарлары таңдалған соң, оларды *егжей-тегжейлі суреттеу* қажет. Бақылау орнын нақты сипаттамай, әртүрлі бақылаушылардан түскен фенологиялық ақпаратты салыстыру және талдау қиынға соғады. Сипаттаманы негізгі өсімдік нысандары орналасқан жерге сызбалық картаның белгілеуімен толықтырған жөн. Бұл басқа адамның бақылауларды жалғастыруымен болатын сабақтастықты қамтамасыз етеді.

Бақылаулар үшін орын таңдалған соң, *бақылау нысандарын* таңдауға көшеді. Табиғаттың маусымдық дамуы және оның заңдылығы туралы түсінік бақылаулардың жекелеген құрамдас бөліктерінің даму барысында құралады.

Көп болған сайын, тереңдетілген және толық табиғат кешенінің маусымдық даму суреті пайда болады. Жалпы фенологиялық бақылаулар бағдарламасына еңгізілген нысандар мен құбылыстарды іріктеуге белгілі шарттар талап етіледі:

- 1) бақылау нысандары кеңінен таралған болуы қажет;
- 2) бақылау нысандары айна-қатесіз танылатын және кеңінен белгілі болуы қажет;
- 3) белгіленген құбылыстар жылдың жеке маусымдарына тән сипат қатарына жатуы керек, себебі жалпы фенологиялық бақылаулардың басты міндеттерінің бірі - әртүрлі табиғат аймақтары мен аудандарына қарай фенологиялық (биоклиматтық) кезеңге бөлу зерттемесін әзірлеу бітімінде болып тұр.

Ағаштар мен бұталардың бір түрінен 10 шақтысын бақылау қажет. Таңдалған даналарды алыстан жақсы көрінетін, өшпейтін жапсырма таңбалармен белгілеу керек. Шөпті өсімдіктерді бақылау үшін мөлшері 5x5 м болатын, тұрақты алаңқай қою жеткілікті және оның шекарасын анық белгілеу қажет. Әрине, бұл өзімізге қажетті түрлерді жиі кездестіретін учаске болуы керек. Сондай-ақ, жануарлардың белгілі бір түрлерін де кездестіретін орын

таңдалуы керек, ағашты-бұталы учаскелер - құстарды бақылау үшін, көгал шалғындар, суаттар - жәндіктерді бақылау үшін арналған орындар.

Алаңқайлар мен бағдарлар таңдалған соң, *сызба картаны* құрастыру қажет, оған сізді қызықтыратын нысандардың орналасуын нұсқап, онымен бірге өсімдіктерді заттаңбалармен белгілей отыра еңгізу қажет. Учаскенің құрастырылған сызбасы келесі бақылаулар үшін де нұсқаулық болып қала береді.

Бақылаулардың жүйелілігі – сенімді фенологиялық деректерді алудың маңызды шарты. Күнделікті бақылаулар ең ерекше нақты нәтижелер береді. Бірақ бұл да үнемі сәтті бола бермейді. Жылдың әр мезгілінде маусымдық даму қарқыны біркелкі емес. Көктемгі мезгілде құбылыстар тез ауысады, сондықтан бақылауларды көктемде күнделікті жүргізіп отыру қажет. Жазда жеткілікті түрде үлкен үзілістер болады, ал жаздың соңында және күзде, тұқымдар мен жемістердің жетілу немесе құстардың қайту кезеңінде біршама бақылаулар үшін қайтадан қажеттілік туындайды. Қысқы кезеңде бақылауларды 10 күнде 1 рет жүргізу мүмкіндігі бар. Мүмкіндігінше, бақылау жүргізілетін жерде тәулік мезгілдері де тұрақты болуы керек. Бақылауды таңғы мезгілде жүргізу ұсынылады, яғни осы кезде көптеген өсімдіктер гүл жарып, құстар да тіршілік әрекетінде неғұрлым қабілетті болады. Бірақ бұл жерде қатып қалған қатаң тәртіп жоқ.

Фенологиялық бақылауларды тіркеу ережелері жылдар бойынша жақсы салыстырылған және нақты ресімделген, жалпы қатесіз фенологиялық деректердің жиналуын қамтамасыз етуі қажет. Фенологиялық бақылауларды тіркеу кезінде төмендегі ережелерді сақтау қажет:

1. Жазба кітапшасына жазбаларды жай қарындашпен еңгізу қажет. Қаламмен жазу рұқсат етілмейді, себебі кітапша суға тисе, жазу мәтіні өшіп қалады. Жазбаларды жеке парақтарға еңгізу қажет емес, яғни парақ тез жоғалады.

2. Байқауды тіркеу оның байқалу барысына тікелей – «жолға» жүргізілуі керек - жазбаны кейінге қалдыра отыра, естегіні сақтай отырып, үнемі бір нәрсені жіберіп алып немесе қателесіп жатамыз.

3. Күнделік жазбасының үлгісі ұстаздың қалауы бойынша таңдалады, бұл ретте, бір қабылданған үлгі әрдайым жылдан жылға сақталуы маңызды.

4. Күнделікте бақылаудың күні мен сағатын нұсқаудан кейін әрбір шығу бойынша белгілеу шарт:

- ауа-райының күйі және өлі табиғаттағы құбылыстар;
- өсімдіктер және жануарлар әлеміндегі өзгерістер (құбылыстар).

5. Күнделікке тек қажетті деректерді ғана емес, өзіңізге назар тартқан басқа да құбылыстар туралы мәліметтерді еңгізуге болады.

6. Жазбалар толық әрі қажетті түсініктермен жазылуы керек, бұл тек есте сақтау бойынша ғана емес, көп жылдар өткеннен кейін де оларды жеңіл оқып түсінуге мүмкіндік болады.

Оқушыларға табиғат күнтізбесін сурет салуға арналған альбом немесе қарапайым дәптер түрінде арнауға болады. Бірінші бетіне бақылау орны туралы

мәліметтер жазылады: орналасқан жері, бедері, топырақ сипаты, өсімдіктер және жануарлар әлемінің жалпы сипаттамасы. Мұнда сызба карта бағдарын жапсырады. Кейінгі беттерге бақылау жүргізілетін құбылыстарды (бөлек жазған жақсы: метеорологиялық, гидрологиялық, ботаникалық, зоологиялық) хронологиялық тәртіппен жазады.

Оқушылар өздерінің бақылау нәтижелерін суреттермен, фотосуреттермен, әдебиет шығармаларынан үзінділермен кескінделген қабырға кестелері түрінде ресімдеуге болады. Бақылау нәтижелерін көрнекі ресімдеу үлгілерінің ең кең таралғаны - фенологиялық ағаш. Оның діңгегінде тең аралықтар арқылы күн белгіленеді, бұталарына - ол күні не болғанын бейнелейтін суреттер мен жазулар жазылады. Діңгекке жарыспа, сол жағынан күннің (немесе тәуліктің) орташа температура бағаны беріледі, бұл ағаштың діңгегінде белгіленген күнге берілген температуралар.

Фенологиялық үйірме жұмысының негізіне белгілі бір ретте бір-біріне ілесуге тиісті және жыл мезгілдерімен байланысты болуы яғни, табиғаттың белгілі бір қайталанатын даму кезеңдерін сипаттайтын фенологиялық бақылаулар бағдарламасы тиісті болуы қажет. Аталмыш бағдарлама өңірлік табиғат ерекшеліктерін есепке алумен және оқушылардың орындай алу мүмкіндігін ескере отырып құрылуы қажет.

Гидрометеорологиялық құбылыстарға бақылау жүргізу

Гидрометеорологиялық құбылыстардан мектеп фенологиялық үйірмесінің бағдарламасына маусымдық құбылыстарды көзбен шолып анықтауға оңай берілетін шамалы санын ғана енгізу қажет. Қосымша көктемгі мезгілде 0, +5 және +10 °С арқылы ауаның орташа тәуліктік температурасының тұрақты ауысқан күнін белгілеу ұсынылады, ал жазғы-күзгі мезгілдерде +10, +5, 0, -5 °С арқылы.

Сонымен қатар, топырақтың 2-3 см тереңдікке және күректің тереңдікке (20-25 см) жібу күндерін де белгілеп алған дұрыс. Ең маңыздысы, өз жазба кітапшаңызға әрбір шығу сайын жалпы ахуал-күйді белгілеп отыру. Сондай-ақ, бақылаулар жүргізілген аумақтың атауын да көрсетіп қою қажет.

Алғашқы қар еріп ашылған жердің пайда болуы.

Жаппай қар жамылғысының жоғалуы.

Егістіктерді қардан толық босату.

Орманда қардың жоғалуы.

Көктемде қар жамылғысының қайта басталуы.

Көктемде соңғы және күзде бірінші қатқақтың болуы.

Қар жамылғысының алғашқы пайда болуы.

Тұрақты қар жамылғысының пайда болуы.

Мұз пайда болуы.

Өзендерде мұздың жылжуы.

Өзендерде мұздың жарылуы.

Ағынсыз су қоймаларында мұз қабатының жоғалуы.

«Май» пайда болуы. Күзде мұз қатар алдында өзенде жүзіп жүретін өте жұқа

мұздар пайда болады, сыртқы түрі «майға» ұқсаған.

«Қабыршақ мұз» немесе «қиыршық қар». Күзгі мол қар жауы салдарынан кейде «маймен» бірге пайда болатын құбылыс.

Мұз шеттері. өзеннің шет жағасын көмкеретін жіңішке мұздар.

Мұзқатқы.

Табиғаттың қауіпті құбылыстары. Мұндай құбылыстарға: бұршақ соққылар; найзағай және олардың салдары - өрт, тоқ және байланыс желілерін зақымдау, ағаштарды жару; дауыл құлатушылар; көктайғақ; жазғы жаңбыр тасқыны; көктемгі сел; боран; құйын жатады.

Өсімдіктерге бақылау жүргізу

Егер бұл фазаның белгілері жекелеген бұтақтарда табылса да, өсімдіктер сол немесе басқа даму фазасына түскен болып саналады. Әрбір фазаның басталуын оған 10% өсімдіктің сол немесе басқа түрі (егер топ шоғыры көп болса) немесе кем дегенде 2-3 дарасы енгенде атап белгілеу керек. Егер бақылау бір өсімдікке ғана жүргізілсе, фазаның басталуын 10%-ға дейін гүлдер немесе жапырақтар жайылғанда белгілейді. Шөпті өсімдіктерді бақылау кезінде, фазаның басталуын күндіз белгілейді, ол уақытта сол өсімдік түрінің 10%-ы бақылау үшін таңдалған бағдарға немесе алаңқайға (алаңқайда барлық даналары есептеледі, бағдарда -100 ден кем емес) түседі. Фазаның жаппай басталуын оған 50% -дан кем емес өсімдік (немесе жалғыз ағашта 50% гүлдер мен жапырақтар жайылғанда) түскенде белгілейді.

Ағаштар мен тал-бұталарға көктемдік бақылауды ауа температурасы күндізгі уақыттарда көлеңкеде +5 °С жақындағанда бастау қажет. Ағаштардың жеке түрлерінде яғни, көктемде күшейетін *шырынның жылжуы* басталады, демек мұндай күндерде ағаш шырыны қозғалысының басталуын бақылай алуға болады. Ол үшін бақыланатын түрдің (үйеңкі, қайың) бірнеше типтік даналардың оң жағынан кеуде биіктігінде инемен немесе бізбен діңгекті тесіп шығу қажет. Діңгектерді тереңдетіп кесуге болмайды, себебі осы жайтта пайда болатын мол шырынның ағуы ағаштарды әлсіретеді.

Шырынның жылжуы басталуын - жарадан шырынның пайда болуы бойынша белгілейді.

Ағаш *бүршіктерінің ісіну* белгісі - бүршік қабыршақтарында олардың өсуі нәтижесінде ақшыл жолақтар, бұрыштар немесе дақтар пайда болады.

Бүршіктердің ашылуы деп - қабыршақтар арасында жапырақтардың ұшы пайда болуын атайды. Гүлді бүршіктерде бөлінген қабыршақтар арасында әдетте гүл қауыздарының басы көрініп тұрады.

Алғашқы жапырақтардың өрістету фазасы - жапырақ бүршіктері ашылғанда, жапырақшалары жазыла бастағанда, бірақ жапырақты жолақшалары әлі қыртысын жазбағанда басталады.

Гүлдеу - бұл өсімдіктер әлеміндегі ең маңызды сәттердің бірі. Желмен тозаңданатын өсімдіктерде *гүлдеудің басталуы* сабақтың сілкінуі немесе жел үрлеуі кезінде жарылған тозаңнан тозаңның бүр жаруы болып табылады.

Ағаштар мен бұталарда айқындалған гүлқоршауда гүлдеудің басталуы

көрінеді, гүл тәжі толық ашылған кезде гүлдері пайда болады. Бұршақ тұқымдастарда гүлдеудің басталуын бірінші күлтелерінің (желкен) ашылуы бойынша, ал қызыл бүргендерде - ішкі гүлдеу бөлігінде бірінші ұсақ гүлдердің ашылуы бойынша белгілейді.

Гүлдеудің соңы өсімдіктерде ашылмаған гүл қалмағанда және күлтелері солып түскенде басталады.

Жемістену басталуын анықтау оңайға соқпайды, бірақ бұл фаза өте маңызды, дәл осы жаппай жеміс беру кезеңінде ұрықтар, жеміс-жидектер жиналады. *Жаппай жеміс беруді* жемістер мен тұқымдарды шаруашылық мақсаттар үшін жинау басталғанда белгілейді.

Ағаштар, бұталар мен жидектік жерлердің *гүлдеуі мен жеміс беруін бағалауды* жаппай гүлдену мен жеміс беру кезінде өндіреді, емен, көктерек, терек, тал, жаңғақ ағаштарының өнімділігін тұқымдары мен ұрықтарының түсуі кезінде анықтайды. Қылқан тектілердің өнімін күздің аяғында ағымдағы жылы жетілген тұқымды бүршіктердің саны бойынша бағалайды.

Осындай салыстыруларда В.Г. Каппер шкаласы бойынша жүргізілетін бағалаудың дәлдігі мен дұрыстығы негізделген.

А.Н. Формозов шкаласы бойынша таңқурай, бүлдірген, қаражидек, мүкжидек және т.б. гүлдеу мен жеміс беру қарқындылығын анықтайды. Табиғат күнтізбесінде гүлдеу мен жеміс беру бағалауына айрықша бетті арнайды.

Жапырақтардың бояуына және ағаштар мен бұталардың жапырақтарының қурап түсуіне күзгі бақылаулар өсімдіктердің жеке мүшелеріне емес, бүкіл биік ағаштардың бәріне жүргізіледі.

Жапырақтардың боялу басталуын күз бойынша алғашқы боялған жапырақтардың пайда болуынан санайды.

Толық күзгі бояуды өсімдіктердің барлық жапырақтары толықтай күзгі бояуға енгенде анықтайды.

Күз бойынша боялған алғашқы жапырақтардың түсуі қоңыр күздің басталуымен саналады. Күзде жапырақтарының түсі онша анық емес (бөртегүл, т.б.) ағаш түрлері үшін жапырақтардың түсуін, ағаш астында пайда болған алғашқы түскен жапырақтар бойынша анықтайды. Жапырақтар түсуінің соңғы күні деп ағаштардың басы мен бұталардың толықтай жапырақтан босаған күнін санау керек. Ағаштардың ұшар басындағы аздаған жапырақ бөліктері саналмайды.

Шөпті өсімдіктерді бақылау аса қиындау және көп уақытты талап етеді. Сондықтан оқушыларға арналған бақылаулар бағдарламасына жергілікті қарапайым және аса белгілі түрлердің гүлдеуі басталуына ғана бақылауды еңгізген дұрыс.

Шөпті өсімдіктерді бақылау кезінде жеке өсімдіктердің және оның көпшілігінің (50% аса) гүлдеуі басталуын анықтайды.

Ауыл шаруашылығы өсімдіктері мәдениетін бақылау кезінде негізгі фенологиялық фазаның өту мерзімін белгілейді, сондай-ақ жер жырту басталуын, дәнді дақылдарды егу және оларды жинауды, картопты отырғызу және жинау, шабындықтың басталу мерзімдерін анықтайды.

Отамалы мәдениетті бақылау кезінде қазықшамен немесе заттаңбамен белгіленген бір және сол данада бүкіл өсу кезеңі ішінде есептеулер жүргізіледі.

Алғашқы өскіннің пайда болуы.

Масақталудың басталуы(масақтың немесе шашақгүлдің шашақтануы).

Тұқымдардың жетілуі және жаппай пісуі.

Саңырауқұлақтарды бақылау

Жеуге жарамды саңырауқұлақтардың жеміс беруі белгілі бір реттілікпен бақыланады. Олардың бір түрлері - көктемде, қалған түрлері - жазда, тағы үшінші түрлері - жаздың аяғы мен күздің басында пайда болады. Саңырауқұлақтардың әр түрлерінің жеміс денелері пайда болуы үшін саңырауқұлақтың жіпшумақтары дамиды, топтық бетінің жоғарғы қабаты мен орман төсемі ылғалды болуы керек және оңтайлы температура қажет.

Саңырауқұлақтарды жинау ережесін де назардан тыс қалдырмау керек. Саңырауқұлақтардың жеміс денелері жабық топырақта және саңырауқұлақ жіпшесі мен жіпшумақтарының орман төсемінде дамиды, олардың жіңішке ақ жіпшелері абайлап жинамаса оңай үзіліп кетеді, сондықтан саңырауқұлақты қазып алу дұрыс емес, керісінше топырақ немесе орман төсемінің деңгейінде кесіп алған дұрысырақ. Саңырауқұлақты жерден жұлып, үзіп алу мүлдем қате, себебі ол жерде жеміс денелерінің пайда болуы тоқтап қалады.

Жәндіктерді бақылау

Жәндіктерді фенологиялық зерттеу - олар қоректенетін өсімдіктерді бақылаумен бірге жарыспа жүргізіледі. Егер, мысалы алма ағашының жеміс жегісін бақылайтын болса, бір уақытта алма ағашының да маусымдық дамуын байқайды.

Тікелей тәжірибелік қызығушылық тудыратын кейбір кезеңдік құбылыстар көптеген зиянкес-жәндіктер үшін тән сипатқа ие.

Ересек даралардың пайда болуы.

Жұмыртқа тастауының басталу күнін аталмыш жәндіктің бірінші жұмыртқасын салуы немесе жұмыртқасын тауып алған күнді санау қажет.

Көбелекке айналуының басталуы.

Қалақай көбелек. Көктемде жиі байқалатын орташа өлшемдегі көбелек (қанат құлашы 4-5 см).

Ара.

Ақ көбелек (қырыққабат жейтін).

Саратан немесе шартылдақ қоңыз .

Сары орман құмырсқасы.

Құстарды бақылау

Кез-келген жерге құстардың қоныс тебуі - отырықшы және ұшып келетін түрлерден құралады. Отырықшы құстарға сол жергілікті жерде жыл бойы кездесетін құстар жатады, ал ұшып келетіндерге - бұл жерде жыл мезгілінің белгілі бір уақыттарында ғана пайда болатын құстарды жатқызады. Оқушыларға арналған фенологиялық бақылаулар бағдарламасына ұшып келетін қарапайым

құстардың аздаған санын ғана еңгізген дұрыс, көптеген санын елді мекендер мен ірі қалаларда байқауға болады.

Қанаттылардың ұшып келу және ұшып қайту күндерін белгілеу қажет.

Ұшып келу және ұшып қайтуының басталуы.

Жаппай (небәрі) ұшып келуі немесе ұшып қайтуы.

Сүтқоректілерді бақылау

Көп жерде олар кездейсоқ болады. Сүтқоректілердің тіршілік іздері әлдеқайда жиі байқалады. Жануарлардың өміріндегі сол немесе басқа да маусымдық құбылыстың басталу уақытын тек сол кезеңде олар жүрген учаскені жиі қабылдап тұрумен ғана анықтауға болады.

Күйлеудің басталуын - қарда бірінші жұптық немесе топтық іздер пайда болғанда белгілейді.

Жас даралардың пайда болуын - ұрғашылар төлдерімен (тұяқтылар), ағаш қуысындағы жас аңдар (тиіндер) және інде мекендеуші (түлкі, борсық) бірінші кездесулері бойынша тіркейді.

Ұйқыға кету уақыты - індерін жабумен, жуық маңда іздерінің жоғалуымен анықталады.

Ұйқыдан шығу уақыты - бірінші кездескен аңдар бойынша және ін маңында іздері пайда болуы бойынша анықталады.

Қосмекенділерді бақылау

Бақалардың пайда болуы - күндізгі уақытта бірінші даралардың кездесуінен тіркеледі. Бақалардың бірінші «қос үнін», кешкі уақытта жасыл және көл бақаларының бірінші бақылдағанын естісімен-ақ белгілейді. Уылдырық шашудың басталу белгісі - су қоймаларының бетінде қоймалжың түйіршік уылдырықтың пайда болуы. Сонымен қатар кішкене шақалақ балықтардың бірінші пайда болуын да белгілейді. Қыста бақалардың жоғалуы - су қоймаларының жағасында соңғы кездесуінен кейін тіркеледі.

БҮЛТТҮЛЫҚЖАУЫН

- Ашық аспан
- ◐ Көшпелі бұлт
- Бұлыңғыр күн
- ┌ Шарбы бұлттар
- └ Қабат бұлттар
- ∩ Ұшпа бұлттар

ШАШЫН

- Жаңбыр
- ▲ Бұршақ
- △ Қиыршық қар
- ≡ Тұман
- * Қар
- ⊖ Шанды дауыл
- ◊ Нөсер
- ◄ Жаңбыр бұршақ аралас
- ’ Сіркіреме жаңбыр
- ∩ Шық
- S Шаң құйын
- = Бұлдыр

АТМОСФЕРАДА СИРЕК КЕЗДЕСЕТІН ҚҰБЫЛЫСТАР

- ⊕ Күн төңірегіндегі шеңбер
- ⊖ Кемпірқосак
- ⊖ Күн төңірегіндегі баған
- ⊖ Ай төңірегіндегі шеңбер

Фенология белгісі немесе шартты белгілер:

1 кесте. Ауа-райын бақылау нәтижелерін белгілеу

Күні	Ауа температурасы	Желдің күші мен бағыты	Бұлттылық	Жауын-шашын түрлері
------	-------------------	------------------------	-----------	---------------------

Бақылау нәтижелерін өңдеу

1 айға температура өзгеру кестесін құру

2 кесте. Желдің бағытын және бұлттылығын салыстыру

Желдің бағыты және осы бағыттағы күндер саны												
с	сб	сш	о	об	ош	ш	б	шт				
Бұлттылық көрсеткіші	Айлар											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
ашық												
бұлтты												
бұлыңғыр												

1 қосымша

Фенологияның негізгі ұғымдары мен түсініктері

Бақылау нысаны - бұл жануарлар мен өсімдіктер әлемінің нақты түрлері, сонымен қатар жыл бойы кезеңдік өзгерістерге төзетін өлі табиғаттың элементтері, яғни климат элементтері (ауа температурасы, атмосфералық жауын-шашындар), су қоймалары (өзендер, көлдер, тоғандар, теңіздердің жағалары).

Маусымдық құбылыс - бұл бақылау күнінде алдымызда тұратын нысанның күйі. Маусымдық құбылыс нысанның маусымдық жазылып алынған сәті ретінде түсіндіріледі, тек бір күнтізбелік күнмен ғана белгіленеді.

Фенологиялық күн - бұл табиғатты зерттеудің негізгі ақпараттық элементі. Белгіленетін маусымдық құбылыстың нақты күні.

Фенологиялық фаза - бұл нысанды дамытудағы белігілі бір кезең немесе саты.

Фазааралық кезең - бұл нысанды дамытудағы жеке фаза аралығындағы уақыттың ұзақтығы.

Фенологиялық интервал - кез-келген екі маусымдық құбылыстың әр нысанға немесе бір нысанға жататынына қарамастан басталу күндері арасындағы уақыттың аралығы.

Фенологиялық индикатор (индикациялық құбылыс) - сол немесе басқа да құбылыстардың мерзімінің басталу мүмкіндігі көрсеткіші ретінде басталу пайдаланады.

2 қосымша

Маусымдық фенологиялық бақылаулар бағдарламасы _____ ЖЫЛ

P/c №	Фенологиялық құбылыстар	ЖЫЛ
		күні жылы
КӨКТЕМ		
1	Ағаштарға жуық жерде алғашқы қар еріп ашылған жердің пайда болуы	
2	Алаңдарда алғашқы қар еріп ашылған жердің пайда болуы	
3	Соңғы қырау	
4	Көшелердегі сыртқы сулардан алғашқы бұлақ пайда болуы	
5	Алғашқы ұзақтардың ұшып келуі	
6	Будақ бұлттардың пайда болуы	
7	Толық қар жамылғысының жоғалуы	
8	Алғашқы қараторғайлардың ұшып келуі	
9	Ақ көбелектердің пайда болуы	
1	Құмырсқалардың тірілуі	
1	Ертіс өзенінде сең жүруі	
1	Сең жүрудің аяқталуы	
1	Шағанды жапырақты үйеңкіде шырын жылжуы	
1	Қалың қайында шырын жылжуы	
1	Үйеңкі ағашының гүлдеуі басталуы	
1	Қайың ағашының гүлдеуі басталуы	
1	Үйеңкінің алғашқы жапырақтарының өрістетуі	
1	Қайыңның алғашқы жапырақтарының өрістетуі	
1	Тозаңдану	
2	Бақбақтың гүлдеуі басталуы	
2	Шаққыш-масалар, шағулар	
2	Көкектің алғашқы сайрауы	
2	Мамыргүл гүлдеуі	
2	Кәдімгі шетен гүлдеуі	
2	Мойыл гүлдеуі	
2	Қаражидек гүлдеуі	
ЖАЗ		
1	Қызғылт итмұрын гүлдеуі	
2	Терек-қаратерек пушение	
3	Таңқурай гүлдеуі	
4	Бақ қаражидегі пісуі	
5	Инеліктердің жаппай шығуы	
6	Бұршақ гүлдеуі	
7	Новокитай таңқурайы, пісуі	
8	Найзағай	
9	Шабындық басталуы	
КҮЗ		
1	Үйеңкінің сарғаюы басталуы	
2	Құстардың алғашқы тобы	
3	Қайыңның сарғаюы басталуы	
4	Шағанды үйеңкінің жапырақтары түсуі басталуы	
5	Ұзақтардың жаппай ұшып қайтуы	
6	Қайың жапырақтарының толық боялуы	

7	Соңғы күзгі найзағай	
8	Алғашқы күзгі ауа қатқағы	
9	Алғашқы қар	
1	Жәндіктердің күзгі тізбегі	
1	Соңғы мал жайылымы	
1	Үйеңкінің жапырақтарының түсіп болуы	
1	Қайыңның жапырақтарының түсіп болуы	
1	Теректің жапырақтарының түсіп болуы	
	ҚЫС	
1	Қар жамылғысының пайда болуы	
2	Ертіс өзенінде мұз сеңінің басталуы	

Қолданылған әдебиет тізімі:

1. Аксенова Н.А. Фенологиялық бақылаулар/ Н.А. Аксенова //Мектептегі биология. - 1994. - № 2, 3, 4,5.
2. Коротков Д.В. Оқушылардың қыстайтын құстарды дербес бақылауын ұйымдастыру /Д.В. Коротков //Биология. - 2006. - № 3. - Б.13-21.
3. Пугал Н.А. Экология және мектеп маңындағы учаскенің эстетикасы /Н.А. Пугал//Мектеп технологиялары. - 1998. - № 3.
4. Ромашова А.Т. Мектепте фенологиялық жұмыстар туралы /А.Т. Ромашова //Мектептегі биология. - 1981. - № 4.
5. Хомченко С.И. Фенологиялық бақылауларды ұйымдастыру /С.И. Хомченко //Мектептегі биология. - 1985. - № 4; 1986. - № 1.
6. Щенникова З.Г. Жазғы фенологиялық бақылаулар /З.Г. Щенникова //Мектептегі биология. - 1980. - № 3.
7. Блинников В.И. Экология негізіндегі зоология; № 2121 «Бастауыш сыныпта оқыту әдістемесі». - М.: Просвещение, 1990.
8. Быховский Б.Е. Биология: Жануарлар: 7-8 сын.арналған оқулық. /Б.Е. Быховский, Е.В. Козлова, М.А. Козлов т.б.; Ред. М.А. Козлова. - 26- бас. - М.: Просвещение, 1998.
9. Захаров В.Б. Биология. 7 сын. Тірі ағзалардың көптілігі: жалпы білім беру мект.арн оқулық /В.Б. Захаров, Н.И. Сонин. - 3 басылым - М.: Дрофа, 2000.
10. Теремов А. Қызықты зоология: ата-аналарға және мұғалімдерге оқушыларға арналған кітап /А. Теремов, В. Рохлов. - М.: АСТ-ПРЕСС, 1999. - («Қызықты сабақтар»).

Бөлме өсімдіктеріне күтім жасаудың агротехникалық тәсілдері

*Авторы: Б.Қ.Текенова,
қосымша білім беру ұстазы*

Әдістемелік нұсқаудың мазмұнында бөлме өсімдіктеріне күтім жасаудың қырсырлары қарастырылады. Осы нұсқау әдеби деректер мен өзіндік зерттеу материалдары негізінде құрастырылған. Мектеп пән мұғалімдері, қосымша білім беру ұстаздары, ұйымдастырушы-ұстаздар және жылыжай жұмыскерлеріне әдістемелік көмек ретінде арналған. Осы құрал бөлме өсімдіктерінің қызмет көрсетуі және шығуы туралы мағлұмат алуға мүмкіндік береді.

Гүлдерді өсіре отыра, оларға одан әрі өсуі және гүлденуі үшін барлық жағдайды жасауға тырысамыз.

Гүлдерді жылдың кез – келген уақытында сатып алуға болады, бірақ ең нәзік, балғын мезгілі – көктемнен бастап күз мезгілінің ортасына дейінгі уақыт. Өсімдіктер өзінің сәндік қасиеттерін сақтап және сау болуы үшін, оларға дұрыс күтім көрсете білу керек, ол үшін әр өсімдіктің қалай бапталу керектігін және мәдениет талаптарының ерекшеліктері жөнінде білуіміз шарт.

Көптеген өзгерістер бөлме өсімдіктерінің әлемінде байқалады. Сәндікгүл дақылдарының мәдениеттік танымалдылығы барған сайын өсуде. Жылыжайлар жағдайында жер сіндіріліп, гүлдеп және жеміс беретін тропикалық және субтропикалық өсімдіктердің түр құрамы тұрақты жаңартылады. Бірақ кез-келген адам өсімдікті қалай дұрыс күту керектігін білмейді. Сондықтан, әрбір өсімдіктің әртүрлілігіне әр түрлі күтім мен қамқорлық ауадай қажет.

Бөлме өсімдігін таңдау кезінде оның мөлшері мен кескініне көңіл аудару маңызды емес. Ең маңыздысы - жасыл үй тіршілігіне жағдай жасай білу, ол біріншіден – жарық пен температура. Үй өсімдіктерінің ішінде жарықты сүйетіні де, көлеңкеге төзімдісі де, өзіне жарықтың шашырап түскенін қалайтыны да бар. Бөлме гүлдері кеңсенің, үйдің сәні болып табылады. Олар жалпыға қол жетерлік, олардың көптүрлілігі де бөлме интерьеріне тиістісін таңдауға мүмкіндік береді.

Бұл нұсқауда отыздан астам өсімдіктердің түрлері берілген, олар екі бөлімге бөлінеді. Бірінші бөлімнің тізіміне жарықсүйгіш өсімдіктер енгізілген, яғни бұл тікелей күн сәулесін қалайтын мәдени топ. Екінші бөлімде - екі топ өсімдіктері, яғни көлеңке төзімді және көлеңкесүйгіш, олар шашыраңқы жарық пен көлеңкеге төзетін өсімдіктер тобы.

I. Жарық сүйгіш өсімдіктер

Жарық сүйгіш өсімдіктер қалыпты даму мақсатында күн сәулесін көп мөлшерде қажет етеді. Бұл топ бөлме мәдениетін қамтуы мүмкін: бөлме үйеңкісі, агава, бугенвиллия, қытай раушан гүлі, анар, інжір, ирезине, қызылжолақты кордилина, каланхоэ, колеус, олеандр, қазтамақ, пассифлора, панкрациум, пуансеттия және т.б. Жарық сүйгіш өсімдіктер оңтүстік, оңтүстік-батысқа және оңтүстік-шығысқа қарай бағытталған терезе жанында орналастырылуы тиіс. Осы дақылдардың көпшілігі тікелей күн сәулелеріне ұзақ шыдай алмайды, сондықтан оларға көлеңке қажет. Тек суккулентті өсімдіктер тікелей табиғи жарыққа жаз мезгілінде 12-16 сағат, ал қыс мезгілінде 6 сағат төтеп береді.

1. БӨЛМЕ ҮЙЕҢКІСІ

ABUTILON"ASHFORD RED"

Түр: Бөлме үйеңкісі (ABUTILON)

Тұқымдас: Сыбыс (MALVACEAE)

Отаны: Орталық және Оңтүстік Америка

Гүлденуі: ерте жазда - күзде.

Ампельді өсімдік.

Температура: қалыпты, қыста 10-15°C.

Жарықтандыру: жарық сүйгіш, ол күніне бірнеше сағат тікелей күн сәулесінің түсуін көреді. Осы өсімдікке көп орын қажет – ең дұрысы, сәл үлкендеу және көлеңкелі терезе.

Суару: көктемнен күзге дейін мол суару, қыста бір қалыпта суарып отыру.

Ылғалдық: ара-тұра жапырақтарын бүркеу.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: Егерде, жердегі тамыр түптенсе, гүлденуі шамадан тыс жағдайда ғана туындайды, сондықтан жаңа құмыра үлкен болмауы керек.

Көбеюі: көктем мезгіліндегі жасыл жапырақты – түйіртпектер түрлері немесе дәндерімен, ала жапырақты түйіртпектер түрлері. Көктемде өркенді шымшу және күз мезгіліне дейін жүйелі түрде тамақтандыру. Келесі маусымға дейін тармақталғанын күшейту үшін, қыс мезгілінің басталуымен өркеннің биіктігін кесу керек.

Гибридты Абутилон (*A. hybridum*) биіктігі 1,5 м дейін жететін шашыраңқы ағаш сияқты көрінеді. Үйеңкі жапырақтарының ені 8 см-ге дейін, қоңырау тәрізді гүлдерінің ұзындығы 5 см-ге дейін. Көптеген сұрыптар бар: *Canari Bird* (сары), *Boule de neige* (ақ), *Fireball* (қызыл), *Souvenir de Bonn* (ал қызыл).

Зиянкестер: қара күйе (*aphids*), аққанаттылар.

2. АГАВА

AGAVE

Түр: Агава (*AGAVE*)

Тұқымдас: Агава (*AGAVECEAE*)

Отаны: Орталық және оңтүстік Америка

Гүлденуі: 8-12 г. немесе 10-20 г. дейін(сирек).

Суккулентті өсімдік.

Температурасы: көктемнен күз мезгіліне дейін бір қалыпта. Қыста, мүмкіндігінше 10-12°C температурада, салқын күй-жайда сақталады, сонымен қатар 6 ° C температураға да осал емес.

Жарықтандыру: көптеген өсімдіктер күн сәулесінің тура түсу мөлшерін талап етеді, сондықтан да оларды терезе алдына орналастыру қажет. Мүмкін болса оңтүстік бағыттағы терезеге қояды, жаз уақытында көлеңке түсетін жерге қояды. Жаз уақытында таза ауаға далаға шығаруға болады

Суару: көктемнен күзге дейін. Қыс айларында өте сирек суарады, бір-екі айда бір рет суару қажет.

Ауаның ылғалдылығы: жапырақтарды сумен бұркеу міндетті емес. Жаз уақытында бөлменің ауасын тазарту қажет, себебі таза ауа керек. Ауаның құрғақтығын көтеру жеңіл.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: көктемде бірнеше үлкен өлшемді құмыраларда, тек керек кезде ғана ауыстыру шарт. Суккулентті өсімдіктерді жалпақ құмыраларда өсіреді.

Көбеюі: саптары жеңіл тамыр жаяды. Сабақты, жапырақты немесе саптардың өсінділерін көктемде және жазда отырғызады. Тұқымдарды отырғызу алдында саптарды 1-2 күнге кептіреді (үлкендерін 1-2 апта). Полиэтилен, шынымен жабылмайды, абайлап суарады. Көбейтудің тағы бір жолы тұқымдар, олар 20 - 25°C температурада өседі.

Зиянкестер: өсімдік кенесі (*schitovka*).

3. БУГЕНВИЛЛИЯ

BOUGAINVILLEA

Түр: Бугенвиллия (*BOUGAINVILLEA*)

Тұқымдас: Никтагиналық (*NYCTAGINACEAE*)

Отаны: Бразилия

Гүлденуі : сәуір - маусым

Тропикалық қызыл гүлді өсімдік.

Температура: жазда, қыста салқын жай-күйде. Қыс мезгілінде өсімдікті салқын жерде ұстау. Көктем келе берісімен ауаның температурасын жайлап көтеріп, жиі суару қажет.

Жарықтандыру : ең жарық мүмкін болғанша.

Суару: көктем мен жазда жиі, қыста аз шамада (топырақ біршама құрғақ болу керек). Күзде сабақтардың шетін қиып, суаруды азайту қажет.

Ауаның ылғалдылығы: жылуы жақсы бөлмеде жапырақтарға су бүркеу қажет.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: керек жағдайда көктем мезгілінде.

Көбеюі: бас сабақты саптары жазда көбейеді. Көбеюді жылдамдату үшін фитогормондар мен төменгі қабатты жылыту қажет.

Зиянкестер: аққанатты, қара күйе (aphids), өсімдік кенесі (schitovka).

4. ҚЫТАЙ ГИБИСКУСЫ

HIBISCUS ROSASINENSIS

Гибискус, қытай раушан гүлі

Түр: Гибискус (HIBISCUS)

Тұқымдас: Сыбыс (MALVACEAE)

Отаны : Тропикалық Азия, шамамен оңтүстік Қытай.

Гүлденуі: көктемде, жазда, күзде.

Бұтақты немесе ағаш тәріздес гүлдейтін өсімдіктер.

Температура: қоңыржай, қыста жарықта 12° С –тан төмен емес.

Жарықтандыру: ашық жарық, бірақ күн көзінен қорғау керек.

Суару: жиі, қыста баяу суару. Тамыздың ортасына дейін әр апта сайын қосымша жемдеу керек.

Ауаның ылғалдылығы: жапырақтарды кей кезде сумен себу.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: жас өсімдіктерді жыл сайын.

Көбеюі: бас саптарға жаздың соңында топырақтың 22-25°С температурасында, ауалық алмастырумен, біржылдық саптар жартылай өсінділер, тұқымдар, екпелер, алмастырулар.

Зиянкестер: қара күйе (aphids) аққанаты, өсімдік кенесі (schitovka), өрмекші кенесі.

5. АНАР

PUNICAGRANATUM

Түр: Анар (PUNICA GRANATUM)

Тұқымдас: Анар тектес (PUNICACEAE)

Отаны: Иран, Ирак

Көктемде гүлдейді.

Бұтақ тектес өсімдік.

Температура: қалыпты және жақсы дамуы үшін қоңыржай 20°С температура керек. Қыс уақытында өсімдікті салқындау жерге қояды, ондағы температура 5-7°С-тан аспауы керек.

Жарықтандыру: күннің тура түсуінен қорықпайды, өте жарық сүйгіш өсімдік. Жазда өсімдікті таза ауаға шығарады.

Суару: бір қалыпты. Қыс уақытында айына 1 рет суарады.

Ауаның ылғалдылығы: жылдың ыстық уақытында өсімдікті бөлме температурасындағы сумен бүркеу керек.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: жас өсімдікті жыл сайын, ал ересек өсімдікті 3-4 жылда 1 рет. Егер анар кадкада өсірілсе, онда 5 жылда бір рет ауыстырады.

Көбеюі: көктемде сабақты саптармен және тұқымдармен. Саптардың тамырлануы үшін фитогармондар мен төменгі жылытуды пайдаланады.

Зиянкестер: аққанатты, қара күйе (aphids), өсімдік кенесі (schitovka).

6. ИНЖІР

FICUS CARICA

Түр: Инжір (FICUS)

Тұқымдас: Тұт (MORACEAE)

Отаны: Жерорта теңізі, Кіші Азия

Гүлденуі: Мамыр - маусым

Екі үйлі жапырақ тастайтын өсімдік.

Температура: жылу сүйгіш. Қазан – қараша айларында өсімдікті 5-10°C температурада ұстау керек.

Жарықтандыру: вегетациялық кезеңде өсімдікті жарық жерде ұстау керек. Жылу сүйгіш өсімдік.

Суару: топырақ қабатының құрғауына байланысты жиі.

Ауаның ылғалдылығы: вегетациялық кезеңде ақпаннан қазан айларында өсімдікке көп мөлшерде ылғал қажет. Бұталарын тыныштық уақытында күн сайын сумен себу керек.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: вегетациялық кезең басталғанға дейін. Жас өсімдіктерді жыл сайын ауыстырады, ал 4-5 жылдық өсімдіктер өсуіне байланысты.

Көбеюі: саптармен, тұқымдармен.

Зиянкестер: аққанатты, қара күйе (aphids), өсімдік кенесі (schitovka).

7. ИРЕЗИНЕ ХЕРБСТА

IRESINE HERBSTII

Түр: Иризине (IRESINE)

Тұқымдас: Гүлтәжі (AMARANTHACEAE)

Отаны: Оңтүстік Америка

Гүлденуі: көктем мен жаз.

Мәңгі жасыл көпжылдық бұталар.

Жерді көгалдандыру үшін, бір жылдық өсімдік сияқты ашық топырақ қабатында өсіреді.

Температура: жазда бақшаға шығаруға болады. Қыс мезгілінде температура 18°C –тан төмен болмау керек.

Жарықтандыру: күн көзі жақсы түсетін, ауа мол жерде орналастырады.

Суару: көктем мен жазда жиі, күз бен қыста бірқалыпты.

Ауаның ылғалдылығы: жазғы уақытта жоғары.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: көктем мен жазда.

Көбеюі: бас саптармен көбейтеді (көктем мен жазда).

Зиянкестер: қара күйе (aphids), аққанатты, өрмекші кенесі.

8. ҚЫЗЫЛ ЖОЛАҚТЫ БАС КОРДИЛИНА

CORDYLITNE TERMINALIS REDEEDGE

Түр: Корделина (CORDYLITNE)

Тұқымдас: Агава (AGAVACEAE)

Отаны : Тропикалық Азия, Үндістан.

Сырт келбеті драценамен ұқсас келген мәңгіжасыл өсімдік.

Температура: жазғы уақытта ауаның температурасын 22-25°C-та ұстау керек, қыста 13°C-тан төмен емес.

Жарықтандыру: жарықсүйгіш өсімдік. Терезе алдында оңтүстік-шығыс, оңтүстік-батыс бағыттарда орналастырады, бірақ жапырақтарға күн көзі түспеу керек.

Суару: жаз уақытында жиі суару керек. Қыста аптасына бір рет.

Ауаның ылғалдылығы: жаз уақытында біршама ылғалдандырады.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: ерте көктемде екі жылда бір рет.

Көбеюі: бас саптармен немесе бұтақ кесінділермен.

Зиянкестер: өрмекші кенесі, өсімдік кенесі (schitovka).

9.КАЛАНХОЭ

KALANCHOE

Түр: Каланхоэ (KALANCHOE)

Тұқымдас: Жасаншөп (CRASSULACEAE)

Отаны: Мадагаскар аралы

Гүлденуі: бірқалыпты емес

Суккулентті өсімдік.

Каланхоэ Блосфельда. Жыл мезгілдің әр бірінде гүлдейтін бұтақ тәріздес өсімдік. Гүлдері трубка тәріздес. Кей кездері Каланхоэ гүлін сыйлық ретінде жаңа жылда табыстаған.

Каланхоэ Дегремона. Бұл екеуі бөлме өсімдіктерінің кішкене тобына жатады, олар жапырақтарда аналық тектес өсімдіктер қалыптастырады.

Каланхоэ Бехарсқалық. Өзінің тамаша жапырақтары үшін өсіреді.

Температура: ауа температурасы 24°C.

Жарықтандыру: жақсы жарықты талап етеді. Бірақ тура күн көзінен қорғау керек.

Суару: аптасына 1 рет, бірақ бір қалыпты.

Ауаның ылғалдылығы: жылуды талап етеді.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: ерте көктемде.

Көбеюі: саптар жеңіл тамырланады. Сабақты, жапырақты саптар немесе өсінділерді көктем мен жаз мезгілінде отырғызады. Саптарды отырғызу алдында 1-2 күн кептіреді (үлкендерін 1-2 апта)

Зиянкестер: өрмекші кенесі, өсімдік кенесі (schitovka).

10. КОЛЛЕУС БЛЮМА

COLEUS BLUMEI

Түр: Коллеус (COLEUS)

Тұқымдас: Ерінгүлділер (LAMIACEAE)

Отаны: Азия, Ява аралы

Гүлденуі: көктемде.

Мәңгі жасыл бұталар мен шөптер.

Температура: 25°C температура ұсталу керек. Өте жылу сүйгіш өсімдіктер.

Жарықтандыру: жарық сүйгіш өсімдіктер, егер күн көзі тура түсетін болса, өте ашық әртүрлі түстері болады.

Суару: жазда күн ара, топырақ қабаты қатты ылғалданбауын қадағалау керек. Қыста суаруды төмендетеді, топырақ қабаты құрғамауы керек.

Ауаның ылғалдылығы: ыстық күндері міндетті түрде күн сайын су себу керек.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: жыл сайын ерте көктемде.

Көбеюі: саптармен немесе тұқыммен.

Зиянкестер: аққанатты, қара күйе (aphids).

11. ҚАРАПАЙЫМ ОЛЕАНДР

NERIUM OLEANDER

Түр: Олеандр (OLEANDER)

Тұқымдас: Куртовалық (APOCYNACEAE)

Отаны: Жерорта теңізі

Гүлденуі: жазда - күзде

Мәңгі жасыл жиі гүлдейтін бұта. Ағашы мен шырыны улы.

Температура: қыста 8°C тан төмен емес.

Жарықтандыру: жарық күннің көзі. Олеандрға үлкен бөлме мен бақша қажет.

Суару: Көктемнен күзге дейін жиі, қыста бірқалыпты. Жұмсақ сумен суарады.

Ауаның ылғалдылығы: сумен бүркуді талап етпейді.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: керек жағдайда көктемде.

Көбеюі: бас сабақты саптармен көктем немесе жаз.

Зиянкестер: өрмекші кенесі, ара күйе (aphids).

12. ҚАЗТАМАҚ

PELARGONIUM

Түр: Қазтамақ (PELARGONIUM)

Тұқымдас: Қазтамақ (GERANIACEAE)

Отаны: оңтүстік Африка

Гүлденуі: жыл бойы болуы мүмкін

Әдемі гүлдейтін өсімдіктер.

Температура: шамалы, түнде төмендеу, қыста 8°C- тан төмен емес, ампель тәрізділерге 12°C.

Жарықтандыру: жарық сүйгіштер, күн көзінің тура түсуін қалайды.

Суару: жиі, топырақтың құрғауына байланысты. Бірақ топырақтың тым ылғалды болуынан абай болу керек. Қыста жиі емес, гүлдену уақытынан тыс мезгілде топырақ қабаты сәл ылғалды болу керек.

Ауаның ылғалдылығы: жапырақтарын сумен бүркуді қажет етпейді.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: қажет жағдайда көктемде.
Көбеюі: сабақты саптармен немес тұқымдармен көктемгі уақытта.
Зиянкестер: аққанатты, қара күйе (aphids).

13. ПАССИФЛОРА, СТРАСТОЦВЕТ

PASSIFLORA

Түр: Пассифлора (PASSIFLORA)

Тұқымдас: Страстоцвет (PASSIFLORACEAE)

Отаны: Тропикалық Бразилия.

Гүлденуі: мамыр – қыркүйек айларында. Жылыжай жағдайында жыл бойына гүлдей береді.

Тропикалық лиана.

Температура: қыста 12°C тан төмен емес

Жарықтандыру: жарық сүйгіш.

Суару: жиі, жазда күн сайын, қыс мезгіліне суаруды азайтады.

Ауаның ылғалдылығы: белгілі бір уақыт аралығында сумен бүрку қажет. Бөлменің ауасын тазарту керек.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: жыл сайын көктемде.

Көбеюі: көбіне саптармен көбейтеді, тұқымдар және апта бұтақтармен.

Зиянкестер: қара күйе (aphids), аққанатты, өрмекші кенесі.

14. ПАНКРАЦИУМ

PANCRATIUM

Түр: Панкратиум (PANCRATIUM)

Тұқымдас: Амарилис (AMARYLLIDACEAE)

Отаны: Тропикалық Азия, Африка

Гүлденуі: күзде

Сарымсақ тектес өсімдік.

Температура: жыл бойына оптимальді 17-18 °C температура.

Жарықтандыру: жарық сүйгіш өсімдіктер. Ашық селдір жарық түскенде жақсы гүлдейді

Суару: көктем мен жаз уақытында жиі және күзде, ал қыста шамалы.

Ауаның ылғалдылығы: шамалы.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: 1 рет 2-3 жылда, наурыз айында.

Көбеюі: сарымсақ тәрізді өсінділермен.

Зиянкестер: өсімдік кенесі (schitovka).

15. ПУАНСЕТТИЯ

EUPHORBIA PULCHERRIMA

Түр: Пуансеттия (POINSETTIA)

Тұқымдас: Сүттіген (EUPHORBACEAE)

Отаны: Тропик, Орталық Америка

Гүлденуі: қараша – қаңтар

Температура: шамалы, қыста гүлдену уақытында 14 – 15°C тан төмен емес.

Жарықтандыру: қыста өте қатты жарық; келесі жылға қалатын өсімдіктерді күн көзінен сақтау керек.

Суару: жиі, топырақ қабатының құрғауына байланысты. Егер жапырақтар

сола бастаса, тез арада суару қажет. Жазда суаруы көбейтеді.

Ауаның ылғалдылығы: гүл шашу уақытында жапырақтарын жиі сумен бүрку керек.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: 2-3 жылдан кейін, қажет болған жағдайда.

Көбеюі: жазғытұрым уақытта сабақты саптармен. Жылдамдату мақсатында фитогормондар қолданылады.

Зиянкестер: аққанатты, қара күйе (aphids).

II. Көлеңке сүйгіш және көлеңке көтеретін өсімдіктер

Көлеңке көтеретін өсімдіктерге жарықты қатты талап ететін, бірақ аздаған көлеңкені көтере алатын түрлерді енгіземіз. Күн көзінің ұзақ уақытбойы тік түсуі барысында, өсімдіктердің бұл тобында жапырақтары ағарып нашарлайды. Бұл топ өсімдіктерінің қалыпты жағдайда өсуін қамтамасыз ету үшін жарық қажет, сондықтан оларды терезенің алдына батыс және шығыс бағыттарда орналастыру қажет. Көлеңке көтеретін өсімдіктердің оптимальді жарық түсу уақыты 8-10 сағат, қыс мезгілінде 4-5 сағат.

Көлеңке сүйгіш деп ашық күн көзін нашар көтеретін өсімдік түрлерін айтамыз. Олар жартылай қараңғы жерлерде жақсы дамиды. Тік күн сәулелері бұл өсімдік топтары үшін аса қауіпті болып табылады.

Көлеңке сүйгіш өсімдіктерді солтүстік және солтүстік-батыс бағыттағы терезелерде орналастырады. Жарық түсу уақытының ұзақтығы 6 сағаттан аспауы керек, ал қыс мезгілінде 4 сағат.

Көлеңке сүйгіш және көлеңке көтергіш мәдени өсімдіктеріне: жүзжылдық, авокадо, қасқыржем, бегония, шығыс гүлі, евпатория, жасмин, зефирантес, каллизия, колерия, кофе ағашы, дәмжапырақ, маранта, пахистахис, шырмауық, пилея және тағы басқалары жатады.

1. ЖҮЗЖЫЛДЫҚ

ALOE

Түр: Жүзжылдық (ALOE)

Тұқымдас: Лалагүл (LILIACEAE)

Отаны: Оңтүстік Африка

Гүлденуі: қалыпты емес

Суккулентті өсімдік.

Температура: көктемне күзге дейін шамалы. Күндізгі және түнгі уақыттағы температураның айырмашылығын жақсы көреді. Қыста салқын жерде 5-10° С, 6° С температураны да көтере алады.

Жарықтандыру: жарық сүйгіш, қараңғыны көтере алмайды.

Суару: жиі және шамалы.

Ауаның ылғалдылығы: жапырақтарын сумен бүркуді қажет етпейді, бірақ өсімдікке таза ауа қажет. Поддондағы судың тұрып қалмауы қажет бұл өсімдіктің тіршілік етуін тоқтататын бірден бір себеп.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: 1см тереңдікке отырғызады. Өсімдіктердің арақашықтығы 3-5 см болу керек. Жас өсімдіктерді 3-5 жаста 2 жыл сайын ауыстырады. Кейін 3 жыл сайын, кадканың шіруіне байланысты.

Көбеюі: сабақты апта бұтақтармен.

Көбейту тәсілі; бүйірлі өркендермен, сабақтармен және жапырақты саптармен. Көбею технологиясы саптармен.

Зиянкестер: өсімдік кенесі (schitovka).

2. АВОКАДО

PERSEA AMERICANA

Түр: Авокадо PERSEA

Тұқымдас: Дәмжапырақты (LAURUSEAE)

Отаны: Орталық және Оңтүстік Америка

Гүлденуі: бөлме жағжайында гүлдемейді.

Жеміс беретін мәңгі жасыл өсімдіктер.

Температура: жылу сүйгіш, қыста 12° С-тан төмен емес, жапырақ түсіруі мүмкін.

Жарықтандыру: жарық сүйгіш.

Суару: жазда жиі, қыста топырақ қабатының құрғауына байланысты. Күн сайын қосымша жем беру керек.

Ауаныңылғалдылығы: ауаның жоғары ылғалдылығын талап етеді.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: жазда және көктемде керек болған жағдайда.

Көбеюі: саптармен және тұқыммен

Зиянкестер: байқалмады.

3. ҚАСҚЫРЖЕМ, СПАРЖА

ASPARAGUS

Түр: Қасқыржем (ASPARAGUS)

Тұқымдас: Лалагүл (LILIACEAE)

Отаны: Азия, Африка

Гүлденуі: тұқымы көбінесе мол. Екі рет гүлдейді, ақпан – мамыр, қыркүйек – қазан айлары.

Қасқыржем Шпренгераны ампельді өсімдік ретінде қолданады.

Температура: 20°С аспау керек.

Жарықтандыру: өсімдік жарық сүйгіш, көлеңкеге де шыдамды. Қысқыға төзімді. Күнің көзі ашық күндері көлеңкеге және су бүркеуді аса қажет етеді.

Суару: жазда жиі, себебі ылғал жетпегендіктен жапырақтары сарғая бастайды. Қыс мезгілінде аспарагуска шамалы мөлшерде су қажет.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: өсімдік 2 жылда бір рет өндіріледі.

Көбеюі: түп тамырларын бөлумен, саптармен. Тұқымдарды қаңтар айында құмыраға немесе жәшіктерге себеді, әрдайым суару қажет.

Зиянкестер: байқалмады.

4. БЕГОНИЯ

BEGONIA

Түр: Бегония (BEGONIA)

Тұқымдас: Бегония (BEGONIACEAE)

Отаны: тропикалық және субтропикалық Азия және Африка

Гүлденуі: түріне байланысты

Көп жылдық өсімдік.

Температура: күн сәулесінің түсуін көтере алмайды.

Жарықтандыру: жарық сүйгіш өсімдік, жылу сүйгіш, гүлденген бегония жарықты жақсы көреді, ал жапырақтылар ызрығықтан қорқады.

Суару: суды көп қажет ептейді.

Ауаныңылғалдылығы: Бегония бөлмедегі ауаны химиялық заттардан 6,9% тазартады. Бөлмедегі ауасының 80% микробын жояды.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: жазда және көктемде керек болған жағдайда. Биік үйдің балконында өсіруге болады.

Көбеюі: бас саптармен, тұқыммен. Гүлденген өсімдік алу үшін желтоқсан – қаңтар айларында тұқым себу керек. Гүлдерді маусым айында 12x12 см. қашықтықта отырғызу керек.

Зиянкестер: ауруға шалдықпайды және зиянкестерден бұзылмайды.

5. ШЫҒЫС ГҮЛІ

HYDRANGEA

Түр: Гидрангия (HYDRANGEA)

Тұқымдас: Гидрангия (HYDRANGEACEAE)

Отаны: Япония, Китай.

Гүлденуі: көктемде.

Жапырақ тастайтын өсімдік.

Температура: жазғы 18-20°C, қыста 10-15°C. Өсімдіктің жалпы жағдайына температураның тез ауысуы әсер етеді.

Жарықтандыру: өсімдік жарық сүйгіш, сондықтан да жарық жақсы түсуі керек. Бірақ күн көзінің тік түсуі зиян келтіруі мүмкін.

Суару: жазда жиі әрі көп суару. Қыста тыныштық уақытында суару айына 1 ретке дейін төмендейді.

Ауаның ылғалдылығы: гүлді сумен жиі бүркеу қажет.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: 2-3 жылда бір рет топырақ қабатын тексереді, егер топырақ гүлдің тамырларынмен толы болса оны жаңа жерге ауыстырады, аса үлкен құмыраға.

Көбеюі: бас саптармен.

Зиянкестер: аққанатты, өрмекшікенесі, біте (thrips), өсімдік кенесі (schitovka).

6. ЕВПАТОРИЯ

EUPATORIA

Түр: Евпатория (EUPATORIA)

Тұқымдас: Күрделігүлділер (ASTERACEAE)

Отаны: Африка

Гүлденуі: көктемде

Ағаш тектес мәңгі жасыл өсімдік.

Температура: қысқы уақытта 6°C-тан төмен емес.

Жарықтандыру: жарық сүйгіш, бірақ күн көзінің тура түсуінен көлеңкелеу керек.

Суару: жазда жиі, қыста шамалы.

Ауаның ылғалдылығы: жазда жапырақтарын сумен бүрку керек.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: жас өсімдікті жыл сайын, ал ересек өсімдікті 2-4 жылда

Көбеюі: тұқыммен және саптармен.

Гүлденуі: жыл бойына. Көктемде гүлдің көп болуы үшін нашар жапырақты бұталарды кеседі. Ал ұзын өркендерді жартысына немесе үштен бірінеқысқартады.

Лиана тектес өсімдіктер.

Температура: қыста 16-18 °С.

Жарықтандыру: ашық, бірақ жеңіл қараңғы.

Суару: жазда жиі жұмсақ сумен суарады.

Ауаның ылғалдылығы: жапырақтарын жиі сумен бүркеу қажет.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: қажет жағдайда көктемде. Жазда өркендерде 5-8 жұп жапырақ пайда болған кезде, оларды қысып қояды.

Көбеюі: көктемде жартылай ағаштектес үш аралық түйіні бар саптармен. Оларды құм аралас жапырақты топыраққа отырғызып, шынымен жабады. 1 айдан сон тамыр жаяды. Кейін ағаш, жапырақ, торф және құм аралас құмыраларға отырғызады.

Зиянкестер: аққанатты, трипс (thrips).

7. ЖАСМИН

JASMINUM

Түр: Жасмин (JASMINUM)

Тұқымдас: Зәйтүн (OLEACEAE)

Отаны: Африка, Азия, Австралия, Америка.

Гүлденуі: жыл бойына. Көктемде гүлдің көп болуы үшін нашар жапырақты бұталарды кеседі. Ал ұзын өркендерді қысқартады, жартысына немесе үштен біріне. **Лиана тектес өсімдіктер.**

Температура: қыста 16-18.

Жарықтандыру: ашық, бірақ жеңіл қараңғы.

Суару: жазда жиі жұмсақ сумен суарады және су бүркиді №

Ауаның ылғалдылығы: жапырақтарын жиі сумен бүрку керек.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: қажет жағдайда көктемде. Жазда өркендерде 5-8 жұп жапырақ пайда болған кезде, оларды қысып қояды.

Көбеюі: көктемде жартылай ағаштектес үш аралық түйіні бар саптармен. Оларды құм аралас жапырақты топыраққа отырғызып, шынымен жабады. 1 айдан сон тамыр жаяды. Кейін ағаш, жапырақ, торф және құм аралас құмыраларға отырғызады.

Зиянкестер: аққанатты.

8. ЗЕФИРАНТЕС

HEBRANTHUS

Түр: Зефирантес

Тұқымдас: Амарилис (AMARYLLIDACEAE)

Отаны: орталық Америка

Гүлденуі: көктемнен күзге дейін.

Шөптесін өсімдік.

Температура: қыста 12-15°C.

Жарықтандыру: жазда ашық шашыраңқы жарық, ашық ауаға шығаруға болады. Қыста тыныштық күйін сақтау - гүлдену үшін маңызды. Сол себепті сарымсақтарын қазып алып, оларды көктемге дейін құрғақ сәл дымқылдау қараңғы жерде сақтайды.

Суару: вегетация кезінде жиі, тыныштықта – шамалы, тапырақ қабатының құрғауына жол бермеу керек.

Ауаның ылғалдылығы: қажет емес.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: жыл сайын көктемде бірнеше дара, бірақ терең емес жайпақ ыдыстарға.

Көбеюі: сарымсақтармен.

Зиянкестер: байқалмады.

9. ТАСЖАРҒАН

SAXIFRAGA STOLONIFERA

Түр: Тасжарған (SAXIFRAGA)

Тұқымдас: Тасжарған (SAXIFRAGACEAE)

Отаны: Жапония, Қытай

Гүлденуі: көктемде – жазда.

Мәңгі жасыл шөптесін өсімдік.

Температура: жазда 13-16° С ауада, қыста 5° С тан төмен емес.

Жарықтандыру: жарықтан жартылай қараңғыға дейін.

Суару: көктемнен күзге дейін жиі, қыста шамалы.

Ауаның ылғалдылығы: жапырақтарын кей-кезде сумен бүркеу пайдалы.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: өсімдікті жыл сайын.

Көбеюі: кішкене бүршіктері бар өркендермен. Бірнеше данадан бір құмыраға салған жөн.

Зиянкестер: байқалмады.

10. КАЛЛИЗИЯ

CALLISIA

Түр: Каллазия (CALLISIA)

Тұқымдас: Коммелин (COMMELINACEAE)

Отаны: Мексика

Гүлденуі: қалыпты емес.

Мәңгі жасыл шөптесін өсімдік.

Температура: жазда 18-22° С, қыста 15° С-тан төмен емес.

Жарықтандыру: жартылай көлеңке.

Суару: жыл бойына жиі көбірек.

Ауаның ылғалдылығы: сумен кейкезде бүрку қажет.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: жас өсімдіктерді әр жыл сайын ақпан айының басында, ересектерді 2-3 жылда бір рет.

Көбеюі: раушан тектес аналықтармен және саптармен көбейеді.

Зиянкестер: байқалмады.

11. КОЛЕРИЯ

КОHLERIA

Түр: Колерия (КОHLERIA)

Тұқымдас: Геснерия (GESNERIACEAE)

Отаны: Оңтүстік Мексика

Гүлденуі: жыл бойы.

Шөптесін өсімдік.

Температура: жазда 18-20°C-тан жоғары емес, күзде 12 °C-тан төмен емес.

Жарықтандыру: онша жарық сүйгіш емес. Жазда өсімдікті күнкөзінен көлеңкелеу керек.

Суару: көктемнен күзге дейін күн сайын аздаған су мөлшерімен. Қыста суаруды азайтады, жағдайға байланысты.

Әржылдыңкөктемінде ауыстыру: көктемде, керек жағдайда.

Көбеюі: түптамырдыбөлумен және саптармен.

Зиянкестер: байқалмады.

12. КОФЕ АҒАШЫ

Түр: Кофе (COFFEA)

Тұқымдас: Ойран (RUBIACEAE)

Отаны: Африка

Гүлденуі: сәуір - мамыр.

Тропикалық ағаш немесе бұтақ тәріздес өсімдік.

Температура: 18-20°C жазғыуақытта,қыста 12 °C-тан төмен емес.

Жарықтандыру: жазғыуақыттажақсы, қыстакүнкөзіқажет.

Суару: жазда жиі көбірек, бөлметемпературасындағы сумен бүрку керек. Қыста шамалы, бүркусіз.

Ауаныңылғалдылығы: жаздың ыстық күндері бөлме температурасындағы сумен бүрку керек.

Әржылдың көктемінде ауыстыру: жазда көктемдеқажетжағдайда.

Көбеюі: саптармен жәнежаңажиналғантұқымдармен.

Зиянкестер: өсімдік кенесі (schitovka).

13. ДӘМЖАПЫРАҚ LAURUS

Түр: Дәмжапырақ (LAURUS)

Тұқымдас: Дәмжапырақты (LAURACEAE)

Отаны: Жерорта теңізі

Гүлденуі: сирек.

Ағаш немесе бұтаққауқсас мәңгі жасыл өсімдік.

Температура: жазғыуақыттакүннің тура түсуіненқорғайды, мүмкін болса салқын жерге қояды. Қыста температура 5°C-тан аспау керек.

Жарықтандыру: жарықтың мол болуын да, көлеңкені де көтере алады.

Суару: жазда көбірек, қыста аздау,бірақ топыраққа батықұрғамауын қадағалау қажет.

Ауаныңылғалдылығы: ыстық күндері тұнып тұрған сумен бүрку.

Әржылдыңкөктемінде ауыстыру: 10 жылда 1 рет.

Көбеюі: саптармен, тұқыммен.

Зиянкестер: байқалмады.

14. МАРАНТА

MARANTA

Түр: Маранта (MARANTA)

Тұқымдас: Маранта (MARANTACEAE)

Отаны: Оңтүстік Америка

Мәңгі жасыл шөптесін өсімдік.

Температура: 18 °С, жазда 30 °С-қа дейін.

Жарықтандыру: көлеңке сүйгіш, бірақ күннің тура түсуінен қорғауды қажет етпейді.

Суару: жазғы уақытта көбірек, қыста шамалы.

Ауаның ылғалдылығы: ыстық күндері сумен бүрку.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: 2 жылда 1 рет көктемде.

Көбеюі: түп тамырларын бөлумен, саптармен.

Зиянкестер: қара күйе (aphids), аққанатты.

15. ПАХИСТАХИС

PACHYSTACHYS LUTEA

Түр: Пахистахис (PACHYSTACHYS)

Тұқымдас: Акант (ACANTHACEAE)

Отаны: Перу Оңтүстік Америка, Мексика.

Гүлденуі: жазда, көктемде.

Мәңгі жасыл жартылай бұта тәріздес.

Температура: шамалы, қыста 12 - 15. °С

Жарықтандыру: жарықсүйгіш, бірақ күннің тура түсуінен көлеңкелеу керек. Жазда шашыраңқы жарық.

Суару: көктемнен кешкі күзге дейін күніне 2 рет. Қыста суаруды қысқартады, топырақ қабаты құрғаған кезде суару керек.

Ауаның ылғалдылығы: жазда жапырақтарын сумен бүрку.

Әр жылдың көктемінде ауыстыру: жыл сайын көктемде гүлдегенге дейін, сонымен қатар ұзын өркендерді ұзына бойы ½ бөлігін қысқартады.

Көбеюі: жазда көктемде сабақта саптармен.

Зиянкестер: аққанатты, қара күйе (aphids), біте (thrips), өсімдік кенесі (schitovka).

16. ШЫРМАУЫҚ РЕДАТА

HEDERA HELIX "REDATA"

Түр: Шырмауық (HEDERA)

Тұқымдас: Аралия (RALIACEAE)

Отаны: субтропикалық Европа, Азия, Африка

Гүлденуі: күзде.

Ампельді өсімдік.

Температура: шамалы, қыста 10° С тан төмен емес.

Жарықтандыру: ашық, тура күнкөзінен қорғау керек.

Суару: жазда жиі, апта сайын қосымша жемдеу. Қыста шамалы, қосымша жем айына 1 рет.

Ауаның ылғалдылығы: жазда жиі сумен бүрку. Қыста орталық жылытуы

бар бөлмеде сумен бүрку.

Әржылдыңкөктемінде ауыстыру: жазда, көктемде.

Көбеюі: бас саптармен немесе өркенді саптармен.

Зиянкестер: кара күйе (aphids), өсімдік кенесі (schitovka)., өрмекші кеңесі.

17. ПИЛЕЯ ҰСАҚ ЖАПЫРАҚТЫ

PILEA MICRORHYLLA

Түр: Пилея (PILEA)

Тұқымдас: Қалақай (URTICACEAE)

Отаным: жер бетінің тропикалық зоналары.

Мәңгі жасыл көпжылдық өсімдіктер.

Температура: 17°C-тан төмен емес.

Жарықтандыру: көлеңке көтеретін өсімдік, бірақ қатты қараңғылық-өсімдікке қауіп төндіреді.

Суару: аса қатты ылғалдылықты көтермейді, сондықтан шамалы суару керек.

Ауаның ылғалдылығы: жазда сумен жиібүркеу. Қыста орталық жылытуы бар бөлмеде сумен бүркеу.

Әржылдыңкөктемінде ауыстыру: кез-келген уақытты жақсы көтереді.

Көбеюі: бас саптармен.

Зиянкестер: байқалмады.

Кейбір бөлме өсімдіктерін жоғарыда аталған топтарға жатқызуға болмайды. Мұндай өсімдіктер ерекше күтімді талап етеді. Оларға: Шпренгер қасқыржемі, қытай раушан гүлі, дәмжапырақ, тасжарған, шырмауық жатады.

Организация деятельности школьных музеев в свете республиканской туристско-краеведческой экспедиции «Атамекен»

*Автор: Ефимова И.А.,
педагог дополнительного образования*

Пояснительная записка

Согласно Указу Президента Республики Казахстан «О государственной программе патриотического воспитания граждан Республики Казахстан», реализации Программы развития экотуризма и краеведения, в рамках Республиканской туристско-краеведческой экспедиции «Атамекен», работа по патриотическому воспитанию должна строиться на основе идеи гуманизма, нравственности, честности, справедливости, свободы личности, правового общества и демократии и охватить каждую семью, детские сады, общеобразовательные школы, колледжи и университеты, каждый трудовой коллектив. Немаловажную роль в пропаганде казахстанского патриотизма играет изучение истории родного края, всех народов, проживающих на территории Казахстана.

Актуальность темы «Организация деятельности школьного музея» определяется современной социально-экономической и образовательной

реформой школы, её значимостью в возрождении и развитии духовно-нравственных ценностей, необходимостью формирования высоких морально-этических принципов учащихся, подготовкой молодёжи к активному участию в развитии гражданского общества. Роль и значение школьных музеев возрастает в связи с необходимостью выполнения поручения Главы государства по усилению воспитательного потенциала в организациях образования в программной статье «Социальная модернизация Казахстана: двадцать шагов к Обществу Всеобщего Труда» (13 поручение: о внедрении в организациях образования Республики Казахстан обязательного учебного курса «Краеведение»).

Одной из форм подведения итогов деятельности по программе «Атамекен» является организация, функционирование и развитие школьных музеев.

Основное назначение методических рекомендаций «Организация деятельности школьных музеев в свете республиканской туристско-краеведческой экспедиции «Атамекен» – помощь в организации краеведческой работы с учащимися младшего и среднего звена на должном уровне.

Методические рекомендации могут быть использованы учителями школ историко-географического цикла, педагогами дополнительного образования, руководителями кружков.

1. Специфика школьных музеев

Цель и задачи школьных музеев

Целью создания и деятельности школьного музея является всемерное содействие развитию коммуникативных компетенций, навыков исследовательской работы учащихся, поддержке творческих способностей детей, формированию интереса к культуре и уважительного отношения к нравственным ценностям прошлых поколений. Музей должен стать не просто особым учебным кабинетом школы, но одним из воспитательных центров открытого образовательного пространства.

Одной из основных задач музея является воспитание патриотического сознания школьников. Как известно, музей осуществляет связь времен. Он дает нам уникальную возможность сделать своими союзниками в организации учебно-воспитательного процесса поколения тех, кто жил до нас, воспользоваться их опытом в области науки, культуры, образования. Прошлое не исчезает бесследно, оно пробивается в настоящее, оставляя тысячи свидетельств своего существования в виде памятников материальной и духовной культуры, которые хранят и пропагандируют музеи.

Специфика школьного музея в том, что он менее всего должен походить на традиционное музейное учреждение. Это музей особого типа, он является, во-первых, образовательным музеем, где задачи обучения и воспитания, в том числе во внеурочное время, имеют решающее значение, и, во-вторых, адресным музеем, для которого приоритетной является детская аудитория. Только в школьном музее может быть наиболее последовательно воплощена идея сотворчества учащихся, учителей и родителей. Привлечение учащихся к поисковой и исследовательской деятельности позволяет сделать детей заинтересованными участниками процесса, т.е. субъектами, а не объектами

воспитания. Именно школьный музей способен в полной мере реализовать принцип «Музеи для детей и руками детей», перенеся основной центр тяжести с процесса восприятия коллекций на процесс созидания, делания, который, по существу, является постоянным и не должен иметь завершения.

Работа школьных музеев неизбежно выходит за рамки школьной жизни. В сельских районах, где нет государственных музеев, школьный музей является одним из важнейших факторов в расширении образования, в воспитании молодежи, он обретает сегодня новое лицо, новое качество - качество культурного центра.

Профили школьных музеев

Профиль музея - специализация собрания и деятельности музея, обусловленные его связью с конкретной наукой, техникой, производством, а также с их отраслями и дисциплинами, с различными видами искусства и культуры. Профиль музея является важнейшей категорией классификации музеев.

Музеи делятся на следующие основные профильные группы: естественно-научные, исторические, литературные, художественные, музыкальные, театральные, технические, сельскохозяйственные и пр. Связь с комплексом наук определяет существование музеев комплексного профиля, типичным примером которых являются краеведческие музеи.

Школьные музеи исторического профиля могут и не заниматься изучением истории своего края с древнейших времен, а могут быть посвящены какой-либо историко-краеведческой проблеме края, либо определенному историческому периоду и даже отдельному событию. Поэтому к школьным музеям исторического профиля могут быть отнесены как музеи, изучающие историю города, так и музеи, изучающие историю школы.

Школьный литературный музей может изучать жизнь и творчество не только знаменитых писателей, родившихся и живших в данной местности, но и тех местных писателей, которые не получили общественного признания, может быть, даже и никогда не публиковались. Одним из возможных направлений краеведческих исследований школьного литературного музея может быть выявление лиц, а также природных, исторических и технических объектов, которые описаны в литературных произведениях.

Подобные рекомендации по организации деятельности могут быть отнесены и к школьным музеям других профилей: художественным, музыкальным, театральным и т.п. Поэтому, например, деятельность школьного музыкального музея может быть посвящена собиранию материалов о местном музыкальном творчестве: народных инструментах, песнях, танцах, частушках и т.п.

Особую типологическую группу составляют монографические музеи. Они посвящены всестороннему изучению какого-либо объекта, явления или определенного лица. Например, музей хлеба, музей книги и т.п. К монографическим музеям можно отнести военно-исторические музеи, посвященные конкретным воинским соединениям или военным событиям: музей

героев-афганцев, музей работников тыла и т.п.

К монографическим музеям относятся мемориальные музеи, созданные в память о выдающемся событии или лице, расположенные на памятном месте или в памятном здании (музей-усадебка, дом-музей, музей-квартира и т.п.)

Выбор профиля музея, по существу, определяет цели и методики реализации его документирующей функции, составляет основу концепции музея.

Вместе с тем не следует воспринимать профиль музея, особенно школьного, как некую жесткую конструкцию, за рамки которой нельзя выходить. Специфика школьных музеев заключается в том, что, создаваемые в процессе творчества детей и педагогов, они свободны от жесткого контроля со стороны государственных органов и могут соответствовать какому-то профилю лишь частично, сочетать несколько профилей или изменять профиль по мере развития музея.

Жанры школьных музеев

Реализовать свою самобытность, неповторимость, выразить свою возможность интегрироваться в учебно-воспитательный процесс школьный музей может в определении жанра.

Музей - экспозиция (выставка)

Музей - мастерская (студия)

Музей - лаборатория

Музей - клуб, музей - театр

Музей - адаптационный центр

Музей - экскурсионное бюро

Музей - игротека

Музей - кафе

Музей - ярмарка

Музей-экспозиция (выставка). Экспозиция музея представляет собой более или менее сложившийся комплекс предметов, как правило, малодоступных для интерактивного использования (закрытые витрины и шкафы, жёсткая развеска). Экспозиционное пространство строго локализовано, используется преимущественно для проведения экскурсий по определённой, достаточно ограниченной тематике. Музейный материал задействован в учебном процессе главным образом в качестве иллюстрации.

Музей-мастерская (студия). Экспозиционное пространство выстраивается в этом музее таким образом, что в нём обязательно присутствуют рабочие зоны для творческой деятельности. Иногда такой музей располагается в классах, где проводятся уроки технологии, или в художественных мастерских. Экспозиции также могут быть рассредоточены по отдельным кабинетам. Всё это способствует органичному включению музея в учебный процесс.

Музей - лаборатория. Этот жанр очень близок музею - мастерской. Отличие состоит в характере коллекции, на основе которых музей осуществляет свою деятельность. Это коллекции естественнонаучного и технического профиля, обычно весьма обширные. Часть их размещена в предметных кабинетах. Экспозиционное пространство включает исследовательские лаборатории и

оборудование.

Музей - клуб, музей - театр. Экспозиция данного жанра, как правило, достаточно компактная и статичная, служит подспорьем для развитых форм клубно-кружковой деятельности. Оно органично включается в работу школьного театра, становится основой для преподавания страноведения, изучения культуры, обычаев, языка того или иного народа.

Музей - адаптационный центр. Это музей с чётко выявленной социально-психологической задачей - создание атмосферы психологически комфортного общения. Чаще всего руководитель такого музея - психолог, работающий с детьми из неблагополучных семей, с подростками, имеющими отклонения в развитии. Важно, чтобы работа музея велась по специально отработанной, рассчитанной на длительный срок программе, учитывающей специфику аудитории.

Музей - экскурсионное бюро. Создание подобного музея возможно на базе активных краеведческих изысканий в области истории и культуры того или иного района. Накапливаемая информация может стать основой школьного экскурсионного бюро, которое разрабатывает местную краеведческую тематику и предлагает этот «продукт» образовательным учреждениям своего района. Создание такого музея возможно на основе введения в школьную программу факультатива по «Экскурсоведению».

Музей - игротека. Это музей игр и игрушек, часть которых принесена из дома, но основная - изготовлена руками детей. Музейный актив и учителя проводят на основе этих коллекций театрализованные занятия с младшими школьниками, группами продлённого дня, а также предлагает выездные представления близлежащим детским садам и школам. Необходимым условием деятельности подобного музея является изучение истории производства и бытования игрушки.

Музейное кафе уместнее всего организовать в школах или ПТУ, где готовят будущих кулинаров. Важно развернуть эту деятельность так, чтобы культура приготовления была связана с историей, национальными праздниками и обычаями того или иного народа, а музейные посетители приносили радость неформального общения всем участникам.

Музей - ярмарка одновременно выполняет функцию торгового и рекреационного центра. Он может взять на себя реализацию любого вида продукции, изготовленной учащимися в мастерских своей или окрестных школ. При организации торговых ярмарок, выездных акций, связанных с участием в праздниках или вечерах, у школьников появляется возможность попробовать себя в таких актуальных ролях, как коммерческий агент или специалист по маркетингу. Это определяет перспективу создания подобных музеев в школах, ориентированных на обучение подобным профессиям.

2. Краеведческая работа в школьных музеях

Школа, как социальный институт, своим главным предназначением обучать и воспитывать располагает к тому, чтобы различные формирования музейного типа (краеведческие уголки, залы, выставки и музеи) по-своему могли бы

оживить учебный процесс, приобщить детей к истории малой родины, а значит, и Республики, привить навыки исследовательской работы.

Следует выделить три главных направления краеведческой работы школы: **семья, школа, родной край.**

Семья

Независимо от профиля музея тема семьи должна стать главной в краеведческой работе школы, учитывая, что многие годы это направление краеведческой деятельности находилось если не в полном забвении, то в основательном пренебрежении. В силу разных причин во многих семьях практически не сохранились архивы предков (письма, документы, личные дела, награды и т.п.). Сегодня чрезвычайно важно внедрить в жизнь семьи элементы музейной культуры, оказать помощь в формировании семейных коллекций, домашних архивов, благодаря чему могла бы воспитываться любовь к родному дому (в широком смысле этого понятия).

Основными направлениями исследовательской деятельности могут быть:

1. Родословное древо.

Составление простейшей схемы своего рода в виде родословного древа - посильное дело для любого школьника. Простейшие методики позволяют обучить исследовательским приемам с генеалогическими источниками. Совместная деятельность в этой сфере позволит спасти многие ценные реликвии из домашнего архива, объединит людей разных поколений.

2. Судьба семьи в судьбе страны.

Многие школьники не знают, где работают их родители, дедушки, бабушки, они никогда не были в местах их детства, на родовых кладбищах, это ещё один разъединяющий людей фактор. А ведь знакомясь с улицами города, где прошли годы жизни близких, юные жители глубже, душевнее узнают свой родной край, теснее сближаются с родными. Ещё более усилят эти добрые чувства совместное фотографирование, зарисовки мест жизни близких.

3. Семейный архив.

Выявляя интересные с точки зрения краеведа предметы, юные исследователи вместе со старшими членами семьи приступают к формированию семейного архива: заводят и подписывают конверты, тематические папки, заполняют вещами небольшие коробки, составляют «легенды». Постепенно создается основа для небольшого домашнего музея. Хорошо, если первым музеем для каждого человека станет домашний музей.

Школьный музей мог бы отбирать наиболее интересные материалы для выставок (с последующим возвращением в семью). Примерная тематика выставок: «Наши семейные реликвии», «Орден в моем доме», «Старая фотография», «Фотографии рассказывают», «Профессии наших родителей» и др. В результате краеведческая работа будет способствовать повышению престижа семьи, укрепит родственные связи, поможет воспитать чувство гордости за своих предков.

Школа

Каждый человек проходит через школу, которая могла бы стать

хранилищем памяти о людях, учившихся в ней. Собранные материалы о школе со временем станут бесценным достоянием ушедшей эпохи. В какой-то степени школа может выполнять функции архива. Здесь уместно, прежде всего, говорить о создании истории самой школы. И тут никто, кроме учителей и учеников, не составит ее полноценную летопись. В связи с этим рекомендуется собирать следующие материалы:

- изображения школы в разные годы ее существования (рисунки, фотографии, планы, макеты);
- свидетельства школьной жизни как процесса (своеобразная летопись образования);
- атрибуты школьной жизни разного времени (учебники, тетради, дневники, ручки и т.п.);
- детские сочинения, творческие работы.

Родной край

Разрабатывая план собирательской деятельности по истории родного края, не следует стремиться к «всеядности». Необходимо разработать реальную концепцию музея на ближайшие несколько лет. Желательно, чтобы музей имел комплексный характер (отражал историю, природу и культуру своего края), мог максимально использоваться учителями в учебном и воспитательном процессе, помогал бы ученикам раскрыть свой творческий потенциал во время музейной деятельности.

При организации краеведческой работы школьного музея следует руководствоваться следующими принципами:

- комплексный характер исследований;
- разнообразие исследовательских методов.

Комплексный характер сбора материала (что означает не собирание всего подряд без всякого отбора, а разноплановый характер исследования) и, как следствие, краеведческий профиль музея предполагают его максимально широкое включение в учебный процесс. В этом случае музей не станет инородным телом в организме школы. Это будет залогом его долгого существования. Целесообразно обозначить территориальные границы, в пределах которых музей намерен проводить исследовательскую и собирательскую работу. Чем ближе к школе, тем глубже изучение. При этом не следует замыкаться только на своем, сугубо местном материале, а стараться выходить на более широкий территориальный фон.

Разнообразие исследовательских методов

Главные формы и направления исследований:

1. Экскурсии и прогулки по родному краю. Они пробуждают у ребят интерес к различным уголкам своего района, помогают определить интересную и перспективную для себя тему исследовательской работы на будущее.
2. Работа в библиотеках, архивах и научных учреждениях. Это создает основательную базу, без которой невозможно грамотно организовать краеведческую деятельность.
3. Опрос населения, анкетирование. В каждой местности найдутся

старожилы, местные знатоки истории края, воспоминания которых следует записывать. Если даже они будут противоречить историческим фактам, к ним можно относиться как к «легендам» или свидетельствам того как событие запечатлелось в памяти людей. Анкетирование поможет в системе собрать обширные сведения по различным вопросам местной истории, получить своеобразный срез на определенном историческом этапе.

4. Переписка с земляками. Хорошо бы попытаться выявить людей, которые жили в этих краях, но уехали оттуда. Им приятно будет вспомнить о местах своего детства, поделиться воспоминаниями, а может быть, и интересными предметами.

5. Встречи с интересными людьми. Это поможет расширить круг общения, включить в сферу интересов музея большее число людей, которые постепенно могут стать друзьями музея.

6. Просмотр телепередач, прослушивание радиопередач. Иногда самым неожиданным образом промелькнет интересная информация, рассказанная о вашей местности, например, известным историком. Или молодой поэт прочтет стихи о соседней речке. Так привычные средства массовой информации становятся источниками самых неожиданных сведений.

Основными методами формирования фонда школьного музея являются экспедиционный сбор материала (экспедиции, походы, экскурсии), а также получение даров.

3. Культурно-образовательная деятельность школьного музея

Содержание культурно-образовательной деятельности выражается в формах работы с аудиторией. К основным относятся: уроки в музее, уроки в классе с использованием музейных предметов, тематические лекции, беседы, экскурсии (театрализованные), выставки, научные чтения (конференции), консультации, семинары, методические объединения, клубы (кружок, студия), тематические вечера, уроки мужества, дни милосердия, профессий, открытых дверей, исторические, фольклорные праздники, музейные олимпиады, конкурсы, исторические игры.

4. Паспортизация школьных музеев

- Положение о школьном музее;
- Приказ по школе об открытии музея и его структура;
- Паспорт школьного музея;
- Инвентарная книга (основной фонд);
- Книга учета вспомогательного фонда (макеты, муляжи, диаграммы и т.д.);
- План работы музея.

План работы школьного музея состоит из следующих разделов:

1. Общие задачи и направления в предстоящей работе музея в новом учебном году.

2. Работа со школьным активом музея. Организация и порядок обучения актива основам музееведения. Участие активистов в музейной работе в масштабе района (города), области. Плановые задания каждому активисту в рамках порученного участка работы.

3. Научно-исследовательская работа. Какие темы и кем будут изучены и разработаны в текущем учебном году. Например: по истории учебного заведения, улицы, микрорайона или о конкретном человеке - директоре учебного заведения, учителе, бывшем ученике; о боевых действиях подразделения, части или отдельном герое. Темы могут быть разнообразными в зависимости от профиля музея.

4. Поисково-собираТЕЛЬская работа. Конкретный план участия школьников и педагогов в туристско-краеведческих экспедициях по поиску и сбору музейных материалов в осенне-зимние и весенне-летние каникулы; какие музейные предметы предполагается разыскать в городе, районе, где или у кого; с кем будет завязана переписка по поиску материалов, работа в архивах или в профильных музеях и т.д.

5. Научно-экспозиционная работа. Какие экспонаты будут вводиться в экспозицию или заменяться, какие временные или постоянные выставки будут подготовлены и т.д.

6. Работа с фондами. Составление научной документации, заполнение инвентарной книги, правила ведения полевой документации, составление карточек на музейные предметы, изучение, исследование и описание каждого предмета; создание условий для хранения музейных коллекций, порядок обработки поступающих исторических памятников и т.д.

7. Методическая работа. Составление или дополнение обзорных и тематических лекций. Обучение и подготовка активистов музея для проведения экскурсий и т.д.

8. Издательская деятельность. Составление буклета по школьному музею. Перечень предполагаемой информации для опубликования в периодической печати и других информационных источниках о проводимых в музее мероприятиях и др.

9. Экскурсионно-массовая работа. График посещения учащимися музея. Перечень мероприятий. Использование музейных предметов на уроках и во внеклассной работе. Разработка экскурсионных тем, подбор и систематизация экскурсионных материалов.

Материально техническое обеспечение музея

Источниками формирования материально-технической базы музея являются:

- средства государственного бюджета и средства, поступающие от внебюджетной организации

- поступления от экскурсионного обслуживания, организация выставок, других видов услуг

Комплектование музейного фонда осуществляется посредством:

- приобретения предметов музейной значимости за счет доходов, полученных музеем от реализации работ, услуг;

- целенаправленные экспедиции по сбору предметов музейной значимости, проводимых согласно плану комплектования музейных коллекций;

- передачи коллекции, либо отдельных музейных предметов от физических

лиц, так и результат их дарения.

Список использованной литературы

1. Постановление Правительства РК «О некоторых вопросах организации Республиканской туристской экспедиции «Моя Родина – Казахстан» от 27 января 2009г.
2. Атамекен сиқырлы елінің аңыздары. Әртүрлі жастағы балаларға арналады. Легенды волшебной страны Атамекен. – Для детей разных возрастов. – Шымкент: «Шикула и К», 2004. – 160 бет.
3. Остапец-Свешников А.А. Педагогика и психология туристско-краеведческой деятельности учащихся. – М.: ЦДЮТиК, 2001.
4. Самарина И.А. Юные туристы-экологи. Программа для системы дополнительного образования. – М.: ЦДЮТиК МО РФ, 2005.
5. Долженко Г.П. Экскурсионное дело. – М., Ростов н/Д., 2005.
6. Остапец А.А., Абросимова Г.Н., Трубачева М.Е. Патриотическое воспитание дошкольников средствами краеведо-туристской деятельности. – М., АРКТИ, 2003.

Программа туристского практикума «К вершине успеха»

*Дьяченко О.В.,
педагог дополнительного образования*

Программа туристского практикума «К вершине успеха» - комплексная программа формирования компетенций учащихся, установок, личностных ориентиров и норм поведения, обеспечивающих сохранение и укрепление физического и психического здоровья, способствующего интеллектуальному и эмоциональному развитию ребёнка, достижению поставленных целей в образовательном пространстве. Содержание программы ориентировано на учащихся младшего, среднего, старшего школьного возраста.

Основной задачей современной школы наряду с обучением является и воспитание учащихся, формирование личности, способной к постоянному саморазвитию и успешной самореализации в жизни.

Одним из оптимальных путей достижения этих целей являются занятия туризмом. Среди других видов спорта, туризм оказывает наиболее благоприятное влияние на личность ребенка. Как вид спорта комплексный и коллективный, туризм позволяет не только приобрести знания об окружающем мире и сформировать необходимые в жизни навыки и умения, но и дает возможность развить ценные личностные качества (коллективизм, взаимопомощь, доброту, самостоятельность в принятии решений, способность принять на себя ответственность, коммуникабельность).

Практические занятия на туристско-тренировочной тропе (ТТТ) являются средством и физического, и интеллектуального развития учащихся. Они способствуют интегрированному применению полученных навыков, реализации своих способностей, формированию и развитию личностных качеств учащихся.

Новизна программы состоит в идее гармоничного сочетания оздоровительных и психологических методик, что позволяет обучить детей приемам саморегуляции в различных жизненных ситуациях, способам сохранения и укрепления здоровья посредством организации практической деятельности на туристско-тренировочной тропе.

Цель программы: создание условий для формирования здоровьесберегающих компетенций.

Задачи:

1. Способствовать развитию компетенций учащихся по самоопределению и саморазвитию в различных жизненных ситуациях;
2. Способствовать укреплению здоровья участников образовательного процесса путём создания здоровьесберегающего пространства.

Методическое обеспечение. Программа данного практикума опирается на следующие нормативно-правовые документы: Концепция деятельности ГККП ДЮЦЭТ на компетентностной основе, авторская программа «Пешеходный

туризм» ПДО Дьяченко О.В.

Содержание программы. Практическая деятельность на туристско-тренировочной тропе осуществляется по трём возрастным категориям: начальное звено (7-11 лет), среднее звено (12-15 лет), старшее звено (16-18 лет).

Учащиеся начальной школы проходят этапы без наведения страховки (бревно, подвесные мосты, кочки, баллоны) и подъём по скалодрому с инструкторской страховкой.

Учащиеся 12-15 лет при прохождении туристско-тренировочной тропы используют самостраховку при наличии инструкторской страховки (на этапах с высотной площадкой пункта страховки).

Учащиеся старшего звена осуществляют практическую деятельность с организацией командной страховки.

Практические задания участников туристского практикума

Задание	7-11 лет	12-15 лет	16-18 лет
Скалодром	Подъём по скалодрому с инструкторской страховкой, выполнение инструкций, осуществление самоконтроля за практической деятельностью и поведением	Подъём и спуск лазанием с посещением пункта самостраховки при инструкторской страховки. Повышение уровня самооценки. Анализ собственных действий	Подъём и спуск лазанием с посещением пункта самостраховки, организация командной страховки. Тренировка управления своим состоянием
Подвесные мосты малые	Прохождение этапов без наведения страховки, выявление интересов, склонностей, способностей учащихся, разбор социальных ситуаций-проб, взаимосвязь физической, эмоциональной и умственной саморегуляции		
Бревно	Прохождение этапа с гимнастической страховкой инструктора, формирование организованности	Прохождение этапа с самостраховкой, самоанализ эффективности действий	Прохождение этапа и организация страховки, воспитание ответственности
Кочки-баллоны, подвесной мост из баллонов	Прохождение этапа с гимнастической страховкой инструктора, развитие трудовых компетенций	Прохождение этапа с самостраховкой, формирование эмоционально положительной «Я-концепции»	Прохождение этапа и организация страховки, Формирование доминанты на саморегуляцию и самосовершенствование
Подвесной мост большой с высотной площадкой пункта страховки	Не посещают	Прохождение этапа с самостраховкой при наличии инструкторской страховки, обучение достижению целей своего развития	Прохождение этапа и организация командной страховки. Обучение самостоятельно снимать с себя психическое напряжение

Кочки-брёвна	Прохождение этапа с гимнастической страховкой инструктора	Прохождение этапа с самостраховкой. Повышение уровня мотивации	Управление своим состоянием, мыслями, поступками; обучение регулированию своего настроения
--------------	---	--	--

Механизм реализации программы. Программа туристского практикума «К вершине успеха» способствует развитию компетенций учащихся по самоопределению и саморазвитию, укреплению здоровья участников образовательного процесса через создание здоровьесберегающего пространства.

Содержание программы основывается на общедидактических и специфических принципах обучения.

Принцип сознательности – нацеливает на формирование учащимися глубокого понимания, устойчивого интереса, осмысленного отношения к познавательной деятельности.

Принцип систематичности и последовательности проявляется во взаимосвязи знаний, умений, навыков, опирается на имеющийся опыт.

Принцип повторения знаний, умений и навыков является одним из важнейших. В результате многократных повторений вырабатываются динамические стереотипы. Характер элементов деятельности может проявляться в изменении упражнений и условий их выполнения, в разнообразии методов и приёмов, в различных формах заданий.

Принцип постепенности. Стратегия и тактика систематического и последовательного обучения важна для формирования здоровьесберегающих условий всестороннего образования ребёнка.

Принцип индивидуализации осуществляется на основе общих закономерностей обучения и воспитания. Опираясь на индивидуальные особенности учащихся, педагог всесторонне развивает каждого ребёнка, планирует и прогнозирует его развитие. С учётом уровня индивидуальной подготовленности ученика, его двигательных способностей и состояния здоровья, намечают пути совершенствования умений и навыков.

Принцип непрерывности выражает закономерности построения педагогики оздоровления как целостного процесса. Он тесно связан с принципом системного чередования нагрузок и отдыха.

Принцип цикличности способствует упорядочению процесса педагогики оздоровления. Он заключается в повторяющейся последовательности занятий, что улучшает подготовленность ученика к каждому последующему этапу обучения.

Принцип учёта возрастных и индивидуальных особенностей учащихся является фундаментом для формирования знаний, умений и навыков, развития функциональных возможностей организма в процессе использования средств здоровьесберегающих технологий, выявлению их личностных качеств.

Принцип наглядности – обязывает строить процесс обучения с максимальным использованием форм привлечения органов чувств человека к процессу познания. Принцип наглядности направлен для связи чувственного

восприятия с мышлением.

Принцип активности – предполагает в учащих высокую степень подвижности, самостоятельности, инициативы.

Принцип всестороннего и гармонического развития личности. Содействует развитию психофизических способностей, знаний, умений и навыков, осуществляемых в единстве и направленных на всестороннее – физическое, интеллектуальное, духовное, нравственное и эстетическое – развитие личности ребёнка.

Принцип оздоровительной направленности решает задачи укрепления здоровья школьника.

Принцип формирования ответственности у учащихся за своё здоровье и здоровье окружающих людей.

Методы, формы и приёмы работы. Эффективность занятий по программе в значительной степени будет зависеть от разнообразия средств и методов, которые педагог использует в своей работе. Программа практикума «К вершине успеха» предусматривает использование интерактивных методов взаимодействия учащихся и педагогов, решение проблемных ситуаций.

Практическая деятельность осуществляется через **различные формы:** групповые, малые группы, индивидуальные, совместно с родителями, инструкторами.

Ожидаемые результаты. Реализация программы туристского практикума «К вершине успеха» позволяет:

- сформировать представление о позитивных факторах, влияющих на здоровье;

- научить делать осознанный выбор поступков, поведения, позволяющих сохранять и укреплять здоровье;

- сформировать представление об организации двигательной активности, составлять, анализировать и контролировать физические нагрузки;

- дать представление с учётом принципа информационной безопасности о негативных факторах риска здоровью детей (сниженная двигательная активность, инфекционные заболевания, переутомления и т. п.);

- дать представление о влиянии позитивных и негативных эмоций на здоровье;

- сформировать навыки позитивного коммуникативного общения;

- сформировать представление об основных компонентах культуры здоровья и здорового образа жизни.

МОНИТОРИНГІЛІК БАҚЫЛАУ БАҒДАРЛАМАСЫ

Оқыту үдерісі іске асырылуының тиімділігін анықтау мақсатында мониторингтік бақылау бағдарламасы (Бағдарлама) құрастырылды.

Бағдарламаның мақсаты - қосымша білім беру бағдарламаларының жүзеге асырылуы, оқушылардың тұлғалық жетістіктері мен ұстаздың кәсіби құзыреттілігі нәтижелілігін айқындау арқылы қосымша білім берудің сапасын бағалау болды.

БЖЭТО оқыту кеңістігінің мониторингтік бақылау бағдарламасы қамтиды:

1. Қосымша білім беру бағдарламасы бойынша оқыту нәтижелерінің мониторингісі (теориялық дайындығы, тәжірибелік дайындығы, негізгі жалпы оқу құзыреттіліктері);

2. Оқушылар тұлғасының қасиеттері дамуының мониторингісі;

3. Оқушылар жетістіктерінің мониторингісі;

4. Ұстаздың кәсіби тұрғыда өсуінің мониторингісі.

1.Қосымша білім беру бағдарламасы бойынша оқыту нәтижелерінің мониторингісі. Ұстаз диагностикалық картаға (1 кесте) оқушылар туралы мәліметтерді еңгізумен қосымша білім беру бағдарламасы бойынша оқыту нәтижелерінің мониторингісін оқу жылы барысында екі рет өткізеді (желтоқсан, сәуір-мамыр).

1 кесте

Оқушылардың қосымша білім беру бағдарламасы бойынша оқыту нәтижелері мониторингісінің диагностикалық картасы

_____ балалар бірлестігі _____ қосымша білім беру бағдарламасы
_____ оқыту жылы № _____ топ Ұстаз _____
_____ оқу жылы

Оқушының аты, тегі	6.		7.		8.		4.	
Диагностика мерзімдері	I-ші жартыжылдық аяғы	Оқу жылының аяғы	I-ші жартыжылдық аяғы	Оқу жылының аяғы	I-ші жартыжылдық аяғы	Оқу жылының аяғы	I-ші жартыжылдық аяғы	Оқу жылының аяғы
Көрсеткіштер								
Теориялық дайындығы								
Бағдарламаның мазмұнымен қарастырылған теориялық білімдер								
Арнайы ұғымдар жиынтығын меңгеру								
Тәжірибелік дайындығы								
Бағдарламаның мазмұнымен қарастырылған тәжірибелік біліктері мен дағдылары								
Арнайы құрал-жабдықты меңгеру								
Шығармашылық дағдылары								
Негізгі жалпы оқу құзыреттіліктері								
Оқу-зияткерлік								
Арнайы әдебиетті іріктеп талдай білу								
Ақпараттың компьютерлік қайнарқөздерін пайдалана білу								
Оқу-зерттеу қызметін жүзеге асыру								
Коммуникативтік								
Ұстазды есту және тыңдай, айналадағылардың пікірін қабылдай білу								
Аудитория алдында сөз сөйлеу								
Пікірталасқа қатысып, өз ой-пікірін қорғай білу								
Ұйымдастырушылық								
Өз жұмыс (оқу) орнын ұйымдастыра білу								

Жұмысты жоспарлау, ұйымдастыру, оқу уақытын үлестіре білу									
Жұмысты ұқыпты жауапкершілікпен орындау									
Қызмет үдерісі барысында қауіпсіздік техникасы ережелерін ұстану									
Оқушылардың жетістіктері									
Оқушының № (кестенің бас бөлігі)									
Балалар бірлестігі дәрежесінде									
Қосымша білім беру ұйымының дәрежесінде									
Қалалық дәреже									
Облыстық, республикалық, халықаралық дәрежелерінде									

Оқушының қосымша білім беру бағдарламасы бойынша білім алу нәтижелерін анықтау бағаланатын қасиеттің қалыптасу деңгейі, өлшемдері мен көрсеткіштері, мүмкін ұпайлар саны және диагностика әдістерін қамтитын нұсқаулық кестесіне сәйкес өткізіледі (2 кесте).

2 кесте

Қосымша білім беру бағдарламасы бойынша оқушылардың білім алу нәтижелерінің мониторингісі

Көрсеткіштер (бағаланатын өлшемдер)	Өлшемдер	Бағаланатын қасиеттің бейнелену деңгейі	Ұпай саны	Диагностика әдістері
Т е о р и я л ы қ д а й ы н д ы ғ ы				
Бағдарлама оқу-тақырыптық жоспарының негізгі бөлімдері бойынша теориялық білімдері	Теориялық білімдердің бағдарламалық талаптарға сәйкестігі	- бағдарламаның теориялық мазмұнын меңгерген жок; - бағдарламамен қарастырылған білімдердің ½ кем көлемін меңгерді; - меңгерілген білімдердің көлемі ½ астамын құрайды; - нақты кезеңде бағдарламамен қарастырылған білімдердің толық көлемін меңгерді	0 1 2 3	Бақылау, тестілеу, бақылау сауал алу
Арнайы ұғымдар мен түсініктерді меңгеру	Арнайы ұғымдар мен түсініктерді қолданудың саналылығы мен дұрыстығы	- арнайы ұғымдарды қолданбайды; - жекелеген арнайы ұғымдарды біледі, бірақ оларды қолданудан қашқақтайды; - арнайы ұғымдарды сөз сөйлеу барысында қолданады; - арнайы ұғымдарды мазмұнына толық сәйкес саналы тұрғыда қолданады	0 1 2 3	Бақылау, әңгімелесу
Т ә ж і р и б е л і к д а й ы н д ы ғ ы				
Бағдарламаның қарастырылған тәжірибелік біліктері мен дағдылары (бағдарлама оқу-тақырыптық жоспарының негізгі бөлімдері бойынша)	Тәжірибелік біліктері мен дағдылардың бағдарламалық талаптарға сәйкестігі	- біліктер мен дағдыларды меңгерген жок; - қарастырылған біліктер мен дағдылардың ½ кем көлемін меңгерді; - меңгерілген біліктер мен дағдылардың көлемі ½ астамын құрайды; - нақты кезеңде бағдарламамен қарастырылған барша біліктер мен дағдылардың толық көлемін меңгерді	0 1 2 3	Бақылау, бақылау тапсырмасы
Арнайы құрал-жабдықты меңгеру	Арнайы құрал-жабдықты пайдалануда қиындықтардың болмауы	- арнайы құралдар мен аспаптарды пайдаланбайды; - құрал-жабдықпен жұмыс жасау барысында қиындықтар көреді; - ұстаздың көмегімен құрал-жабдықпен жұмыс жасайды; - құрал-жабдықпен дербес жұмыс жасайды	0 1 2 3	Бақылау, бақылау тапсырмасы
Шығармашылық дағдылары	Тәжірибелік тапсырмаларды орындау өзгешелігі	- жасампаздық дамуының бастапқы (элементарлы) дәрежесі - оқушы ұстаздың қарапайым тәжірибелік тапсырмаларын ғана орындай алады; - репродуктивті дәреже - көбінесе тапсырмаларды үлгі негізінде орындайды; - шығармашылық дәреже (I) - шығармашылық шешімдерді қабылдау қажеттілігін көреді, шығармашылық элементтері бар тәжірибелік тапсырмаларды ұстаздың көмегімен орындайды; - шығармашылық дәреже (II) - шығармашылық элементтері бар тәжірибелік тапсырмаларды дербес орындайды	0 1 2 3	Бақылау, бақылау тапсырмасы
Н е г і з г і к ұ з ы р е т т і л і к т е р				
Оқу-зияткерлік				
Арнайы әдебиетті іріктеп, талдай білу	Әдебиетті іріктеу және онымен жұмыс жасауда дербестілік	- арнайы әдебиетпен жұмыс жасау білмейді; - әдебиетті іріктеу және онымен жұмыс жасау қиынға түседі; - ұстаз немесе ата-аналардың көмегімен әдебиетпен жұмыс жасайды; - әдебиетпен дербес жұмыс жасайды, қиынға түспейді	0 1 2 3	Бақылау, оқушылар қызметі, олардың оқу-зерттеу жұмыстары

Ақпараттың компьютерлік қайнаркөздерін қолдану	Ақпараттың компьютерлік қайнаркөздерін қолдануда дербестілік	Дәрежелер мен ұпайлар - жоғары тармаққа ұқсас		тәсілдерінің талдауы
Оқу-зерттеу, жобалық жұмысын жүзеге асыру	Оқу-зерттеу, жобалық жұмысында дербестілік	Дәрежелер мен ұпайлар - жоғары тармаққа ұқсас		
Коммуникативтік Ұстазды тыңдай білу және қоршаған адамдардың пікірін назарына ала білу	Ақпаратты қабылдау баламалылығы	- оқу ақпаратын қабылдамайды; - оқу ақпаратын қабылдау қиынға түседі; - оқу ақпаратын бақылау жағдайында қабылдап, кейде ғана басқалардың пікірін назарына алады; - жинақы, зерделі, баламалы тұрғыда қоршаған ақпаратты қабылдайды	0 1 2 3	
Аудитория алдында сөз сөйлеу	Оқушының дайындалған ақпаратты меңгеру және ұсыну еркіндігі	- аудитория алдында сөз сөйлемейді; - ақпаратты дайындау және ұсыну қиынға түседі; - ұстаздың қолдауымен ақпаратты дайындап, аудитория алдында сөз сөйлейді; - ақпаратты дербес дайындап, аудитория алдында ынталана сөз сөйлейді, ақпаратты еркін меңгеріп, ұсына біледі	0 1 2 3	
Пікірталасқа қатысу, өз ой-пікірін қорғай білу	Пікірталас барысында дербестілік, дәлелдерді құрастыруда қисындылық	- пікірталасқа қатыспайды, өз ой-пікірін қорғауды білмейді; - пікірталас жағдайы, дәлелдерді ұсыну және өз ой-пікірін білдіру қиынға түседі, ұстаздың көмегіне мұқтаж; - пікірталасқа қатысады, ұстаздың көмегімен өз ой-пікірін қорғай біледі; - пікірталасқа дербес қатысып, қисынды дәлелдер ұсынады, өз ой-пікірін жеткізе біледі	0 1 2 3	
Ұйымдастырушылық Өз жұмыс (оқу) орнын ұйымдастыру	Өз жұмыс орнын дербес ұйымдастыру қабілеттілігі	- жұмыс орнын ұйымдастыра білмейді; - өз жұмыс орнын ұйымдастыру қиынға түседі; - жұмыс орнын ұйымдастырып, ұстаздың айтуынша жинап отырады; - жұмыс орнын дербес ұйымдастырып, жинап отырады	0 1 2 3	Бақылау
Жұмысты жоспарлау және ұйымдастыру, жұмыс уақытын үлестіру	Жұмыс үдерісін дербес ұйымдастыру және уақытты тиімді қолдану қабілеттілігі	- жұмысты ұйымдастырып, уақытты үлестіре алмайды; - жұмысты ұйымдастыру қиынға түседі, ұстаздың тұрақты бақылауы мен көмегін мұқтаж етеді; - жұмысты жоспарлап, ұйымдастыра біледі, уақытты ұстаздың айтуынша үлестіреді; - жұмысты дербес жоспарлап ұйымдастырады, уақытты тиімді үлестіріп, қолдана біледі	0 1 2 3	Бақылау, әңгімелесу
Ұқыпты, жауапкершілікпен жұмысты орындау	Жұмыс барысында ұқыптылық және жауапкершілік	- ұқыпты жұмыс жасау білмейді және құштарлығы байқалмайды; - ұқыпты жұмыс жасау қиынға түседі; - жұмысты ұқыпты атқарады, бірақ кейде ұстаздың назары мен айтуын мұқтаж етеді; - жұмысты ұқыпты, жауапкершілікпен атқарады, өзін бақылау біледі	0 1 2 3	
Қызмет үдерісі барысында қауіпсіздік техникасы техникасы ережелерін сақтау	Қауіпсіздік техникасы ережелерін сақтау шынайы дағдыларының бағдарламалық талаптарға сәйкестігі	- ҚТ ережелерін есінде сақтамай, орындамайды; - бағдарламамен қарастырылған ҚТ ережелерін сақтау дағдыларының ½ кем көлемін меңгерді; - меңгерілген дағдылардың көлемі ½ астамын құрайды; - нақты кезеңде бағдарламамен қарастырылған ҚТ дағдыларының толық көлемін меңгерді	0 1 2 3	

«Көрсеткіштер (бағаланатын өлшемдер)» бағанасы білім беру бағдарламасын меңгеру үдерісі барысында оқушыларға қойылатын талаптар болдып табылады. Осы көрсеткіштер оқу-тақырыптық жспарының негізгі бөлімдері немесе оқу жылының (жартыжылдықтың) қорытындылары бойынша берілуі мүмкін. Жүйеленген түрде сипатталған көрсеткіштер бағдарламаны меңгерудің белгілі бір сатысында ұстаздың оқушыларынан нені алғысы келетінін көрнекі тұрғыда елестетуге мүмкіндік туғызады.

Өлшенетін көрсеткіштердің жиынтығы кестеде бірнеше топтарға жіктелген: - теориялық дайындығы, - тәжірибелік дайындығы, - негізгі жалпы

оқу құзыреттіліктері, оларды меңгерусіз кез келген білім беру бағдарламасын табысты игеру және қызметті жүзеге асыру мүмкін емес.

«Өлшемдер» бағанасы бағдарламада берілген талаптарға оқушының шынайы нәтижелерінің сәйкестік деңгейі орнап, ізделіп отырған көрсеткіштердің бағасы берілетін белгілердің қосындысын қамтиды.

«Бағаланатын қасиеттің бейнелену деңгейі» бағанасы оқушылардың бағдарламалық материалы мен негізгі құзыреттіліктерді меңгерудің мүмкін дәрежелерінің тізбесін енгізеді. Мазмұндық көрінісінде әрбір дәреженің қысқаша сипаттамасы беріледі.

Белгіленген дәрежелер тиісті тест ұпайларымен көрсетілген. Осы мақсатта «Мүмкін ұпай саны» бағанасы енгізілген. Осы бағана ұстаз тарапынан бағдарламаның ерекшеліктері мен өлшенетін қасиеттің бейнелену деңгейлері туралы көрінісіне сәйкес толтырылуы мүмкін. Ұстаз «аралық» ұпайларды қоя алады, оның пікірінше, олар өлшенетін қасиеттің белгілі бір бейнелену деңгейіне сәйкес келеді. Оқушының бағдарлама бойынша ілгерілеудің табыстылығы мен сипатын нақтырақ ашып көрсетуге септігін тигізеді.

«Диагностика әдістері» бағанасында әрбір бағаланатын көрсеткішіне қарама қарсы оқушының білім алу нәтижелерінің бағдарламалық талаптарға сәйкестігі анықталатын тәсілі белгіленген. Негізгі әдістер ретінде бақылау, бақылау сауал алу (ауызша немесе жазбаша), әңгімелесу (дара немесе топтық), тестілеу, жобалық-зерттеу жұмысының талдауы қолданылады. Ұстаз көрсетілген диагностика әдістерін пайдалануы мүмкін (кестенің ішінде сызу), немесе бағдарламаның өзгешелігіне сәйкес өзі қолданып жүрген әдістерді ұсынуы мүмкін.

2. Оқушы тұлғасы қасиеттерінің даму мониторингісі. Тұлғалық қасиеттердің қалыптасуы – ұзақмерзімді үдеріс, сондықтан оқушылардың тұлғалық қасиеттерін анықтап бағалау қиынға түседі. Қосымша білім берудің өзгешелігі ұстаздардың оқушылар білім алу қызметінің нәтижелерін толық мөлшерде анықтауына мүмкіндік береді.

Осыған байланысты қосымша білім беру ұстаздарына М.И. Шилованың оқушылар тәрбиелілігін зерттеу әдісі негізінде құрастырылған «Тәрбиеленушілер тұлғасының қасиеттерін зерттеу» психологиялық-педагогикалық әдістемесі ұсынылады.

Мұнда қосымша білім беру ұйымдарында жүзеге асырылатын білім беру бағдарламаларының міндеттеріне енетін, қалыптасуы мен дамуы мақсаттарымен анықталған жеке тұлғаның негізгі қасиеттері белгіленген:

1. Белсенділігі, ұйымдастырушылық қабілеттері.
2. Коммуникативтік дағдылары, ұжымшылдығы.
3. Жауапкершілігі, дербестілігі, тәртіптілігі.
4. Адамгершілігі, ізгілігі.
5. Жасампаздығы, жобалық-зерттеу қызметіне бейімділігі.

«Тәрбиеленушілер тұлғасының қасиеттерін зерттеу» әдістемесі бойынша ұстаздар жұмысының технологиясы диагностикалық картаны толтыруды қамтиды (3 кесте).

**Оқушылар тұлғасы қасиеттерінің даму мониторингісінің
диагностикалық картасы**

Балалар бірлестігі _____
Білім беру бағдарламасы _____
Оқыту жылы _____
Ұстаз _____ Оқу жылы _____

Р/с №	Оқушының тегі, аты	Балалар бірлестігі	Жеке тұлғаның қасиеттері және көріну белгілері																			
			Белсенділігі, ұйымдастырушылық қабілеттері		Коммуникативтік дағдылары, ұжымшылдығы		Жауапкершілігі, дербестілігі, тәртіптілігі		Адамгершілігі, ізгілігі		Жасампаздығы, жобалық- зерттеу қызметіне бейімділігі											
			толтыру күні		толтыру күні		толтыру күні		толтыру күні		толтыру күні											

Карта әдістемесінің мазмұнында көрсетілген өлшемдер (тұлға қасиеттерінің көріну белгілері) негізінде толтырылады (4 кесте).

Оқушылар тұлғасы қасиеттерінің даму мониторингісі

Жеке тұлғаның қасиеттері	Жеке тұлға қасиеттерінің көріну белгілері			
	айқын көрінеді 3 ұпай	көрінеді 2 ұпай	нашар көрінеді 1 ұпай	көрінбейді 0 ұпай
1. Белсенділігі, ұйымдастырушылық қабілеттері	Белсенді, тұрақты танымдық қызығушылығын білдіреді, талапкер, еңбекқор, ұқыпты, үздік нәтижелерге қол жеткізеді, бастамашыл, басқалардың қызметін ұйымдастыра біледі	Белсенді, тұрақты танымдық қызығушылығын білдіреді, талапкер, еңбекқор, ұқыпты, жақсы нәтижелерге қол жеткізеді	Белсенділігі аз мөлшерде байқалады, көбінесе басқалардың қызметін бақылап отырады, тапсырманы орындауды ұмытуы мүмкін. Нәтижелілігі жоғары емес	Оқу сабақтарын босатады, нәтижелілігі төмен
2. Коммуникативтік дағдылары, ұжымшылдығы	Байланысқа жылдам түсе және оны қолдай біледі, келіспеушіліктерді шеше біледі, баршамен мейірімді, бастамашыл, өз қалауынша аудитория алдында табысты сөз сөйлей алады	Байланысқа түсу және оны қолдай біледі, келіспеушіліктерге қатыспайды, баршамен мейірімді, жетекші немесе топтың бастамасы бойынша аудитория алдында сөз сөйлейді	Байланыстарды іріктеп қолдайды, жиірек дара жұмыс жасайды, бұқаралық сөз сөйлемейді	Тұйық, қарым-қатынас жасау, ұжым арасында бейімделуі қиынға түседі, келіспеушіліктердің бастамашысы болып табылады
3. Жауапкершілігі, тәртіптілігі	Тапсырмаларды ынталана, жауапкершілікпен, жиі өз қалауынша орындайды, басқаларды қатыстыра біледі. Әрқашан тәртіпті, жинақы, үнемі бар жерде жүріс-тұрыс ережелерін сақтайды және басқалардан ұстануды талап етеді	Тапсырмаларды ынталана, жауапкершілікпен орындайды. Бақылаудың болуы немесе болмауына қарамастан өзін жақсы ұстайды, бірақ мұны басқалардан талап етпейді	Тапсырмаларды ынтасыз орындайды. Жұмысты бастайды, бірақ жиі соңына дейін аяқтамайды. Бақылаудың болуы жағдайында тапсырмаларды орындап, жүріс-тұрыс ережелерін ұстанады	Тапсырмаларды орындаудан бас тартады, жауапкершіліксіз. Жиі тәртіпсіз, жүріс-тұрыс ережелерін бұзып, тәрбиелік әрекеттерін қабылдауы нашар
4. Адамгершілігі, ізгілігі	Ақ пейілді, шыншыл, өз сөзіне берік, сыпайы, қоршаған адамдарға қамқорлық жасай біледі	Ақ пейілді, сенімді, сыпайы, қамқоршыл	Үдесін үнемі орындамайды, құрдастарымен өктем болуы мүмкін	Мейірімсіз, өктем, тәкаппар, адал емес
5. Жасампаздығы, жобалық-зерттеу қызметіне бейімділігі	Жоғары шығармашылық әлеуетіне ие. Дербес жобалық-зерттеу жұмыстарын орындап, команданы құрып, оның қызметін ұйымдастыра біледі. Стандартты емес шешімдерді қабылдай біледі	Жобалық-зерттеу жұмыстарын орындай біледі, ұстаздың көмегімен өз жобасын құрастыра алады. Шығармашылық шешімдерді қабылдауға қабілетті	Тұрақты қолдау және бақылау жағдайында жобалық-зерттеу тобында жұмыс жасай алады. Көбінесе дәстүрлі тәсілдерді қолданады	Жобалық-зерттеу қызметіне қатыспайды. Тапсырмаларды орындау дәрежесі репродуктивті

Әрбір ұстаз жүзеге асырылатын білім беру бағдарламасы көлемінде тиімді дамиды тұлғаның қасиеттерін таңдайды немесе кестені толығымен толтырады. Балалар бірлестіктерінің жетекшілері диагностикалық кестені үш рет толтырады:

- оқу тобы жұмысының басында (қыркүйек, қазан),
- екінші жартыжылдық басында (қаңтар),
- оқу жылының соңында (сәуір, мамыр).

Оқушылардың тұлғалық өзгерістерінің диагностика әдістері ретінде бақылау (негізгі әдіс), диагностикалық әңгіме, рефлексия әдісі қолданылады. Ұстаздардың сауал алу, тестілеу, аяқталмаған сөйлемдер және т.б. әдістер пайдаланылуы мүмкін.

Бағдарлама бойынша оқушының (топтың) оқыту жылдары аралығында психологиялық-педагогикалық диагностика әдістері арқылы тұлғалық қасиеттері, білім алудың табыстылығын жүйелі бағалау ұстаздарға әрбір оқушы және балалар бірлестігімен оқу-тәрбие жұмысын жасаудың бағыттарын анықтап, нәтижелілікті талдауға мүмкіндік береді.

Алайда, мониторингті жүргізу нәтижесінде алынған мәліметтер ұстаздардың жұмысын талдап, рефлексия жасау үшін маңызды ынталандырма болып табылады.

Орталықтың барлық оқыту бағдарламалары үшін бірыңғай мониторинг жүйесінің едәуір артықшылығы - әрбір жекелеген бағдарлама және ұйым қызметінің бағыттары бойынша білім берудің сапасын анықтау мүмкіндігі болып келеді.

Мониторинг зерттеулерінің қорытындыларын статистикалық өңдеу математикалық статистика әдістері арқылы іске асырылады және нақты мерзім аралығында психологиялық-педагогикалық диагностика қорытындыларының салыстырмалы нәтижелерін алуға септігін тигізеді.

3. Оқушылар жетістіктерінің мониторингісі «Оқушылардың жетістіктері» бағанасы (1 кесте) диагностикалық картасының негізінде жүргізіліп, оқушылардың әртүрлі дәрежедегі жетістіктерін қамтиды. Осы тұтас оқыту үдерісінің жүзеге асырылу нәтижелілігі мен балалар бірлестігі қызметінің бағыты бойынша белгілі бір саласында әрбір оқушыны бағалауға мүмкіндік туғызады.

4. Ұстаздың кәсіби тұрғыда өсуінің мониторингісі (5 кесте).

5 кесте

Ұстаздың кәсіби тұрғыда өсуінің мониторингісі

	оқу жылы											
1	бағдарламалар	БЖЭТО әдістемелік жұмысына қатысуы	пікірлер	біліктілік арттыру курстары	семинарларға қатысуы	әдістемелік құралдар, нұсқаулар	БАҚ-нда басылымдар	конференцияларға қатысуы	байқаулар, көрмелер, жарыстар, т.б. қатысуы	жұлдігерлер	ашық оқу сабақтары, шеберлік сыныптарын өткізу	ашық тәрбие шараларын өткізу

Қосымша білім беру сапасының осы мониторинг жүйесі оқу-тәрбие үдерісінің мәселелік аумақтарын уақытында анықтап, оларды жоспарлау, білім беру субъектілерінің қызметін үйлестіру және мониторингілік зерттеулер технологиялары мен механизмдерін жетілдіру барысында есепке алуға себеп болады.

Приложение 3

ПРОГРАММА МОНИТОРИНГОВОГО КОНТРОЛЯ

В отличие от общего образования, где процесс выявления результатов образовательной деятельности учащихся четко отработан, в дополнительном образовании данный вопрос пока остается открытым. Отсутствие в сфере дополнительного образования единых образовательных стандартов, с которыми в системе общего образования принято соотносить достигнутый уровень обученности, существенно осложняет определение результативности обучения по дополнительным образовательным программам.

В практике дополнительного образования имеется опыт оценивания образовательной деятельности учащегося по учебным, чаще всего предметным параметрам.

Показателем результативности обучения учащихся в дополнительном образовании являются итоги их участия в конкурсах, смотрах, соревнованиях, получение спортивных разрядов, награждение грамотами и другими знаками отличия.

Такой подход не всегда обоснован, так как:

- у разных учащихся разные исходные возможности в темпах и глубине освоения учебного материала, и далеко не каждый способен подняться до уровня грамот и призовых мест;

- фиксация преимущественно предметных результатов не в полной мере отражает истинные достижения учащегося, так как вне поля зрения остаются личностные результаты.

Для определения эффективности реализации образовательного процесса ДЮЦЭТ разработана программа мониторингового контроля (далее - Программа).

Цель Программы – оценка качества дополнительного образования через определение результативности реализации дополнительных образовательных программ, личностных достижений учащегося, профессиональной компетентности педагога.

Направления реализации. Программа мониторингового контроля образовательного пространства ДЮЦЭТ включает в себя:

1. мониторинг результатов обучения по дополнительной образовательной программе (теоретическая подготовка, практическая подготовка, основные общеучебные компетентности);

2. мониторинг развития качеств личности учащихся;

3. мониторинг достижений учащихся;

4. мониторинг профессионального роста педагога.

1. **Мониторинг результатов обучения по дополнительной образовательной программе.** Для определения уровня освоения предметной области и степени сформированности основных общеучебных компетентностей педагогами применяется методика мониторинга результатов обучения по дополнительной образовательной программе.

Дважды в течение учебного года (ориентировочно в декабре и апреле) педагог заносит данные о детях в диагностическую карту (таблица 1).

Таблица 1

Диагностическая карта
мониторинга результатов обучения учащихся по дополнительной образовательной программе

Детское объединение _____ Дополнительная образовательная программа _____
Год обучения _____ Группа № _____ Педагог _____ Учебный год _____

Фамилия, имя учащегося										
Сроки диагностики										
Показатели	Сроки диагностики		Конiec I-го полугодия	Конiec учебного года	Конiec I-го полугодия	Конiec учебного года	Конiec I-го полугодия	Конiec учебного года	Конiec I-го полугодия	Конiec учебного года
	Теоретическая подготовка									
Теоретические знания, предусмотренные программой										
Владение специальной терминологией										
Практическая подготовка										
Практические умения и навыки, предусмотренные программой										
Владение специальным оборудованием и оснащением										
Творческие навыки										
Основные общеучебные компетенции										
Учебно-интеллектуальные										
Подбирать и анализировать специальную литературу										
Пользоваться компьютерными источниками информации										
Осуществлять учебно-исследовательскую деятельность										
Коммуникативные										
Слушать и слышать педагога, принимать во внимание мнение окружающих										
Выступать перед аудиторией										
Участвовать в дискуссии, защищать свою точку зрения										
Организационные										
Организовывать свое рабочее (учебное) место										
Планировать, организовывать работу, распределять учебное время										
Аккуратно, ответственно выполнять работу										
Соблюдение в процессе деятельности правил техники безопасности										
Достижения учащихся										
№ учащегося (см. начало таблицы)										
На уровне детского объединения										
На уровне организации дополнительного образования										
На уровне города										
На областном, республиканском, международном уровне										

Технология определения результатов обучения учащегося по дополнительной образовательной программе представлена в таблице-инструкции, содержащей показатели, критерии, степень выраженности оцениваемого качества, возможное количество баллов, методы диагностики (таблица 2).

Таблица 2

Мониторинг
результатов обучения учащихся по дополнительной образовательной программе

Показатели (оцениваемые параметры)	Критерии	Степень выраженности оцениваемого качества	Число баллов	Методы диагностики
Т е о р е т и ч е с к а я п о д г о т о в к а				
Теоретические знания по основным разделам учебно-тематического плана программы	Соответствие теоретических знаний программным требованиям	- практически не усвоил теоретическое содержание программы;	0	Наблюдение, тестирование, контрольный опрос
		- овладел менее чем ½ объема знаний, предусмотренного программой;	1	
		- объем усвоенных знаний составляет более ½;	2	
		- освоил практически весь объем знаний, предусмотренный программой за конкретный период	3	
Владение специальной терминологией	Осмысленность и правильность использования специальной терминологии	- не употребляет специальные термины;	0	Наблюдение, собеседование
		- знает отдельные специальные термины, но избегает их употреблять;	1	
		- использует специальные термины в разговорной речи;	2	
		- специальные термины употребляет осознанно и в полном соответствии с их содержанием	3	
П р а к т и ч е с к а я п о д г о т о в к а				

Практические умения и навыки, предусмотренные программой (по основным разделам учебно-тематического плана программы)	Соответствие практических умений и навыков программным требованиям	- практически не овладел умениями и навыками; - овладел менее чем ½ предусмотренных умений и навыков; - объем усвоенных умений и навыков составляет более ½; - овладел практически всеми умениями и навыками, предусмотренными программой за конкретный период	0 1 2 3	Наблюдение, контрольное задание
Владение специальным оборудованием и оснащением	Отсутствие затруднений в использовании специального оборудования и оснащения	- не пользуется специальными приборами и инструментами; - испытывает серьезные затруднения при работе с оборудованием; - работает с оборудованием с помощью педагога; - работает с оборудованием самостоятельно	0 1 2 3	Наблюдение, контрольное задание
Творческие навыки	Креативность в выполнении практических заданий	- начальный (элементарный) уровень развития креативности - учащийся в состоянии выполнять лишь простейшие практические задания педагога; - репродуктивный уровень – в основном, выполняет задания на основе образца; - творческий уровень (I) – видит необходимость принятия творческих решений, выполняет практические задания с элементами творчества с помощью педагога; - творческий уровень (II) - выполняет практические задания с элементами творчества самостоятельно	0 1 2 3	Наблюдение, контрольное задание
О с н о в н ы е к о м п е т е н т н о с т и				
Учебно-интеллектуальные				
Подбирать и анализировать специальную литературу	Самостоятельность в подборе и работе с литературой	- не умеет работать со специальной литературой; - испытывает серьезные затруднения при выборе и работе с литературой; - работает с литературой с помощью педагога или родителей; - работает с литературой самостоятельно, не испытывает особых трудностей	0 1 2 3	Наблюдение, анализ способов деятельности учащихся, их учебно-исследовательских работ
Пользоваться компьютерными источниками информации	Самостоятельность в использовании компьютерными источниками информации	Уровни и баллы - по аналогии пунктом выше		
Осуществлять учебно-исследовательскую, проектную работу	Самостоятельность в учебно-исследовательской, проектной работе	Уровни и баллы - по аналогии с пунктом выше		
Коммуникативные				
Слушать и слышать педагога, принимать во внимание мнение окружающих	Адекватность восприятия информации	- учебную информацию не воспринимает; - с трудом воспринимает учебную информацию; - воспринимает учебную информацию при напоминании и контроле, иногда принимает во внимание мнение других; - сосредоточен, внимателен, адекватно воспринимает окружающую информацию	0 1 2 3	
Выступать перед аудиторией	Свобода владения и подачи учащимся подготовленной информации	- перед аудиторией не выступает; - испытывает серьезные затруднения при подготовке и подаче информации; - готовит информацию и выступает перед аудиторией при поддержке педагога; - самостоятельно готовит информацию, охотно выступает перед аудиторией, свободно владеет и подает информацию	0 1 2 3	
Участвовать в дискуссии, защищать свою точку зрения	Самостоятельность в дискуссии, логика в построении доказательств	- участие в дискуссиях не принимает, свое мнение не защищает; - испытывает серьезные затруднения в ситуации дискуссии, необходимости предъявления доказательств и аргументации своей точки зрения, нуждается в значительной помощи педагога; - участвует в дискуссии, защищает свое мнение при поддержке педагога; - самостоятельно участвует в дискуссии, логически обоснованно предъявляет доказательства, убедительно аргументирует свою точку зрения.	0 1 2 3	

Организационные Организовывать свое рабочее (учебное) место	Способность самостоятельно организовывать свое рабочее место	- рабочее место организовывать не умеет; - испытывает серьезные затруднения при организации своего рабочего места; - организовывает рабочее место и убирает за собой при напоминании педагога; - самостоятельно готовит рабочее место и убирает за собой	0 1 2 3	Наблюдение
Планировать и организовать работу, распределять учебное время	Способность самостоятельно организовывать процесс работы и эффективно использовать время	- организовывать работу и распределять время не умеет; - испытывает серьезные затруднения при организации работы, нуждается в постоянном контроле и помощи педагога; - планирует и организовывает работу, распределяет время при поддержке (напоминании) педагога; - самостоятельно планирует и организовывает работу, эффективно распределяет и использует время	0 1 2 3	Наблюдение, собеседование
Аккуратно, ответственно выполнять работу	Аккуратность и ответственность в работе	- работать аккуратно не умеет и не стремится; - испытывает серьезные затруднения при необходимости работать аккуратно; - работает аккуратно, но иногда нуждается в напоминании и внимании педагога; - аккуратно, ответственно выполняет работу, контролирует себя сам	0 1 2 3	
Соблюдения в процессе деятельности правил техники безопасности	Соответствие реальных навыков соблюдения правил техники безопасности программным требованиям	- правила ТБ не запоминает и не выполняет; - овладел менее чем ½ объема навыков соблюдения правил ТБ, предусмотренных программой; - объем усвоенных навыков составляет более ½; - освоил практически весь объем навыков ТБ, предусмотренных программой за конкретный период и всегда соблюдает их в процессе работы	0 1 2 3	

Графа «Показатели (оцениваемые параметры)» фиксирует то, что оценивается. Это те требования, которые предъявляются к учащемуся в процессе освоения им образовательной программы. Эти показатели могут быть даны либо по основным разделам учебно-тематического плана - развернутый вариант, либо по итогам учебного года (полугодия) - обобщенный вариант. Изложенные в систематизированном виде, эти показатели помогут педагогу наглядно представить то, что он хочет получить от своих учащихся на том или ином этапе освоения программы.

Совокупность измеряемых показателей разделена в таблице на несколько групп: - теоретическая подготовка, - практическая подготовка, - основные общеучебные компетентности, без приобретения которых невозможно успешное усвоение любой образовательной программы и осуществление любой деятельности.

Графа «Критерии» содержит совокупность признаков, на основании которых дается оценка искомых показателей и устанавливается степень соответствия реальных результатов учащегося требованиям, заданным программой.

Графа «Степень выраженности оцениваемого качества» включает перечень возможных уровней освоения учащимся программного материала и основных компетентностей - от минимального до максимального. Дается краткое описание каждого уровня в содержательном аспекте.

Выделенные уровни обозначены соответствующими тестовыми баллами. С этой целью введена *графа «Возможное количество баллов»*. Данная графа может быть заполнена самим педагогом в соответствии с особенностями программы и его представлением о степенях выраженности измеряемого качества. Педагог может ставить «промежуточные» баллы (1,5б, 2,5б, 2,8б...),

которые, по его мнению, в наибольшей мере соответствуют той или иной степени выраженности измеряемого качества. Это позволит более четко отразить успешность и характер продвижения учащегося по программе.

В графе «Методы диагностики» напротив каждого оцениваемого показателя обозначен способ, с помощью которого определяется соответствие результатов обучения учащегося программным требованиям. В качестве основных методов выступают наблюдение, контрольный опрос (устный или письменный), собеседование (индивидуальное или групповое), тестирование, анализ проектно-исследовательской работы учащегося. Педагог может использовать обозначенные методы диагностики (подчеркнуть в таблице), либо предложить свои, которые применяются им в соответствии со спецификой программы.

2. Мониторинг развития качеств личности учащихся. Формирование личностных качеств – длительный процесс, поэтому выявить и оценить личностные качества учащихся достаточно сложно. Специфика дополнительного образования позволяет педагогам выявлять результаты образовательной деятельности учащихся в полной мере.

В этой связи, педагогам дополнительного образования предлагается психолого-педагогическая методика «Изучение качеств личности воспитанников», разработанная на основе метода изучения воспитанности школьников М.И. Шиловой.

В ней выделены основные качества личности, формирование и развитие которых определено целями и входит в задачи программ дополнительного образования, реализуемых в организациях дополнительного образования:

6. Активность, организаторские способности.
7. Коммуникативные навыки, коллективизм.
8. Ответственность, самостоятельность, дисциплинированность.
9. Нравственность, гуманность.
10. Креативность, склонность к проектно-исследовательской деятельности.

Технология работы педагогов по методике «Изучения качеств личности воспитанников» состоит в заполнении диагностической карты (таблица 3).

**Диагностическая карта
мониторинга развития качеств личности учащихся**

Детское объединение _____
 Образовательная программа _____
 Год обучения _____
 Педагог _____ Учебный год _____

№ п/п	Фамилия, имя учащегося	Детское объединение	Качества личности и признаки проявления																	
			Активность, организаторские способности			Коммуникативные навыки, коллективизм			Ответственность, самостоятельность, дисциплинированность			Нравственность, гуманность			Креативность, склонность к проектно-исследовательской деятельности					
			дата заполнения			дата заполнения			дата заполнения			дата заполнения			дата заполнения					

Карта заполняется на основании критериев (признаков проявления качеств личности), обозначенных в методике (таблица 4).

**Мониторинг
развития качеств личности обучающихся**

Качества личности	Признаки проявления качеств личности			
	ярко проявляются 3 балла	проявляются 2 балла	слабо проявляются 1 балл	не проявляются 0 баллов
1. Активность, организаторские способности	Активен, проявляет стойкий познавательный интерес, целеустремлен, трудолюбив и прилежен, добивается выдающихся результатов, инициативен, организует деятельность других	Активен, проявляет стойкий познавательный интерес, трудолюбив, добивается хороших результатов	Мало активен, наблюдает за деятельностью других, забывает выполнить задание. Результативность невысокая	Пропускает занятия, низкая результативность
2. Коммуникативные навыки, коллективизм	Легко вступает и поддерживает контакты, разрешает конфликты, дружелюбен со всеми, инициативен, по собственному желанию успешно выступает перед аудиторией	Вступает и поддерживает контакты, не вступает в конфликты, дружелюбен со всеми, по инициативе руководителя или группы выступает перед аудиторией	Поддерживает контакты избирательно, чаще работает индивидуально, публично не выступает	Замкнут, общение затруднено, адаптируется в коллективе с трудом, является инициатором конфликтов
3. Ответственность, самостоятельность, дисциплинированность	Выполняет поручения охотно, ответственно, часто по собственному желанию, может привлечь других. Всегда дисциплинирован, везде соблюдает правила поведения, требует того же от других	Выполняет поручения охотно, ответственно. Хорошо ведет себя независимо от наличия или отсутствия контроля, но не требует этого от других	Неохотно выполняет поручения. Начинает работу, но часто не доводит ее до конца. Справляется с поручениями и соблюдает правила поведения только при наличии контроля	Уклоняется от поручений, безответствен. Часто недисциплинирован, нарушает правила поведения, слабо реагирует на воспитательные воздействия
4. Нравственность, гуманность	Доброжелателен, правдив, верен своему слову, вежлив, заботится об окружающих	Доброжелателен, надежен, вежлив, внимателен	Не всегда выполняет обещания, со сверстниками бывает резок	Недоброжелателен, резок, пренебрежителен, неискренен
5. Креативность, склонность к проектно-исследовательской деятельности	Имеет высокий творческий потенциал. Самостоятельно выполняет проектно-исследовательские работы, может создать команду и организовать ее деятельность. Находит нестандартные решения	Выполняет проектно-исследовательские работы, может разработать свой проект с помощью педагога. Способен принимать творческие решения	Может работать в проектно-исследовательской группе при постоянной поддержке и контроле. В основном использует традиционные способы	В проектно-исследовательскую деятельность не вступает. Уровень выполнения заданий репродуктивный

Каждый педагог может выбрать именно те качества личности, которые наиболее эффективно развиваются в рамках реализуемой им образовательной программы, либо заполнять таблицу целиком. Руководители детских объединений заполняют диагностическую таблицу трижды:

- в течение первого месяца после комплектования и начала работы учебной группы (сентябрь, октябрь),
- в начале второго полугодия (январь),
- в конце учебного года (апрель, май).

В качестве методов диагностики личностных изменений учащихся используются наблюдение (основной метод), диагностическая беседа, метод рефлексии. По желанию педагогов могут использоваться методы анкетирования, тестирования, незаконченных предложений и др.

Систематическое оценивание успешности обучения, личностных качеств методами психолого-педагогической диагностики в течение всех лет обучения учащегося (группы) по программе позволяет педагогам определять направления образовательно-воспитательной работы с каждым учащимся и детским объединением на протяжении всего периода обучения, а также анализировать результативность образовательно-воспитательной работы в детском объединении.

Кроме того, данные, полученные в результате проведения мониторинга, являются важным стимулом для рефлексии и анализа работы педагогов.

Значительное преимущество единой системы мониторинга для всех образовательных программ Центра состоит в возможности определения качества образования как по каждой отдельно взятой программе, так и по направлениям деятельности организации.

Статистическая обработка данных мониторинговых исследований осуществляется методами математической статистики и позволяет получить сравнительные результаты данных психолого-педагогической диагностики за конкретный временной период, например, учебный год.

5. Мониторинг достижений учащихся ведется на основе диагностической карты *графа «Достижения учащихся»* (таблица 1) и включает в себя достижения учащихся различного уровня, что позволяет наглядно оценить результативность реализации образовательного процесса в целом, а также каждого учащегося в той или иной сфере по направлению деятельности детского объединения.

6. Мониторинг профессионального роста педагога (таблица 5).

Мониторинг профессионального роста педагога

учебный год	программы	участие в методической работе ДПОЦЭТ	рецензии, отзывы	курсы ПК	участие в семинарах	методические пособия рекомендации	публикации в СМИ	участие в конференциях	участие в конкурсах, смотрах, выставках соревнованиях и др.	призеры	проведение открытых занятий, мастер-классов	проведение открытых мероприятий
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Данная система мониторинга качества дополнительного образования позволит своевременно выявить проблемные зоны образовательно-воспитательного процесса и учитывать их при дальнейшем планировании, координации деятельности всех субъектов образования, совершенствовании технологии и механизмов мониторинговых исследований.

«Экология. Туризм. Өлкетану» оқушылар Марафонын өткізу туралы
ЕРЕЖЕ

1. Жалпы ережелері

1.1 Осы Ереже «Экология. Туризм. Өлкетану» оқушылар Марафонын ұйымдастыру және өткізу шарттарын анықтайды (одан әрі - Марафон).

1.2 Марафонды өткізу ұйымдастырушылары:

-Павлодар қ. әкімдігі, Павлодар қ. білім беру бөлімі;

-Павлодар қ. әкімдігі, Павлодар қ. білім беру бөлімінің «Балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығы» МҚКК;

1.3 Марафонға Павлодар қ. білім беру мекемелері қатыса алады.

2. Мақсаты және міндеттері

Марафон:

- оқушылардың туристік-өлкетану және экологиялық құзыреттіліктерінің дәрежесін арттыру;
-оқушылардың азаматтылық және отансүйгіштік қасиеттерін, ұлттық мәдениетіне деген құрмет сезімін тәрбиелеу;

-оқушылардың экологиялық ойлау қабілетін қалыптастыру;

-салауатты өмір сүру салтын насихаттау;

-оқушылардың ғылыми-зерттеу қызметін ынталандыру;

-дарынды балаларды анықтау және мадақтау мақсатында өткізіледі.

3. Марафонды өткізу мерзімі

Марафон ағымдағы жылдың наурыз және желтоқсан аралығында өткізіледі.

4. Марафонның мазмұны

Марафон көлемінде бағыттар бойынша қалалық іс-шараларды өткізудің техникалық дәлелденуі:

- «Экология»;

- «Туризм»;

- «Өлкетану».

5. Марафон қатысушылары

Марафонға Павлодар қаласы жалпы орта білім беру мектептерінің 1-11 сынып оқушылары қатысады (жасы 7 - 17 жас аралығы).

6. Ұйымдастырушылық комитеті және әділ-қазы алқасы

Марафонды дайындау және өткізу мақсатында Марафон ұйымдастырушылары, білім беру саласы қызметкерлері, бағыттар бойынша тәжірибеші-мамандар қатарынан әділ-қазы алқасының құрамын қалыптастырып бекітетін және Марафон сатыларының ұйымдастырылуы мен өткізілуін жүзеге асыратын Ұйымдастырушылық комитеті құрылды.

7. Марафонға қатысу өтінімдері

Марафонға қатысу өтінімдері өткізілетін іс-шаралардың ережелеріне сәйкес 140 004 Павлодар қ. әкімдігі, Павлодар қ. білім беру бөлімінің «Балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығы» МҚКК, Павлодар қаласы, Потапов к., 7 мекенжайы, 8 (7182) 33-30-24 телефон/факс бойынша қабылданады.

8. Жеңімпазды анықтау және марапаттау тәртібі

Әрбір іс-шара бойынша нәтижелердің бағалары қосылып, мектептің Марафонға қатысу жалпы ұпайы шығарылады.

Марафонның қорытындылары бойынша жалпы орта білім беру мектептерінің қатысу рейтингісі құрастырылады.

Бағыттар бойынша әрбір іс-шараның жеңімпаздары грамоталармен марапатталады.

«Экология» бағыты бойынша «Экология. Туризм.Өлкетану» Марафоны көлемінде қалалық іс-шараларды өткізу

ЖОСПАРЫ

№	Іс-шараның атауы	Орны	Мерзімі
Жаппай - ұйымдастырушылық жұмысы			
1	Халықаралық Жер күніне арналған «Болашақ зияткер» турнирі	БЖЭТО МҚКК	сәуір
2	«Қош келдің, құстар елі!» акциясы	Келісім бойынша	сәуір
3	«Жасыл жасак» акциясы	Келісім бойынша	наурыз - маусым
4	БЖЭТО МҚКК негізінде «Жасыл ел» аймақтық бағдарламасын жүзеге асыру көлемінде күндізгі қатысуымен жазғы еңбек лагерінде ұйымдастырылған мектеп оқушыларының экологиялық тәжірибесі	БЖЭТО МҚКК	мамыр-тамыз
5	«Менің Отаным-Қазақстан» ғылыми-тәжірибелік конференциясы	БЖЭТО МҚКК	қараша - желтоқсан

«Туризм» бағыты бойынша «Экология. Туризм.Өлкетану» Марафоны көлемінде қалалық іс-шараларды өткізу

ЖОСПАРЫ

№	Іс-шараның атауы	Орны	Мерзімі
Жаппай - ұйымдастырушылық жұмысы			
1	Жеңіс күніне арналған туристік көпсайыс бойынша қала біріншілігі	Ертіс өз. қоймасы	мамыр
2	«Алтын күз» оқушылар арасындағы қала біріншілігі	БЖЭТО МҚКК «Ертіс» шаңғы базасы	қыркүйек
3	Кольцовтардың естелігіне арналған жүгіру арқылы спорттық бағдарлау бойынша жарыстар	Ертіс өз. қоймасы	қазан
4	«Ертіс сыңғыры» бард әнінің фестивалі	БЖЭТО МҚКК	қараша-желтоқсан
5	Спорттық шыңға өрмелеу бойынша жарыстар (боулдеринг)	БЖЭТО МҚКК (филиалдар негізінде)	желтоқсан
6	ҚР Тұңғыш Президентінің күніне арналған жұптық жарыстар бойынша қала Чемпионаты	БЖЭТО МҚКК (филиалдар негізінде)	қараша-желтоқсан

«Өлкетану» бағыты бойынша «Экология. Туризм.Өлкетану» Марафоны көлемінде қалалық іс-шараларды өткізу

ЖОСПАРЫ

№	Іс-шараның атауы	Орны	Мерзімі
Жаппай - ұйымдастырушылық жұмысы			
1	Мектеп мұражайлары жас экскурсия жүргізушілерінің байқауы	БЖЭТО МҚКК	сәуір - мамыр

2	«Ұмытылмас қаһармандар» шығармашылық байқауы	БЖЭТО МҚКК	мамыр
3	«Баршаға үлгі болатын есімдер» байқауы	БЖЭТО МҚКК	қазан
4	«Ауыл, аудан, қала жылнамасы» экологиялық-өлкетану тәжірибесінің қорытындылары бойынша шығармашылық есебі	БЖЭТО МҚКК	қазан

Приложение 5

ПОЛОЖЕНИЕ

о проведении Марафона школьников «Экология. Туризм. Краеведение»

1. Общие положения

1.1 Настоящее Положение определяет условия организации и проведения Марафона школьников «Экология. Туризм. Краеведение» (далее - Марафон).

1.2 Организаторы проведения Марафона:

- отдел образования г.Павлодара, акимата г.Павлодара;
- ГККП «Детско-юношеский центр экологии и туризма» отдела образования г.Павлодара, акимата г.Павлодара;

1.3 В Марафоне принимают участие учреждения образования г.Павлодара.

2. Цели и задачи

Марафон проводится с целью:

- повышения уровня туристско-краеведческих и экологических компетенций учащихся;
- воспитания у школьников чувства гражданственности и патриотизма, уважения и бережного отношения к национальной культуре;
- формирования экологического мышления учащихся;
- пропаганды здорового образа жизни;
- стимулирования научно-исследовательской деятельности учащихся;
- выявления и поощрения одаренных детей.

3. Сроки проведения Марафона

Марафон проводится в период с марта по декабрь текущего года.

4. Содержание Марафона

Техническое обоснование проведения городских мероприятий в рамках Марафона по направлениям:

- «Экология»;
- «Туризм»;
- «Краеведение».

5. Участники Марафона

В Марафоне принимают участие учащиеся общеобразовательных школ города Павлодара с 1 по 11 классы (возраст 7-17 лет включительно).

6. Организационный комитет и жюри

Для подготовки и проведения Марафона создан Организационный комитет, который формирует и утверждает состав жюри из числа организаторов Марафона, работников сферы образования, специалистов-практиков по направлениям, осуществляет организацию и проведение мероприятий Марафона.

7. Заявки на участие в Марафоне

Предварительные заявки на участие в Марафоне принимаются согласно положениям проводимых мероприятий по адресу: 140 004 ГККП «Детско-юношеский центр экологии и туризма» отдела образования г. Павлодара, акимата г.Павлодара, ул. Потапова, 7, телефон/факс: 8 (7182) 33-30-24.

8. Порядок определения победителя и награждения

Оценки результатов по каждому мероприятию суммируются с подведением общего балла участия школы в Марафоне.

По итогам Марафона будет составлен рейтинг участия общеобразовательных школ. Победители в каждом мероприятии по направлениям награждаются грамотами.

ПЛАН
проведения городских мероприятий
в рамках Марафона «Экология. Туризм. Краеведение»
по направлению «Экология»

№	Наименование мероприятия	Место проведения	Сроки
1	Турнир «Болашақ зияткер», посвященный всемирному дню Земли	ГККП ДЮЦЭТ	апрель
2	Акция «Здравствуй, птичья страна!»	По согласованию	апрель
3	Акция «Зеленый патруль»	По согласованию	март-июнь
4	Экологический практикум учащихся школ в летнем трудовом лагере с дневным пребыванием (в рамках реализации региональной программы «Жасыл ел»), организованный на базе ГККП ДЮЦЭТ	ГККП ДЮЦЭТ	май-август
5	Научно-практическая конференция «Менің Отаным - Қазақстан»	ГККП ДЮЦЭТ	ноябрь-декабрь

ПЛАН
проведения городских мероприятий
в рамках Марафона «Экология. Туризм. Краеведение»
по направлению «Туризм»

№	Наименование мероприятия	Место	Сроки
1	Первенство города по туристскому многоборью, посвященное Дню Победы	Пойма р.Иртыш	май
2	Первенство города среди школьников «Алтын күз»	ГККП ДЮЦЭТ, лыжная база «Ертіс»	сентябрь
3	Соревнования по спортивному ориентированию бегом, посвященные памяти Кольцовых	Пойма р. Иртыш	октябрь
4	Фестиваль бардовской песни «Иртышский перезвон»	ГККП ДЮЦЭТ	ноябрь-декабрь
5	Соревнования по спортивному скалолазанию (боулдеринг)	ГККП ДЮЦЭТ (на базе филиалов)	декабрь
6	Чемпионат города по парным гонкам, посвященные празднованию Дня Первого Президента РК	ГККП ДЮЦЭТ (на базе филиалов)	ноябрь-декабрь

ПЛАН
проведения городских мероприятий
в рамках Марафона «Экология. Туризм. Краеведение»
по направлению «Краеведение»

№	Наименование мероприятия	Место	Сроки
Организационно-массовая работа			
1	Смотр-конкурс юных экскурсоводов школьных музеев	ГККП ДЮЦЭТ	апрель-май
2	Творческий конкурс «Ұмытылмас қаһармандар!»	ГККП ДЮЦЭТ	май
3	Смотр-конкурс «Баршаға үлгі болатын есімдер!»	ГККП ДЮЦЭТ	октябрь
4	Творческий отчет по итогам эколого-краеведческого практикума «Ауыл, аудан, қала жылнамасы»	ГККП ДЮЦЭТ	октябрь

